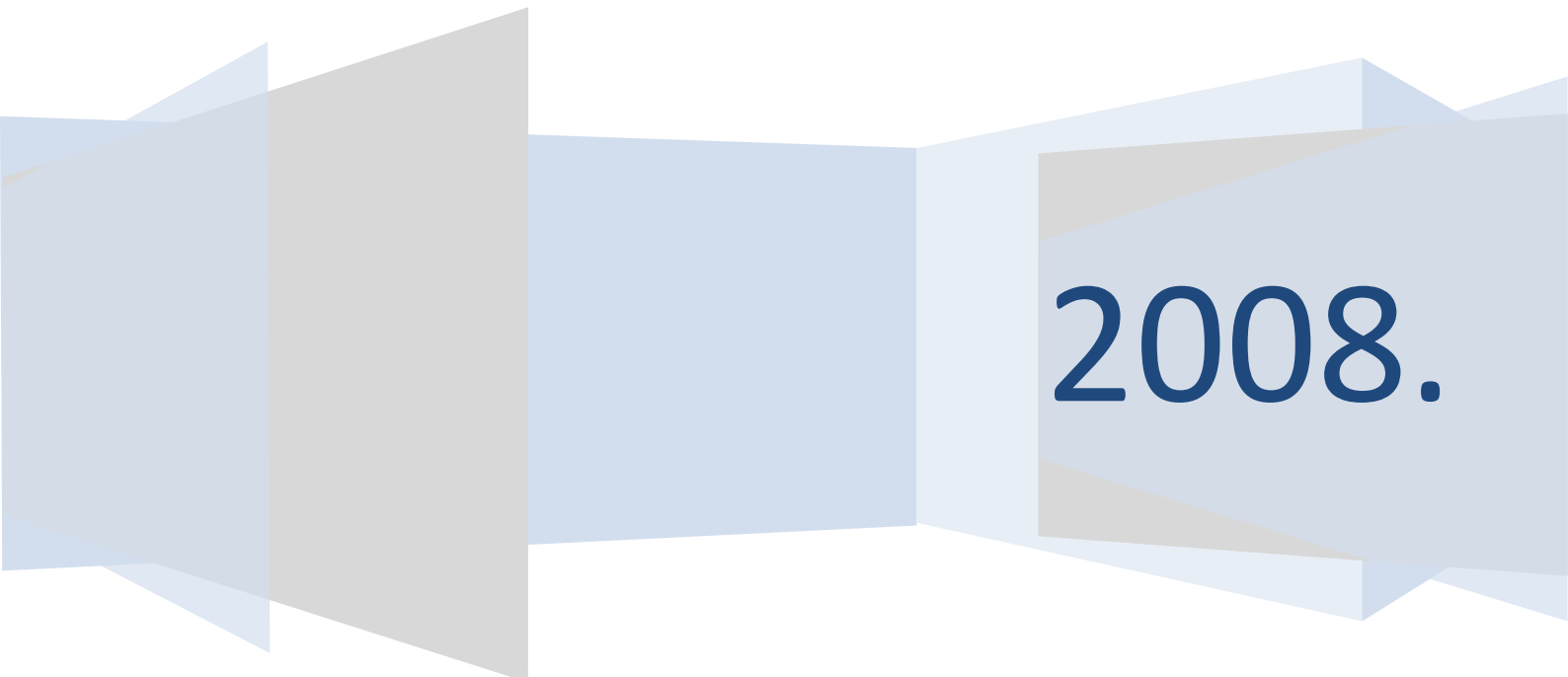

REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJ ZA DJECU

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2008. godinu

ZAGREB, ožujak 2009.

2008.

www.dijete.hr

1 SADRŽAJ

1	SADRŽAJ	3
2	UVOD	7
3	PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	9
3.1	OSOBNNA PRAVA	10
3.1.1	PRAVO NA SAZNAVANJE VLASTITOG PODRIJETLA	10
3.1.2	PRAVO NA ŽIVOT I PRAVO NA PRIJAVU ROĐENJA	11
3.1.3	PRAVO NA ZAŠTITU OD PROTUPRAVNOG ODVOĐENJA I NEVRAĆANJA DIJETETA	12
3.1.4	SUSRETI I DRUŽENJA S DJEDOM I BAKOM	13
3.1.5	PRAVO NA ŽIVOT UZ RODITELJE I RODITELJSKU SKRB	14
3.1.5.1	UZDRŽAVANJE	18
3.1.5.2	UDOMITELJSTVO	20
3.1.6	PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA	23
3.1.6.1	NASILJE U OBITELJI	24
3.1.6.2	NASILJE U ODGOJNO OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA	27
3.1.6.3	NASILJE U DOMOVIMA	35
3.1.6.4	OSTALO NASILJE	37
3.1.7	OSTALA OSOBNNA PRAVA	39
3.2	PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE	39
3.2.1	ZABRINJAVAJUĆI STAVOVI ODRASLIH PREMA DJECI	43
3.3	OBRAZOVNA PRAVA	45
3.3.1	PROSTORNI I ORGANIZACIJSKI UVJETI OBRAZOVANJA	46
3.3.2	KADROVSKI UVJETI I SADRŽAJI	50
3.4	ZDRAVSTVENA PRAVA	55
3.5	SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA	64
3.5.1	SOCIJALNA PRAVA	65
3.5.2	EKONOMSKA PRAVA	67
3.6	KULTURNNA PRAVA	69
3.7	PRAVOSUDNO-ZAŠTITNA PRAVA	72
3.7.1	PRAVA DIJETETA-OŠTEĆENIKA	73
3.7.2	PRAVO NA ZAŠTITU OD SPOLNOG ISKORIŠTAVANJA I ZLOUPOTREBE	75
3.8	OSTALA PRAVA	76
3.8.1	PRAVO NA POSVOJENJE	76
4	PRIJEDLOZI ZA PODUZIMANJE MJERA ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE I PROMICANJA PRAVA I INTERESA DJECE	79
4.1	PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	79
4.2	PRAVA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU	89
4.3	DJECA I KONFLIKTNI RAZVODI	97
4.4	ZAŠTITA DJECE OD TJELESNOG KAŽNJAVANJA	100
4.4.1	TJELESNO KAŽNJAVANJE U INSTITUCIJAMA	104
4.5	PREVENCIJA SUICIDA	105
4.6	ZDRAVSTVENI ODGOJ I OBRAZOVANJE	109
4.7	ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE SPORTOM	112
4.8	PRAVO NA ZDRAV OKOLIŠ	118
4.9	ZAŠTITA DJECE U PROMETU	121
4.10	ZAŠTITA DJECE KOJA SU GOSPODARSKI ISKORIŠTAVANA	124
4.11	ZAŠTITA DJECE OD OVISNOSTI	128
4.12	PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU	130
4.13	PRAVO NA PRIVATNOST	135
4.14	ZAŠTITA I PROMICANJE PRAVA DJECE I MEDIJI	139

4.14.1	MEDIJI O DJECI I DJEČJIM PRAVIMA	139
4.14.2	POVREDE PRAVA DJECE U MEDIJIMA	142
4.14.3	ZAŠTITA DJECE OD NEPRIMJERENIH MEDIJSKIH SADRŽAJA	145
4.14.4	PRIMJENA ZAKONA KOJI REGULIRAJU ZAŠTITU PRAVA DJECE U MEDIJIMA	148
4.14.5	NOVI MEDIJI – LICE I NALIČJE	149
4.14.6	DJECA O MEDIJIMA	151
4.15	INTERNET	151
4.16	OGLAŠAVANJE I PRAVA DJECE	155
5	SUDJELOVANJE U JAVNIM AKTIVNOSTIMA USMJERENIM PREMA POBOLJŠANJU POLOŽAJA DJECE	158
5.1	NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE	158
5.2	UNICEF-ov PROGRAM „RANI RAZVOJ I POTICAJNO RODITELJSTVO“	158
5.3	UREDU PRAVOBRANITELJICE PRVA NAGRAĐA WWSF-A ZA PREVENCIJU ZLOSTAVLJANJA DJECE	159
5.4	EVALUACIJA INSTITUCIJE PRAVOBRANITELJA ZA DJECU U HRVATSKOJ	159
6	PREPORUKE ZA PODUZIMANJE MJERA ZA SPRIJEČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA KOJA UGROŽAVAJU PRAVA I INTERESE DJECE	162
6.1	PREPORUKA ZA ZAŠTITU PRAVA I INTERESA DJECE KOJA TREBAJU PSIHIJATRIJSKU POMOĆ	162
6.2	PREPORUKA ZA UVOĐENJE PROGRAMA PRIPREMA BUDUĆIH MAJKI I OČEVA ZA POROD	163
6.3	ZAŠTITA DOSTOJANSTVA, OSOBNOSTI I PRAVA NA PRIVATNOST DJECE - PACIJENATA	163
6.4	ZAŠTITA PRIVATNOSTI OBOLJELE DJECE I OSIGURANJE SREDSTAVA ZA NJIHOVO LIJEČENJE	164
6.5	PREPORUKA O ISTOM PRISTUPU I KVALITETI ZDRAVSTVENIH USLUGA ZA SVU DJECU	164
6.6	PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE OD OGLAŠAVANJA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA	164
6.7	PREPORUKA O UVOĐENJU PREVENTIVNIH PROGRAMA ZA KRIZNE SITUACIJE	165
6.8	PREPORUKA O ŠKOLSKIM IZLETIMA I PUTOVANJIMA	166
6.9	PREPORUKA O SIGURNOSTI DJECE U ŠKOLAMA I VRTIĆIMA	166
6.10	PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA DJECE NA PRIVATNOST	167
6.11	PREPORUKA O PRAVU DJECE NA SLOBODU IZRAŽAVANJA I INFORMACIJE O DRŽAVNOJ MATURI	168
6.12	PREPORUKA O PARTNERSTVU S RODITELJIMA	168
6.13	PREPORUKA O PREVENCIJI NASILNIH PONAŠANJA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA	169
6.14	PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA I INTERESA DJECE KOJA NE POHAĐAJU VJERONAUKE	170
6.15	PREPORUKA O ZAŠTITI UČENIKA S ORGANSKI UVJETOVANIM POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU	170
6.16	PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA I INTERESA UČENIKA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U SREDNJOJ ŠKOLI	171
6.17	PREPORUKA OSNIVAČIMA ŠKOLA VEZANO UZ ORGANIZIRANJE PRIJEVOZA DJECE	172
6.18	STAJALIŠTE O FOTOGRAFIRANJU DJECE U VRTIĆU	173
6.19	STAJALIŠTE O VIDEO SNIMANJU U ODGOJNO OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA	174
6.20	STAJALIŠTE O RADU PSIHOLOGA U DJEČJEM VRTIĆU I ŠKOLI	175
6.21	PREPORUKA O OSNIVANJU CENTARA ZA MLADE	176
6.22	PREPORUKA O OSNIVANJU DJEČJIH GRADSKIH VIJEĆA I VIJEĆA MLADIH	176
6.23	PREPORUKA O UREĐENJU DJEČJIH IGRALIŠTA	177
6.24	PREPORUKA O „MARATONU BEBA“	178
6.25	PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE OD UNESREĆIVANJA PIROTEHNIČKIM SREDSTVIMA	178
6.26	PREPORUKA ZA ZAŠTITU DJECE U PROMETU	179
6.27	PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE OD INDUSTRIJSKOG ONEČIŠĆENJA	180
6.28	PREPORUKA O OSNAŽIVANJU CZSS ZA OBITELJSKOPRAVNU ZAŠTITU DJECE	181
6.29	PREPORUKA O ODRŽAVANJU SUSRETA I DRUŽENJA TEMELJEM SUDSKE ODLUKE	182
6.30	PREPORUKA ZA EDUKACIJU SUDACA	183
6.31	PREPORUKA ZA OSNIVANJE STRUČNE SLUŽBE U SUDSKIM ODJELIMA	184
6.32	PREPORUKA O PRIMJENI ZAKONA O DOPLATKU ZA DJECU	184
6.33	PREPORUKA O SMJENSKOM I NOĆNOM RADU RODITELJA KOJI SAM ŽIVI S DJETETOM	185
6.34	PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA	186
7	SUDJELOVANJA U POSTUPKU IZRADE NACRTA PRIJEDLOGA PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU ZAKONA I PROPISA	187

7.1	PRIJEDLOG ZA IZMJENU USTAVA	187
7.2	OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA	188
7.2.1	Zakon o roditeljskim naknadama i roditeljskim potporama	188
7.2.2	Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji	188
7.3	PRAVOSUDNA ZAŠTITA	189
7.3.1	Zakon o kaznenom postupku	189
7.3.2	Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona	190
7.3.3	Zakon o sudovima	192
7.3.4	Prekršajni zakon	193
7.3.5	Zakon o Državnom inspektoratu	193
7.3.6	Zakon o općem upravnom postupku	194
7.3.7	Zakon o očuvanju javnog reda i mira	194
7.4	OBRAZOVANJE	195
7.4.1	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi	195
7.4.2	Zakon o strukovnom obrazovanju	196
7.4.3	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu	196
7.4.4	Državni pedagoški standard	197
7.5	OSTALO	198
7.5.1	Zakon o sigurnosti prometa na cestama	198
7.5.2	Zakon o trgovini	198
7.5.3	Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći	199
7.5.4	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o strancima	199
7.5.5	Zakon o kreditnim institucijama	200
7.5.6	Zakon o suzbijanju diskriminacije	201
7.5.7	Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca	202
7.5.8	Pravilnik o načinu i uvjetima obavljanja djelatnosti elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga te mjerilima kakvoće elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga	202
8	OBILAZAK INSTITUCIJA U KOJIMA SU DJECA SMJEŠTENA I KOJE SE BAVE ZAŠTITOM DJECE	204
8.1	USTANOVE SOCIJALNE SKRBI	204
8.2	USTANOVE ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA	213
8.3	OBITELJSKI CENTRI	214
8.4	ODGOJNO OBRAZOVNE USTANOVE	217
8.5	ZDRAVSTVENE USTANOVE	219
8.6	KAZNENE USTANOVE	225
9	OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA I DOBROBITI DJECE	231
9.1	IZLAGANJA, SUDJELOVANJA I AUTORSTVA	231
9.1.1	NASILJE, ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE	231
9.1.2	OSTALA OSOBNA PRAVA	232
9.1.3	OBRAZOVNA PRAVA	233
9.1.4	ZAŠTITA DJECE U MEDIJIMA	234
9.1.5	PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU	235
9.1.6	SLOBODNO VRIJEME, IGRA I SPORT	236
9.1.7	PROMICANJE PRAVA I EDUCIRANJE ZA PRAVA I ZAŠTITU DJECE	237
9.2	SURADNJA S INSTITUCIJAMA I STRUKOVNIM UDRUGAMA	239
9.3	SURADNJA S NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA	242
10	SUSRETI, SURADNJA I DRUŽENJA S DJECOM	244
10.1	DJECA U UREDU PRAVOBRANITELJICE	244
10.2	SUSRETI S DJECOM IZVAN UREDA	248
10.3	SUSRETI S DJECOM NA DRUGIM SKUPOVIMA ZA DJECU	250
11	MEĐUNARODNA SURADNJA	252

11.1	SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA	252
11.1.1	Posjet članova ENOC-a Vijeću Europe	252
11.1.2	Neformalna mreža pravobranitelja za djecu u Jugoistočnoj Europi	252
11.1.3	Susret s predstavnicima Europske komisije	252
11.1.4	Misija stručnjaka Europske komisije u posjetu Hrvatskoj	252
11.1.5	„Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece“	253
11.1.6	Odbor za prava djeteta UN	253
11.1.7	Integrirana strategija VE protiv nasilja nad djecom	253
11.1.8	Godišnja konferencija ENOC-a u Dublinu	253
11.1.9	Dan opće rasprave Odbora za prava djeteta UN-a	253
11.1.10	Konferencija „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“ u Stockholmu	254
11.1.11	Europski program razmjene pravosudnih dužnosnika	254
11.1.12	Obrazovanje djece za ljudska prava	254
11.2	BILATERALNA SURADNJA	254
11.2.1	Susret s predstavnicama švedskog veleposlanstva	254
11.2.2	Susret s češkom ministricom J. Stehlikovom	254
11.2.3	Posjet latvijske i rumunjske sutkinje riječkom uredu pravobraniteljice	255
11.2.4	Sastanak sa savjetnicom za problematiku trgovanja djecom pri MVP Francuske	255
11.2.5	Posjet pravobraniteljici Republike Slovenije	255
11.3	MEĐUNARODNE KONFERENCIJE, SEMINARI I STRUČNI SKUPOVI UZ SUDJELOVANJE PREDSTAVNIKA UREDA	255
11.3.1	Konferencija u San Diegu o zlostavljanju djece i problemima obitelji	255
11.3.2	Međunarodni kongres studenata rehabilitacije	255
11.3.3	Međunarodni kongres o trgovanju djecom	256
11.3.4	Europska akademija za djecu s teškoćama u razvoju	256
11.3.5	17. kongres međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece	256
11.3.6	Dječja prava u globaliziranom svijetu	256
11.3.7	Godišnja konferencija ISSA-e u Budimpešti	256
11.3.8	Međunarodna edukacija u Švedskoj: Prava osoba s invaliditetom	257
11.3.9	Konferencija Eurochilda u Budimpešti	257
11.3.10	Svjetski kongres protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece	257
12	RAD REGIONALNIH UREDA	258
12.1	URED U SPLITU	258
12.2	URED U RIJECI	261
12.3	URED U OSIJEKU	264
13	USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	268
13.1	USTROJ	268
13.2	FINACIJSKO POSLOVANJE	270
14	ZAKLJUČAK	272

2 UVOD

Sukladno članku 18. Zakona o pravobranitelju za djecu dužnost je pravobranitelj za djecu, jednom godišnje, Hrvatskom saboru podnijeti izvješće o svom radu.

Izvješće o radu Pravobranitelja za djecu za 2007. godinu u Hrvatskom saboru prihvaćeno je s većinom glasova (78 „za“ i 2 „suzdržana“), a prethodno su o njemu raspravu proveli: Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odbor za obitelj, mladež i šport, Odbor za Ustav, Poslovnik i politički sustav, Odbor za ravnopravnost spolova i Odbor za zdravstvo i socijalnu skrb.

I ovogodišnje izvješće o radu pravobraniteljice za djecu prikaz je rada Ureda i podataka o stupnju poštovanja odnosno ugroženosti dječjih prava u Hrvatskoj, a način njegove izrade i prikaz podataka slijedi metodologiju koja je korištena i u ranijim izvješćima. Prvi dio sadrži podatke i informacije o povredama pojedinačnih prava djece, dok se u drugom nalaze opće inicijative Ureda te prijedlozi za poboljšanje sustava dječje zaštite općenito.

U prošloj godini navršilo se pet godina od osnivanja ove institucije koja djeluje u okvirima Zakona o pravobranitelju za djecu, na temelju pritužbi ili na vlastitu inicijativu, kako u pojedinačnim povredama dječjih prava, tako i na općoj razini. Zaprimaljući svakodnevno prijave o povredama dječjih prava, susrećući se vrlo često s djecom, odgovarajući na mnoga i raznovrsna pitanja institucija koje nam se obraćaju, u prilici smo svakodnevno procjenjivati i evaluirati stanje dječjih prava u našoj državi, što uključuje zaštićenost djece, uvjete njihova života, mogućnosti njihova sudjelovanja u društvu, postupke institucija koje trebaju štititi njihove interese. Ponekad smo u nedoumici oko toga koliko su naše procjene točne, koliko smo učinkoviti i kako možemo biti djelotvorniji. Zato smo, nakon pet godina postojanja i rada Ureda odlučili provesti uz pomoć stručnjaka evaluaciju institucije pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj. Cilj je bio ocijeniti zakonsku regulativu, nadležnosti, načina rada i izvještavanja o radu, ovlasti i djelotvornu neovisnost pravobranitelja te postignute učinke i moguća poboljšanja propisa i prakse. S obzirom na to da u svom radu, pored nacionalnih, pratimo primjenu i međunarodnih standarda, posebice Konvencije o pravima djeteta, u provođenje evaluacije uključili smo i inozemne stručnjake. Ocjene evaluatora objavili smo u publikaciji „Evaluacija institucije pravobranitelja za djecu“ i one su za nas poticajne i ohrabrujuće.

Krajem 2008. godine nastavili smo s ekipiranjem regionalnih ureda u Splitu, Osijeku i Rijeci u kojima su do siječnja 2009. godine zaposlene još tri savjetnice.

Ured je tijekom 2008. godine postupao u 2075 novih predmeta, od kojih su 989 bile prijave pojedinačnih povreda prava djece, a 1086 opće inicijative Ureda. Zaprimaljenim pojedinačnim povredama prava u 2008. godini obuhvaćeno je 2387 djece. Pored 989 novih prijava pojedinačnih povreda prava djece postupali smo i u 504 prenesena predmeta iz ranijih godina, što znači da smo sveukupno, tijekom 2008. postupali u 1493 pojedinačna predmeta.

Neupitna je naša posvećenost pojedinačnim povredama prava djece kao i intervencije koje poduzimamo sukladno ovlastima, no iz navedenih podataka vidljivo je da je naš rad u velikoj mjeri okrenut i općim inicijativama koje se uvijek odnose na veliki broj djece te da se tijekom godina broj općih inicijativa Ureda povećava. Na taj način nastojimo djelovati proaktivno motivirani željom da preduhitimo i spriječimo štetna djelovanja koja ugrožavaju djecu te pomognemo jačanje sveobuhvatne zaštite djece. Važnim nam se čini ovdje istaknuti naš rad u području zakonodavnih inicijativa, odnosno izrade propisa, te aktivno sudjelovanje u raspravama na saborskim odborima s primjedbama i prijedlozima na pojedinačne propise.

Gotovo u svim delikatnim situacijama koje uključuju djecu te kad je potrebno utvrditi stajalište o njihovoj zaštiti i dobrobiti, stručna i šira javnost očekuje mišljenje pravobraniteljice i iščekuje njezine prijedloge i „mjere koje će poduzeti“, ne shvaćajući da ona ne može djelovati umjesto institucija koje su za to nadležne. I ove godine se očekivalo da pravobraniteljica „zabranjuje“, „mijenja dugogodišnju negativnu praksu“, „prisiljava“ tijela i pojedince, koji sudjeluju u zaštiti djece, da svoja postupanja usklade s najboljim interesom djeteta. Zaštita prava i najboljeg interesa djeteta ugrađena je u gotovo sve naše zakone, a zadaća je države da putem svojih institucija osigura njihovu dosljednu primjenu, na što Ured pravobraniteljice redovito podsjeća i poziva.

Proteklu je godinu obilježilo nasilje nad djecom i među djecom i naš rad tijekom cijele godine bio je usmjeren toj problematici. O nasilju se puno govorilo i u javnosti i u medijima, no s različitim naglascima o ulozi djece u tome. Početkom godine isticala se potreba bolje zaštite djece, dok se prema kraju to preokrenulo u zahtjev za strožim kažnjavanjem djece i s tim usklađenu promjenu maloljetničkog zakonodavstva. Zabrinuti smo za djecu zbog slike koja se, potpomognuta medijima, o njima stvara u društvu.

Pored nasilja, 2008. godinu obilježila je i patnja djece u roditeljskim sukobima, koji su nažalost i ove godine zastupljeni u znatnom broju. Manipulacija djecom i kršenje njihovih prava na uzdržavanje i susrete i druženja s roditeljem s kojim ne žive i dalje su gorući problem.

Stoga smatramo urgentnim posvetiti veću pažnju prevenciji nasilja među djecom, ali i nasilja u obitelji i društvu, a posebno djelotvornom stručnom radu s djecom s poremećajima u ponašanju. Drugo važno područje koje zahtijeva veći angažman cijelog društva, je zaštita djece tijekom konfliktnih razvoda roditelja. A treće i jednako važno treba biti širenje prostora za dječje sudjelovanje u svim područjima koja neposredno utječu na njihov život. Djeca nisu problem, ona su doista dio rješenja. Uključimo ih više i sadržajnije u stvaranje planova, programa i mjera koje za njih pripremamo. Pitajmo i djecu i ozbiljno razmišljajmo o njihovim odgovorima.

3 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2008. godine postupao po 2075 novih predmeta, od kojih su 989 bile pojedinačne prijave povreda prava djece, a 1086 opće inicijative. Među općim inicijativama, znatan je broj onih koje su na temelju pojedinačnih prijava pretvorene u opće djelovanje. Pojedinačnim prijavama bilo je obuhvaćeno 2387 djece.

Tijekom 2008. godine Ured je postupao po ukupno 1493 pojedinačne prijave povreda prava, budući da je iz prethodnih izvještajnih razdoblja preneseno 504 predmeta, kao što je prikazano u tablici.

Tablica 1

Vrste prava	Broj predmeta otvorenih u 2008.	Broj prenesenih predmeta	Ukupno
Osobna prava	635	314	949
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	6	19
Obrazovna prava	121	88	209
Zdravstvena prava	32	11	43
Socijalna prava	31	8	39
Ekonomska prava	56	40	96
Kulturna prava	15	9	24
Pravosudno-zaštitna prava	37	17	54
Ostalo	49	11	60
Ukupno	989	504	1493

Značajan dio svakodnevnog obavljanja posla u Uredu pravobraniteljice za djecu odnosi se na osobno i telefonsko savjetovanje stranaka. Ovakva savjetovanja se ne nalaze u ukupnom broju pojedinačnih predmeta, jer postižu svoj cilj u razgovoru sa strankom, a ne zahtijevaju naše obraćanje institucijama. Možemo reći da je to jedan od najzahtjevnijih segmenata u našem radu, kako sa stručnog aspekta, tako i u pogledu vremenske zahtjevnosti. Naime, stranke se često obraćaju pravobraniteljici za djecu ljutite, frustrirane ili razočarane jer u drugim institucijama nisu dobile informaciju ili uputu o zaštiti prava djeteta ili misle da su iscrpili sve mogućnosti, a ne znaju koja je nadležnost i koje su mogućnosti pravobraniteljice. Istovremeno, takva situacija stavlja pred nas velike izazove, budući da građani od pravobraniteljice očekuju širok raspon savjeta, od pravnih do psiholoških ili očekuju donošenje odluke ili iznalaženje promptnog rješenja. Nekada se čini da žele samo razgovarati s nekim ili očekuju terapijski pristup, za što mi nemamo ni mandat, niti resurse. Najčešće u telefonskom razgovoru ili pri osobnom dolasku građana u Ured nudimo stručni savjet, tumačimo pojavu, objašnjavamo zakonski okvir, iznosimo naše podatke i saznanja, predlažemo različite mogućnosti rješavanja nekog problema, odgovaramo na upite i upućujemo ih da se obrate nadležnim tijelima. Upravo u tim situacijama, ponekad pitaju:

„Zašto pravobraniteljica za djecu uopće postoji?“, očekujući da ona djeluje umjesto njih i mimo sustava.

U 2008. godini zabilježili smo u prosjeku 35 obraćanja Uredu dnevno. Kao i kod pojedinačnih predmeta, u temama telefonskog i osobnog savjetovanja dominiraju osobna prava. No više je javljanja vezanih uz život uz roditelje i roditeljsku skrb, odnosno uz visoko konfliktni razvod roditelja, nego prijava nasilja. Treća su po rangu javljanja vezana uz obrazovna prava. Također, tijekom godine bilježimo znatan varijabilitet u temama prijava. U vrijeme blagdana ili uoči ljetovanja dominiraju teme kontakata djece i roditelja i provedbe sudskih odluka u postupcima obiteljskopravne zaštite, početkom školske godine to je upis u vrtić i promjena učitelja, a krajem godine ocjenjivanje. Uočili smo također da nam se na telefon često javljaju bake i djedovi te roditelji djece s teškoćama u razvoju koji se, kao i drugi prijavitelji, tuže na nemogućnost dobivanja informacija i savjeta u različitim institucijama i tijelima. Često se događa i da nadležna tijela, primjerice centri za socijalnu skrb, zbog nedovoljne upućenosti u ovlasti pravobraniteljice za djecu, upućuju građane na obraćanje Uredu.

Tijekom 2008. godine, od 989 pojedinačnih novozaprimljenih prijava, ponovno se najveći dio, 635 prijava (64%), odnosio na povrede osobnih prava djece. Važno je istaknuti da se unutar skupine osobnih prava, po broju prijava povreda prava, kao i prethodnih godina, ponovno posebno ističu dvije grupe, i to pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb sa 267 prijava (27%) i pravo na zaštitu od nasilja sa 297 prijava (30%) te su ova područja obrađena u zasebnim poglavljima ovoga izvješća. Pod nazivom „ostalo“ svrstano je 49 prijava (5%), koje, zbog različite strukture, ali i nenadležnosti Ureda pravobraniteljice za djecu, nismo mogli svrstati u druge skupine.

3.1 OSOBNA PRAVA

U području osobnih prava, najveći broj prijava (297) odnosio se na povredu prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (267) pa su te vrste povreda, zbog velike zastupljenosti, kao i u prethodnim izvješćima, posebno obrađene.

3.1.1 PRAVO NA SAZNAJE VLASTITOG PODRIJETLA

Kao i prethodnih godina, Ured je učestalo zaprimao upite vezano uz utvrđivanje i osporavanje očinstva, koji su usko povezani i s drugim pravima djeteta, kao što su određivanje osobnog imena djeteta, prijava djetetova prebivališta, pravo na zdravstvenu zaštitu, doplatak za djecu i dr. Naime, zbog zakonske odredbe o presumpciji bračnog očinstva djeteta rođenog za vrijeme trajanja braka ili u roku od tristo dana po okončanju braka, biološki roditelji često se susreću s brojnim problemima. Primjerice, Uredu se obratio biološki otac blizanaca rođenih u roku od 300 dana od dana prestanka prethodnog braka njegove sadašnje supruge te je djeci kao otac u matične knjige upisan majčin bivši muž. Prilikom prijave prebivališta djece tražena je suglasnost njihova presumiranog oca, koji odbija dati takvu suglasnost, jer ne želi sudjelovati u bilo kojoj vrsti postupka vezanog uz djecu kojoj nije otac, te se tako do okončanja parnice o osporavanju očinstva ne može prijaviti prebivalište djeci. Bez prijave prebivališta djece, kako to navodi otac u svom

obraćanju, roditelji ne mogu ostvariti pravo na doplatu za djecu, regulirati zdravstvenu zaštitu, niti upisati dijete u jaslice. Biološki otac, u takvim situacijama, nema mogućnosti sudjelovanja niti u izboru osobnog imena, iako je određivanje osobnog imena djeteta odraz zajedničke, sporazumne i ravnopravne roditeljske skrbi.

U situacijama u kojima su sve zainteresirane strane (majčin muž, majka, biološki otac) suglasne i dogovorne u pitanju očinstva djeteta, trebalo bi se izbjeći vođenje sudskog postupka osporavanja i utvrđivanja očinstva djeteta. Stoga smo mišljenja da se presumpcija bračnog očinstva treba primjenjivati samo u onim slučajevima kada se očinstvo djeteta ne može odrediti priznanjem. Na ovaj način izjednačio bi se način utvrđivanja očinstva djece, neovisno o tome jesu li rođena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, skratio bi se postupak te odteretilo pravosuđe od vođenja nepotrebnih parnica radi osporavanja bračnog očinstva.

3.1.2 PRAVO NA ŽIVOT I PRAVO NA PRIJAVU ROĐENJA

Pravo na zaštitu života odnosi se na posrednu i neposrednu ugroženost života djeteta. Stradavanja djece su, nažalost, naša svakodnevica. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova tijekom 2008. godine, 21 dijete stradalo je uslijed djelovanja oružja, 9 ih je stradalo uslijed utapanja, a brojna su i stradanja djece zbog padova (63). Pažnju medija privukao je slučaj o navodno nasilnoj smrti novorođene djevojčice. Utvrđivanje činjenica i stručni nalazi nisu bili jednoznačni. Sudsko-medicinski vještak je tako tvrdio da je dijete rođeno živo te kao uzrok smrti naveo nagnječenje mozga, pluća i jetra, dok su liječnici tvrdili suprotno. O okolnostima slučaja Ured je zatražio izvješće Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstva unutarnjih poslova. Iz izvješća koje smo zaprimili utvrđeno je kako je posebno formirano stručno povjerenstvo utvrdilo da je dijete umrlo prirodnom smrću u tijeku poroda te da su svi provedeni medicinski postupci bili u skladu s pravilima struke, što je utvrdilo i medicinsko vještačenje određeno u istražnom postupku.

U drugom slučaju Uredu se obratila majka navodeći kako dijete nije dobilo JMBG, unatoč okolnosti da mu je izdana domovnica pa ne može ostvariti zdravstvenu zaštitu niti se upisati u školu. U izvješću, koje smo primili od Ministarstva unutarnjih poslova, pojašnjeno je kako se matični broj osobama koje nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj određuje prema mjestu upisa u knjige državljana te je za to potrebno obratiti se u policijsku upravu ili postaju prema mjestu upisa djeteta u knjige državljana, sa zahtjevom da se matični broj odredi na adresu u inozemstvu. Sukladno danom pojašnjenju uputili smo informacije majci no, smatramo da informacije ovakve naravi trebaju biti dostupnije, kako bi građani lakše ostvarivali svoja prava. Prilikom rođenja djeteta u bolnicama bi se trebale dijeliti brošure s uputama vezano uz prijavu rođenja djeteta, upis u matične knjige, određivanje osobnog imena djeteta, priznanje i utvrđivanje očinstva, budući da se roditelji nerijetko ne snalaze u tim situacijama te se osjećaju bespomoćno.

Roditelji djece također se suočavaju s ograničavajućim zakonskim odredbama vezano uz prijavu prebivališta djeteta, uz koje je usko vezano i ostvarivanje drugih prava djeteta. Naime, roditelji djece koji nisu u braku, ili su u braku, a ne žive zajedno, kao i u onim situacijama kada je dijete rođeno za vrijeme trajanja braka te se presumira bračno očinstvo djeteta, često su suočeni s činjenicom da prebivalište tek rođenog djeteta ne mogu prijaviti

bez suglasnosti drugog roditelja, koji nerijetko tu suglasnost odbija dati. Kada postoji sudska odluka s kojim roditeljem će dijete živjeti, takvih problema ne bi trebalo biti, no kada takve odluke nema, a ponekad prođe i više mjeseci pa i godina da se takva sudska odluka donese, stvari se znatno kompliciraju. Roditelji djeteta, često zbog različitih životnih okolnosti, ne uspijevaju postići dogovor oko prebivališta djeteta te se događa da roditelj s kojim dijete živi ne može prijaviti djetetovo prebivalište. Stoga smo mišljenja kako su nužne zakonske izmjene na način da se djetetu u takvim slučajevima, do donošenja odluke nadležnog tijela s kojim će roditeljem živjeti, odredi privremeno prebivalište prema prebivalištu roditelja s kojim dijete živi uz potvrdu centra za socijalnu skrb.

3.1.3 PRAVO NA ZAŠTITU OD PROTUPRAVNOG ODVOĐENJA I NEVRAĆANJA DJETETA

Kao što smo to istaknuli i u prošlogodišnjem izvješću, situacije u kojima roditelj protupravno odvodi i ne vraća dijete izuzetno su složene i opterećene brojnim problemima. Problemi na koje smo prethodno ukazivali, kao što su postojanje dva nadležna tijela za postupanje po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, nedovoljan broj stručnjaka pri središnjem tijelu, dugotrajnost sudskog postupka, nesnalaženje sudova pri primjeni Konvencije, neujednačenost sudske prakse, neefikasnost ovrhe, nepoštovanje Konvencije prilikom njezina provođenja u konkretnim slučajevima, osobito u slučajevima ostvarivanja prava na susrete i druženja i nadalje su prisutni, no nadamo se da će biti riješeni najavljenim izmjenama Obiteljskog zakona. Naime, u nacrtu predloženih izmjena Obiteljskog zakona, definira se jedno središnje tijelo za primanje zahtjeva temeljem Haške konvencije, definiraju se procesne ovlasti središnjeg tijela, uvode se precizni rokovi za postupanje u povodu zahtjeva, koncentrira se nadležnost sudova, uvode se privremene mjere usmjerene na sprječavanje protupravnog ponašanja (oduzimanje putnih isprava, zabrana napuštanja mjesta gdje se dijete nalazi, osiguranje kontakata te mjere oduzimanja djeteta) te pojednostavljuje ovršni postupak u cilju njegove efikasnosti. Nadamo se da će najavljene izmjene ubrzo biti prihvaćene i da će ove zakonske odredbe pridonijeti efikasnijem postupanju u predmetnim slučajevima, no mišljenja smo kako bi se, zbog važnosti materije, sva ova pitanja trebala urediti posebnim zakonom. I nadalje smatramo kako je, radi pomoći roditeljima koji su se našli u situaciji odvođenja djeteta, potrebno na web stranicama Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi dati kvalitetne informacije o postupku sa svim bitnim podacima i uputama (svojevrsni priručnik o postupanju) na hrvatskom i engleskom jeziku.

No, kako bi se slučajevi protupravnog odvođenja djece onemogućili, potrebno je efikasnije postupanje nadležnih tijela kod prijave mogućeg protupravnog odvođenja djeteta, ali i izmjena postojeće prakse u izdavanju putovnice djetetu. U praksi se, prilikom izdavanja putovnice djetetu čiji su roditelji u braku, traži suglasnost oba roditelja, no to nije slučaj kad su roditelji razvedeni. Stječe se dojam kako institucije (u ovom slučaju policijske uprave) pogrešno tumače odredbe Obiteljskog zakona o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. Naime, prema Obiteljskom zakonu, roditelji bez obzira na okolnost žive li zajedno ili odvojeno, jesu li u braku ili ne, ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbe o djetetu, osim u slučajevima propisanim zakonom. Tako zakon predviđa da samo jedan roditelj skrbi o djetetu u slučaju da je drugi roditelj umro, proglašen umrlim, lišen roditeljske skrbi, lišen poslovne sposobnosti u odnosu na roditeljsku skrb ili spriječen.

Obiteljski zakon predviđa da će sud, ukoliko roditelji ne žive u obiteljskoj zajednici, odlučiti s kojim će roditeljima dijete živjeti te odrediti način i vrijeme susreta i druženja djeteta s drugim roditeljem. U praksi se takva odluka, nažalost, nerijetko tumači na način da roditelj s kojim dijete ne živi ima samo pravo na susrete i druženja te na sudjelovanje u djetetovom uzdržavanju što nije točno, jer roditeljska skrb, kao što smo napomenuli, pripada i ocu i majci ravnopravno, zajednički i sporazumno. Nijedan od roditelja nema veću pravnu ulogu niti povlašteniji položaj u pogledu djeteta, osim ukoliko je odlukom suda drugačije određeno, a što je moguće učiniti samo radi zaštite dobrobiti djeteta.

Upravo stoga smatramo kako se prilikom izdavanja putovnice djetetu, pa i u slučaju razvoda braka njegovih roditelja, svakako mora pribaviti suglasnost oba roditelja ili suglasnost centra za socijalnu skrb. Na taj način izbjegla bi se situacija da roditelj s kojim dijete živi, temeljem odluke suda o okolnosti zajedničkog života, a ne roditeljske skrbi, samostalno odlučuje o izdavanju putovnice djetetu. Time bi se izbjegla mogućnost da dijete napusti zemlju bez suglasnosti drugog roditelja, čime nedvojbeno dolazi do kršenja Obiteljskog zakona. Istovremeno bi se, obaviješću drugom roditelju o započetom postupku traženja putovnice, omogućilo tom roditelju iniciranje poduzimanja mjera obiteljsko pravne zaštite, kojima bi se spriječilo odvođenje djeteta u nepoznato ili onemogućavanje redovitih susreta djeteta s drugim roditeljem protivno važećoj odluci suda ili drugog nadležnog tijela.

3.1.4 SUSRETI I DRUŽENJA S DJEDOM I BAKOM

Uredu se vrlo često, telefonski, a u manjem broju slučajeva i pismeno, obraćaju bake i djedovi, koji su uskraćeni za susrete i druženja s unucima zbog roditeljske nespremnosti da djeci omoguće kontakte sa širom obitelji, najčešće u slučaju razvoda braka ili prestanka obiteljske zajednice, kao i u slučaju smrti jednog roditelja. Te poteškoće javljaju se i u situacijama kada roditelji žive u skladnim odnosima, ali zbog različitih životnih okolnosti nisu spremni dopustiti susrete i druženja djeteta sa širom obitelji. Uredu se obraćaju i roditelji koji smatraju kako ih bake i djedovi, inzistirajući na održavanju susreta i druženja s unucima, ograničavaju u njihovom roditeljskom pravu. Pozivaju se i na štetnost utjecaja baka i djedova na djecu ili neprepoznavanje potreba djece koja takve susrete i druženja ne žele ili ih se u ekstremnim slučajevima i plaše. Bake i djedovi javljaju se i u ulozi „opunomoćenika” svoje odrasle djece u rješavanju partnerskog sukoba i tijekom donošenja odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti te o načinu na koji će se družiti s roditeljem s kojim ne živi.

Osim u najužoj obitelji, narušeni odnosi u široj obitelji također se negativno odražavaju na djecu koja se nađu u središtu međusobnog sukoba njima bliskih osoba. Dovođenje u situacije, koje ona, uslijed nedostatka iskustva i emocionalne nezrelosti, mogu doživjeti kao nametnuti izbor između roditelja s jedne strane i baka i djedova s druge strane, ili u kojima osjećaju da „izdaju” jedne ili druge (a što svojim ponašanjem generiraju odrasli), za djecu je emocionalno zahtjevno, stresno i nepoželjno. Od osobite je važnosti roditeljima, bakama i djedovima naglasiti da je za cjelokupnu klimu u obitelji važno da sve odrasle osobe preuzmu odgovornost za svoj dio utjecaja na rast i razvoj djeteta i ozračje u kojem dijete odrasta. Važno je i odrasle osvještavati za preuzimanje odgovornosti za nastalu obiteljsku dinamiku, kako one koja proizlazi iz „prirodnih” uloga i odnosa, tako i one koja je zakonski određena. Također je važno naglasiti da se mogućnost određivanja susreta i druženja s bakom i djedom

koristi ukoliko nije u suprotnosti s interesom djeteta. Susreti i druženja djeteta s bakom i djedom se ni u kom slučaju ne bi smjeli ostvarivati prisilnim putem, osim ukoliko je to po procjeni stručnih osoba potrebno radi zaštite djetetova interesa.

3.1.5 PRAVO NA ŽIVOT UZ RODITELJE I RODITELJSKU SKRB

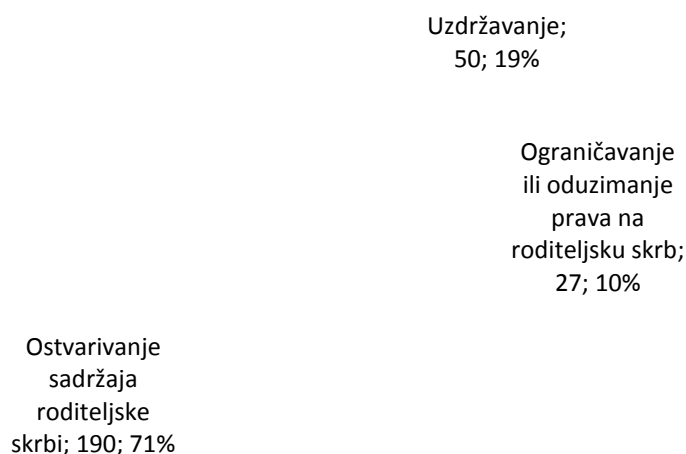
Važnost obitelji za zdrav i skladan razvoj svakog djeteta naglašena je i u pravnim dokumentima kojima se regulira skrb o djeci i zaštiti dječjih prava (Ustav Republike Hrvatske, Konvencija o pravima djeteta, Obiteljski zakon i dr.). Nažalost, pojedinoj djeci je to temeljno pravo na sretan i skladan razvoj unutar obitelji uskraćeno zbog različitih razloga.

Ured pravobraniteljice za djecu tijekom 2008. godine postupao je u području ostvarivanja prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb u 365 slučajeva. Od navedenog broja u 267 slučaja radilo se o predmetima zaprimljenim tijekom 2008. godine koji su se odnosili na zaštitu prava i dobrobiti 403 djece. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja u 2008. godinu preneseno je 96 prijava.

Od 267 slučajeva u ovoj cjelini, najveći broj, njih 190 (71%) odnosi se na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 50 slučajeva (18%) odnosi se na uzdržavanje, dok ih se 27 (11%) odnosi na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb.

Grafikon 1

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Od ukupno 403 djece na koju se odnose ti slučajevi, njih 280 zastupljeno je u slučajevima koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 70 u slučajevima koji se odnose na uzdržavanja djece, dok je 53 djece zastupljeno u slučajevima koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb. Razvidno je da su zastupljene sve dobne skupine, s tim da je najviše djece, njih 101, u dobi od sedam do 10 godina, 77 ih je u dobi od 11 do 14 godina, 67 u dobi od četiri do šest godina, dok je 57 djece u dobi do tri godine. Za 54 djece Ured nema podatke o dobi. Od ukupno 403 djece, 182 su djevojčice i 177 dječaka, dok za 44 slučaja Ured nema podatke o spolu djece. Kao podnositelji prijava najčešće se javljaju

roditelji i to su u 125 slučajeva bile majke, a u 104 slučaja očevi. Obratilo nam se samo jedno dijete.

U grupi slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, najveći broj, njih 95, odnosi se na kršenje prava na roditeljsku skrb, 70 se odnosi na odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i odluke o susretima i druženjima djeteta s roditeljem s kojim ne živi, 14 slučajeva se odnosi na nove odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, dok se 11 slučajeva odnosi na nove odluke o susretima i druženjima djeteta s roditeljem s kojim ne živi. U navedenom dijelu, od 280 djece, 129 je dječaka i 128 djevojčica, dok u 33 slučaja nemamo podatke o spolu djece. Najzastupljeniju skupinu djece iz ovog dijela također čine djeca u dobi od sedam do 10 godina, a ima ih 74. Podnositelji prijava u ovom djelu u najvećem broju slučajeva su roditelji, u 96 slučajeva to su očevi, u 74 slučaja majke, u pet slučajeva bake, dok su u četiri slučaja to bile institucije. U sedam slučajeva podnositelji prijava bile su ostale osobe. Ured pravobraniteljice za djecu postupao je na vlastitu inicijativu u tri slučaja.

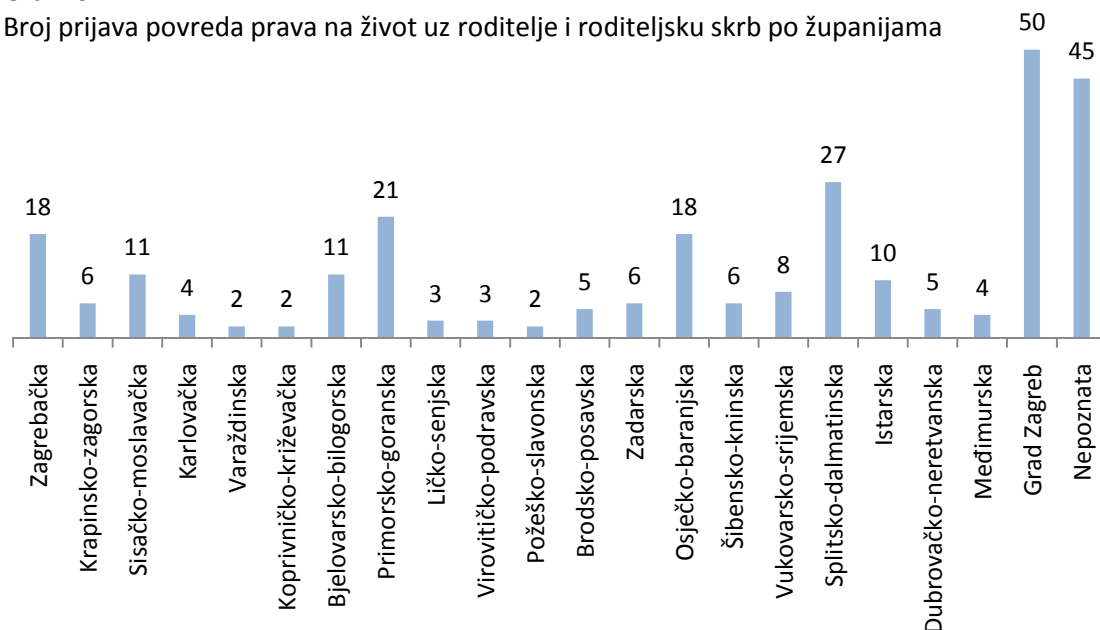
U grupi slučajeva koji se odnose na uzdržavanje, najveći broj, njih 28, odnosi se na ovršni postupak, 11 na parnični postupak, sedam na kazneni postupak, dok se četiri slučaja odnose na ostvarivanje zahtjeva za uzdržavanje u inozemstvu. Od ukupno 70 djece, 24 su dječaci, 26 djevojčica, dok za 20 djece Ured nema podatak o spolu. I u ovom su dijelu bile zastupljene sve dobne skupine, s tim da za 27 djece Ured nije imao podataka o dobi. Razlog velikom broju nepoznatih podataka je u tome što stranke u većini slučajeva traže općenite pravne savjete vezane uz ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje od roditelja s kojim dijete ne živi, ili se pritužuju na nepostupanje centara za socijalnu skrb u okviru zakonom predviđenih ovlasti. Najveći broj podnositelja prijava u ovom dijelu bile su majke, njih 39, dok su očevi bili podnositelji u šest slučajeva. Dijete se kao prijavitelj javilo u jednom slučaju.

U grupi prava koja se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb, 14 slučajeva se odnosi na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj ustanovi zbog oduzimanja prava roditeljima na život s djetetom i njegov odgoj, dok se četiri slučaja odnose na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj drugoj osobi. Sedam slučajeva se odnose na lišenje prava na roditeljsku skrb, dok se u dva slučaja radilo o upućivanju djeteta s poremećajima u ponašanju u ustanovu socijalne skrbi, uslijed nemogućnosti roditelja ili udomitelja da ga valjano odgajaju. Od ukupno 53 djece na koje se odnosila povreda navedenog prava, 28 je djevojčica i 24 dječaka. Najviše je djece u dobi od sedam do 10 godina, njih 19. U 12 slučajeva podnositelji prijava bile su majke, u dva slučaja očevi, po jedan slučaj prijavile su bake, institucije i anonimne osobe, dok je Ured postupao na vlastitu inicijativu u pet slučajeva.

Sveobuhvatno gledano, u cjelini koja govori o pravu na život uz roditelje i roditeljsku skrb, Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u najvećem broju slučajeva po prijavama koje se odnose na djecu koja imaju prebivalište na području Grada Zagreba.

Grafikon 2

Broj prijava povreda prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb po županijama

Tablica 1

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb					
Godina	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Broj predmeta	161	99	104	236	267

Uvidom u tablicu 1 evidentan je od 2005. godine trend povećanja broja prijava koje se odnose na pravo djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Navedeni podaci su posebno zabrinjavajući s obzirom na činjenicu da je novi Obiteljski zakon u primjeni već tri godine, uz jasno definiranu ulogu centara za socijalnu skrb, a prijavitelji se i dalje u sve većem broju obraćaju Uredu pravobraniteljice za djecu, pritužujući se na njihov rad. U navedenim je slučajevima Ured, kao i dosad, u skladu sa svojim ovlastima, centrima za socijalnu skrb davao preporuke za postupanja, poštujući pri tome načelo samostalnosti u rješavanju, propisano Zakonom o općem upravnom postupku. Većina je preporuka bila prihvaćena, no bilo je slučajeva kada su bile i ignorirane. Primjer za to je postupanje centra za socijalnu skrb koji se oglašio i na traženje nadležnog općinskog suda, kao i na preporuku Ureda o potrebi izricanja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi roditeljima dvoje djece, s obzirom da je zbog teško narušenih partnerskih i roditeljskih odnosa jednom roditelju onemogućen bilo kakav kontakt s djetetom, dok istodobno drugi roditelj odbija svaki kontakt s drugim djetetom, a ne doprinosi za njegovo uzdržavanje (jedno dijete živi s majkom, a drugo s ocem). Također ne postoje ni međusobni susreti djece. Iako je obitelj u tretmanu centra za socijalnu skrb već šest godina te je jasno da su roditelji svojim ponašanjem negativno utjecali na psihosocijalni razvoj djece, centar je u svom izvješću Uredu pravobraniteljice za djecu naveo kako bi „inzistiranje na uspostavljanju susreta i druženja djece i roditelja polučilo niz negativnih posljedica po djecu, tako i po njihove roditelje“ te stoga, osim što nije izrečena mjera nadzora nad roditeljskom skrbi, nisu ni poduzete mjere u svezi neizvršavanja obveze uzdržavanja djece. Osim navedenog centar je propustio vezano uz neodržavanje susreta i

druženja razgovarati s djecom, odnosno nije primijenio članak 89. stavka 5. Obiteljskog zakona, kojim se propisuje kako u postupcima u kojima se odlučuje o nekom djetetovom pravu ili interesu, dijete ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja, koje se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelosti. Takvim postupanjem centra povrijeđeno je pravo djece propisano člankom 12. Konvencije o pravima djeteta. Od nadležnog centra za socijalnu skrb, nakon ponovljene preporuke, očekujemo izvješće o eventualno poduzetim radnjama u cilju zaštite prava i interesa djece.

U ovom izvještajnom razdoblju, kao i u prethodnom, najčešći su prigovori vezani uz nedovoljnu angažiranost centara oko utvrđivanja najboljeg interesa djece, odnosno njihovu pasivnost u sudskom postupku te odbijanje pružanja stručne pomoći u intervencijama oko realizacije susreta i druženja djece s drugim roditeljem, u slučajevima kada se stranka centru obrati za pomoć. Prema prijavama stranaka, centri za socijalnu skrb, tumačeći kako je zbog isključive nadležnosti sudova u donošenju odluka, rješavanje spornih situacija izvan njihove nadležnosti, upućuju roditelje na sudove, ne pokušavajući pri tome metodama stručnog savjetodavnog rada i mjerama obiteljsko-pravne zaštite koje su im ostavljene u nadležnosti pomoći u razrješenju nastalih situacija.

Pasivnost centara za socijalnu skrb vidljiva je i u predmetima koji se odnose na zaštitu prava djece koja su povjerena na čuvanje i odgoj ustanovama, s obzirom da je roditeljima oduzeto pravo na život s djetetom i njegov odgoj. Primjer navedenog je nepostupanje centra za socijalnu skrb u vezi s troje djece zbrinute u dvije različite ustanove. Roditelji djecu već gotovo godinu dana nisu posjetili, o tome je već nekoliko puta obaviješten nadležni centar za socijalnu skrb, kao i o potrebi da se institucionalni smještaj zamijeni udomiteljskim, s obzirom da je jednom djetetu, zbog psihofizičkog razvoja, neophodan individualan pristup i obiteljsko okruženje. Prema sadašnjim saznanjima, centar još nije poduzeo nikakve radnje u cilju zaštite interesa i dobrobiti djece. Ured pravobraniteljice za djecu, nezadovoljan takvim tretmanom djece i nesuradnjom centra za socijalnu skrb s navedenom institucijom, preporučio je da se žurno poduzmu sve potrebne mjere. U tom smislu upućena je preporuka za daljnje postupanje te je zatraženo izvješće o poduzetim radnjama.

Kao što je bilo istaknuto i u svim dosadašnjim izvješćima, i nadalje je velik broj problema u radu centara za socijalnu skrb vezan uz nedovoljan broj stručnih djelatnika, nedovoljnu edukaciju i stručnu podršku nadležnog tijela, a što u određenom broju slučajeva dovodi do nedovoljnog angažmana te površnih i pogrešnih procjena. Kako takva situacija traje već godinama, stranke koje se obraćaju Uredu pravobraniteljice za djecu verbaliziraju velik otpor kad ih se upućuje u centar za socijalnu skrb kao mjesto gdje bi trebali naći odgovore na svoja pitanja i mjesto na kojem će dobiti pomoć u rješavanju problema.

Uredu su se učestalo, kao i u prijašnjim izvještajnim razdobljima, obraćali roditelji, djelatnici centara za socijalnu skrb i djelatnici odgojno obrazovnih ustanova vezano uz probleme prinudnog ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi. Problemi s kojima se susreću nameću pitanje zaštićuje li se prilikom prinudnog ostvarivanja roditeljske skrbi u dovoljnoj mjeri dobrobit djeteta koje sudjeluje u ovrhama, koje su u pravilu uvijek vrlo mučne i za odrasle, a posebice za djecu. Uočeno je da se ovrhe rješenja centara za socijalnu skrb i sudskih presuda

kojima se određuje s kojim će roditeljem dijete živjeti, kao i susreta i druženja, ne provode u suradnji svih subjekata koji mogu doprinijeti kvalitetnoj provedbi. Pri tom je vrlo važna dobra priprema svih sudionika, a osobito djeteta. Djelatnici odgojno obrazovnih ustanova protive se provođenju ovrhe u prostorijama škole ili vrtića, naočigled druge djece koja to mogu doživjeti izuzetno stresno. Upravo stoga stav je Ureda da bi škole i vrtići morali biti posljednje mjesto gdje ovrhu treba provoditi, no ako je to jedini način da se ona uspješno provede, izuzetno je važna njezina priprema i koordiniranje svih sudionika. Obiteljski zakon propisuje da u svim postupcima ovrhe, prvenstveno treba zaštititi dijete. U skladu s tim potrebno je primarno korištenje alternativnih metoda, kao što su izricanje novčanih ili zatvorskih kazni protiv onih osoba koje protivno nalogu suda odbijaju predati dijete ili poduzimaju radnje s ciljem skrivanja djeteta ili onemogućavanja provođenja odluke.

Ured pravobraniteljice za djecu još 2007. godine uputio je preporuku Ministarstvu pravosuđa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa da se na međuresornoj razini osnuje radna skupina, koja bi utvrdila smjernice zajedničke suradnje i usklađenog djelovanja kako bi se ovaj ozbiljni problem pokušao riješiti zajedničkim djelovanjem. Postupajući sukladno preporuci Ureda, Ministarstvo unutarnjih poslova upoznalo je s dobivenim preporukama područne ustrojstvene jedinice; Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa o istom je obavijestilo odgojno-obrazovne ustanove dok je Ministarstvo pravosuđa preporuke Ureda proslijedilo predsjednicima županijskih sudova uz uputu da ih proslijede i svim općinskim sudovima s područja njihove nadležnosti. Od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi nismo primili povratnu informaciju. Nadležna tijela podržala su ideju o osnivanju radne skupine na međuresornoj razini, no, nažalost, konkretni rezultati o unapređenju provedbe ovrhe nisu vidljivi te je taj problem i dalje aktualan.

3.1.5.1 UZDRŽAVANJE

I u ovom izvještajnom razdoblju roditelji su se u velikom broju obraćali tražeći savjet i uputu ili se jednostavno žaleći na poteškoće na koje nailaze vezano uz ostvarivanje prava na uzdržavanje djece. Novosti uvedene izmjenama Obiteljskog zakona, koje su trebale osigurati efikasnije ostvarenje tog prava djece, nažalost, u praksi ne pokazuju očekivane rezultate. Roditelji se i nadalje pritužuju na postupanje centara za socijalnu skrb koji, prema njihovom mišljenju, svoju obvezu praćenja ispunjavanja obveze uzdržavanja ne provode efikasno, a prema našim saznanjima, rijetki su slučajevi da centar po službenoj dužnosti pokreće postupak ovrhe. Postupci ovrhe, neovisno o tome tko ih pokreće, neefikasni su i ne rezultiraju ostvarivanjem uzdržavanja, a kazneni postupci zbog povrede obveza uzdržavanja i nadalje traju neopravdano dugo. Državni odvjetnici i suci u kaznenim postupcima imaju neočekivano puno razumijevanja za one koji ne izvršavaju svoju obvezu, opravdavajući to njihovim teškim materijalnim položajem i nenamjernim dovođenjem u takvu situaciju te postupci najčešće rezultiraju uvjetnom osudom. Okolnost da obveznik uzdržavanja djelomično doprinosi za uzdržavanje proizvoljno određenim novčanim iznosom ili da to čini samo povremeno, vrlo često rezultira odbacivanjem kaznene prijave ili oslobađajućom presudom.

Sve to kod roditelja, koji su i sami u teškoj materijalnoj situaciji, ali unatoč tome moraju osigurati svakodnevnu skrb o djetetu, opravdano izaziva ogorčenje i osjećaj napuštenosti. Razočarani su i ostvarivanjem prava na privremeno uzdržavanje. Očekivanja roditelja da će se izmjenama Obiteljskog zakona osigurati da država umjesto obveznika uzdržavanja isplaćuje mjesečne iznose te ih na taj način oslobodi velike financijske brige, nažalost nisu ostvarena. Obveza centara za socijalnu skrb da po službenoj dužnosti određuju privremeno uzdržavanje donekle je poboljšala njihov položaj, no iznosi koji se na taj način osiguravaju zaista su niski, budući da su svedeni na 50% propisanog zakonskog minimuma. Prijašnje zakonsko rješenje, koje je omogućavalo da se privremeno uzdržavanje isplaćuje u visini iznosa određenog sudskom odlukom, bilo je puno povoljnije za one roditelje koji su i sami u teškom financijskom položaju, osobito zato što period isplaćivanja privremenog uzdržavanja nije bio ograničen.

Nažalost, sadašnjim su zakonskim rješenjem u vrlo nepovoljan položaj dovedena djeca čiji roditelj ne udovoljava svojoj zakonskoj obvezi, a ni drugi roditelj nije u financijskoj mogućnosti sam snositi uzdržavanje djeteta. Njihov težak materijalni položaj pogoršava i to što se pravo na privremeno uzdržavanje može ostvariti tek nakon proteka razdoblja od šest mjeseci od pravomoćnosti sudske odluke, odnosno od sklapanja nagodbe, a pravo na privremeno uzdržavanje priznaje se tek od dana podnošenja zahtjeva, a ne od trenutka stvarnog prestanka sudjelovanja u uzdržavanju djeteta te se može ostvarivati samo u periodu od tri godine. To u praksi znači da se roditelj, koji šest mjeseci od obveznika uzdržavanja ne prima uzdržavanje za dijete, u tom periodu sam mora snalaziti i financijski uzdržavati dijete čije su potrebe za hranom i odjećom svakodnevne i koje on, imao za to sredstva ili ne, jednostavno mora osigurati. Kako bi institut privremenog uzdržavanja bio učinkovit, trebalo bi povisiti njegov iznos na 100% iznosa zakonom određenog minimuma, uz priznavanje prava na privremeno uzdržavanje od trenutka stvarnog prestanka sudjelovanja u uzdržavanju djeteta te produljenje vremenskog perioda u kojem dijete može ostvarivati to pravo.

Kao što smo isticali u prethodnim izvješćima, i dalje smatramo da bi se trebala pojačati, ili na drugi način riješiti, kaznena odgovornost onih koji ne ispunjavaju svoju zakonsku obvezu uzdržavanja. Bez obzira na životne okolnosti koje su dovele do toga da roditelj nije u mogućnosti plaćati uzdržavanje, on ne bi smio biti oslobođen svoje odgovornosti. Mišljenja smo da bi se kazneno zakonodavstvo trebalo prilagoditi stvarnim uvjetima života i biti usmjereno na efikasno sankcioniranje onih koji svoju obvezu uzdržavanja ne ispunjavaju te određivanje onih kazni koje bi poticajno djelovale na obveznike uzdržavanja. Primjerice, uvođenje sankcije kojom bi se obveznika uzdržavanja obvezalo na rad za opće dobro, a nagrada za njegov rad uplaćivala u poseban fond iz kojeg bi se isplaćivalo uzdržavanje djetetu, moglo bi biti jedno od rješenja.

Zbog stvarne i ozbiljne ugroženosti materijalnog položaja djece smatramo kako je na ovom području zaista nužno izmijeniti propise koji reguliraju ostvarivanje prava djece na uzdržavanje od strane roditelja s kojim ne žive. Stoga ponovno izražavamo žaljenje što naše konkretne primjedbe i prijedlozi u postupku izmjena Obiteljskog zakona nisu prihvaćene

budući da su i u praksi potvrđene naše bojazni kako nova zakonska rješenja ne daju očekivane rezultate.

Nadamo se da će dobivanje besplatne pravne pomoći, koje je na inicijativu pravobraniteljice u postupcima uzdržavanja djece priznato neovisno o materijalnim prihodima obitelji, pridonijeti da se bar donekle ublaži položaj roditelja koji su se zatekli u situaciji da pravo na uzdržavanje moraju ostvariti prisilnim putem. Nažalost, prve informacije dobivene od roditelja koji ovo pravo pokušavaju ostvariti, ukazuju na probleme u primjeni Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Naime, nakon što se od ureda državne uprave dobije uputnica, u kojoj je naznačeno da vrijedi dva tjedna, korisnik ovog prava mora obilaziti odvjetnike koji, kako nas obavještavaju roditelji, mahom odbijaju preuzimanje zastupanja, uz obrazloženje da su prezauzeti te se stječe dojam kako su nezadovoljni iznosom naknade koji je naveden u uputnici i navodno iznosi 800,00 kuna po djetetu. Ranije bi odvjetnik bio određen rješenjem Hrvatske odvjetničke komore te se morao prihvatiti zastupanja, no sadašnjim zakonskim rješenjem ostaje na volju odvjetniku hoće li stranku zaista primiti ili ne. Ukoliko se u svakodnevnoj primjeni ovakva negativna iskustva budu ponavljala, bit će nužne zakonske promjene. Prema informacijama koje smo zaprimili od HOK-a, odvjetnici će i nadalje pružati besplatnu pravnu pomoć u postupcima uzdržavanja u skladu s prijašnjim dogovorom s pravobraniteljicom.

3.1.5.2 UDOMITELJSTVO

Tijekom dosadašnjeg rada, od 2003. godine, Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je 30-ak podnesaka koji su se odnosili na zaštitu prava i dobrobiti djece smještene u udomiteljskim obiteljima. Iako je navedeni broj predmeta značajno manji od predmeta koji se odnose na zaštitu prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb, kao i na zaštitu djece od nasilja, zaštita prava djece smještene u udomiteljskim obiteljima od posebnog je interesa za Ured pravobraniteljice.

Važnost obitelji za zdrav i skladan razvoj svakog djeteta ističe se i u pravnim dokumentima kojima se regulira skrb o djeci i zaštiti dječjih prava (Ustav Republike Hrvatske, Konvencija o pravima djeteta, Obiteljski zakon). Nažalost, pojedinoj djeci je to temeljno pravo na potpun i skladan razvoj osobnosti unutar obitelji uskraćeno zbog različitih razloga. Upravo za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i obiteljske okoline, udomiteljstvo kao oblik skrbi prepoznato je kao najbolja zamjena za vlastitu obitelj.

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj ima dugu tradiciju i raznoliku praksu. Od 2000. godine provedeno je nekoliko znanstvenih i akcijskih projekata, kampanja, edukacija, savjetovanja, okruglih stolova i drugih aktivnosti usmjerenih k unapređenju stanja u udomiteljstvu.

Godine 2007. stupio je na snagu Zakon o udomiteljstvu kao i podzakonski akti: Pravilnik o stambenim, socijalnim i drugim uvjetima za obavljanje udomiteljstva; Pravilnik o sadržaju i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji; Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije udomiteljskih obitelji, registra udomiteljskih obitelji i smještenih korisnika te sadržaju obrasca izvješća udomitelja.

Sa svrhom unapređenja stručne podrške udomiteljima, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, u suradnji sa Sveučilištem u Göteborgu i Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi, provela je dvogodišnji projekt „Supervizija udomitelja“. Trideset stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb, Studijskog centra socijalnog rada i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Odsjeka za poremećaje u ponašanju te nevladine organizacije završilo je dvogodišnju edukaciju i danas provode superviziju udomitelja. Sveukupno je u projekt „Supervizija udomitelja“ bilo uključeno 30 stručnjaka i više od 150 udomitelja u 14 županija. Međutim, kad se po završetku projekta pristupilo provođenju supervizije, nastupio je problem financiranja supervizora, s obzirom na to da oni za svoj rad nisu plaćeni već se očekuje da superviziju provode na bazi volontiranja.

Kroz dosadašnje praćenje navedene problematike, kao vrlo bitan element u cjelokupnoj pojavnosti alternativne skrbi o djeci, Ured je uočio veliku važnost kriterija za odabir udomiteljske obitelji, te potrebu da s prvim ulaskom djeteta u obitelj započne i stručna podrška djetetu i udomiteljskoj obitelji, suradnja s odgojno-obrazovnom ustanovom koju će dijete pohađati, kao i lokalnom zajednicom radi uključivanja djece u sve sadržaje koje ona pruža. Smještajem djece u udomiteljske obitelji, djelovanje stručnjaka na daljnjoj edukaciji i superviziji udomitelja treba postati kontinuirani proces. Međutim, pri tome se pojavljuje problem motiviranosti udomitelja za superviziju, s obzirom da, za razliku od obveznih 20 sati edukacije godišnje, supervizija nije obvezna. U sredinama gdje postoji motiviranost udomitelja javljaju se organizacijski problemi (prostor i naknade supervizorima). Samim smještajem djeteta u udomiteljsku obitelj, trebala bi započeti druga faza u radu nadležnih institucija, odnosno, proces pružanja pomoći biološkoj obitelji, u pripremanju za ponovno preuzimanje svoje funkcije u skrbi o djeci.

Pri analizi stanja udomiteljstva za djecu u Republici Hrvatskoj, važan je statistički podatak Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi o korisnicima i pomoćima u socijalnoj skrbi u Republici Hrvatskoj iz kojeg je razvidno da djeca u dobi do 18 godina čine približno 1/3 korisnika smještenih u udomiteljske obitelji.

Istovremeno, iz tih je podataka vidljivo da broj djece smještene u udomiteljske obitelji u zadnjih pet godina lagano, ali kontinuirano pada, dok broj udomiteljskih obitelji za smještaj djece vrlo polagano raste. To je zato što je Zakon o udomiteljstvu smanjio dopušteni broj djece u udomiteljskim obiteljima, što je dovelo do većeg angažmana centara za socijalnu skrb u smislu provjera potreba trajanja daljnjeg smještaja djece u udomiteljskim obiteljima koje su imale prekomoran broj smještene djece. Zahvaljujući promociji pozitivne slike o udomiteljstvu, priznavanju prava udomiteljima na mjesečnu naknadu kao i kvalitetnijoj podršci i edukaciji udomitelja, uočen je polagani rast interesa za obavljanjem udomiteljske djelatnosti.

Tablica 2 Broj djece smještene u udomiteljskim obiteljima u zadnjih pet godina

Godina	2003.	2004	2005.	2006	2007.
Broj smještene djece	2484	2331	2244	2195	2105

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine postavlja vrijednosni okvir za različita područja djelovanja prema djeci pa i za smještaj djece u udomiteljsku obitelj. Nacionalnim je planom istaknuta potreba „zaštite najboljeg interesa djeteta u svim područjima skrbi i dobrobiti za djecu, promicanja ukupnog napretka djeteta, zaštite obitelji, potpore djeci bez roditeljske skrbi, borbe protiv svih oblika diskriminacije djece, posebice pripadnika nacionalnih manjina i ranjivih skupina, podizanje javne svijesti o borbi protiv siromaštva, kao i potreba ratifikacije ključnih dokumenata Konvencije,...“. Također, prva mjera u području socijalne skrbi posvećena je „Unapređenju udomiteljstva kao najprimjerenijeg oblika skrbi izvan vlastite obitelji za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.“

Iako je kroz dosadašnju zakonsku regulativu učinjen pomak, u smislu reguliranja obveza udomitelja kao i centara za socijalnu skrb, čime je istovremeno mnogo učinjeno u zaštiti prava i interesa udomljene djece, i dalje je razvidna potreba daljnje izmjene zakona, radi npr. priznavanja prava na osobnu naknadu udomiteljima i za djecu koja se nalaze na smještaju temeljem prijašnjih rješenja o smještaju (za četvrto i svako daljnje dijete), kao i potrebe opremanja djece koja se smještavaju u udomiteljsku obitelj (potreba ujednačavanja kriterija opremanja djece koja se smještavaju u dječje domove i udomiteljske obitelji). Također je potrebno uložiti više truda od strane Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi radi promicanja pozitivne slike o udomiteljstvu i unapređivanja uvjeta u kojima se ono ostvaruje, čime bi se ujedno postigla još bolja zaštita prava i dobrobiti djece.

Tijekom 2008. godine, Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je 10 prijava koje su se odnosile na navedenu problematiku i kojima je bilo obuhvaćeno ukupno 20 djece, od čega sedam djevojčica i 13 dječaka.

Zastupljene su bile sve dobne skupine djece, s time da ih je po petero u dobi do tri godine, odnosno, u dobi od 11 do 14 godina. Podnositelji prijava u najvećem su broju udomitelji, koji se pritužuju na postupanje nadležnih centara za socijalnu skrb, dok nam se dijete osobno obratilo samo u jednom slučaju, izražavajući nezadovoljstvo smještajem, inzistirajući pri tome na samostalnom životu. S obzirom na djetetov status maloljetnika i obvezan način skrbi i mjera koje je potrebno sustavno poduzeti, centar je dječaka uz izrečenu mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi vratio u biološku obitelj.

Udomitelji su se Uredu pravobraniteljice za djecu obraćali izražavajući nezadovoljstvo postupanjem nadležnih centara za socijalnu skrb. Dva takva primjera odnose se na prijave udomitelja kojima je oduzeta dozvola za obavljanje udomiteljstva, u slučajevima kada je odluke centara potvrdilo i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Prije izdvajanja djece iz udomiteljske obitelji, stručni su djelatnici centara za socijalnu skrb proveli razgovore s djecom i objasnili im razloge njihovog premještanja u druge udomiteljske obitelji. Zabrinjavajuće je u takvim situacijama postupanje udomitelja, koji umjesto da djeci olakšaju odlazak iz njihove obitelji, redovito manipuliraju osjećajima djece, izazivaju u njima osjećaj straha i neizvjesnosti od nove udomiteljske obitelji, stvarajući tako unaprijed osjećaj nepovjerenja i neprijateljstva. Motivi takvog ponašanja udomitelja nisu nam razumljivi, ali može se pretpostaviti da je i gubitak novčanih primanja razlog takvog neprimjerenog ponašanja. Međutim, znakovito je kako se tek po prekidu smještaja djece, o bivšim

udomiteljima saznaju razne informacije koje bi, da ih je centar znao prije, bile razlogom za ranije oduzimanje dozvole za obavljanje udomiteljstva. Stoga se nameće pitanje, razgovaraju li djelatnici centara za socijalnu skrb s djecom, prilikom obilazaka obitelji, kontaktiraju li s odgojno-obrazovnim institucijama u kojima djeca borave te razgovaraju li s biološkim roditeljima djece ili samim činom smještaja - ukoliko se udomitelj sam ne obraća za pomoć - prestaje svaka briga o daljnjoj dobrobiti te djece.

Potpuno suprotan primjer, velikog i požrtvovnog angažiranja oko dobrobiti djece vidljiv je kroz postupanje jedne udomiteljske obitelji iz koje je, zbog prekomjernog broja djece, dvoje djece izdvojeno i smješteno u ustanovu. Rješenje Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi kojim je prekinut smještaj u udomiteljskoj obitelji poništeno je u postupku pred Upravnim sudom. S obzirom da je vidljivo naglašeno nezadovoljstvo djece smještajem u ustanovi, a što se reflektira na ponašanje i školski uspjeh djece, a o čemu su obaviješteni i skrbnik i nadležni centar za socijalnu skrb, zabrinjavajuće je ponašanje nadležnog ministarstva, čije očitovanje o daljnjem smještaju centar za socijalnu skrb čeka već gotovo tri mjeseca i u međuvremenu odbija postupati bez navedenog, a djeca se i dalje nalaze u ustanovi i potajno se sastaju s bivšim udomiteljima koji za njih predstavljaju jedinu obitelj za koju znaju.

Iako zaključno možemo reći da je na planu razvoja i unapređenja udomiteljstva za djecu, kroz različite aktivnosti puno učinjeno, moramo također istaknuti da je potrebno još puno toga učiniti kako bi se što kvalitetnije i cjelovitije zaštitila prava djece. Kroz dosadašnje praćenje udomiteljstva u Republici Hrvatskoj, osim općeg, specijaliziranog i srodničkog udomiteljstva, koja su saživjela u praksi, zamijećena je potreba i za drugim vrstama udomiteljstva – udomiteljstvo u hitnim situacijama, udomiteljstvo koje je vremenski određenog trajanja te poludnevni i vikend boravci u udomiteljskim obiteljima. Također je uočeno da ne postoji sudjelovanje djece u postupcima odlučivanja o izboru smještaja, a o čemu je bilo govora u preporukama Odbora za prava djeteta.

Kao i u dosadašnjim izvješćima, smatramo potrebnim ponovno ukazati na nužnost održavanja kontakata udomljenog djeteta s biološkim roditeljima, pri čemu najvažniju ulogu imaju centri za socijalnu skrb, s obzirom da velik broj udomitelja procjenjuje kako im je upravo u tom segmentu neophodna stručna pomoć. Znajući da postoji neravnomjerna razvijenost udomiteljstva za djecu u pojedinim regijama, potrebno je i nadalje razvijati razne strategije za promoviranje pozitivne slike o udomiteljstvu i njegovom doprinosu u zaštiti prava i dobrobiti djece.

3.1.6 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA

Nažalost, i ovo izvještajno razdoblje obilježili su slučajevi u kojima su nasilje nad i među djecom bili u središtu pozornosti. Tijekom 2008. godine Ured je zaprimio ukupno 297 prijava koje su se odnosile na povredu prava djece na zaštitu od nasilja. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja preneseno je ukupno 174 prijave te je u ovom izvještajnom razdoblju postupano po 471 prijavi izloženosti djece nasilju.

Tablica 3

	2005.	2006.	2007.	2008.
Nasilje u obitelji	87	44	127	139
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	44	42	53	89
Nasilje u institucijama	10	7	12	12
Ostalo nasilje	23	27	43	57
Ukupno	164	120	235	297

Broj prijava izloženosti djece nasilju upućenih Uredu, u porastu je u odnosu na 2007. godinu, što ukazuje da je nasilje nad djecom i nadalje ozbiljan problem. Od ukupno zaprimljenih prijava, koje su se odnosile na nasilje nad djecom, 139 se odnosilo na nasilje u obitelji, 89 na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, 12 prijava odnosilo na nasilje nad djecom u institucijama dok su se preostalih 57 prijava odnosile na ostale oblike nasilja nad djecom. Prema primljenim prijavama, 828 djece je bilo izloženo nekom obliku nasilja.

Kao što je vidljivo iz tablice 3, u najvećem broju prijava prijavitelji su ukazivali na fizičko (133 prijave) i psihičko (98 prijava) nasilje nad djecom, dok je izloženost djece seksualnom nasilju prijavljivana u manjem broju (17 prijava).

Tablica 4

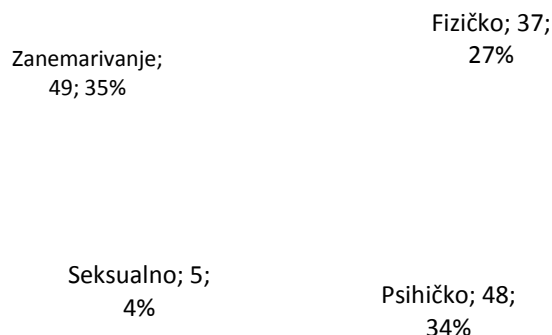
	Fizičko	Psihičko	Seksualno	Zanemarivanje	Ukupno
Nasilje u obitelji	37	48	5	49	139
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	67	19	3		89
Nasilje u institucijama	5	4	3		12
Ostalo nasilje	24	27	6		57
Ukupno	133	98	17	49	297

3.1.6.1 NASILJE U OBITELJI

Tijekom 2008. godine zaprimljeno je 139 prijava povreda prava koje su se odnosile na nasilje u obitelji i zanemarivanje skrbi o djeci, kojima je bilo obuhvaćeno ukupno 247 djece. Iz prethodnih izvještajnih razdoblja u 2008. godinu preneseno je 60 prijava, tako da je tijekom 2008. godine postupano u ukupno 199 predmeta koji su se odnosili na nasilje u obitelji. S obzirom na učestalost i trajanje nasilja, sve prijave odnosile su se na višekratno, kontinuirano nasilje u obitelji.

Od ukupnog broja prijava nasilja u obitelji, 48 prijava odnosilo se na psihičko nasilje, 37 na fizičko nasilje nad djecom, dok se pet prijava obiteljskog nasilja odnosilo na seksualno nasilje u obitelji. Zanemarivanje skrbi o djeci prijavljeno je Uredu u 49 slučajeva.

Grafikon 3
Vrste nasilja u obitelji

Iako su nasilju u obitelji izložena djeca svih dobi, prema podacima Ureda, i u ovom izvještajnom razdoblju obiteljskom nasilju najviše su bila izložena djeca u dobi od sedam do 14 godina. Kao i prethodnih godina, počinitelji nasilja, ali i njegovi prijavitelji, su najčešće roditelji. Nažalost, roditelji često prijavljuju nasilna ponašanja drugog roditelja ili njegovo zanemarivanje skrbi o djetetu, ne iz stvarne potrebe da ukažu na izloženost djece nasilju i da ih zaštite, već kao sredstvo u međusobnom obračunu nakon prestanka obiteljske zajednice. O takvim manipulativnim oblicima roditeljskog ponašanja više će biti riječi u posebnom poglavlju. Unatoč okolnosti da roditelji nerijetko, želeći ostvariti neki svoj cilj, lažno prijavljuju nasilje nad djecom, Ured je zabrinut stalnim rastom broja prijava, budući da su ove lažne prijave često povezane s psihičkim nasiljem nad djecom. Također je uočeno kako roditelji provode i nasilje nad djetetom onemogućavanjem njegovog prava na redovite susrete i druženja s drugim roditeljem ili drugim članovima obitelji. Naime, u praksi roditelji često manipuliraju ovim pravom djeteta te je nužna promptna zaštita djece od takvih postupaka. No, ta ponašanja odraslih često se ne prepoznaju kao nasilje nad djetetom te im se stoga i ne pridaje važnost, budući da su postupci nadležnih tijela usmjereni na zaštitu djece od težih oblika nasilja, kao što su fizičko ili seksualno nasilje nad djetetom. Međutim, i psihičko nasilje nad djetetom je težak oblik nasilja i treba ga adekvatno sankcionirati. Iz tog razloga pravobraniteljica za djecu predložila je da se u postupku izmjena Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji kao prekršajno djelo obiteljskog nasilja sankcionira i onemogućavanje djeteta u ostvarivanju prava na susrete i druženja s članovima obitelji, kad je to prema odluci nadležnog tijela u interesu djeteta.

Želeći pratiti pojavu izloženosti djece obiteljskom nasilju zatražili smo izvješće Ministarstva unutarnjih poslova vezano uz intervencije policije. Prema dobivenim podacima, u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2008. godine, policija je zaprimila 16.885 zahtjeva za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 5,4% manje u odnosu na 2007. godinu. Nasilničkim ponašanjem u obitelji ukupno je oštećeno 22.294 osoba od čega je 4078 djece (18,29%).

Tablica 5

Broj		2007.	2008.
Policijske intervencije zbog nasilja u obitelji		17848	16885
Prekršajno prijavljenih osoba radi nasilja u obitelji		17.391	16.169
Kazneno prijavljenih osoba radi nasilničkog ponašanja u obitelji		612	1642
Zadržavanja u prostoru policije		6131	6706
Predloženih zaštitnih mjera	Obavezan psihosocijalni tretman	4936	4607
	Zabrana približavanja	1128	788
	Zabrana uznemiravanja ili uhođenja	402	233
	Udaljenje iz stana	583	377
	Osiguranje zaštite osobe	15	27
	Obaveznog liječenja od ovisnosti	3618	3517
	Oduzimanja predmeta	417	284
Ukupno predloženih zaštitnih mjera		11.099	9833
Broj izvršenih mjera u nadležnosti MUP-a		609	466

Podaci MUP-a govore kako je u odnosu na prethodnu godinu broj prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji smanjen za 5,4%, no bojimo se da mnogi slučajevi obiteljskog nasilja ostaju neprijavljeni. Broj djece izložene nasilju u obitelji, u vlastitom domu, u sredini u kojoj bi trebala biti najzaštićenija, i dalje je zabrinjavajući. Ured pravobraniteljice upoznat je s brojnim poteškoćama s kojima se žrtve obiteljskog nasilja suočavaju te, nerijetko zbog vlastitih negativnih iskustava koje su doživjele prilikom prijave obiteljskog nasilja, ne žele ponovo prijaviti nasilnika, budući da „*im nitko ne može trajno pomoći da iz tog kruga nasilja izađu*“. Samo sankcioniranje počinitelja obiteljskog nasilja, bez istovremenog stvaranja svih drugih uvjeta u kojima bi žrtva mogla osigurati miran život, ne može dati dugoročne rezultate. Zaštitne mjere predviđene Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji izriču se u kratkom trajanju te nakon isteka tog perioda žrtva ostaje izložena nasilniku bez mogućnosti zaštite. Neriješeni stambeni problemi nerijetko dovode do toga da i nakon prijave nasilja žrtve i dalje žive u istom stambenom prostoru s počiniteljem, izložene mogućem daljnjem nasilju. Skloništa za žrtve nasilja samo su privremeno rješenje, a odlazak iz vlastitog doma djeca izrazito stresno proživljavaju. Potrebno je osigurati da se zaštitna mjera udaljenja iz stana ili drugog stambenog prostora može izricati na dulji vremenski period te pronaći načine za trajno stambeno zbrinjavanje žrtava obiteljskog nasilja. Da bi se spriječilo nasilje nad djecom u obitelji, nužno je efikasno i koordinirano postupanje svih nadležnih tijela, adekvatno sankcioniranje počinitelja obiteljskog nasilja i provođenje psihosocijalnog

tretmana te osobito, stvaranje uvjeta za zaštitu žrtava obiteljskog nasilja. Ovo potonje mora biti usmjereno na stvaranje preduvjeta za samostalan život po prestanku obiteljske zajednice (osiguranje stambenih uvjeta i ekonomsku neovisnost). Ono što smatramo posebno važnim, su i nužne promjene u društvenoj svijesti vezano uz odnos prema nasilju, osobito onim oblicima nasilja u obitelji koji se u javnosti ne prepoznaju kao takvi, kao što su razni manipulativni postupci roditelja ili tjelesno kažnjavanje djece o čemu će biti riječi u posebnim poglavljima ovog izvješća.

3.1.6.2 NASILJE U ODGOJNO OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2008. godini zaprimio 89 pojedinačnih prijava za zaštitu od nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, kojima je bilo obuhvaćeno 429 djece.

Broj prijava u 2008. u odnosu na 2007. godinu povećan je za 67% i prati trend rasta u posljednje tri godine.

Tablica 6 Broj prijava nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama u Uredu

2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
61	44	42	53	89

Prema vrstama nasilja, u 67 slučajeva radilo se prijavama fizičkog nasilja, u 19 slučajeva o nekom od oblika psihičkog nasilja, a u tri slučaja o oblicima prijave sumnje na seksualno uznemiravanje.

Od 429 djece obuhvaćene nasiljem ili sumnjom na nasilje najviše je bilo osnovnoškolaca u dobi od sedam do 14 godina.

Tablica 7

	Broj predmeta	Broj djece
Vrtić	10	11
Osnovna škola	68	364
Srednja škola	11	54
Ukupno	89	429

Od ukupnog broja prijava, 62 prijave odnosile su se na nasilje među vršnjacima, 25 na nasilno ponašanje odraslih nad djecom (odgojitelja, učitelja, nastavnika, profesora i ostalih djelatnika ili odraslih osoba) i dvije prijave u kojima su djeca bila nasilna prema odraslima. I dalje je najveći broj slučajeva evidentiran u osnovnim školama, više od 76%.

Nasilje u odgojno obrazovnim ustanovama sastavni je dio pojave nasilja u cijelom društvu i svake godine se sve veći broj podnositelja obraća Uredu pravobraniteljice za djecu tražeći pomoć. Roditelji i institucije smatrali su nužnim, zbog težine i krajnje zabrinjavajućih slučajeva nasilja, uključiti Ured u rješavanje.

Za razliku od prošle godine, kada nije bilo prijava nasilnih oblika ponašanja u vrtićima, u 2008. godini ih je bilo prijavljeno 10, od toga se u četiri slučaja radilo o nekom od oblika nasilnih ponašanja između same djece, dok se u šest slučajeva radilo o fizičkom i psihičkom nasilju odraslih pa ih stoga u izvješću opširnije opisujemo. Ovih deset prijava zabrinjava jer je riječ o djeci koja su zbog svoje dobi posebno osjetljiva. Uočljivo je da se roditelji često, umjesto da o sumnji na nasilje nad djetetom ili o neprofesionalnim postupcima odgojitelja razgovaraju u samom vrtiću s ravnateljem, kao pedagoškim i poslovnim voditeljem, ili da prijave slučaj prosvjetnoj inspekciji, najprije obraćaju Uredu pravobraniteljice, a ponekad i medijima. Uočili smo i da su stručnjaci u vrtiću često u nedoumici radi li se u nekim slučajevima o nasilju nad djetetom i zlostavljanju. Zakoni i provedbeni propisi koji se izravno odnose na predškolski odgoj i obrazovanje ne bave se, na žalost, direktno i izriječno niti pravima djece niti zaštićenošću od zlostavljanja i nasilja. Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi ne govori niti u jednom svom članku o pravima djece (osim u čl. 5. kroz „prava pripadnika nacionalnih manjina“). Zakon ne definira zaštitu djeteta, ne definira profesionalno ponašanje ili kompetentnost odgojitelja, niti određuje što je zlostavljanje i nasilje u dječjem vrtiću. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe donesen 16. svibnja 2008. godine samo u čl. 30. st.3. koji se odnosi na rad psihologa spominje dječja prava kroz odredbu da psiholog „sudjeluje u stvaranju temeljnih uvjeta za ostvarivanje dječjih prava“.

U jednom od prijavljenih slučajeva odgojiteljica je zatečena kako viče na dijete s teškoćama u razvoju koje se otima i plače, kako ga zapljuskuje vodom i vuče za ruku. Naše je stajalište da je vikanje, neobaziranje na izrazitu uznemirenost djeteta, čak podržavanje toga stanja i tjelesno kažnjavanje neprihvatljivo i neprofesionalno postupanje odgojiteljice, koje bi bilo zabrinjavajuće u odnosu na svako dijete, a posebice u odnosu na dijete s teškoćama u razvoju. Osim što takve reakcije predstavljaju tjelesno kažnjavanje, radi se i o emocionalnom zlostavljanju. U takvim slučajevima nužno je pojačano praćenje odgojno obrazovnog procesa, prvenstveno ponašanja odgojiteljice te provjeravanje njenih postupaka, stajališta u odnosu na dječje reakcije, svjesnosti i shvaćanja učinjenog te prihvaćanja odgovornosti, kao i poduzimanje zakonom predviđenih mjera u odnosu na utvrđeno, što uključuje i obavješćavanje centra za socijalnu skrb i policije. Ponekad je potrebno, u suradnji s centrom za socijalnu skrb, procijeniti uvjete djetetovog odrastanja i pomoći njegovoj obitelji u odgojnom djelovanju.

U jednoj prijavi roditelj navodi da je odgojiteljica udarila po glavi dvogodišnje dijete jer ono „*ne želi spavati*“. Obaviješteni smo da je istog dana odgojiteljica „*udaljena iz vrtića*“ te je zatražila sporazumni raskid ugovora o radu. Na žalost, dijete više ne pohađa vrtić o kojem je riječ.

Zabrinjavaju i javljanja roditelja o psihičkom nasilju ili ugrožavajućem ponašanju odraslih nad djecom i često ravnateljevo iskazivanje nemoći u odnosu na odgojitelja, bilo da im je problem reagirati jer se radi „*o maloј sredini, pa svatko svakoga poznaje*“ bilo da ne poznaju mogućnosti i obveze postupanja. Često se kod djece ne primjećuju promjene u ponašanju no roditelji unatoč angažiranog postupanja različitih tijela (inspekcije, Agencije za odgoj i obrazovanje, lokalnih službi za prosvjetu), ostaju fiksirani na vlastiti sukob s djelatnicima

vrćica, a dijete izlažu dodatnim pregledima i obradama koje naknadno pokazuju kako nema ni tjelesnih ni psihičkih odstupanja u funkcioniranju.

Ima i slučajeva u kojima roditelji djece jedne skupine imaju različita stajališta o odgojiteljici. Dok ju jedni smatraju neodgovornom i neprofesionalnim, čak ugrožavajućom, drugi iskazuju veću zabrinutost za nju, njenu odmorenost, snagu, emocije ili razinu stresa kojem je izložena, nego za djecu. Ovo zabrinjava i dovodi u pitanje profesionalnost komunikacije između odgojitelja, kao izvora informacija o događanjima u vrtiću i roditelja.

I roditelji pitaju Ured je li neko ponašanje (npr. jedno dijete škarama ozlijedi uho drugog djeteta) nasilje među djecom ili tek „nezgodica“. Najčešće nije ni jedno ni drugo, ali se moramo zapitati kako su djeca nadzirana u korištenju potencijalno opasnih predmeta. Iznimno zabrinjavaju slučajevi u kojima roditelj jednog djeteta napada i prijeti djetetu iz grupe vjerujući da je ono „zlostavljač“ njegova djeteta. Bez obzira na to temelji li se roditeljevo vjerovanje na činjenicama ili ne, nedopustivo je da „uzima pravdu u svoje ruke“ i „obračunava“ se s djetetom u bilo kojoj situaciji zbog stvarnog ili pretpostavljenog ponašanja djeteta. Najčešće je potrebno u ovakvim situacijama zvati policiju i obratiti se nadležnom centru za socijalnu skrb, budući da je opaženo nasilno ponašanje roditelja. Obavješćavanje medija o konkretnom slučaju štetno je zbog izlaganja djetetove privatnosti i moguće sekundarne viktimizacije. Ured se u više sličnih situacija obratio upravi vrtića, policiji i centru za socijalnu skrb, s preporukama i tražeći izvješće, a roditelje je savjetovao.

Svoja stajališta i preporuke koje iz njih proizlaze uputili smo podnositeljima u svakom pojedinačnom slučaju. Također smo iskazali očekivanje da o istome stajališta i naputke imaju i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Agencija za odgoj i obrazovanje.

Prijavitelje u pravilu upućujemo da o svojoj zabrinutosti i saznanjima uvijek prvo informiraju ravnateljicu vrtića i stručne suradnike od kojih se očekuje da zaštite dijete te da roditelja obavijeste o poduzetom. Često razgovor između aktera događaja rješava problem. Pri tome je važno da dijete nije uključeno u rasprave i daljnja događanja.

Problem nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama još uvijek ne prati poduzimanje odgovarajućih preventivnih zaštitnih mjera pa su povrede prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama još uvijek dio školske svakodnevnice. U razgovoru s djecom o razini ostvarivanja njihovih prava u školi, sama djeca procjenjuju da su im najugroženija zaštitna prava.

Tablica 8

Školska godina	Broj evidentiranih slučajeva nasilja u školama*
2004./2005.	2012
2005./2006.	1822
2006./2007.	1699
2007./2008.	1602

*prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa

Za razliku od trenda rasta broja prijava slučajeva nasilja u Uredu pravobraniteljice za djecu, broj evidentiranih slučajeva nasilja u školama se, prema podacima Ministarstva znanosti obrazovanja i športa, u posljednjih pet godina smanjuje, a u odnosu na školsku godinu 2006./2007. manji je za 5,7%. Držimo da je razlog povećanom broju prijava Uredu taj što su oblici nasilja među djecom sve teži i složeniji te se roditelji i škole u kojima se nasilje događa u nemogućnosti rješavanja problema, sve češće javljaju Uredu kao mjestu posredovanja. Zabilježeni su slučajevi uništavanja školske imovine, krađe i spaljivanja školskih imenika, nanošenja tjelesnih ozljeda, sudjelovanja u tučnjava, verbalnog nasilja, posjedovanja sredstava za ozljeđivanje, zlorabe droge, razbojstava, seksualnih delikata te jednog slučaja ubojstva. Zbog prijava slučajeva nasilja, policija je u osnovnim školama intervenirala 292 puta, a u srednjim školama 146 puta.

Mjere sprečavanja i prevencije nasilja među djecom i mladima koje su donesene 2004. godine, statistički su se pokazale učinkovitima. Međutim, problem nasilja je još uvijek zabrinjavajući. Aktivnosti utvrđene Programom Vlade RH u prevenciji i sprečavanju nasilja u školama i angažman neposrednih nositelja aktivnosti (škola, centara za socijalnu skrb i policije) te udruga i organizacija iz područja zaštite djece se provode, ali ne dovoljno predano. Odgojno-obrazovne ustanove često i dalje problem negiraju ili umanjuju. U nekim slučajevima djelatnici škola i centara za socijalnu skrb zauzimaju stav da je za takva ponašanja isključivo odgovorna obitelj iz koje dijete dolazi; iskazuju nemoć u rješavanju; pružaju otpor i dvoje o mogućnostima i snazi njihove intervencije te pomoći u konkretnom slučaju.

Zabrinjava neinformiranost djece, roditelja, a i samih djelatnika o načinima zaštite od nasilja kao i posljedicama koje nasilje ostavlja po počinitelje, žrtve i okolinu. Na temelju slučajeva kojima smo se bavili možemo zaključiti da se Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima nažalost pristupa formalno, bez usmjerenosti prema prepoznavanju uzroka problema i pronalaženja konkretnih načina pomoći. Iz slučajeva prijavljenih Uredu stječe se dojam da odgojno obrazovne ustanove podnošenjem prijave nasilja centru za socijalnu skrb i policiji, problem smatraju riješenim, bez nastavka daljnjeg koordiniranog i osmišljenog rada s djecom - sudionicima nasilja, s namjerom sprečavanja nasilja i prevencije. Ti slučajevi nasilja među djecom ukazuju da nažalost, u velikom broju slučajeva, ne postoji kontinuirani rad ni tretman, što rezultira ponovljenim obrascima nasilnog ponašanja.

Roditelji se u pravilu obraćaju Uredu nezadovoljni događanjima u školi, nakon što su u samoj školi već prethodno ukazali na problem. Nerijetka je pojava da roditelji i učitelji samo traže krivca umjesto da se fokusiraju na pomoć djeci. Djelatnici škole zamjeraju roditeljima na prijavi problema Uredu te se stječe dojam da je prijava za dijete proizvela više štete nego koristi i da se dodatno krše njegova prava, što je nedopustivo. Uočili smo da je potrebna kontinuirana dnevna komunikacija između škola, centara za socijalnu skrb i policije na provedbi Programa sprječavanja nasilja među djecom i mladima te s tim u vezi i Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom. Iako je Protokolom dogovorena suradnja s centrima za socijalnu skrb i policijskim upravama, izvorište podataka i analize slučaja, pa samim tim i mjesto dnevne koordinacije, svakako bi trebalo biti u školi u kojoj se nasilje

dogodilo. U školskom sustavu dnevno je uključeno, što u osnovnim što u srednjim školama 516.436 djece i s njima radi 55.191 učitelj, nastavnik ili stručni suradnik koji bi trebali biti sposobni pravovremeno prepoznati nasilno ponašanje djece, osmisliti programe prevencije i pomoći te nasilje spriječiti ili barem smanjiti.

Držimo da je nužno ustrajati u analizi postojećeg stanja i traženju odgovora o tome što još treba učiniti, osim ponavljanja preporuka o zapošljavanju stručnjaka (pedagoga, psihologa, defektologa i socijalnih pedagoga) koji će pomoći djeci. Problemi postupanja odgojno obrazovnih ustanova u slučajevima nasilja dolaze do izražaja posebno u slučajevima djece s poremećajima u ponašanju. Ona u svom ponašanju u pravilu iskazuju agresiju, neopravdano izostaju s nastave, imaju loše ocjene, povučena su, destruktivna, sklona su laganju i sl. U dosta slučajeva su nam se obraćali roditelji te ukazivali na nemoć sustava i kontinuiranu ugroženost prava djece od strane, najčešće, jednog učenika razrednog odjela koji ima poremećaje u ponašanju. Roditelji djece-žrtava nasilnog ponašanja, najčešće zbog spore i neprofesionalne reakcije stručnih osoba u školama, preuzimaju inicijativu, a zbog nepravovremenog i nekvalitetnog tretiranja, takvi slučajevi nerijetko završe u medijima. Javnost vrši pritisak na školu, traži kaznu za djecu i sve završava premještanjem učenika u drugu školu gdje se problem nastavlja.

U jednom slučaju obratila nam se djevojčica koja je bila žrtva kontinuiranog fizičkog i psihičkog nasilja od strane dječaka s poremećajima u ponašanju, koji je imao niz obiteljskih i socio-emocionalnih problema. Djevojčica i njeni roditelji navode kako su se obraćali školi, policiji i centru za socijalnu skrb, no nasilje se i dalje ponavljalo. Djevojčica ističe kako je ona u početku učiteljima i ravnatelju prijavljivala svaki oblik nasilja, a sada to više ne radi jer se nakon njene prijave ništa nije promijenilo te je izgubila povjerenje u odrasle. S dječakom počiniteljem nasilja kao i sa žrtvom potpuno je izostao tretman stručnjaka. Razrednica i ravnatelj su djevojčici savjetovali da i ona uzvрати udarcem i dječaku vrati istom mjerom i na taj način pokazali potpuno nesnalaženje i neprofesionalnost u rješavanju problema. Djeca se u ovakvim situacijama u pravilu osjećaju nesigurno, bespomoćno, zbunjeno i odbijaju ići u školu. Valja ponoviti kako nedostaju programi pomoći djeci-žrtvama nasilja i djeci koja se nasilno ponašaju. Ovaj slučaj potvrđuje nefunkcioniranje sustava i nedostatak pravovremene i sveobuhvatne zaštite djece. Mišljenja smo kako je nužno posvetiti više pažnje posebnom obliku preventivnog rada s djecom koja se agresivno ponašaju, kao i s njihovim roditeljima i školom.

U stručnoj praksi ta vrsta preventivnog rada poznata je i koristi se pod nazivom „produženi stručni postupak” (PSP) te već postoje primjeri dobre prakse. Produženi stručni postupak provodi se na inicijativu pedagoške službe škole uz preporuku i rješenje nadležnog centra za socijalnu skrb, a prema kriterijima utvrđenim programom PSP-a. Program se odvija u prostorima matične škole učenika (dnevno ili poludnevno); djeca svakodnevno borave u školi nekoliko sati (nakon ili prije redovne nastave) za koje vrijeme se organiziraju različite individualne i grupne aktivnosti, svladavaju obrazovni sadržaji prema konkretnim potrebama i problemima djeteta i, što je najvažnije, odgojitelji (uglavnom socijalni pedagozi) kontinuirano prate status učenika kroz suradnju s nastavnicima, pedagoškom službom škole, drugim stručnjacima. Prema nama dostupnim informacijama u Republici Hrvatskoj programi

produženog stručnog postupka odvijaju se u šest gradova. Tako je u Zagrebu program PSP-a organiziran u 32 odgojne skupine (u 21 osnovnoj školi s uključenih oko 370 učenika), u Rijeci u četiri, Zadru i Puli po dvije i u Splitu u šest odgojnih skupina. Program predstavlja ranu intervenciju u svakom pojedinačnom slučaju, pružanje neposredne, kontinuirane pomoći u otklanjanju problema te prevenciju njihova intenziviranja. Iako je program osmišljen od strane stručnjaka zaposlenih u domovima za odgoj koji se prvenstveno bave tretmanom poremećaja u ponašanju, treba ga sagledavati kao prevenciju i na taj način dalje promovirati. Držimo da je nužno stvaranje mreže programa produženog stručnog postupka u svim sredinama Hrvatske i uključivanje što većeg broja djece za koje se procjenjuje da im je takav program potreban. Sukladno propisima iz područja obrazovanja te obiteljsko-pravne zaštite, mišljenja smo da bi se programi trebali organizirati i financirati kroz suradnju tri resorna ministarstva koja prate rad škola, obiteljskih centara i centara za socijalnu skrb.

Slučajevi nasilja među djecom u uskoj su vezi i s izricanjem stegovnih pedagoških mjera sudionicima nasilnih ponašanja. Često se događa da su prema djeci izrečene mjere, a da škola istovremeno ne smatra potrebnim poduzeti mjere utvrđene Protokolom za postupanje u slučaju nasilja.

Tablica 9

Pedagoške mjere poticanja i sprečavanja* (školska godina 2007./2008.)	Osnovna škola	Srednja škola
Stegovne mjere	14437	76309
Pohvale i nagrade	89884	20711
Ukupno	104321	97020

*prema podacima Ministarstva znanosti obrazovanja i športa

Djetetu je potrebno, uz pedagošku mjeru, istovremeno pomoći, ojačati ga i osposobiti za kontrolu bijesa, samokontrolu i reguliranje vlastitog ponašanja. Osposobljavanjem za rješavanje problema nenasilnim putem i o tome kako međusobno kvalitetno komunicirati može se najviše pridonijeti prevenciji nasilja među učenicima, u čemu važnu ulogu imaju djetetov razrednik i stručno-pedagoška služba škole. Prema iskustvima i stručnim mišljenjima poznato je da institut kazne ne rješava problem, ali da svako dijete unaprijed treba znati kakve su posljedice društveno neprihvatljivog ponašanja, te kako će biti odgovorno zbog takvog ponašanja. O svemu tome svi koji sudjeluju u odgoju djeteta trebaju voditi računa. Ured pravobraniteljice za djecu je s tim u vezi prilikom donošenja novog Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predložio dopune odredbi o pedagoškim mjerama kojima škola može, pored pedagoških mjera opomene, ukora, opomene pred isključenje, premještaja ili isključenja iz škole i u skladu s učenikovim mogućnostima za ispunjenje nametnute obveze, odrediti jednu ili više posebnih obveza učeniku, ako ocijeni da je to efikasan način utjecanja na učenika i njegovo ponašanje. Predložili smo da se uvođenjem posebnih obveza učeniku otvori mogućnost da se uključi, ili u rad humanitarnih, športskih i drugih aktivnosti u školi, ili u humanitarni ili društveno koristan rad izvan škole, uz pedagoški nadzor; da popravi ili nadoknadi štetu nastalu radnjom koja je bila povod pedagoškoj mjeri; da pohađa radionice nenasilnog rješavanja sukoba, kontrole ljutnje, društveno primjerenog

ponašanja, tolerancije i nenasilne komunikacije pri obiteljskim centrima. Preporučili smo da škola djeluje pažljivo, poštujući učenikovu mentalnu dob i socijalnu zrelost, opće stanje, osjetljivost i druge okolnosti koje utječu na njegov razvoj te da se pored odlučnih činjenica utvrđuju sve činjenice učenikovog razvoja, obiteljskih i drugih okolnosti u kojima živi te sve druge važne okolnosti. Naši prijedlozi su prihvaćeni te su postojeće pedagoške mjere novim zakonom proširene uvođenjem pedagoške mjere odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka. Nove mjere još uvijek nisu implementirane u postupanje škola, budući da u trenutku pisanja ovog izvješća ministar znanosti, obrazovanja i športa još nije donio provedbeni propis kojim se uređuje način provođenja mjera. Zakonski rok za donošenje provedbenog propisa ističe u srpnju 2009. godine.

Od ukupno 89 slučajeva nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama, 19 prijava se odnosilo na nasilje nad djecom od strane učitelja, nastavnika i ostalih djelatnika osnovnih i srednjih škola te roditelja drugih učenika koji su bili nasilni prema djeci u prostorima škole. Nedvojbeno je da je nasilje teško otkloniti ako ga odrasli, a posebno djelatnici odgojno obrazovne ustanove potkrepljuju svojim nasilnim ponašanjem i osobnim lošim primjerom. Takvo ponašanje dodatno obeshrabruje djecu-žrtve koja ne obavještavaju odrasle o tome da ih pojedinci ozbiljno ugrožavaju. Neprimjereno ponašanje odraslih odnosilo se na grubo ignoriranje učenika i poticanje na nasilje, vrijeđanje, omalovažavanje, iznošenje neumjesnih komentara s aluzijom na seks, gađanje predmetima, udaranje i nekontrolirano vikanje.

Tako nam se obratila majka dječaka osnovnoškolske dobi i u svom podnesku navela: „....prije dva dana moje dijete je sa svojim vršnjakom nehotice udarilo djevojčicu šibom, jer su se mačevali. Curica se vratila s majkom, požalila se ravnateljici, koja je pred drugom djecom naredila da se njih dvojica tuku šibama što jače da shvate kako to boli...“ Zatražili smo izvješća prosvjetne inspekcije koja je potvrdila navode majke i u svom izvješću navela: „...Ravnateljica je u svom očitovanju bila vrlo samokritična i držim da je potpuno svjesna svojih pozitivnih i negativnih strana svoga pristupa rješavanju problema. S takvom iskrenošću u prosudbama o osobnim postupcima rijetko sam se susretao.“ Međutim, osim upisa događaja u evidencijski list o nasilju među učenicima od strane inspeksijske službe, u odnosu na neprimjereno postupanje ravnateljice i nasilje nad učenicima nije izrečena nikakva mjera. S tim u vezi smo od školskog odbora i ravnateljice zatražili izvješće o svim preventivnim mjerama poduzetim radi poticanja nenasilnog rješavanja sukoba, prosocijalnog ponašanja u školi, razrednim odjelima, školskim tijelima te pojedinačno s učenicima i roditeljima prije i nakon tog događaja. Ujedno smo im preporučili da poduzmu sve mjere u okviru ovlasti kako bi se prevladale doživljene neugodnosti svih učenika sudionika tog događaja te zaštitila njihova prava i najbolji interesi. Opći stav škole prema nasilju jako je važan čimbenik pojavnosti nasilja u školi. Njega čini stav i ponašanje, kako djece, roditelja i djelatnika škole, tako i ravnatelja i školskog odbora. Nedvojbeno je da svaki prosvjetni djelatnik pravovremeno mora sagledati utemeljenost svojih postupaka te svojim ponašanjem treba biti uzor djeci. Svjestan svojih slabosti i pogrešaka, mora ih biti spreman ispraviti te snositi određene sankcije ukoliko ih počini, kao što to očekuje od učenika i provodi u odnosu na njih. Neopravdano je očekivati od učenika da se za neprimjereno ponašanje ispričaju, ako to odrasli nisu u stanju učiniti. Istodobno je nesvrhovito, pa čak i neopravdano, izricati pedagoške mjere učenicima za nasilno ponašanje, dok ravnatelji i djelatnici odgojno

obrazovnih ustanova za svoje neprimjerene i nepedagoške postupke, neovisno o namjeri, rijetko snose posljedice.

U nekoliko slučajeva primili smo prijave roditelja zbog neprimjerenog postupanja učitelja odnosno nastavnika koji djecu maltretiraju i vrijeđaju. Budući da roditelji u trenutku obraćanja Uredu nisu prethodno kontaktirali nadležnu prosvjetnu inspekciju, u Uredu im je savjetovano da se obrate inspekciji i prijave incident te objasne razloge svog nezadovoljstva. Informirani su o zakonskim mogućnostima i načinu zaštite djece u slučaju neprimjerenog ponašanja nastavnika prema djeci. Inspekcija je po službenoj dužnosti nadležna u postupku utvrditi činjenice i odrediti mjere kojima će se, ako je prijava utemeljena, nastavniku zabraniti rad i neposredni kontakt s djecom te će se, u slučaju da postoji osnovana sumnja da mu je narušena zdravstvena sposobnost, sukladno zakonu predložiti postupak provjere radne sposobnosti. U jednom od tih slučajeva prosvjetna inspekcija je ustanovila da je prijava bila utemeljena te je učiteljici do završetka postupka utvrđivanja zdravstvene sposobnosti zabranjen neposredni rad s djecom. U međuvremenu je učiteljica sama dala otkaz. U drugim slučajevima postupak provjere radne i zdravstvene sposobnosti još traje.

Držimo da, radi zaštite prava djece na primjeren odgoj i obrazovanje, posebnu pažnju treba obratiti kontinuiranom praćenju i vanjskom vrednovanju rada učitelja, nastavnika i stručnih suradnika škole te utvrđivanju njihovih psihofizičkih sposobnosti. Često ravnatelji škola ne žele ulaziti u preispitivanje navedenih sposobnosti, zanemaruju prijave djece i roditelja, pogotovo ako je riječ o djelatnicima koji rade na određeno vrijeme, kada u pravilu čekaju istek njihova ugovora o radu. I tako te osobe koje ne ispunjavaju osnovne uvjete za rad u školi, zbog nepostojanja zapisa o neprimjerenom i neprofesionalnom radu s djecom, bez problema nalaze posao u drugoj školi, gdje ponavljaju obrasce neprimjerenog ponašanja prema djeci. Ravnatelji, koji su poslovodni i pedagoški voditelji škola i mjerodavni za postupanje, trebaju prepoznati svoju odgovornost, utvrditi da je riječ o osobama koje ne smiju raditi u školi te tako problem riješiti pravovremeno i trajno.

Drago nam je da je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa naše preporuke za uvođenje licencije i etičkog kodeksa, iznesene u našim ranijim godišnjim izvješćima o radu, prihvatilo i unijelo u novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Očekujemo da će program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije za rad te prava i dužnosti koje proizlaze iz toga biti doneseni najkasnije do srpnja 2009. godine. Podsjećamo, licencija za rad je isprava kojom se dokazuju potrebne razine općih i stručnih kompetencija učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja. Obnavlja se svakih pet godina i podložna je vrednovanju.

Osim nedostatka inicijativa u konkretnom rješavanju problema nasilja, uočili smo nedostatak suradnje roditelja, učitelja i lokalne zajednice u promišljanju sveobuhvatne zaštite djece i smanjenja nasilja, ne samo u školi nego i u lokalnoj zajednici. Uočljivo je također da djeca ne sudjeluju aktivno u kreiranju sigurnog okružja u kojem žive i nemaju u tome adekvatnu podršku. Držimo da upravo od njih treba krenuti, čuti i uvažiti ih kao ravnopravne partnere u borbi protiv nasilja, a i istraživanja pokazuju da pomoć vršnjaka bitno može pridonijeti borbi protiv nasilja. Djecu se nerijetko u svim aktivnostima usmjerenim na sprječavanje i

prevenciju nasilja doživljava kao objekte i one koji „primaju pomoć“, a ne kao ravnopravne partnere koji mogu dati veliki doprinos u ostvarivanju zajedničkog cilja u sprječavanju nasilja.

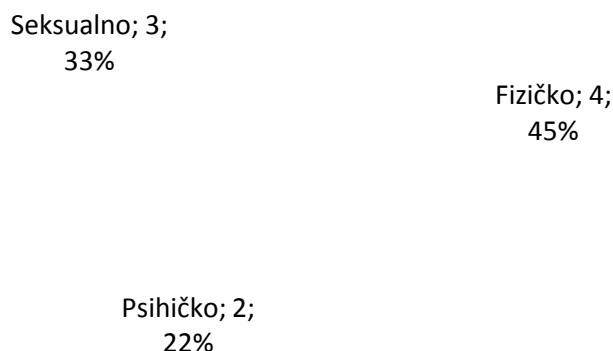
Nasilje je složen problem za kojeg nema jednostavnog i brzog rješenja. S tim u vezi Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučujemo da problemu nasilja daju prioritet te pruže sadržajnu i financijsku podršku (u suradnji s drugim resorima) stručnim timovima u odgojno-obrazovnim ustanovama, centrima za socijalnu skrb i obiteljskim centrima, kako bi osigurali pravo svoj djeci na školovanje pod jednakim uvjetima, u okruženju bez nasilja.

3.1.6.3 NASILJE U DOMOVIMA

Konvencijom o pravima djeteta propisano je da djeca imaju pravo na zaštitu od svih oblika zloupotrebe, zanemarivanja, zlostavljanja ili izrabljivanja te pravo na posebnu zaštitu i pomoć države smještajem kod udomitelja, posvojenjem ili boravkom u ustanovi za skrb o djeci koja su privremeno ili trajno bez obitelji. Bez obzira na postojeću zakonsku regulativu i nadalje se susrećemo sa slučajevima nasilja nad djecom u dječjim domovima.

Od ukupnog broja predmeta četiri se odnosilo na fizičko zlostavljanje.

Grafikon 4 Vrste nasilja u domovima

U 2008. godini Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je devet prijava koje su se odnosile na nasilje u domovima. Od ukupnog broja slučajeva zaprimljenih u 2008. godini, četiri su se slučaja odnosila na nasilničko ponašanje u domovima za djecu bez roditeljske skrbi, dva na nasilničko ponašanje u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju, dva na nasilničko ponašanje u učeničkim domovima, a jedan na nasilničko ponašanje u domovima, odnosno institucijama za djecu s teškoćama u razvoju.

Sveukupno je navedenim predmetima bilo obuhvaćeno 23 djece.

Sa slučajevima vršnjačkog nasilja Ured se bavio kroz pet predmeta, od kojih su se tri odnosila na vršnjačko nasilje u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a dva na vršnjačko nasilje u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju. U jednom slučaju koji se odnosio na vršnjačko nasilje u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi,

ponovno smo se susreli s primjerom nepostojanja institucija za skrb o djeci koja imaju složene i kombinirane socijalne, emocionalne i obrazovne teškoće kao i poremećaje u ponašanju. Također je ponovno uočena potreba da se u postojećim institucijama osigura dodatna edukacija stručnih djelatnika, kontinuirana supervizija te učestaliji psihijatrijski tretman djece.

Iz razgovora s djelatnicima dječjih domova uočeno je da je među djecom u dječjim domovima najprisutnije verbalno nasilje, zatim psihičko, tjelesno, a najmanje seksualno.

Međutim, uočeno je da većina djelatnika domova smatra da i nije moguće postojanje ustanova bez nasilja među djecom. Takav stav zabrinjava jer ukazuje na njihovo prihvaćanje nasilja među djecom i nisku motivaciju da rade na prevenciji nasilnog i promicanju prosocijalnog ponašanja djece u dječjim ustanovama.

Poznato je da su djeca koja žive u dječjim domovima u najvećem broju slučajeva u psihosocijalnom riziku za vršnjačko nasilje, jer su to djeca koja imaju slabo razvijene socijalne vještine, imaju premalo prijatelja svoje dobi, imaju lošiju sliku o sebi, živjela su u nepotpunoj obitelji, ne dobivaju dovoljno pažnje i podrške odraslih osoba, a to su sve okolnosti koje su povezane s vršnjačkim nasiljem. Dokument pod nazivom „*Violence in residential facilities for children*“ (Cantwell, 2005.) govori u prilog navedenom, navodeći da se rizik nasilja nad djecom (vršnjačkog kao i odraslih nad djecom) povećava zbog niza raznih čimbenika kao što su nedostatak privatnosti, frustracija, neadekvatan nadzor i nekontrolirana zlouporaba moći zbog slabe kompetencije odgajatelja da se nose s nasiljem te neodgovarajućih disciplinskih mjera. Druga okolnost koja predstavlja čimbenik rizika za nasilje među djecom su njihova prethodna iskustva i razlozi zbog kojih su u instituciji. Također je naglašeno da je rizik nasilja veći u ustanovama koje su prostorno neodgovarajuće i siromašno opremljene te u kojima nema dovoljno primjerenih aktivnosti za djecu i mlade.

Iz navedenog proizlazi nužnost kontinuiranog jačanja prosocijalne orijentacije i učenje prosocijalnog ponašanja, kako bi se smanjilo agresivno ponašanje i agresivnost. Svako dijete ima pravo na osjećaj ljutnje i bijesa, a na stručnjacima je da djetetu pomognu u razumijevanju tih osjećaja te njihovom izražavanju na način koji neće ugrožavati ni njih ni druge.

Institucionalna skrb za djecu ima četiri funkcije, a to su: održavanje (zadovoljavanje temeljnih razvojnih potreba djeteta), zaštita (sprečavanje daljnjeg zlostavljanja djeteta), kompenzacija (oporavak djeteta od stresnih i traumatskih događaja koji su prethodili smještaju u ustanovu) te priprema djeteta (osposobljavanje djeteta za povratak u obitelj ili samostalan život razvijanjem praktičnih vještina i znanja te emocionalne stabilnosti). Upravo zbog navedenog svaki je oblik nasilničkog ponašanja nad djecom od strane odgajatelja kao i ostalih djelatnika u ustanovi nedopustiv, ali nažalost i često prisutan.

Ured se tijekom 2008. godine susreo s četiri predmeta koja su se odnosila na navedenu problematiku. Dva slučaja su se odnosila na nasilničko ponašanje odgajatelja u dječjim domovima i oba su riješena nakon intervencije nadležnih tijela odnosno osobnim angažmanom ravnatelja. Ostale dvije prijave odnosile su se na nasilničko ponašanje

odgajatelja u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i u domu za djecu s teškoćama u razvoju. Iz dostavljenih izvješća Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi o provedenom inspekcijskom nadzoru proizlazi da su prijave neutemeljene.

Nažalost, s nedopustivim zlostavljajućim i zanemarujućim ponašanjem odgajatelja i drugih djelatnika ustanova susreli smo se prilikom obilazaka ustanova, o čemu će biti više riječi u zasebnom poglavlju izvješća.

3.1.6.4 OSTALO NASILJE

Od 57 prijava koje su se tijekom 2008. godine odnosile na ostale oblike nasilja, njih 46 se odnosilo na nasilje odraslih prema djeci, 10 na vršnjačko nasilje, dok se jedna prijava nije mogla svrstati niti u jednu od navedenih kategorija. U predmetnim slučajevima, nasiljem je bilo obuhvaćeno ukupno 123 djece.

Nasilje odraslih prema djeci

Prijavitelji su se Uredu obraćali ukazujući na razne oblike nasilnih ponašanja osoba iz djetetove okoline. Jedna od prijava odnosila se na izrazito neprofesionalno postupanje liječnice koja je dijete prestrašeno susretom s liječnikom, želeći ga smiriti kako bi obavila pregled, pljusnula. Neke prijave su se odnosile na izloženost djece nasilju u sportskim klubovima, o čemu će više biti riječi u posebnom poglavlju.

Problem s kojim smo se suočavali i prethodnih godina nažalost je i nadalje prisutan, bez izgleda za njegovo skoro rješavanje. Naime, roditelji nam se često, pismeno i telefonski, pritužuju kako su njihova djeca izložena neprimjerenim ponašanjima odraslih osoba iz susjedstva. Često su ovakvi postupci rezultat narušenih međususjedskih odnosa u koje se onda uključuju i djeca. Primjerice, majka dvoje djece pritužila se na ponašanje svoje susjede koja, svojim ponašanjem uznemiruje cijelo susjedstvo, a osobito djecu koja su u strahu te se ne mogu slobodno igrati u dvorištu i ispred zgrade, bojeći se njezine reakcije na njihovu igru. Odrasle osobe, često nemaju razumijevanja za dječju igru, koju često doživljavaju kao remećenje kućnog reda te reagiraju prijetnjama i galamom plašeći na taj način djecu. U takvim situacijama policija intervenira izlazeći na teren, no nakon toga ne slijede nikakve sankcije budući da se olako prelazi preko ovog oblika, najčešće verbalnog, psihičkog nasilja nad djecom. Centar za socijalnu skrb u takvim situacijama nema mogućnosti intervencije, a kako se radi o osobama koje ne podliježu sankcioniranju prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, jer nisu u srodstvu s djecom niti se u njihovom ponašanju uočavaju elementi prekršaja protiv javnog reda i mira, prema tim osobama se ne izriču nikakve mjere te one za svoje ponašanje prolaze nekažnjeno. Takva negativna iskustva šalju djeci poruku kako ih odrasli nisu u stanju zaštititi te da su nasilnička ponašanja, u kojima nema fizičkog nasilja, dopušten oblik ponašanja.

Kako je potrebno pronaći načine kažnjavanja odraslih osoba zbog ovih oblika nasilja nad djecom, pravobraniteljica za djecu uputila je prijedlog Ministarstvu unutarnjih poslova da se takvo nasilje sankcionira kao teži oblik djela „*izazivanja osjećaja straha i ugroženosti*“ u Zakonu o očuvanju javnog reda i mira, kad je ono učinjeno prema djetetu ili maloljetnoj

osobi, budući da takvo djelo može kod njih izazvati teške i dugoročne posljedice. Također je predloženo da se u kaznenom zakonodavstvu sankcioniraju oblici nasilničkog ponašanja na javnom mjestu kao što su vrijeđanje, omalovažavanje, zlostavljanje, prijetnje ili drugi oblici nasilja koji predstavljaju prijetnju i ugrožavaju sigurnost, a posebno oni oblici nasilja koji su usmjereni na djecu. Verbalni ispadi ili prijetnje djetetu kao i vrijeđanje i omalovažavanje djeteta u javnosti, doživljavaju se kao situacije u kojima nije potrebno intervenirati, no iz pozicije djeteta svaki takav eksces izaziva strah i posljedice koje je teško sagledati. Djeca koja doživljavaju nasilje i sama mogu nasilje primjenjivati kao obrazac ponašanja. Nasilje prema djeci, u svim pojavnim oblicima, mora biti adekvatno procesuirano i sankcionirano, kako bi se javnosti poslala poruka o neprihvatljivosti nasilja. Nadamo se da će ovaj prijedlog biti podržan te da će se na taj način osigurati ili uspostaviti zakonska podloga za zaštitu djece od neprikladnih ponašanja odraslih osoba iz njihove okoline.

Govoreći o nasilju odraslih prema djeci, ponovno želimo otvoriti pitanje jedinstvenog nacionalnog registra počinitelja seksualnog nasilja nad djecom. Podsjećamo da je u Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu za 2006. godinu, upućenom Hrvatskom saboru, Ured pravobraniteljice za djecu izrazio stav kako bi u Republici Hrvatskoj trebalo oformiti jedinstveni nacionalni registar počinitelja seksualnog nasilja nad djecom, a pitanje registra raspravljano je i povodom potpisivanja Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, budući da je njome predviđeno prikupljanje i pohranjivanje podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece. Kako bi se ovo pitanje riješilo, Ured pravobraniteljice za djecu je u studenom 2007. godine, povodom Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, organizirao stručnu raspravu na temu „Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece”. Tom prilikom zaključeno je kako je neophodno uskladiti zakonodavstvo Republike Hrvatske sa zahtjevima koji proizlaze iz Konvencije te osnovati multidisciplinarnu stručnu radnu skupinu za izradu prijedloga zakona, koji će regulirati osnivanje baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, pri DORH-u i/ili Ministarstvu pravosuđa. Nažalost, unatoč preporukama upućenim Vladi i ministarstvima pravosuđa i unutarnjih poslova, prema našim saznanjima, još nije učinjeno ništa na pripremi takve baze podataka.

Vršnjačko nasilje

I ovo izvještajno razdoblje obilježeno je problemom nasilja među djecom, ne samo u školi, koje poprima sve teže i ozbiljnije oblike. Brojni su oblici nasilja o kojima su pravobraniteljicu za djecu izvještavali prijavitelji, ukazujući na probleme s kojima se susreću djeca izložena nasilju vršnjaka. Djeca su izložena psihičkom nasilju širenjem glasina, anonimnim telefonskim pozivima, objavljivanjem podrugljivih napisa na blogovima, putem SMS poruka ili e-mailova uznemirujućeg ili prijetjećeg sadržaja, o čemu će više biti riječi u posebnom dijelu Izvješća.

Sve brojniji fizički obračuni među mladima koji su, nažalost, rezultirali i teškim ozljedama pa i smrtnim posljedicama, izazvali su pozornost javnosti, koja se našla iznenađena, ali i prestrašena rastućim valom nasilja među djecom, tražeći strože kažnjavanje djece počinitelja nasilja. „*Nasilna djeca*“ proizvod su našeg društva i njegovih moralnih vrijednosti, odraz ponašanja odraslih iz njihove okoline i osoba s kojima se poistovjećuju te pooštavanje sankcija prema djeci zasigurno samo po sebi ne bi riješilo taj problem. Mnogobrojni su uzroci

koji dovode do rasta nasilja među djecom i stoga program borbe protiv nasilja treba prije svega temeljiti na prevenciji. Prevencija nasilja leži u oblikovanju dječjih stavova, vjerovanja i ponašanja prije nego što nasilje postane njihov obrazac ponašanja za rješavanje sukoba i postizanje onoga što žele. Nasilje se može prevenirati i osiguranjem uvjeta za kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Nažalost, u urbanim sredinama, djeca su prisiljena slobodno vrijeme provoditi u parkovima u kojima se nerijetko konzumiraju alkoholna pića. Nasilničko ponašanje djece i mladih uzrokovano konzumiranjem alkohola ukazuje na potrebu sustavnog rješavanja tog problema.

Zabrana prodaje alkoholnih pića, kao i zabrana konzumacije i omogućavanja konzumacije alkoholnih pića u ugostiteljskom objektu osobama mlađim od 18 godina, nažalost, ne sprječava djecu da alkoholna pića konzumiraju na javnim mjestima osobito u parkovima, trgovima te drugim mjestima na kojima se mladi ljudi okupljaju, budući da se oni na razne način snalaze u izigravanju zakonskih odredbi. Kako bi se taj problem pokušao riješiti, pravobraniteljica za djecu predložila je da se Zakonom o očuvanju javnog reda i mira zabrani konzumacija alkoholnih pića djeci na javnom mjestu te omogućiti izricanje odgojnih mjera onoj djeci koja tu zabranu krše. Mišljenja smo da bi se poduzimanjem odgojnih mjera prema djeci (upućivanje u savjetovišta za prevenciju ovisnosti, odvikavanje i liječenje od ovisnosti, uključivanje u rad humanitarnih organizacija i sl.) pravovremeno moglo na njih odgojno utjecati s ciljem sprečavanja tog društveno neprihvatljivog ponašanja, ali i prevenirati nasilnička ponašanja uzrokovana konzumiranjem alkohola. Naglašavamo kako je za rješavanje problema nužno osigurati provođenje zakonskih odredbi koje zabranjuju prodaju i usluživanje alkoholnih pića djeci i sukladno tome adekvatno sankcioniranje odraslih osoba koje tu zabranu ne poštuju.

I ovom prilikom upozoravamo na i dalje prisutan problem nasilja u adolescentskim vezama čijem rješavanju treba ozbiljno pristupiti. Kao jedno od mogućih rješenja pravobraniteljica za djecu predložila je sankcioniranje tog oblika nasilja kroz Zakon o sprječavanju nasilja u obitelji te se nadamo da će prijedlog biti prihvaćen u najavljenim izmjenama Zakona.

3.1.7 OSTALA OSOBNA PRAVA

U izvještajnom razdoblju Ured je pratio postupanja nadležnih tijela u područjima koja su se odnosila na praćenje ostvarivanja osobnih prava djeteta kao što su pravo na život, pravo na saznanje vlastitog podrijetla, pravo na očuvanje osobnosti, pravo na osobno ime te pravo na stjecanje državljanstva. Građani su nam se obraćali ukazujući na zakonska rješenja ili praksu kojima se narušavaju ta prava djeteta, a Ured je i samoinicijativno pratio neke slučajeve koji su bili medijski praćeni.

3.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Djeca kao članovi društvene zajednice ostvaruju svoje pravo kroz: sudjelovanje u donošenju odluka koje se na njih odnose, slobodu misli, savjesti i vjere, slobodno udruživanje i mirno okupljanje.

Podsjećamo da se pod pojmom participacije, odnosno sudjelovanja djece, podrazumijeva svjesna, svojevoljna, direktna ili posredna uključenost djece u donošenju odluka, iznošenju stavova i mišljenja o pitanjima koja se na njih odnose i na bilo koji način utječu na njihove živote, a mogu biti i od šireg društvenog značaja.

Budući da nam je komunikacija s djecom izrazito važna, poglavito njihovo mišljenje o temama koje se na njih odnose, u svim prilikama djecu iz Ureda upućujemo na mogućnost komunikacije s pravobraniteljicom za djecu i putem e-maila, na adresama: info@dijete.hr ili mojglas@dijete.hr.

U razmatranju ostvarivanja prava na sudjelovanje, dobro je podsjetiti na preporuku Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda Vladi Republike Hrvatske, iznijetu u zaključnim komentarima iz 2004. godine, o potrebi osiguravanja provedbe načela poštovanja mišljenja djeteta, s posebnim naglaskom na pravu svakog djeteta na sudjelovanje u obitelji, školi, u drugim institucijama i tijelima, kao i u širem društvu, s tim da se posebna pozornost treba posvetiti djeci pripadnicima ranjivih i manjinskih skupina. Odbor preporučuje da ovo opće načelo bude vidljivo u svim zakonima, sudskim i administrativnim odlukama, politici i programima koji se odnose na djecu. Također, preporučuje podizanje svijesti šire javnosti, kao i obrazovanje i obučavanje stručnjaka, o provedbi tog načela te da se redovito nadgleda provođenje mjera u kojima je predviđeno aktivno uključivanje djece, kao i utjecaj tih mjera na djecu.

Ističemo kako je pravo djece na odgovarajuće i primjereno sudjelovanje u pitanjima koja ih se tiču bilo posebna tema seminara i plenarnih izlaganja na konferenciji Vijeća Europe „Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji 2009.-2011.“, održane u Stockholmu od 8. do 10. rujna 2008. godine. Pravo djece na sudjelovanje i njihov utjecaj u društvu u procesima donošenja odluka ugrađeno je i u programske ciljeve tzv. trogodišnje Stockholmske strategije „Izgradnja Europe za djecu i s djecom 2009.-2011.“

U 2008. godini pravobraniteljica za djecu zaprimila je ukupno trinaest pritužbi koje su se odnosile na prava djece kao članova društvene zajednice, a jednako toliko bilo ih je i u prethodnoj godini. U četiri slučaja obratila su nam se djeca, u jednom slučaju osnovna škola, a u preostalih osam roditelji. Prijave koje su podnosila djeca sadržajno su se odnosile na: prava koje dijete ima u slučaju spora s odraslom osobom; obraćanje djeteta u ime skupine djece nezadovoljne neprimjerenim postupanjem suca na jednoj smotri/natjecanju; obraćanje djeteta radi rješavanja problema vezanog za razvod roditelja; obraćanje učenice srednje škole nezadovoljne činjenicom da učenici srednjih škola nemaju besplatne udžbenike.

Prijave koje su podnosili odrasli (roditelji i institucija) sadržajno su se odnosile na: pravo djeteta, koje je sposobno oblikovati mišljenje, da ga iznese u postupcima vezanim za roditeljsku skrb u slučaju razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice roditelja (pet prijava); pravo djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi, koje je sposobno oblikovati mišljenje, na sudjelovanje u postupku određivanja skrbnika djetetu i donošenja odluke s kim će dijete živjeti (jedna prijava). Jedna prijava odnosila se na pravo djece na informaciju o promjeni skupine u dječjem vrtiću, odgojiteljice i prostora u kojem djeca borave tijekom

dana. Dva obraćanja odnose se na prava djece kao članova društvene zajednice u širem smislu.

Broj prijava koje se odnose na prava djece kao članova društvene zajednice u odnosu na ukupan broj prijava zaprimljenih u 2008. godini predstavlja najmanji broj obraćanja Uredu pravobraniteljice za djecu vezano za neko područje dječjih prava. Ovo nužno ne znači da se u društvu uvažava pravo djece na sudjelovanje prilikom donošenja odluka koje se na njih odnose, već može biti odraz nedovoljne osviještenosti o postojanju tog prava kao i odnosa odraslih prema mogućnosti da se glas djece u društvu čuje i uvaži njihovo mišljenje, uz ostavljanje prostora za njihovo sudjelovanje.

Na razini inicijativa potaknutih od djece bilježimo obraćanje učenika i učenica Skupine ljudskih prava Upravne i birotehničke škole u Zagrebu, koji su nas upoznali sa svojim projektom eksperimentalnog uvođenja školske kuhinje u kojoj bi se djeci nudila zdrava, raznolika, svježa, topla jela koju bi osmislili nutricionisti i koja bi zadovoljavala nutritivne potrebe djece srednjoškolske dobi. Mišljenja smo kako je taj projekt izvrstan primjer aktivnog sudjelovanja djece u rješavanju problema s kojima se svakodnevno suočavaju, što smatramo hvale vrijednim poticajem i drugoj djeci u ostvarivanju prava na participaciju u društvu. Projekt je Ured preporučio svima koji su u prilici odlučivati o financiranju programa za zaštitu prava i interesa djece i o njihovu provođenju.

Voditeljica novinarske sekcije u jednoj osnovnoj školi upoznala nas je s radom djece - mladih novinara. Djeca su u svojoj školi, vodeći brigu o zaštiti privatnosti učenika, istražili stavove učenika o zdravstvenom odgoju, prehrambenim navikama učenika, utjecaju reklama i medija na učenike. Rezultate istraživanja stavova uobličeni su u novinarske radove prezentirane na državnoj razini Lidrana. Navedene aktivnosti podržavamo i smatramo važnim doprinosom informiranju o načinu na koji djeca doživljavaju i promišljaju o temama koje se na njih odnose i imaju važno mjesto u njihovom životu.

Imajući u vidu ulogu i dužnost pravobraniteljice za djecu da djecu upoznaje i savjetuje o načinu ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa te obvezu da surađuje s djecom, potiče djecu na izjašnjavanje i uvažava njihovo mišljenje, inicira i sudjeluje u javnim aktivnostima usmjerenima na poboljšanje položaja djece te predlaže mjere za povećanje utjecaja djece u društvu, u ovom izvještajnom razdoblju prioritet u radu bio je pojačano informiranje djece o njihovim pravima te o postojanju institucije pravobranitelja za djecu koja na različite načine ta prava štiti. Kako bismo navedene zadaće ostvarili što bolje i u najboljem interesu djece te kako bismo bili istinski glasnogovornici i zagovornici djece, kreirali smo interni plan koji smo nazvali Strategija dječje participacije Ureda pravobraniteljice za djecu.

Strategija je osmišljena s ciljem osiguranja što bolje komunikacije djece s pravobraniteljicom, poticanja sudjelovanja djece u društvu i omogućavanja njihovog utjecaja na donošenje odluka koje ih se tiču. Prvi korak u ostvarenju projekta bio je konzultativni sastanak s dvanaestero djece, učenika osnovnih i srednjih škola iz Čakovca, Osijeka, Rijeke, Splita i Zagreba. U izboru djece koja su pozvana na sastanak pridržavali smo se preporuka o potrebi uravnoteženja grupe u pogledu spola, regionalne zastupljenosti i zastupljenosti skupina koje imaju posebne interese. Djeca su dala svoje mišljenje na izrađeni prijedlog Strategije

poticanja dječje participacije. Pozvana su i da ocijene pojedine njezine elemente, predlože na koji način je najbolje organizirati komunikaciju pravobraniteljice s djecom, kako prikupljati njihova mišljenja, o kojim temama bi ih bilo važno pitati i na kojim temama bi Ured pravobraniteljice za djecu trebao po njihovom mišljenju raditi te kako informirati djecu o njihovim pravima.

Važan dio Strategije je stvaranje savjetničke mreže pravobraniteljice za djecu, u kojoj bi bila djeca iz cijele Hrvatske i koja bi mogla izravno informirati pravobraniteljicu o svojem viđenju pojedinih problema djece i mladih u specifičnim pitanjima, davati mišljenja i inicijative o mogućim rješenjima pojedinih problema, predlagati aktivnosti i slično. S konzultativnog sastanka s djecom važna su nam bila i njihova zapažanja o teškoćama pri izboru predstavnika razreda u vijeće učenika, o njihovoj nejasnoj i često upitnoj ulozi, s čim je povezana i nedjelotvornost ili nefunkcioniranje vijeća učenika u školama, odnosno na višim razinama. Među njima važnim temama bile su i: rad vijeća učenika, uvjeti u kojima škole rade te osiguranje jednosmjenskog rada u svim školama, uvođenje zdravstvenog odgoja u škole, donošenje zakona o obavljanju stručne prakse u srednjim školama, dosljedno provođenje zakona o sprečavanju prodaje alkoholnih pića i cigareta maloljetnicima. Mišljenje i prijedlozi djece ugrađeni su u Strategiju dječje participacije.

Među temama koje su istaknute, Ured pravobraniteljice za djecu se u ovom izvještajnom razdoblju posebno bavio temom organizacije praktične nastave, naukovanja i vježbi u strukovnim školama. O navedenoj temi i poduzetim aktivnostima izvještava se u poglavlju Gospodarsko iskorištavanje djece. Radi boljeg uvida u stavove i mišljenja djece o ovoj temi, organizirali smo sastanak s deset učenika i učenica zagrebačkih srednjih strukovnih škola s kojima smo raspravljali o njihovom zadovoljstvu kvalitetom strukovnih programa, procjenama vlastite opterećenosti organizacijom rada škole, s obzirom na paralelno odvijanje nastave i stručne prakse, o tome ostaje li im dovoljno vremena za učenje i slobodnog vremena za hobije i izlaske. Pitanja vezana uz temu stručne prakse odnosila su se na organizaciju zaštite na radu i osiguranje djece tijekom odvijanja stručne prakse, je li u ugovorima o naukovanju ugrađeno načelo poštivanja najboljeg interesa djeteta, dobivaju li učenici naknadu za rad i slično. Nakon sastanka s djecom u studenom 2008. godine u Osijeku je organizirana stručna rasprava „Prava učenika strukovnih škola - zaštita od gospodarskog iskorištavanja“.

Želeći potaknuti djecu na sudjelovanje, učenike Srednje škole za primijenjenu umjetnost i dizajn u Zagrebu pozvali smo i uključili u stvaranje vizualnog identiteta materijala Ureda pravobraniteljice za djecu kojima će u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece biti poslana poruka o nasilju. Vjerujemo da ćemo u učenicima Škole naći kreativne partnere u prevenciji nasilja i stvaratelje materijala, plakata i letaka kojima će prevencija nasilja biti glavni sadržaj.

O susretima, suradnji i druženju s djecom više govorimo u posebnom poglavlju.

Opisani susreti s djecom još uvijek predstavljaju primjere sudjelovanja djece u aktivnostima na koje su pozvana, pri čemu inicijativa ide od odraslih. Teme o kojima su iznosili mišljenja također su predložili odrasli. Pokazalo se da ih djeca smatraju relevantnima i uključila su se o

raspravu o njima. U slijedećem razdoblju nastavljamo s radom na informiranju djece o postojanju Ureda pravobraniteljice za djecu kroz kontinuirane susrete u školama na području cijele Hrvatske. Opredijelili smo se za posjete koji podrazumijevaju razgovor s djecom u razredu tijekom jednog školskog sata u kojem će djeca biti upoznata s našim radom i imati priliku izraziti svoje mišljenje o temama u kojima vide prostor za poboljšanje njihovog položaja u društvu. Vjerujemo da sastanci s manjim brojem djece doprinose boljoj razmjeni informacija, većoj otvorenosti djece i spremnosti za razgovor, u usporedbi sa skupovima na kojima su prisutni svi učenici jedne škole ili jedne smjene. Namjera nam je i dalje pozivati djecu na konzultativne sastanke. Kao reakciju na naše aktivnosti očekujemo inicijativu djece i njihovo javljanje pravobraniteljici za djecu u vezi s poteškoćama na koje nailaze u ostvarivanju svojih prava te s njihovim poticajima i aktivnostima u onim područjima i životnim temama koje procjenjuju važnima.

Želeći potaknuti aktivno sudjelovanje djece i mladih u predlaganju aktivnosti i mjera koje bi pridonijele kvalitetnijem životu djece, donošenju odluka o svim važnim pitanjima koja ih se tiču, a time i ostvarenje njihovih prava u lokalnoj zajednici, svim gradovima u Republici Hrvatskoj upućena je preporuka o osnivanju Dječjeg gradskog vijeća i Vijeća mladih. Preporučeno je da se prilikom osnivanja Vijeća vodi briga o poštovanju načela najboljeg interesa djeteta i jednakosti kako bi sva djeca i mladi, bez obzira na teškoće u razvoju, rasnu, rodnu i etničku pripadnost imala jednaku mogućnost sudjelovanja u istima.

I ovom prigodom važno je naglasiti potrebu kreiranja podržavajućeg okruženja u kojem će se djeca prilikom iznošenja mišljenja o pitanjima koja procjenjuju važnima, osjećati sigurno i zaštićeno, uz mogućnost dobivanja povratne informacije o aktivnostima vezanima za njihovu inicijativu, kao i mogućnost sudjelovanja u realizaciji te inicijative. Kao što smo i u prošlogodišnjem izvješću istaknuli, osobito važnim aspektom ostvarivanja prava djece na sudjelovanje držimo poticanje djece na inicijativu, respektiranje te inicijative i davanje povratne informacije o njenom ishodu, uz senzibiliziranje i edukaciju stručnjaka koji rade s djecom za to područje dječjih prava, kako bi se participacija djece odvijala u skladu sa, u svijetu prepoznatim i postavljenim standardima.

3.2.1 ZABRINJAVAJUĆI STAVOVI ODRASLIH PREMA DJECI

U 2008. godini zabilježili smo obraćanja nekolicine građana koji su na krajnje neprimjeren i izrazito agresivan način komentirali postojanje prava djeteta i zahtjeve za poštovanjem i osiguravanjem tih prava djeci. Osobito nas zabrinjavaju reakcije stručnjaka, poglavito onih iz odgojno obrazovnog sustava, koji su svakodnevno u kontaktu s djecom, s kojima smo se susreli na nekima od stručnih skupova. U njima čujemo negodovanje, bunt, minoriziranje, relativiziranje i osjećaj ugroženosti u odnosu na postojanje dječjih prava. Najčešće takve reakcije su: „*A gdje su naša prava? Tko štiti nas? Oni znaju samo za prava, a obveze ne poznaju! Zato nam i jest ovako, što smo im dali puno prava!*“

Svjedoci smo i neprimjerenog tretmana djece – počinitelja nasilja u medijima.

Zabrinuti smo zbog takvoga odnosa prema djeci. Iz direktnih kontakata s djecom imamo dojam kako nisu dovoljno upoznata s tim što su dječja prava, koja sve prava imaju i što

trebaju činiti sa svojim pravima. Ovo posebno dolazi do izražaja u razgovorima o njihovom pravu sudjelovanja kao članova društvene zajednice u donošenju odluka koje se na njih odnose, kako u obitelji, tako i u društvu, kao i u pogledu prava na zaštitu od različitih oblika nasilja i zanemarivanja. Nerijetko djeluju obeshrabreno u pogledu načina na koje ih svijet odraslih tretira kao članove društva, govore o tome kako nisu shvaćena ozbiljno i kako nema stvarne spremnosti i interesa da se čuje njihovo mišljenje.

Istodobno, posve je nejasno koja to prava djece, propisana Konvencijom o pravima djeteta UN-a ugrožavaju svijet odraslih. Temeljem čega se odrasli osjećaju bespomoćnima i obespravljenima u odnosu na djecu i to iskazuju? Konvencija o pravima djeteta govori o pravima koja se mogu svrstati u četiri skupine: prava preživljivanja, razvojna prava, zaštitna prava, prava sudjelovanja. Ona su temeljna, nedjeljiva, međusobno ovisna i jednako važna prava koja djeci rođenjem pripadaju i pokrivaju različita područja njihovog života. Prije svega, to su ljudska prava.

Činjenica je da uspostavljanje odnosa s djetetom zahtijeva vrijeme, ulaganje i preuzimanje odgovornosti za taj odnos od strane odraslih koji ju često nisu voljni prihvatiti. Osim toga, odnos koji je zasnovan na uvažavanju dostojanstva i djeteta, i odrasle osobe, vezan je za pokazivanje mnogo veće obostrane zainteresiranosti.

Govoreći o reakcijama odraslih osoba, koje smo opisali, ne možemo se oteti dojmu kako one uz iskazanu profesionalnu i ljudsku nemoć, upućuju i na nedovoljnu informiranost i senzibiliziranost za činjenicu da djeca imaju prava koja im, jednako kao i odraslima, pripadaju kao ljudskim bićima.

Postojanje dječjih prava ne isključuje odgovornost djece za ono što čine. Ono također ne oslobađa odrasle njihove odgovornosti za djecu i kreiranje okruženja u kojem djeca odrastaju. Oni imaju odgovornost u različitim ulogama i životnim situacijama: u ulozi roditelja, člana obitelji, odgajatelja, stručnog suradnika u odgojno-obrazovnoj ustanovi, centru za socijalnu skrb, na sudu i sl. Djeca mogu preuzeti odgovornost u mjeri koja je primjerena njihovom stupnju razvoja. Odrasli im u procesu preuzimanja odgovornosti i odrastanja moraju biti podrška. Kod neke djece taj će proces učenja i preuzimanja odgovornosti za ono što čine i način na koji žive biti brži, kod nekih sporiji. U nekim obiteljima, školama, ustanovama, odrasli će znati kako djetetu pružiti podršku. U drugima neće znati kako uspostaviti odnos s djetetom, ni kako se prema njemu ponašati, no i u tim situacijama njihova je odgovornost zatražiti pomoć za sebe i dijete. Društvo im tu pomoć mora osigurati, dok god im je potrebna, ukoliko govorimo o istinskom interesu za dobrobit djece i obitelji.

Prebacivanje odgovornosti na djecu i na njihova prava zbog nezadovoljavajućeg stanja u obitelji, odgojno-obrazovnom sustavu i zajednici te sve češće iskazivanje bespomoćnosti nad onim što djeca rade i kako se ponašaju, krajnje je neodgovoran i promašen pokušaj pronalaženja uzroka za složenu situaciju u kojoj se nalazimo. Odgovornost za takvo stanje svakako je na odraslima. A oni rijetko kad iskreno, i s odlukom da će ih doista slušati i

odnositi se prema njima s uvažavanjem, pitaju djecu za njihovo mišljenje i doživljaj aktualnog društvenog konteksta u kojem odrastaju.

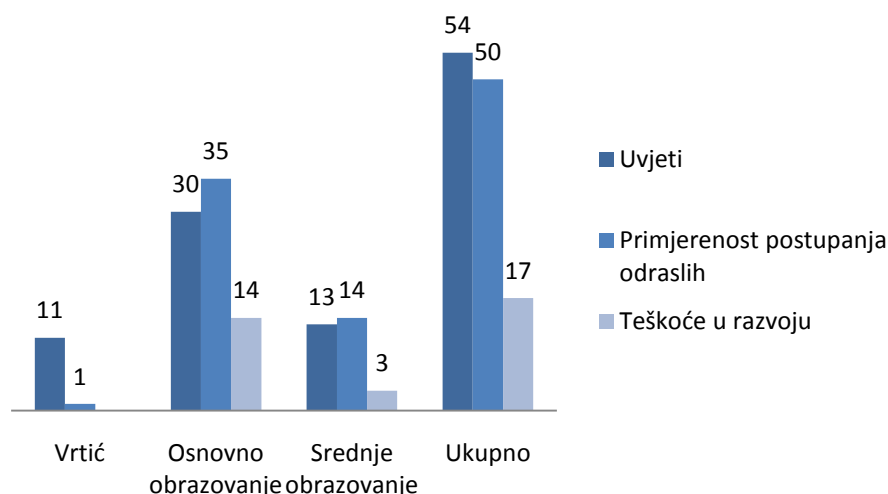
3.3 OBRAZOVNA PRAVA

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2008. godini zaprimio 121 pojedinačnu prijavu povrede prava djece na odgoj i obrazovanje. U odnosu na 2007. godinu broj prijava je povećan za 18,5%.

Tablica 1

Povrede obrazovnih prava	
2004.	43
2005.	31
2006.	56
2007.	105
2008.	121

Grafikon 1

Najviše prijava, s uključenih 370 djece, odnosilo se na sustav osnovnog obrazovanja.

Prema vrsti ugroženosti obrazovnih prava, prigovori su se odnosili na:

- prostorne i organizacijske uvjete u kojima se djeca i mladi odgajaju i obrazuju u vrtićima i školama (nedostatak prostora i loše prostorne uvjete rada, slabu dostupnost škole, sigurnosne uvjete, rad u smjenama zbog malog broja škola na pojedinim područjima) - 54 prijave;
- kadrovske uvjete i sadržaje, što uključuje stručnost odgojitelja, učitelja i nastavnika, primjerenost postupanja i primjenu odgojno-obrazovnih propisa i dokumenata - 50 prijava;
- primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju i to posebno u pogledu ranog prepoznavanja teškoća te adekvatnog postupanja - 17 prijava.

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, u 2008. godini je ukupno 665.913 djece bilo obuhvaćeno predškolskim, osnovnoškolskim ili srednjoškolskim obrazovanjem.

Tablica 2

Ustanove*	Broj djece	Broj ustanova	Broj odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika	Broj odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika prema satima rada na bazi punog radnog vremena
Vrtići	149.477	659	9.996	9.996
Osnovne škole	345.403	910**	36.919	31.127
Srednje škole	171.033	419	18.272	14.612
Ukupno	665.913	1.988	65.187	55.735

* podaci iz eMatice Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za 2008. godinu

**u RH trenutačno ima 910 matičnih osnovnih škola te 1243 područne škole

Stvaran broj povreda prava djece u segmentu obrazovanja bio je mnogo veći od prikazanih povreda obrazovnih prava u ovom dijelu. Naime, veliki broj povreda drugih prava djece događa se u odgojno-obrazovnim ustanova ili je vezan za obrazovanje.

Radi pojašnjenja, iznosimo primjer zaštite prava djece predškolske dobi. U 2008. godini čak 77 predmeta se odnosilo na djecu predškolske dobi. U 33 pojedinačna predmeta se radilo o obrazovnim pravima (12), izloženosti nasilju (10) i ugrožavanju djetetovih zdravstvenih prava (5), ugroženim kulturnim i ekonomsko-socijalnim pravima (4), pravima djece kao članova društvene zajednice (1) i pravu na život (1). Općih inicijativa je bilo 44, a odnosile su se na obilazak dječjih vrtića, inicijative vezane uz zdravlje i prehranu djece, mogućnosti upisa, nejasnoće vezane uz organizacijske i kadrovske promjene u vrtiću i uvjete boravka te sadržaje vezane uz vjerski odgoj, „umjetničke“ i druge sadržaje, izlaganja i rasprave predstavnika Ureda na odgojiteljskim vijećima ili seminarima i stručnim skupovima, broj djece u vrtićkim grupama (standardi), zaštitu privatnosti (fotografiranje i video snimanje te objavljivanje fotografija ili podataka o djeci na web-u), sigurnost dvorišta, zatvaranje vrtića u Zagrebu, Puli, Splitu, organizacije dežurstva, pušenje u vrtiću, cijenu vrtića, nesreće i opasnosti (plin, ugrožavajuće tekućine ili hrana). Slični omjeri ukupnog broja zaprimljenih prijava i postupanja Ureda u odnosu na mjesto i vrstu povrede prava, primjećuju se i u području osnovnog i srednjeg obrazovanja.

3.3.1 PROSTORNI I ORGANIZACIJSKI UVJETI OBRAZOVANJA

„...Unatrag tri tjedna, od kada su počeli radovi i uz sam ulaz u školsku zgradu, prometovanje teških kamiona, utovarivača, prolazak radnika s teškim teretima, otkriveni šahtovi i otvorene skele postali su svakodnevica djece, pa djeca ustvari ulaze u školsku zgradu i kreću na put

kući po samom središtu otvorenog i nezaštićenog gradilišta...(…)Na upozorenje roditelja i prosvjetnih radnika, uvjerivši se i vlastitim uvidom, u više smo navrata upozoravali ravnateljicu škole na potreban dodatni oprez u organizaciji pristupa, transporta, onemogućavanja pristupa djece skelama, iskopu, šahtovima, građi i sl. Jedina reakcija škole svela se na preporuku da roditelji djecu dodatno osiguraju kod osiguravajuće kuće za slučaj nesreće i smrti. Konsternirani pristupom koji se svodi na brigu za eventualno što veće unovčenje povrede ili smrti djeteta, ovime tražimo zaštitu od nadležnih tijela...”

pismo roditelja upućeno Uredu pravobraniteljice za djecu

Roditelji su nam se i ove godine obraćali prijavljujući: nedovoljan broj vrtića; nemogućnost upisa djece u vrtić koji bi bio bliži mjestu rada roditelja, bez obveze plaćanja pune ekonomske cijene smještaja; nemogućnost osiguranja smještaja djeteta u vrtić u vrijeme kad ono navrší godinu dana života, jer se upis u vrtić vezuje za početak pedagoške godine, a natjecanje za upis provodi se samo u lipnju za tekuću godinu; netransparentnost upisa u vrtić; zdravstvene i higijenske uvjete; sigurnosne uvjete i drugo.

Prostorni i ostali uvjeti rada, ne samo dječjih vrtića, već i osnovnih i srednjih škola također su bili predmet prijava u 2008. Roditelji su nas obavještavali o nedostatku adekvatnog prostora za školovanje njihove djece, o radu škola u dvije pa čak i u tri smjene, o nedostatku školskih igrališta, uzurpaciji školskog prostora komercijalnim sadržajima, ugroženoj sigurnosti djece, problemu prijevoza djece i slično.

Predškolski odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj nisu obvezni te je tek oko 43% djece uključeno u predškolske programe, što je premalo i svrstava Hrvatsku među zemlje s nedovoljnim obuhvatom djece u sustavu organiziranog predškolskog odgoja i obrazovanja. Postizanje dostupnosti vrtića što većem broju djece i dalje je otežano. Financiranje izgradnje dovoljnog broja vrtića ovisi o fiskalnoj moći i proračunu lokalne zajednice. Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa obuhvat djece predškolskim programima u EU iznosi 75%. Ministarstvo znanosti je u svojim razvojnim dokumentima iznijelo plan s kojim očekuju da bi do 2010. godine obuhvat djece bio povećan na 60%. S tim u vezi preporučujemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i lokalnim zajednicama da u svojim planovima uključe izgradnju novih vrtića te stvaranje uvjeta kojim bi što veći broj djece ostvario pravo na predškolski odgoj i obrazovanje.

Vrtići ponekad odbijaju upisati dijete sa zdravstvenim problemima (celijakija, dijabetes) ili s teškoćama u razvoju. Roditelji i stručnjaci problematiziraju i mogućnost upisa djeteta u vrtić ako je to u njegovom razvojnom interesu, a nije dio upisnih kriterija (posvojenost, boravak u domu za nezbrinutu djecu). U nekoliko prijava roditelji su se tužili na netransparentnost upisa u vrtić sumnjajući u istinitost podataka koji se odnose na kriterije za upis u vrtić, a objavljuju se na „listi upisane/odbijene“ djece.

Roditelji su od Ureda tražili intervenciju u priskrblijanju financijskih sredstava za podmirivanje troškova vrtića ili posredovanje pri upisu jer nisu na vrijeme podnijeli prijavu.

Neke su se prijave odnosile na zdravstvene i higijenske uvjete u vrtiću, na problem neodgovarajućeg i neuređenog unutarnjeg i vanjskog prostora vrtića, broja djece u grupi, nedostatak stručnog osoblja i same organizacije rada predškolske ustanove s nedovoljnim brojem stručnih osoba.

I privatne dječje igraonice (koje organiziraju zbivanja i proslave za djecu) bile su predmetom prijave ugrožavanja prava djeteta zbog velike buke, upotrebe svjetlosnih efekata, te nemogućnosti kretanja.

Zbog sigurnosnih uvjeta rada jednog vrtića Uredu se obratila stanarka zgrade u kojoj se nalazi dječji vrtić, upozoravajući na opasnost od plina, na što je upozoravao dimnjačar, ali je predstavnica suvlasnika odbila redovni pregled dimnjaka. Zbog brzine i učinkovitosti telefonom smo od Plinare zatražili intervenciju. Iz odgovora Plinare proizlazi da je izvršena kontrola instalacija, da su trošila zatvorena, plombirana i nisu u upotrebi, obavljen je dogovor s novim dimnjačarskim koncesionarom oko sanacije na dimnjacima nakon koje će se izvršiti kontrola i ispitivanje instalacija. Plinara je također, u cilju zaštite života i zdravlja djece predložila izmještanje plinskih bojlera iz prostorija dječjeg vrtića.

U jednom su se slučaju Uredu obratili ravnateljica dječjeg vrtića i ravnatelj osnovne škole ukazujući na uzurpiranje dijela školskog dvorišta od strane susjeda, koji dugi niz godina odlaže vrlo opasni otpad svega nekoliko metara od velikog nogometnog igrališta u dvorištu škole i nekoliko metara od ulaza u prostor koji koristi dječji vrtić. Dječji vrtić i škola bezuspješno vode već 33 godine sudski spor protiv susjeda tražeći uklanjanje otpada. Kako je riječ o opasnom otpadu, zbog kojeg postoji mogućnost unesrećivanja pa čak i smrtnog stradanja djece, Ured je uputio preporuku Ministarstvu okoliša i prostornog uređenja i Ministarstvu pravosuđa za što žurnije postupanje u razrješenju navedenog predmeta.

U drugom slučaju primili smo prijavu roditelja o građevinskim radovima u neposrednoj blizini škole, zbog kojih teški građevinski strojevi ugrožavaju sigurnost djece pri dolasku u školu. Zabrinuti zbog sigurnosti djece i u želji da se žurno obavi uvid u stvarno stanje, prijavu smo proslijedili Odjelu inspekcijskog nadzora Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva na nadležno rješavanje. Od ravnateljice škole zatražili smo izvješće o navodima o organiziranju nastave u neprimjerenim uvjetima opasnim za zdravlje i sigurnost djece, nakon čega smo obaviješteni o aktivnostima škole i izvođača radova na pojačanju sigurnosti djece.

I ove godine su nam se javljali roditelji prijavljujući situacije u kojima je, prema njihovom mišljenju, sigurnost djece u školi bila ugrožena. Najčešći prigovori odnosili su se na dežurstva učenika na ulaznim vratima škola, čime se djecu izlaže opasnosti od neugodnih posjetitelja.

Uredu su se također obraćali roditelji prijavljujući problem organizacije izborne nastave vjeronauka unutar redovne nastave, pri čemu djeca koja ne pohađaju vjeronauk nemaju organizirane sadržaje te su tijekom slobodnog sata bez nadzora. O navedenom problemu izvijestili smo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, međutim škole i dalje izborne sadržaje vjeronauka organiziraju u sklopu redovne nastave umjesto, kako je Ministarstvo preporučilo, prije ili poslije redovne nastave, kao što je slučaj, na primjer, s informatikom.

U nekoliko slučajeva roditelji su se pojedinačno ili u većem broju i s peticijom obratili uredu zbog zatvaranja vrtića ili objekta ili zbog premještanja djeteta u udaljeniji objekt. Odlazak poznate odgojiteljice (zbog bolovanja ili prekida radnog odnosa ili godišnjeg odmora) i dolazak nove, odnosno dežurne, česta je situacija u vrtićima i organizacijska realnost, a stalnost odgojitelja istodobno je važan preduvjet osjećaja sigurnosti djeteta u vrtiću. Uz pripremu djece na promjenu i informiranost roditelja, umanjuju se mogući problemi. Nesporazumi su češći kad roditeljima nisu jasne radne uloge unutar vrtića i kad nisu na vrijeme informirani o samim promjenama i mjerama koje vrtić poduzima da bi ublažio negativne posljedice takvih promjena.

Ured pravobraniteljice za djecu, usprkos ponovljenim preporukama, i dalje zaprima prijave zbog mijenjanja učitelja/učiteljice tijekom obrazovnog razdoblja. Promjene učitelja se i dalje događaju bez prethodnog pravovremenog obavješćavanja djece i roditelja o razlozima. To izaziva burne reakcije roditelja zbog kojih djeca ne pohađaju nastavu, sve dok se ne riješe nesporazumi oko prava učitelja. Djeca pritom svjedoče neprimjerenom ponašanju odraslih, bilo svojih roditelja, bilo zaposlenika škole. Mišljenja smo da tom problemu Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa treba posvetiti pažnju i pokušati naći način kojim će osigurati zaštitu interesa djece u slučajevima uvjetovanim promjenama u organizaciji rada škole.

I u 2008. godini je bilo djece koja nisu mogla ostvariti svoje pravo na organizirani školski prijevoz ili im je to pravo samo djelomično omogućeno. Izdvojit ćemo primjer jednog dječaka čiji nam se otac obratio moleći pomoć. Dječak ide u prvi razred osnovne škole. U školi ne postoji organizirani prijevoz, a dječak živi u mjestu 10 kilometara udaljenom od škole. Jedini način da stigne do škole je pješaćenje dva kilometra kroz šumu i vožnja vlakom. Prijevoz vlakom je plaćen, no i u odlasku i u povratku dječak se mora prilagoditi voznom redu vlaka, izaći sat prije iz škole da bi stigao na vlak i nakon toga pješaćiti do kuće. U drugom slučaju primili smo zahtjev za pomoć u ostvarivanju prava na prijevoz učenika koji do škole trebaju pješaćiti dva i pol kilometra, dok školski autobus istovremeno vozi poluprazan istom cestom i ne zaustavlja se na stanicama koje su udaljene manje od tri kilometra do škole. Na upit mjerodavcima o razlozima takvog postupanja dobili smo odgovor ravnateljice škole i Upravnog odjela za društvene djelatnosti koji su objasnili da je problem u nemogućnosti refundiranja troškova prijevoza djece koja žive na manjoj udaljenosti od škole od zakonski propisane udaljenosti, od tri odnosno pet kilometara, za koju se prijevoz plaća. Obavijestili su nas kako su tražili od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa da se promijene zakonski kriteriji za besplatan prijevoz učenika osnovnih škola, pogotovo na prometnicama izvan naseljenih mjesta, gdje nema uređenog pločnika i javne rasvjete te su istaknuli kako u njihovoj lokalnoj samoupravi postoji mogućnost financiranja takvog prijevoza. Novim Državno pedagoškim standardom je otvorena mogućnost za zaštitu djece u takvim slučajevima te je propisano da se, radi veće sigurnosti učenika, može osigurati prijevoz učenicima, bez obzira na udaljenost, u okolnostima posebnih prometnih uvjeta u naseljima bez javnog prijevoza, s prometnicama bez nogostupa.

Naime, tijekom 2008. godine doneseni su Državni pedagoški standardi za sustave predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u kojima su prijedlozi i preporuke Ureda

pravobraniteljice za djecu uvaženi i uključeni u dokumente, o čemu izvješćujemo u posebnom poglavlju izvješća. Tako je u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi uvažena preporuka Ureda pravobraniteljice za djecu o razjašnjenju kriterija za mjerenje udaljenosti između doma i škole i ostvarivanja prava na prijevoz te je riječ *prebivalište* zamijenjena riječju *adresa*. U praksi se prebivalište djeteta nije tumačilo kao adresa stanovanja te se udaljenost od škole mjerila od granice naselja, a ne doma u kojem dijete živi, bez uvažavanja raštrkanosti kuća unutar samog naselja. Propisima su tako stvorene zakonske pretpostavke za financiranje prijevoza djece. Nažalost, prijevoz učenika osnovnih škola još nije osiguran svima koji na to imaju pravo. Ipak, u 2008. se bilježi povećanje broja učenika srednjih škola kojima je prijevoz osiguran te financiran u potpunosti.

Dostupnost obveznog osnovnog obrazovanja još nije jednaka za svako dijete i ovisi o pristupačnosti područja na kojem dijete živi.

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2008. godini započeo obilazak otočnih škola kako bi stekao uvid o ostvarivanju prava na obrazovanje djece koja žive na otocima. Djelatnici Ureda posjetili su šest škola: OŠ Grohote na Šolti i OŠ Zadarski otoci koja u svom sastavu ima pet škola na otocima Olibu, Silbi, Velom Ižu, Molatu i Premudi. Problemi karakteristični za ove škole su: nestručna zastupljenost nastave, budući da nastavnici predaju po više nastavnih predmeta, a učitelji razredne nastave predaju u predmetnoj nastavi; kadar je uglavnom mlađi i često se mijenja; funkcioniranje škola otežava prometna izoliranost; oprema za nastavu na daljinu se ne koristi; djeca s teškoćama u razvoju nemaju adekvatnu stručnu pomoć i slično. S tim u vezi Ured je preporučio Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa da školovanju djece u nepristupačnim područjima i na otocima posveti veću pažnju.

3.3.2 KADROVSKI UVJETI I SADRŽAJI

„Hvala vam na vašem trudu, no moram vam reći da ako se bude čekalo na to da škola nešto učini, neće se nikada napraviti ništa jer ravnateljica neće nikada nešto učiniti profesorici nažao. Njih dvije su jako dobre kućne prijateljice... Nakon svake inspekcije bude tako. Sve gore i gore. Samo da dokaže našoj djeci i nama da je ona pored nas nadmoćna. Ponovno su dječja lica bila prekrivena suzama, a mi, majke, pitamo se: dokad i koliko zbog škole djeca trebaju plakati?“

pismo roditelja upućeno Uredu pravobraniteljice za djecu

Ured pravobraniteljice za djecu je u ovoj godini zabilježio povećani broj prijava (50) koji se odnosio na kadrovske uvjete i sadržaje odgoja i obrazovanja. Prijave su se odnosile na stalnost odnosno promjene odgojitelja i učitelja, sadržaje koji su dio predškolskog programa, nastavni plan i program, opterećenost učenika, organizaciju rada škole, ocjenjivanje, učeničke izlete i ekskurzije, postupak izricanja pedagoških mjera, državnu maturu i dostupnost nastavka školovanja te zaštitu učenika od gospodarskog iskorištavanja. Predmet prijave bile su također metode rada nastavnika i sumnje u njihovu zdravstvenu sposobnost te stručnost.

Neke od prijava pokazale su se neosnovanima, dok ih je većina u pravilu potvrdila nedostatak profesionalnosti i zainteresiranosti vodstva i odgojno-obrazovnog osoblja za pravično i sveobuhvatno sagledavanje rješavanja problema, poštujući načelo djetetovog najboljeg interesa.

Više pritužbi odnosilo se na sadržaje koji su dio programa odgojno-obrazovnih ustanova. Jedna pritužba roditelja djeteta upisanog u privatni vrtić odnosila se na prestroga pravila Olimpijade dječjih vrtića. Roditelji su izrazili zabrinutost u odnosu na uključivanje djece u događanja izvan vrtića na način koji nije u njihovu najboljem interesu. Iz nalaza Agencije za odgoj i obrazovanje, koji je postupao po zahtjevu Ureda pravobraniteljice za djecu, proizišla je mjera upućena vrtiću da vrtić treba odlučno postaviti zahtjeve organizatoru da sve aktivnosti prilagodi predškolskom djetetu ili da, u protivnom, ne sudjeluje u onim aktivnostima koje ocijeni manjkavima. Također iz nalaza Agencije proizlazi da su propisane konkretne mjere vezane uz svaku pritužbu, provođenje kojih će se pratiti.

Ured je također tijekom 2008. godine zaprimio prijavu povrede prava djece u jednom dječjem vrtiću, vezanu uz uvođenje kraćeg programa vjerskog odgoja, a slučaj je bio i opisan u medijima. O konkretnom slučaju su zatražena izvješća vrtića, Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport, Agencije za odgoj i obrazovanje i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Osim Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, svi drugi su nam dostavili tražena izvješća iz kojih je proizašlo da je kraći program vjerskog odgoja uveden poštujući zakonsku proceduru nužnu za pokretanje programa i da su programi prezentirani roditeljima na roditeljskom sastanku, ali da se ne radi o novoj skupini. Programi vjerskog sadržaja omogućeni su u dječjim vrtićima Zakonom o predškolskom odgoju i naobrazbi, Zakonom o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, Programom katoličkog vjerskog odgoja djece predškolske dobi verificiranom od Ministarstva prosvjete i športa RH kao i Programom javnih potreba za koji se sredstva osiguravaju u Proračunu Grada Zagreba (u Gradu Zagrebu radi i 16 vjerskih vrtića).

U navedenom vrtiću roditelji cijele odgojne skupine suglasili su se s uvođenjem novog programa, osim roditelja jednog djeteta kojemu je ponuđen smještaj u drugu skupinu, bez vjerskih sadržaja, koja je djetetu poznata. Poznata je praksa da se u vrtićima povezuje više skupina, iz kojih djeca tijekom boravka u vrtiću intenzivno kontaktiraju birajući sama aktivnosti koje su organizirane u prostoru ili predprostoru jedne ili druge skupine. Na temelju primljenih očitovanja i informacija kako dijete ima mogućnost pohađati vrtić u sigurnim uvjetima koji neće ugroziti njegove potrebe i interese, ne može se zaključiti da je u ovom slučaju bio prekršen čl. 14. Konvencije o pravima djeteta i ugroženo djetetovo pravo na slobodu misli, savjesti i vjere. Roditeljima je preporučeno, ako nisu zadovoljni postupanjima vrtića, niti spremni prihvatiti moguća rješenja koja su im, prema navodima, nužna, da se obrate Prosvjetnoj inspekciji i Upravi za zajedničke programe Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

Međutim, u ovom slučaju problem vidimo primarno u organizacijskim promjenama postojećih grupa i, ako su točni medijski navodi, nespretnosti komunikacije između uprave i roditelja u vrtiću. Mišljenja smo da zbog rane dječje dobi ne treba djecu izlagati nepotrebnim

i ishitrenim promjenama mjesta, odgojitelja i drugih uvjeta na koje su se prilagodila. Poznata nam je pozitivna i preporučljiva praksa u kojoj se s programom vjerskog sadržaja započinje u novoosnovanim grupama koje su oformljene upravo na temelju roditeljskog izbora. Program s vjerskim sadržajem, kao i drugi programi, treba biti isključivo dobrovoljni izbor roditelja, a njihova suglasnost nikako se ne smije iznuđivati pritiscima niti se smije povezivati s dostupnošću predškolskog odgoja i obrazovanja. Roditelji pri tom trebaju detaljno biti informirani o programu, voditeljima, uvjetima provođenja, dinamici i razvojnim ishodima kao i evaluaciji i nadzoru te je s tim u vezi Ured svoje stajalište uputio svima uključenima.

Uredu se obratio učenik osmog razreda prijavljujući nepravilnosti u provođenju jednog školskog natjecanja te neprimjereno postupanje sutkinje nakon objave rezultata natjecanja i uložene žalbe.

I ove godine imali smo prijavljene slučajeve u kojima su nam se obraćali roditelji i ravnatelji jer djeca nisu na vrijeme dobila udžbenike zbog nedostatka regulacije daljnje distribucije udžbenika i drugih nastavnih sredstava, nakon što su dostavljeni u školu.

Problem težine školskih torbi još uvijek je aktualan i, unatoč obećanjima o rasterećenju, djeca još uvijek na leđima nose teret koji ugrožava njihovo zdravlje.

Problem preopterećenosti učenika nastavnim programom i prevelikom satnicom također je bio predmet prijava zaprimljenih u Uredu. Najviše je prijava zaprimljeno u dijelu zaštite prava učenika strukovnih škola u odnosu na istovremeno pohađanje nastave u školi te praktične nastave i stručne prakse kod poslodavaca u jednom danu.

Roditelji i učenici su tijekom 2008. tražili obavijesti o najavljenom Državnoj maturi, o organizaciji nacionalnih ispita i Pravilniku o maturi u strukovnim školama. Otvorena su pitanja o svrsishodnosti pristupanja djece maturi koja ih istovremeno ne oslobađa obveze polaganja prijemnog ispita na pojedinim fakultetima te ravnopravnog pristupa visokoškolskom obrazovanju učenika gimnazija i strukovnih škola. Zbog nejasnoća i neinformiranosti o Državnoj maturi, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili smo intenziviranje aktivnosti na pružanju što kvalitetnijih informacija o Državnoj maturi, i to na način koji će biti jasan i razumljiv ne samo budućim maturantima, već i svim učenicima. Preporučili smo im da putem medija potaknu javnu raspravu i kampanju o razlozima uvođenja Državne mature i dobrobiti koju ona donosi učenicima. Kako je o problematici Državne mature javno progovoreno kroz prosvjed učenika, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i javnost podsjetili smo na pravo djeteta na slobodu izražavanja i na dobivanje informacija. U trenutku pisanja ovog izvješća o problemu Državne mature se još uvijek raspravlja, kao i o uvjetima upisa na visokoškolske ustanove, kako učenika gimnazija tako i učenika strukovnih škola. Držimo da bi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u aktivnostima oko planiranja upisa učenika u srednje škole trebalo iscrpno obavijestiti roditelje i buduće učenike gimnazija i strukovnih škola o uvjetima obrazovanja, nastavnim planu i programu i zahtjevima visokoškolskih ustanova u odnosu na potrebne uvjete za ostvarivanje upisa nakon završenog srednjoškolskog obrazovanja. Vrlo je važno da roditelji i djeca budu pravovremeno informirani, kako bi mogli na temelju dobivenih informacija

planirati nastavak školovanja koji im u budućnosti neće ograničiti ili otežati pristup višim razinama obrazovanja.

Pored ovih prijava postupanja djelatnika vrtića i škola Uredu su se obraćali roditelji djece počinitelja nasilja u školi s pritužbom na djelatnike škole koji su dopustili da s njihovom djecom razgovara policija bez njihove nazočnosti.

Uredu su se obraćali roditelji i stručnjaci s pitanjem je li potrebno pribavljanje suglasnosti roditelja pri psihološkoj obradi djeteta i individualnom kontaktu psihologa s djetetom.

U dijelu ostvarivanja prava na obrazovanje učenika privatnih škola, Uredu su se obratili predstavnici Zajednice privatnih škola RH iskazujući nezadovoljstvo tretmanom u odnosu na javne i vjerske škole i način sufinanciranja škola koje provode alternativne odgojno-obrazovne programe. Navode također kako su odluke Ministarstva u posljednjih godinu dana išle u smjeru ključnog pomaka privatnih škola s margine sustava u poziciju ravnopravnog partnera (učenici privatnih škola dobili su besplatne udžbenike, pravo na smještaj u učeničke domove i pravo na naknadu prijevoza), ali smatraju da to još nije dovoljno.

Predmet prijava bile su obavijesti i upiti roditelja o nejasnim pravilima organiziranja školskih putovanja i izleta. Otvorila se rasprava o okolnostima pod kojima se od strane predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola ne/organiziraju izleti i ekskurzije te je li organizacija takvih putovanja sadržajno sastavni dio programa rada ustanova čiji bi uvjeti i odgovornosti u tom slučaju trebali biti jasno definirani. Tako je u jednom slučaju nedoumicu i zabrinutost izazvao novinski navod da je djevojčica u inozemstvo otišla izvan organizacije vrtića, u privatnom dogovoru roditelja i dviju odgajateljica. Pitamo se kako je moguće da cijela skupina djece iz vrtića bude na zimovanju koje nije organizirao vrtić i ne zna se tko je odobrio program zimovanja, a time ni tko je u stvari odgovoran za djecu koja u predškolskoj dobi moraju biti pod nadzorom roditelja ili drugih odraslih osoba. Također, na temelju kakvog „privatnog dogovora“ između roditelja i odgajateljica su djeca bila na zimovanju i kakvim je ugovorom to regulirano te jesu li roditelji bili u zabludi da je organizacija zimovanja sastavni dio programa vrtića? Da bi se ubuduće prevenirali ovakvi događaji važno je znati točno koji su to organizacijski uvjeti u kojima se dnevno nalaze djeca dok su u vrtiću, školi, športskom klubu i na drugim mjestima, odnosno na zimovanju, ljetovanju i slično, te tko snosi odgovornost za njihovu sigurnost. Mišljenja smo da je nužno da država regulira ovaj segment zaštite djece. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili smo donošenje jasnih pravila odvođenja djece na izlete i ekskurzije, kojima će urediti sve okolnosti ovih aktivnosti - od programa i odgojno obrazovnih ciljeva, broja odraslih u odnosu na broj djece, znanja o zdravstvenom stanju djece i eventualnim rizicima, do konkretnih odgovornosti i zaduženja. U segmentu osnovnog i srednjeg školstva već je uočena važnost uređivanja organizacije putovanja i izleta te su Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisana pravila za postupanje škola.

U 2008. godini također smo zabilježili slučaj stradavanja dječaka u sklopu projekta programa učenja plivanja, koji je na sreću završio bez tragičnih posljedica.

Profesionalnost u radu i prijave nekompetentnosti učitelja i nastavnika u procesu ocjenjivanja učenika i ove godine su obilježile rad Ureda. Zaprmane su prijave roditelja i djece o kršenju postojećih pravila o ocjenjivanju, ispitivanju djece po nekoliko predmeta u danu, strogost u kriterijima ocjenjivanju, nepoštovanje propisanog nastavnog plana i programa i preopterećenost dnevne satnice.

Uredu su se tako obratili roditelji učenika srednje škole koji su ukazali na problem nastavnice koja kontinuirano „*maltretira*“ učenike u procesu praćenja i ocjenjivanja, krši mnoge zakone i propise, ne vodi pedagošku dokumentaciju. Veliki broj učenika neopravdano negativno ocjenjuje, zbog čega ponavljaju razred, a ravnateljica škole i nadležne službe ne poduzimaju mjere koje bi promijenile situaciju. Na zahtjev roditelja su prethodno već nekoliko puta bili provedeni inspekcijski i pedagoški nadzori nad radom nastavnice, ali bezuspješno. Nakon intervencije Ureda pravobraniteljice za djecu prosvjetna inspekcija i Agencija za odgoj i obrazovanje ponovno su obavili nadzor i nastavnici izrekli određene mjere za otklanjanje propusta. Međutim, unatoč navedenim mjerama, na kraju školske godine smo dobili novu pritužbu roditelja. Nastavnica je 13 učenika uputila na popravni ispit, a od svih njih, deset učenika je negativno ocijenjeno i upućeno na popravni ispit u drugom roku. Ured pravobraniteljice za djecu je ponovno zatražio postupanje prosvjetne inspektorice i Agencije za odgoj i obrazovanje, koji su osigurali praćenje provedbe popravnih ispita. Isto tako ravnateljici škole je predloženo da pokrene postupak premještanja profesorice na drugo radno mjesto na kojem će joj biti smanjen neposredni kontakt s djecom, budući da su Zakonom o stručno-pedagoškom nadzoru i Zakonom o prosvjetnoj inspekciji propisane mogućnosti nadzora rada učitelja i nastavnika i poduzimanje mjera u slučaju njihovog neprofesionalnog rada suprotno ciljevima odgoja i obrazovanja.

Prosvjetni inspektori i stručno pedagoški nadzornici, zbog njihovog malog broja, ne mogu promptno reagirati u slučaju prijave roditelja i učenika, niti osigurati kontinuirane temeljite nadzore rada škola. Bilježimo primjere dobre prakse u zajedničkom postupanju prosvjetnih inspektora i stručno-pedagoških nadzornika (savjetnika) kojima su provjerili prijave povreda prava učenika te predložili mjere za otklanjanje nepravilnosti. Postupci koji su vođeni bili su cjeloviti i sveobuhvatni te uzeli u obzir stajališta djece. Nažalost, zbog neekipiranosti navedenih službi, pojedinačni primjeri predstavljaju tek izuzetak, umjesto da budu pravilo. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučujemo da posebnu pažnju posveti problemu nedostatka prosvjetnih inspektora i pedagoških nadzornika (savjetnika) te s tim u vezi nedostatka sustavnog nadzora rada škola. Držimo da je važno osigurati zapošljavanje optimalnog broja stručnjaka koji bi bili u stanju kvalitetno nadzirati i savjetovati vrtiće i škole, i to zajednički i sustavno. Pri tome mislimo na suradnju Uprave za inspekcijske poslove, Agencije za odgoj i obrazovanje i Agencije za strukovno obrazovanje.

Državni pedagoški standardi predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Zakon o strukovnom obrazovanju su doneseni nakon široke javne rasprave, s namjerom da se postupno osiguraju trajni materijalni i financijski preduvjeti za ostvarivanje zakonom utvrđenih prava i obveza u sustavu odgoja i obrazovanja, u kojem bi se svi učenici obrazovali pod jednakim uvjetima i u skladu sa svojim sposobnostima. Ured je bio aktivno uključen u postupak donošenja, s

konkretnim prijedlozima i preporukama, o kojima se više govori u posebnom dijelu izvješća. Navedenim dokumentima je potvrđena namjera društva da se sustavno riješe prostorni i kadrovski uvjeti rada škola. Stvorene su zakonske pretpostavke kojima bi sve što je procijenjeno nužnim, postupno moglo biti osigurano. No, prema našem mišljenju, najvažnija je stvarna volja izvršne vlasti da se doneseni standardi doista implementiraju.

3.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

Ured pravobraniteljice za djecu u sklopu svojih aktivnosti osobitu pažnju posvećuje ostvarivanju prava djece na zaštitu zdravlja, kako u okviru zdravstvenog sustava, tako i u drugim društvenim područjima koja mogu utjecati na zdravlje djece.

U 2008. godini Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je ukupno 32 prijave o povredama zdravstvenih prava djece, što iznosi 3,25% od ukupnog broja zaprimljenih prijava. (2007. godine zaprimljeno je 22 prijave, 2006. godine 10 prijava, 2005. godine 15, dok smo 2004. godine primili 10 prijava).

Zaprimljenim prijavama obuhvaćeno je ukupno 34 djece, a većina ih je u dobi od 4-10 godina (70%), slijedi skupina djece u dobi od 0-3 godine (15%), dobi od 11-14 godina (9%) i u dobi od 15-16 godina (6%). U odnosu na spol, dječaka je 53%, a djevojčica 38%, a za troje djece se u prijavi ne navodi spol.

Prijave povreda zdravstvenih prava podnosili su najčešće roditelji (75%). U 6% slučajeva inicijativu je dao Ured, a u 19% slučajeva podnositelji su bile udruge i institucije ili drugi pojedinci. Najviše je prijava iz Splitsko-dalmatinske županije (sedam), zatim iz Grada Zagreba (četiri), Krapinsko-zagorske županije (tri), a iz Primorsko-goranske i Virovitičko-podravске županije stigle su po dvije prijave. Po jedna prijava zabilježena je iz Sisačko-moslavačke, Karlovačke, Koprivničko-križevačke, Osječko-baranjske, Šibensko-kninske, Vukovarsko-srijemske i Istarske županije. Za sedam prijava nije bilo moguće identificirati iz kojih županija dolaze.

Iz pojedinačnih prijava povreda dječjih prava i saznanja o načinu na koji djeca ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu, proizlaze problemi i potrebe koji se odnose na pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja, pravo na olakšice u liječenju i rehabilitaciji i ostala zdravstvena prava. Pojedinačne prijave odnosile su se na: problem neusklađenih stvarnih potreba pacijenata s utvrđenim normativima liječnika-specijalista na određenom području stanovanja, nezadovoljstvo kvalitetom zdravstvene usluge i načinom postupanja liječnika, neinformiranost odraslog člana obitelji o načinu na koji dijete može ostvariti pravo na obveznu zdravstvenu zaštitu, problem upisa djeteta kod drugog liječnika nakon odseljenja pedijatrica, problem nedostatnog broja pedijatara, smještaj roditelja uz dijete tijekom bolničkog liječenja, nedostatak dječjih psihijatara i smještajnih kapaciteta za djecu s psihičkim smetnjama (tamo gdje postoji indikacija za hospitalizaciju), problem u postupku odobrenja bolovanja roditelju radi njege djeteta, pravo na prehranu djece s celijakijom u dječjem vrtiću, odbijanje obveznog cijepljenja djeteta iz osobnih uvjerenja roditelja,

ostvarivanje prava djeteta na liječenje u inozemstvu, primjena alternativnih metoda u tretiranju oboljele djece, pitanje odgovarajućih zdravstvenih i higijenskih uvjeta u dječjim vrtićima.

Na temelju praćenja pojedinačnih ugrožavanja prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja te korištenje prava na olakšice u liječenju i rehabilitaciji, u određenom broju slučajeva proizašle su preporuke usmjerene zaštiti većeg broja djece.

U prošlogodišnjem izvješću ukazali smo na problem nedovoljnog broja medicinskog osoblja u sustavu zdravstva, neophodnog za bolju organizaciju zdravstvene zaštite djece, osobito na razini primarne zdravstvene zaštite kao temelja zdravstvenog sustava namijenjenog djeci. Posebno je istaknut problem nedovoljnog broja pedijatara i nesrazmjer broja pedijatara u odnosu na broj djece. Naime, usporedbom podataka iz Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine i Izvješća o zaštiti zdravlja djece u djelatnosti primarne zdravstvene zaštite u 2007. godini Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo proizlazi kako se u periodu od 2002. do 2007. godine broj pedijatara smanjio za 25. U oba dokumenta je istaknuto kako su djeca predškolske dobi u ruralnim područjima i otocima najčešće u skrbi djelatnosti opće/obiteljske medicine. Pretpostavljamo kako se problem smanjenja broja pedijatara nastojao riješiti povećanjem normativa, odnosno povećanjem broja djece po pedijatrijskom timu. Time je, doduše, omogućeno da veći broj djece „bude upisan” kod pojedinog specijalista pedijatrije. No, ovakav pristup se nedvojbeno nepovoljno odražava na razinu standarda zdravstvene zaštite djece, čime ne možemo biti zadovoljni.

Ukoliko se ovom problemu ne posveti više pažnje i ne poveća broj specijalizacija iz pedijatrije, nužno će se smanjiti broj djece koja će biti obuhvaćena pedijatrijskom skrbi. Imajući to u vidu, uz uporište u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, Ured je preporučio Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi povećanje broja specijalizacija iz pedijatrije, uz postupno smanjenje normativa po timu. Naime, Nacionalnim planom, u poglavlju Zdravlje, mjerom pod brojem 6. predviđeno je „osigurati popunjavanje timova zdravstvene službe za zaštitu djece, u cilju osiguranja istog pristupa i kvalitete zdravstvenih usluga za svu djecu“, sukladno preporuci Odbora Ujedinjenih naroda za prava djeteta iz 2004. godine. Jedna od planiranih aktivnosti u okviru navedene mjere je „odobriti specijalizacije iz pedijatrije, najmanje 25 godišnje, za primarnu zdravstvenu zaštitu”. U odgovoru na našu preporuku Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi istaklo je kako je evidentna potreba za sustavnim rješavanjem osiguranja dostupnosti i podizanja kvalitete zdravstvenih usluga u zdravstvenoj zaštiti djece. Ono je u okviru Plana i programa specijalizacija i užih specijalizacija u periodu od 2005. do 2008. godine odobrilo 61 specijalizaciju iz pedijatrije za potrebe primarne zdravstvene zaštite, 73 specijalizacija za potrebe bolničke zdravstvene zaštite djece te 90 užih specijalističkih usavršavanja. Nadalje, Ministarstvo je navelo kako će se u narednom periodu posebna pažnja posvetiti poduzimanju mjera za povećanje broja specijalizacija, napose specijalizacija za potrebe primarne zdravstvene zaštite, kako bi se omogućilo da što veći broj djece bude obuhvaćen pedijatrijskom skrbi.

U izvješću pravobranitelja za djecu za 2007. godinu upozorili smo na podatak o nedovoljnom broju dječjih psihijatara i psihologa dostupnih djeci u sustavu zdravstva, kod kojih djeca

moгу zatražiti pomoć s mogućnošću korištenja uputnice. To posebno ističemo zato što nam se nerijetko javljaju roditelji koji uočavaju promjene u ponašanju djece, osjećaju potrebu za dodatnom stručnom pomoći zbog teškoća u odnosima s djecom ili za savjetovanjem vezano uz odnose u obitelji. Nažalost, u sredinama koje se nalaze izvan većih gradskih središta, imaju izrazito sužene mogućnosti dobivanja potrebne stručne pomoći. Pitanje nedostatnog broja stručnjaka koji rade s djecom, kroz razne sustave koji se bave njihovim odgojem, obrazovanjem i zaštitom, nažalost, najčešće se aktualizira tek povodom tragičnih događaja. Imajući u vidu navedeni podatak, pozivajući se na čl. 26. Zakona o zdravstvenoj zaštiti, prema kojem u provođenju pojedinačnih mjera zdravstvene zaštite u zdravstvenoj djelatnosti na primarnoj razini, a posebno u zdravstvenoj zaštiti djece predškolske i školske dobi te zaštiti mentalnog zdravlja, sudjeluje i psiholog, logoped i socijalni radnik, odnosno drugi stručnjaci za pojedina specifična pitanja te zaštite, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučeno je osiguranje dovoljnog broja navedenih stručnjaka.

Zabrinjava podatak da trenutno u Hrvatskoj imamo samo jednu specijaliziranu psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež, u Zagrebu, u Kukuljevićevoj 11. Nedostaju bolnički odjeli dječje psihijatrije. Zbog toga se nerijetko događa da se primjerice sedamnaestogodišnjaci sa psihijatrijskim simptomima liječe ili na dječjem odjelu ili na psihijatrijskom odjelu s odraslim bolesnicima. Poznato nam je kako suvremeni pristup liječenju djece ima tendenciju tretmana i liječenja djece kroz dnevnu bolnicu. No, također smo svjesni činjenice da u određenim slučajevima postoji potreba za hospitalizacijom djece, a tada do izražaja dolazi problem nedostatnih ili neodgovarajućih smještajnih kapaciteta.

Stoga je Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi upućena preporuka o potrebi poduzimanja aktivnosti iz njihove nadležnosti kako bi djeca koja trebaju psihijatrijsku pomoć dobila najvišu razinu zaštite zdravlja. U svrhu praćenja ostvarenja prava ove skupine djece i budućih poduzimanja mjera za njihovu zaštitu, od kliničkih bolničkih centara, županijskih i općih bolnica zatražili smo izvješća o mjerama iz njihove nadležnosti koje poduzimaju u slučajevima kad postoji potreba za hospitalizacijom djece koja trebaju psihijatrijsku pomoć. Iz zaprimljenih izvješća proizlazi zaključak o potrebi osiguranja odjela psihijatrije za djecu ili soba za djecu pri psihijatrijskim odjelima, kako u općim bolnicama, tako i u velikim centrima, uz osiguranje potrebnog stručnog kadra. Iz odgovora Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi proizlazi svijest o potrebi za sustavnim rješavanjem pitanja zbrinjavanja djece i adolescenata s psihijatrijskim poremećajima u bolničkim ustanovama. U skladu s tim pristupili su planskom provođenju mjera za poboljšanje i unapređenje kvalitete pružanja usluga. U 2008. godini je odobreno osam specijalizacija iz psihijatrije namijenjenih doktorima medicine koji će po završetku specijalističkog i užeg specijalističkog usavršavanja skrbiti o djeci i adolescentima s psihijatrijskim poremećajima. Zatražena je snimka stanja o bolničkim smještajnim kapacitetima s prijedlogom svake ustanove o aktivnostima koje je nužno poduzeti kako bi se postojeća skrb za djecu i adolescente poboljšala glede smještaja. Planirana je i edukacija i senzibilizacija zdravstvenih radnika, napose medicinskih sestara za rad s djecom i adolescentima koji imaju potrebu za psihijatrijskom pomoći.

U ovom izvještajnom razdoblju, dio svojih aktivnosti usmjerili smo pružanju potpore otvaranju bolničkog odjela dječje psihijatrije u KBC-u Split.

Naime, na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu u splitskom uredu organiziran je sastanak na temu „Djeca koja trebaju psihijatrijsku pomoć“ na kojem su uz pravobraniteljicu i njezine suradnice sudjelovali dječji psihijatri iz Splita, ravnatelj KBC-a Split i ravnateljica Dječjeg doma Maestral. Cilj sastanka bio je stjecanje uvida u problematiku, poteškoće i nedostatke u provođenju mjera zdravstvene zaštite djece i mladih koji trebaju psihijatrijsku pomoć, osobito na području Dalmacije, a istaknut je dugogodišnji problem otvaranja odjela dječje psihijatrije, koji bi trebao biti organiziran u prostoru sadašnje dnevne bolnice za odrasle. Uz problem prostora, istaknuto je i pitanje nedostatka stručnjaka - psihijatara specijaliziranih za rad s djecom. Za područje regije, prema procjenama struke, potrebno je pet do šest dječjih psihijatara kako bi trenutačne potrebe bile zadovoljene. Istaknuto je i kako bolnica nema mogućnosti zapošljavanja defektologa i socijalnog radnika, koji bi zasigurno doprinijeli kvaliteti rada i pristupa djetetu i njegovoj obitelji. Nadležno ministarstvo obavijestilo nas je da je KBC Split dobio odobrenje za specijalizacije iz psihijatrije namijenjene doktorima medicine koji će se po završetku specijalističkog i užeg specijalističkog usavršavanja skrbiti o djeci i adolescentima s psihijatrijskim poremećajima. Spomenuta je i Poliklinika za djecu koja je, uz odjel dječje psihijatrije, neophodna. Nakon sastanka pravobraniteljica za djecu posredovala je između MORH-a, Kliničkog bolničkog centra Split i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, kako bi se riješio dugogodišnji spor oko prostora i osigurali prostorni uvjeti za otvaranje odjela dječje psihijatrije u Splitu. U trenutku pisanja izvješća imamo informaciju, kako su od strane Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi kao i od strane Kliničkog bolničkog centra Split imenovani predstavnici u komisiju za primopredaju prostora no, od strane MORH-a, usprkos dogovoru i obećanju, još uvijek nisu. Stoga je upućena preporuka MORH-u za žurno imenovanje predstavnika u komisiju kako bi ona mogla pripremiti primopredaju prostora Instituta pomorske medicine KBC-u Split, kako bi se projekt odjela dječje psihijatrije što prije realizirao. Ured pravobraniteljice za djecu i dalje će sustavno pratiti aktivnosti usmjerene unaprjeđenju zaštite prava i interesa djece koja trebaju psihijatrijsku pomoć.

Osiguranje besplatnog stalnog ili dnevnog boravka jednog od roditelja uz bolesno dijete za vrijeme hospitalizacije značajan je doprinos humaniziranju bolničkog liječenja djece i područje u kojemu također nalazimo prostora za poboljšanja. Nije potrebno posebno naglašavati važnost emocionalne topline, podrške i utjehe koje bolesnom djetetu može pružiti roditelj. Nažalost, znamo za situacije o kojima nam javljaju roditelji, izražavajući očaj i nezadovoljstvo činjenicom kako ta potreba djeteta nije u dovoljnoj mjeri prepoznata. Izdvajamo primjer majke koja je imala neugodno iskustvo tijekom hospitalizacije sina starog devet mjeseci u pogledu ostanka uz njega u bolnici. Nemogućnost ostanka roditelja uz dijete u bolnici kod djece, posve razumljivo, rezultira ljutitim i odbijajućim reakcijama u odnosu na roditelja te osjećajem izolacije i napuštenosti u trenucima bolesti. Vjerujemo kako odnos suradnje, međusobnog povjerenja i razumijevanja između zdravstvenog osoblja, roditelja i djeteta, uz uvažavanje i razumijevanje djetetove potrebe za blizinom odrasle osobe kojoj je privrženo, u mnogome može doprinijeti lakšem suočavanju djeteta s činjenicom da se nalazi na bolničkom liječenju i s cjelokupnom situacijom vezanom za bolest.

U ovom izvještajnom razdoblju bilježimo prijave roditelja koji se tuže na ugrožavajuće zdravstvene i higijenske uvjete u vrtićima, „neodgovornost“ nekih roditelja koji svoju bolesnu

djecu ili djecu s ušljivošću dovode u vrtić, nejedinstvene odluke liječnika o tome može li dijete u vrtić i nemoć ravnatelja i odgojiteljica u odnosu na roditelje. Stav Ureda se temelji na zakonskom okviru i pozitivnoj praksi. Nesporno je da se u vrtićima treba posebna briga posvećivati higijeni i zdravlju djece, kao i uvjetima za njihovo održavanje. Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN 10/97., 107/07.) u čl. 1. navodi da predškolski odgoj obuhvaća, između ostalog, i programe zdravstvene zaštite. Nedavno doneseni Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08.) navodi da zdravstvena voditeljica, koja je zaposlena u većini vrtića, „radi na osiguravanju i unapređivanju zaštite zdravlja djece i u timu sa stručnim suradnicima, ravnateljem, odgojiteljima, roditeljima i ostalim čimbenicima sudjeluje u ostvarivanju tih zadataka“. Sukladno navedenom – higijenska i zdravstvena zaštita djece, polaznika vrtića je obveza i dužnost i zaposlenika vrtića i roditelja. Nekada higijensko stanje ili nedovoljna briga o zdravlju djeteta upućuje i na zanemarivanje što treba prijaviti centru za socijalnu skrb kako bi se dijete zaštitilo. Iskustvo i poznavanje produktivne i kvalitetne komunikacije u mnogim vrtićima govori nam da razgovor s roditeljima o higijeni djeteta ili simptomima bolesti te njihovim i vrtićkim obvezama, uz uključivanje liječnika, dovodi do pozitivnih promjena. Uvijek začuđuje iskazivanje nemoći dječjeg vrtića s obzirom na zakonske obveze u odnosu na zaštitu djece. Jedno od mogućih rješenja je da osnivač vrtića ugradi obveze roditelja u odnosu na zdravlje djece u ugovor koji prethodi uključivanju djeteta u vrtić.

Pravobraniteljici za djecu obratio se otac djevojčice koja je podvrgnuta nekonvencionalnoj metodi liječenja, a što je za nju bilo bolno i neugodno iskustvo. Budući da su roditelji razvedeni, a komunikacija između njih loša, otac nema precizniju informaciju kod koga je dijete točno bilo na tretmanu te inzistira na tvrdnji kako kod djevojčice nisu postojale indikacije za podvrgavanje tretmanu u trenutku kada je određen zahvat na tijelu djevojčice učinjen.

Kako bismo imali jasniju sliku stanja u Republici Hrvatskoj u pogledu zaštite djece u situacijama kada se roditelji odluče za nekonvencionalne metode liječenja (poboljšavanja kvalitete života) Hrvatsko udruženje za prirodnu, energetsku i duhovnu medicinu (HUPED) smo zamolili da nas izvijesti o aktualnom formalno-pravnom statusu nekonvencionalne medicine, proceduri izdavanja certifikata terapeutima koji primjenjuju nekonvencionalne načine liječenja, nadzoru nad radom članova koji obavljaju tu djelatnost, odnosu prema djeci koju roditelji dovode na tretmane, odgovornosti koju terapeuti imaju u odnosu na djecu i u pogledu povratne informacije roditeljima, načinu registriranja obavljenih tretmana i mogućnosti praćenja rada terapeuta. Također smo zatražili da nas izvijeste o postupku u slučaju sumnje na nesavjesno obavljanje djelatnosti. Izvješće očekujemo.

U nekoliko slučajeva obratili su nam se roditelji nezadovoljni postupanjem liječnika i načinom na koji je dijete prilikom pregleda tretirano. Najdrastičnije primjere neprofesionalnog i neetičnog donosa prema djeci-pacijentima bilježimo u slučaju liječnice koja je odbila pregledati dijete i u slučaju liječnice koja je tijekom pregleda pljusnula dijete koje je bilo nemirno i uplašeno i stoga nespremno na suradnju. O ponašanju liječnika obaviještena je Hrvatska liječnička komora, Povjerenstvo za medicinsku etiku i deontologiju i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Takva ponašanja liječnika smatramo nedopustivim. Ona su i u

suprotnosti s odredbama Konvencije o pravima djeteta UN-a, kao i u suprotnosti s načelom humanosti i zaštite prava pacijenata, u neskladu sa stručnim standardima i etičkim načelima liječničke struke. Obaviješteni smo kako je liječnicima u oba slučaja, izrečena disciplinska mjera pisane opomene.

Izrazito važnim pitanjem u ostvarivanju prava djece na najvišu moguću razinu zdravlja uz korištenje olakšica u liječenju i rehabilitaciji vidimo pitanje liječenja djece u inozemstvu i osiguranje sredstava od strane HZZO-a za nabavku skupih lijekova.

Naime, proteklih godina često u medijima čujemo apele, osobito roditelja, koji traže pomoć za nabavku skupih lijekova ili financiranje medicinskih zahvata koje im zdravstveno osiguranje ne pokriva. U većini slučajeva riječ je o očajničkom pokušaju da se spasi život djeteta, a pozivi putem medija nerijetko uspiju mobilizirati javnost pa i ljude skromnih ekonomskih mogućnosti koji žele dati vlastiti novac i pomoći oboljeloj djeci. Na taj način se doista narušava djetetova privatnost i njegova se intima putem medija otkriva velikom broju ljudi, ali se to uglavnom čini s namjerom da se spasi djetetov život što je nedvojbeno djelovanje za dobrobit djeteta.

Ured pravobraniteljice za djecu u više je prilika opomenuo medije koji su izložili dijete, no, to je učinjeno samo u onim slučajevima kada je bilo neupitno da je time narušena djetetova dobrobit ili da je dijete iskorišteno za ostvarivanje tuđih interesa.

Smatramo razlogom za zabrinutost, na što je ukazano i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, to što se ljudi obraćaju medijima zato što se osjećaju bespomoćnima, jer im po njihovom mišljenju, sustav zdravstvene zaštite nije ponudio odgovarajuće rješenje ili u njega nemaju povjerenja, ili nemaju dovoljno informacija. Mišljenja smo kako je neophodno da roditelji oboljele djece dobiju cjelovite informacije o mogućnostima liječenja, uključujući informacije o mogućnostima dobivanja financijske i materijalne potpore za liječenje u zemlji i inozemstvu. Smatramo neophodnim pružiti pomoć roditeljima i savjetovati ih o tome na koji način će s djetetom razgovarati o njegovoj bolesti i liječenju te kako ga osnažiti u borbi za ozdravljenje. Unutar sustava zdravstvene zaštite nužno je osigurati podršku za sve pacijente oboljele od teških bolesti, osobito za oboljelu djecu i njihove roditelje.

Od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi dobili smo odgovor kako je fond posebno skupih lijekova povećan s 200 na 400 milijuna kuna, dakle za 100%, a procedura nabave skupih lijekova skraćena je s tri do četiri mjeseca na dva tjedna. Iz odgovora proizlazi i kako roditelji nisu uvijek informirani o postupku za ostvarenje prava na liječenje djeteta u inozemstvu. Pozdravljamo sve promjene koje doprinose poboljšanju kvalitete zdravstvene skrbi o djeci. Očekujemo bolji protok informacija između roditelja i zdravstvenih radnika o načinu na koji djeca mogu ostvariti svoja prava ili upućivanje roditelja na mjesto gdje takvu informaciju mogu dobiti uz jasnu uputu o koracima koje trebaju poduzeti na putu ostvarenja tog prava. Ovo posebno ističemo uvažavajući činjenicu da bolest djeteta za roditelje predstavlja izrazito stresno životno iskustvo koje iziskuje razumijevanje i podršku davatelja informacija i usluga.

Poseban problem vidimo u neusklađenosti stvarnih potreba pacijenata s utvrđenim normativima liječnika-specijalista na određenom području stanovanja. Bilježimo primjer petnaestogodišnje djevojčice koja ima pravo na fiksni zubni aparat, troškove kojeg bi trebao podmiriti HZZO. Problem na koji su naišli roditelji djevojčice u ostvarenju prava djeteta je da liječnik-specijalist u mjestu njihovog stanovanja ima u trenutku obraćanja ispunjenu dopuštenu kvotu izrade zubnih aparata do 2011. godine. Čekanje na izradu aparata u tako dugom roku nije opravdano niti svrsishodno za dijete koje će 2011. godine biti punoljetno. O navedenom problemu obavijestili smo Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, kamo su upućeni i roditelji. Obaviješteni smo da je nakon obraćanja roditelja tim tijelima problem nabave zubnog aparata, kao ortodontskog pomagala, uspješno riješen.

U ovom izvještajnom razdoblju bilježimo i obavijest o odbijanju roditelja da cijepe svoje dijete, prema Kalendaru kontinuiranog cijepljenja u Hrvatskoj u 2008. godini. Roditelji to obrazlažu strahom od negativnih popratnih pojava cijepljenja ili osobnim uvjerenjima te u cijepljenju vide opasnost po fizički integritet djeteta i njegovo zdravlje.

Kako bi reakcija Ureda pravobraniteljice za djecu bila usklađena sa stavovima stručnjaka, utemeljena na egzaktnim podacima praćenja nuspojava cijepljenja i pozitivnih efekata po dijete i populaciju te u skladu s najboljim interesom djeteta i pravom na uživanje najviše moguće razine zdravlja, kako propisuje Konvencija o pravima djeteta UN-a, zamolili smo Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Službu za epidemiologiju zaraznih bolesti za stručno mišljenje vezano za navedene reakcije roditelja i skrbnika djece, a koje bismo mogli prezentirati roditeljima.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo dostavio nam je iscrpno mišljenje iz kog izdvajamo sljedeće: „Prema Zakonu o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti (NN 79/07., 113/08.) i Zakonu o zdravstvenoj zaštiti (NN 121/03., 48/05., 85/06., 117/08.) cijepljenje je pravo i obveza svake osobe u okviru zdravstvene zaštite koje im se jamči Ustavom i navedenim zakonima. Ova obveza prvenstveno obvezuje državu da osigura zdravstvenu službu koja će građanima omogućiti ostvarivanje prava na cijepljenje putem dostupnosti zdravstvene zaštite i besplatnog cjepiva. Smatramo da je ova obveza države u skladu s Konvencijom o pravima djeteta UN-a, pogotovo člankom 3. i 24. kojima se osigurava djetetu pravo na zdravlje i dostupnost zdravstvene skrbi. Odbijanje obveznog cijepljenja od strane roditelja je uskraćivanje prava na zdravlje djetetu, što je kršenje Konvencije jednako kao da roditelj uskraćuje djetetu neko drugo pravo, temeljeno na Konvenciji, poput prava na školovanje ili slobodu vjere. Sve dok postoje nedvojbeni stručni i znanstveni dokazi da korist od cijepljenja (sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti) nadmašuje rizike od cijepljenja (nastanak i posljedice nuspojava), pravo na cijepljenje se smatra pravom djeteta na „zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima“, sukladno članku 24. Konvencije o pravima djeteta.

Potaknuti napisima u dnevnim novinama i njihovim *on-line* izdanjima, u kojima je, bez odobrenja roditelja i suprotno načelima liječničke etike, Konvenciji o pravima djeteta, Zakonu o zdravstvenoj zaštiti i Zakonu o zaštiti prava pacijenata, objavljena fotodokumentacija s operacije djeteta, zgroženi količinom informacija iznesenih u medijima i

detaljima o zdravstvenom stanju djeteta, a kako bi se ubuduće izbjegle ovakve ili slične situacije narušavanja prava na zaštitu privatnosti djece, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučili smo da sve bolnice i zdravstvene ustanove u primarnoj zdravstvenoj zaštiti upozori na potrebu osobito pažljivog postupanja u slučajevima kada postoji interes javnosti za zdravstveno stanje djece-pacijenata. Radi što djelotvornije zaštite, u izuzetnim slučajevima, u kojima se procjenjuje da je u interesu javnosti obavijestiti o postojanju novih ili osobito uspješnih metoda liječenja u određenoj ustanovi, preporučeno je sadržaj i način izvještavanja uskladiti na razini Etičkog povjerenstva, pri tome vodeći osobitu brigu o zaštiti dostojanstva, osobnosti i prava na privatnost djeteta. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je, kako smo obaviješteni, našu preporuku proslijedilo svim kliničkim bolničkim centrima, kliničkim bolnicama, klinikama, općim bolnicama, lječilištima, domovima zdravlja i ustanovama za hitnu medicinsku pomoć. Unatoč tomu, i dalje u medijima nailazimo na primjere neuvažavanja prava na zaštitu privatnosti i dostojanstva djeteta.

Pravobraniteljici za djecu obratila se majka, koja je imala potrebu skrenuti pozornost na svoje iskustvo iz „*rooming in*“ smještaja u rodilištu. U uvodnom dijelu podneska ona izražava svijest o važnosti zajedničkog boravka majke i novorođenčeta, iskazuje pozitivno iskustvo iz komunikacije s medicinskim sestrama tijekom boravka u bolnici, ali i upozorava na njihov premali broj u jednoj smjeni s obzirom na broj majki i novorođenčadi.

S obzirom na važnost boravka djeteta uz majku nakon rođenja za emocionalni razvoj djeteta te na naš interes za aktivnosti koje doprinose poboljšanju zdravstvene skrbi o djeci, zatražili smo izvješće bolnice o dosadašnjim iskustvima u realizaciji zajedničkog boravka djeteta uz majku u istoj prostoriji kao i poteškoćama s kojima se suočavaju u implementaciji „*rooming in*“ sustava.

Iz odgovora bolnice proizlazi kako se majkama smještaj uz dijete nudi kao visoki standard skrbi i nikako nije nametnuto jednoobrazno rješenje. Oko 80% majki prihvaća takav oblik smještaja kojim majke ostvaruju izravan, neprekinuti kontakt s novorođenčetom. Gotovo polovica majki koja se odlučuje na ovakav smještaj iskazuje iznimno zadovoljstvo tim izborom. Prema podacima bolnice, manji broj majki izražava mišljenje kako je cjelodnevni boravak majke uz novorođeno dijete naporan i za majku i dijete te kako nije svrhovit. Iz odgovora bolnice proizlazi i kako je u travnju 2008. godine povećana naknada zdravstvenim ustanovama za normalan spontani porođaj, što će, nadamo se doprinijeti poboljšanju standarda skrbi o djetetu i majci.

Boravak djeteta uz majku u istoj prostoriji od trenutka rođenja, s obzirom na odlučujuće mjesto koje ima u emotivnoj vezi majke i djeteta, podržavamo i smatramo izrazito pozitivnim pomakom u humanizaciji naših rodilišta i podizanju standarda zdravstvene zaštite djece, na što se Hrvatska obvezala potpisivanjem Konvencije o pravima djeteta.

Pravobraniteljici za djecu obratio se roditelj s informacijom kako se u dječjem vrtiću, koji pohađa njegovo dijete, uz pristanak roditelja provode fizijatrijski pregledi djece. Roditelj navodi kako je po izvršenom pregledu većini roditelja preporučena kupovina specijalnih ortopedskih uložaka za dijete. Dovodi u pitanje etičnost postupanja fizijatra izražavajući sumnju u vjerojatnost da je gotovo svoj djeci utvrđena indikacija za nošenje ortopedskih

uložaka. Od Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba i Ureda državne uprave u županiji, na čijim područjima su vršeni navedeni pregledi djece, zatražili smo izvješće o kriterijima odabira liječnika koji provodi preglede u dječjim vrtićima njihove županije, načinu na koji se pregledi provode, transparentnosti rada, upućenosti roditelja u vrstu pregleda kojoj će biti podvrgnuto dijete, načinu na koji se roditeljima prezentira povratna informacija po učinjenom pregledu te ulozi dječjeg vrtića u vezi s tim. Iz zaprimljenih izvješća proizlazi kako je na području županije u kojoj rade 24 ustanove predškolskog odgoja, izvršen fizijatrijski pregled u jednoj ustanovi. Roditelji su dali pristanak na taj pregled, liječnik je imao licencu izdanu od MZSS za privatni rad, djeci su pregledana stopala i kralježnica. Nakon pregleda roditelji su pisanim putem obaviješteni o nalazu i pozivu na individualnu suradnju. Što se Grada Zagreba tiče, iz Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport dobili smo odgovor kako su se takvi pregledi provodili u nekim vrtićima, uz dopuštenje roditelja. Nakon provedenih konzultacija s pedijatrijama i zdravstvenim voditeljicama vrtića, takvi programi se u vrtićima Grada Zagreba više ne provode. Odgovoreno je kako će Gradski Ured i dalje pratiti primjenu i opravdanost svih programa u vrtićima Grada, koji moraju biti podrška razvoju i dobrobiti djeteta, uz pravovremeno uključivanje roditelja u smislu slobode odabira i odgovaranja na stvarne potrebe njihovog djeteta. Za zdravstvene programe i njihovu stručnu utemeljenost odgovorni su stručni timovi, zdravstveni voditelji i ravnatelji dječjih vrtića.

Pravobraniteljici za djecu ukazano je na pitanje bušenja ušiju maloj djeci u kontekstu ostvarivanja prava djece na zaštitu njihovog fizičkog integriteta. Svjesni smo kako se radi o temi koja se može motriti s više aspekata: kulturološkog, vjerskog, modnog, medicinskog i dr. Od Hrvatskog pedijatrijskog društva smo zatražili stručno mišljenje o mogućim posljedicama bušenja ušiju i sličnih oblika probadanja tijela (uvriježeno nazvanih „*piercing*“) po zdravlje i fizički integritet djeteta te o opravdanosti ovakvih zahvata na djetetu čak i pod vidom njihove eventualne tradicijske ili druge determiniranosti. Stručno mišljenje očekujemo.

Pravobraniteljici za djecu obratili su se molbom za pomoć roditelji djece oboljele od celijakije povodom odluke o upisu sve djece oboljele od celijakije u jedan objekt dječjeg vrtića. Time bi djeca koja su do sada pohađala vrtić u drugom objektu, promijenila odgojnu skupinu i odgajateljice na koje su se prilagodili. Dječji vrtić odluku je obrazložio činjenicom da prostor kuhinje u navedenom objektu, predviđenom za upis djece jedini odgovara potrebama posebnog kuhanja i skladištenja namirnica, a kako bi se spriječila kontaminacija hrane glutenom. Odlučeno je da se na taj način pripremljena hrana, iz zdravstvenih razloga, neće prevoziti. Roditeljima je ponuđena mogućnost da, ukoliko djecu ne žele upisati u predloženi objekt dječjeg vrtića, mogu sami pripremati i donositi obroke u vrtić, pod uvjetom da sami preuzmu odgovornost za prehranu svoje djece. Iz dostavljenih pisama saznajemo o inicijativi Dječjeg vrtića Rijeka o organizaciji prehrane djece oboljele od celijakije, sukladno preporukama stručnjaka iz Dječje bolnice Kantrida i Udruge oboljelih od celijakije, a kojom je predviđena i realizirana edukacija kuharica, odgojiteljica i vanjskih suradnika dječjeg vrtića te nabavka posebnog posuđa, pribora i osiguranje prostora za pospremanje i čuvanje hrane. Na naš upit upućen Dječjem vrtiću Rijeka o tome postoje li, prema njihovim saznanjima i preporukama stručnjaka propisani uvjeti pod kojima bi bio moguć transport pripremljenih obroka iz jednog objekta u drugi, uz minimalnu razinu rizika po zdravlje djece, dobili smo

odgovor kako o tome nemaju saznanja. Donesena je odluka da se zbog sigurnosti i zaštite djece oboljele od celijakije hrana iz zdravstvenih, preventivnih i organizacijskih razloga ne transportira u druge objekte. Razumijemo reakcije roditelja, posebno onih koji su bili zadovoljni dosadašnjim rješenjem organizacije prehrane djece, a čija bi djeca u slučaju premještanja u novi objekt bila ponovno suočena s procesom prilagodbe na novi prostor, odgajatelje i djecu, uz promjenu dnevnog ritma obitelji i životnih navika. Istodobno, u potpunosti su nam jasni razlozi i osjećaj odgovornosti djelatnika dječjeg vrtića koji su imali potrebu poduzeti sve mjere opreza i donijeti odluku za koju su procijenili da predstavlja najprihvatljiviji način prehrane sve djece oboljele od celijakije, koja su upisana u Dječji vrtić Rijeka. Inicijativu Dječjeg vrtića Rijeka smatramo hvale vrijednim doprinosom poboljšanju uvjeta prehrane, a time i zdravlja predškolske djece oboljele od celijakije na području grada Rijeke.

U poglavlju Zdravstvena prava naveli smo teme koje su u 2008. godini predstavljale područje praćenja i interesa Ureda pravobraniteljice za djecu. Neke od njih obuhvaćaju veliki broj djece i odnose se na područja u kojima nalazimo prostor za poboljšanu brigu o zdravlju djece. Svjesni činjenice kako se zdravlje djece njeguje i čuva prije svega u okruženju u kojem dijete odrasta, institucijama odgoja i obrazovanja u kojima provodi veliki dio dana, sportskim klubovima, mjestima na kojima provodi slobodno vrijeme, s osobitom pažnjom pratimo i ta područja.

3.5 SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

U posljednjih 20 godina, razvoj Republike Hrvatske obilježen je velikim društveno-ekonomskim promjenama kao i novim rješenjima koja slijede te promjene. Sustav socijalne skrbi jedan je od sektora u kojem je uočena nužnost promjena, a na što je kroz dosadašnja izvješća Hrvatskom saboru upućivao i Ured pravobraniteljice za djecu. Međutim za promjene koje su do sada učinjene, ne možemo reći da su posebno uspješno i cjelovito provedene.

Kao važan poticaj neophodnom razvoju socijalnih usluga ocjenjujemo prihvaćanje stajališta Zajedničkog memoranduma o socijalnom uključivanju (*Joint Inclusion Memorandum - JIM*) koji je Republika Hrvatska potpisala 2007. godine, u kojem se navodi da su „socijalne usluge nedovoljno razvijene i da postoji manjak kako institucionalnih tako i izvaninstitucionalnih usluga“ te da je „nužno razvijati usluge koje će biti prilagođene potrebama različitih korisničkih skupina (uključujući i mogućnost izbora) te proširiti mrežu socijalnih usluga na način da ravnomjernije pokrivaju različita područja Republike Hrvatske“. Osim navedenog, u ovom se dokumentu zagovaraju glavna načela suvremene socijalne politike te se ističe kako je „radi poboljšanja dostupnosti i kvalitete usluga, potrebno socijalne usluge u znatno većoj mjeri decentralizirati i deinstitutionalizirati.“

Na temelju Zaključka Vlade Republike Hrvatske kojim je prihvaćeno Izvešće o provedbi JIM-a, u suradnji Vlade Republike Hrvatske i Europske Komisije za razdoblje od ožujka 2007. do lipnja 2008. godine, Europska je komisija (Opća uprava za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti) dostavila ocjenu napretka postignutog u Republici Hrvatskoj u provedbi

procesa primjene JIM-a. U navedenoj se evaluaciji navodi da je postignut određeni napredak, u smislu akcija i preuzetih obveza definiranih JIM-om. Nacionalno izvješće o provedbi dalo je jasnu sliku osnove reforme socijalne skrbi, prezentirane pomoću 3D – diverzifikacija, deinstitutionalizacija i decentralizacija, s time da je potrebno dati prioritet deinstitutionalizaciji. Isto tako se navodi da je potrebna podrška organizacijama civilnog društva koje pružaju pomoć u zajednici, kako bi se došlo do odgovarajuće alternative institucionalizaciji. Isto tako, Europska Komisija bi smatrala dobrodošlom Studiju o deprivaciji djece u raznim segmentima života, gdje bi se, između ostalog, prikupili podaci o dječjem siromaštvu i o skrbi o djeci. Također smatramo nužnim da se pri izradi nacionalne gospodarske politike, pri utvrđivanju razvojnih planova, uvijek uzimaju u obzir prava i dobrobiti djece.

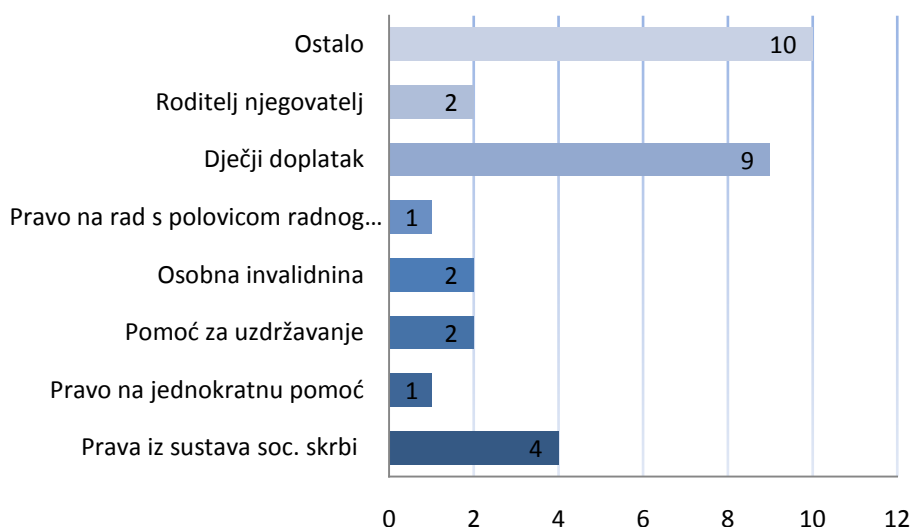
Iako je Europska Komisija pozdravila dosadašnje napore, uočena je potreba daljnje jače suradnje između Vlade RH i drugih dionika uključenih u provedbu procesa primjene JIM-a.

U svjetlu sadržaja i pratećih aktivnosti JIM-a, možemo sagledati stanje socijalnih i ekonomskih prava djece u Republici Hrvatskoj.

3.5.1 SOCIJALNA PRAVA

Tijekom 2008. godine, Ured pravobraniteljice za djecu obradio je ukupno 31 prijavu iz područja socijalnih prava. U socijalna prava djece ubrajamo prava iz sustava socijalne skrbi (jednokratna pomoć, stalna pomoć, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu, osobna invalidnina, pravo na dopust za njegu djeteta, pravo na rad s polovicom radnog vremena do navršene sedme godine djeteta), privremeno uzdržavanje po Obiteljskom zakonu, dječji doplatak, obiteljsku mirovinu, pravo na status roditelja njegovatelja i ostalo.

Grafikon 1

Prijavama u ovoj skupini prava bilo je obuhvaćeno 51 dijete. U 78%, podnositelji pritužbi su roditelji, dok preostali dio čine institucije, udruge i ostali. Na povredu socijalnih prava djevojčica odnosilo se 45%, a dječaka 28% pritužbi.

Sedam pritužbi upućenih ovom Uredu odnosile su se na ostvarivanje prava na novčane pomoći pred centrom za socijalnu skrb, odnosno, tražene su upute o načinu ostvarivanja navedenog prava. Podnositelji prijava upućeni su na obraćanje nadležnom centru za socijalnu skrb, dok je Ured o svim prijavama obavještavao nadležne centre za socijalnu skrb uz preporuku da se materijalne prilike u kojima živi obitelj podnositelja prijava pažljivo ispituju te omogućiti ostvarivanje prava u okviru sustava socijalne skrbi, za koje podnositelj zadovoljava zakonom propisane uvjete.

Pritužba zbog dugotrajnosti žalbenog postupka u kojem se odlučuje o pravima djeteta s posebnim potrebama, koje ne može ostvariti pravo na invalidninu, također je bila predmetom postupanja Ureda. Od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi zatražili smo izvješće o razlozima neprimjerene dugotrajnosti postupka, no još ga nismo dobili.

Nekoliko pritužbi odnosilo se na povrede prava ostvarivanja statusa roditelja njegovatelja, neinformiranost u vezi s ostvarenjem tog prava, kao i na dugotrajnost postupka.

U odnosu na prošlu godinu, povećan je broj pritužbi koje se odnose na direktno ili indirektno kršenje prava na ostvarivanje dječjeg doplatka. Od ukupno devet pritužbi u tri slučaja radilo se o dugotrajnosti žalbenog postupka pred nadležnom institucijom. Ostale pritužbe su se odnosile na priznavanje prava na dodatak na doplatak za treće i četvrto dijete. Naime, roditelji se pritužuju kako se zakonska odredba temeljem koje se ostvaruje pravo na dodatak u iznosu od 500,00 kn za treće i četvrto dijete u praksi tumači na način da se to pravo priznaje samo u onim slučajevima kada je treće ili četvrto dijete korisnik doplatka za djecu, a ne i u onim situacijama kada treće i četvrto dijete u obitelji to pravo ne ostvaruje iako roditelji i tu djecu uzdržavaju. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje potvrdio nam je ovu praksu napominjući kako se Zakon pravilno primjenjuje budući da je ovakav način provedbe ove zakonske odredbe potvrđen od strane Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Kako u tekstu Zakona ovakav stav Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje nema podlogu, Ured pravobraniteljice za djecu preporučio je Vladi RH da napahtkom o primjeni ove Zakonske odredbe osigura da se pravo na novčani dodatak priznaje i u onim slučajevima kada korisniku za treće ili četvrto dijete ne pripada pravo na doplatak za djecu, ukoliko korisnik tu djecu uzdržava na temelju obveze proizašle iz Obiteljskog zakona, o čemu se detaljnije izvještava u poglavlju o preporukama.

Vezano uz prije naveden prijedlog o decentralizaciji sustava socijalne skrbi, smatramo potrebnim napomenuti da je izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi iz 1998. godine, u većim gradovima u Hrvatskoj započeo proces razvijanja dodatnih (paralelnih) programa socijalne skrbi. Navedeni je proces dodatno potaknut statističkim podatkom Državnog zavoda za statistiku koji govori da je u 2007. u Hrvatskoj živjelo oko 843.000 siromašnih građana.

Tako je Grad Zagreb 2003. godine donio Program socijalne politike Grada Zagreba u razdoblju 2004. do 2007. godina, a u postupku je donošenje Programa za razdoblje od 2009. do 2012. godine.

Navedeni program predstavlja cjelovit sustav mjera i aktivnosti za opće poboljšanje uvjeta života svih, a posebno najsiromašnijih i socijalno isključenih građana Grada Zagreba, a sastoji se od sedam područja, odnosno sustava koje obuhvaća socijalna politika (mirovinsko osiguranje, zdravstvena politika, politika prema nezaposlenima, socijalna pomoć i socijalna skrb, obiteljska politika, stambena politika i civilno društvo).

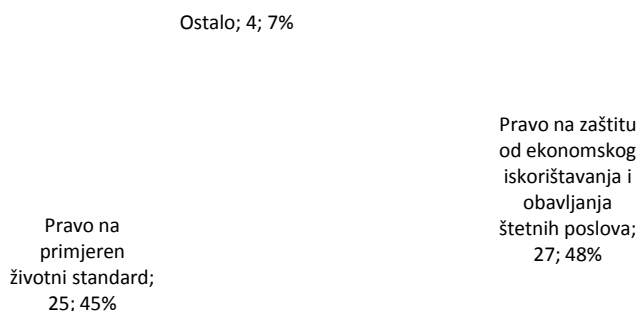
U okviru sustava socijalne pomoći i socijalne skrbi područje kojim se Ured bavio u 2008. godini odnosi se na zaštitu djece u Ustanovi „Dobri dom“ Grada Zagreba, s obzirom na zaprimljenu prijavu o zabrani djeci da ulaze uz roditelje u prostor pučke kuhinje.

Temeljem obilaska ustanove i razgovora s djelatnicima, ustanovi je upućena preporuka kako nema nikakvog opravdanja da se djeci zabranjuje korištenje usluga pučke kuhinje, niti za isto postoji uporište u bilo kojem zakonu, već naprotiv djeca trebaju imati prioritet u pristupu svim socijalnim programima. Također je preporučeno da se zaštićenost djece u liniji za podjelu hrane kao i dugotrajno čekanje roditelja s djecom riješi na način da se odredi vrijeme kada će se izdavati hrana samo za roditelje s malom djecom. Od djelatnika ustanove smo obaviješteni da problem nije bilo moguće riješiti na naveden način, ali da je osobama odgovornim za osiguranje ustanove preporučeno da se roditeljima s malom djecom osigura prioritet pri preuzimanju hrane.

3.5.2 EKONOMSKA PRAVA

Vezano uz zaštitu ekonomskih prava, tijekom ovog izvještajnog razdoblja Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je 56 prijava, što predstavlja jednak broj pritužbi kao i prošle godine. Unutar navedenog područja, na pravo na zaštitu od ekonomskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova odnosilo se 27 predmeta, na zaštitu prava na primjeren životni standard odnosilo se 25 predmeta, dok su se četiri predmeta odnosila na ostala prava.

Grafikon 2

Ukupno 165 djece bilo je obuhvaćeno predmetima koji su se odnosili na povrede ekonomskih prava, od čega je 48 djevojčica i 39 dječaka. Za 78 djece iz zaprimljenih prijava spol djece nije naveden. Podnositelji prijava povreda ekonomskih prava djece bili su u 22 slučaja roditelji te institucije i udruge, u šest ostali, u tri slučaja su podnositelji anonimni, dok je u dva slučaja Ured pravobraniteljice za djecu postupio na svoju inicijativu. Dijete je bilo podnositelj prijave u jednom predmetu.

U području ekonomskih prava koja se odnose na zaštitu od ekonomskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova, 22 su se pritužbe odnosile na ekonomsko iskorištavanje, tri na slučaj prosjačenja djece na raskrižju, jedna na nemarno i štetno postupanje posebnog skrbnika djeteta pred nadležnim sudom, dok se jedna pritužba odnosila na neprimjerene uvjete u kojima su boravila djeca za vrijeme snimanja televizijske emisije.

Od 22 predmeta koji se odnose na ekonomsko iskorištavanje djece, u 18 slučajeva se radilo o obavijestima koje je Državni inspektorat uputio Uredu u vezi s nezakonitim radom ili zapošljavanjem djece u području radnih odnosa kod poslodavca, a o čemu će biti više riječi u posebnom poglavlju izvješća.

U jednom se slučaju Uredu obratilo dijete navodeći da je prevareno za dogovoreni iznos naknade za rad te da je obavljalo teške fizičke poslove, kao i poslove štetne za zdravlje. Temeljem provedenog nadzora inspektora rada za radne odnose i inspektora rada za zaštitu na radu utvrđeno je kršenje Zakona o zaštiti na radu te je, sukladno navedenom, protiv poslodavca i odgovornih osoba poslodavca podnesen optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu. Daljnje informacije o ishodu prekršajnog postupka nemamo.

Ured je također zaprimio i prijavu o nezakonitom radu djece na poslovima štetnim za zdravlje. Nakon provedenog inspekcijskog nadzora inspektora rada za radne odnose i inspektora rada za zaštitu na radu utvrđeno je da se nije radilo o poslovima s posebnim uvjetima rada, no utvrđeno je da su djeca radila protivno propisima koji reguliraju rad i zapošljavanje radnika, budući da su s djecom sklapani ugovori o djelu, koji se ne mogu zakonito sklopiti za poslove koji, s obzirom na narav i vrstu rada radnika te ovlasti poslodavca, imaju obilježja posla za koji se zasniva radni odnos. Navedene su poslove djeca mogla zakonito obavljati temeljem ugovora o povremenom radu učenika, sklopljenog uz suglasnost zakonskog zastupnika, a malodobnici koji nemaju status redovnog učenika – temeljem ugovora o radu uz obvezne prijave nadležnim tijelima mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. S obzirom na navedeni propust, protiv poslodavca i odgovorne osobe Državni inspektorat podnio je optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu. O ishodu postupka nemamo informacije.

U ostalim se slučajevima iz ovog poglavlja radilo o prijavama građana odnosno predstavnika lokalne samouprave o sudjelovanju djeteta u noćnim satima u TV showu te o radu djeteta u prodaji suvenira u noćnim satima na ulicama turističkog mjesta.

Vezano uz pravo na primjeren životni standard, najveći broj pritužbi odnosio se na slučajeve deložacija obitelji. Ured pravobraniteljice za djecu obraćao se u navedenim slučajevima nadležnim tijelima zamolbom za rješavanjem stambenih pitanja, kao i nadležnim centrima za

socijalnu skrb s obzirom na zakonsku odredbu kojom je propisano pravo na pomoć za podmirenje troškova stanovanja pod određenim uvjetima. Ujedno je i podnositeljima prijava savjetovano korištenje redovnih i izvanrednih pravnih lijekova u pravosudnim postupcima.

Pri rješavanju stambenog pitanja obitelji, roditelji koriste razne mogućnosti upuštajući se u gradnju, dogradnju ili kupovinu dijela zgrade, ostajući u statusu suvlasnika ili čak samo uz suglasnost na dogradnju i korištenje stambenog prostora. Iz raznih razloga (subjektivne i objektivne prirode) ne rješavaju do kraja vlasničke odnose. Tijekom trajanja bračne zajednice, a osobito nakon njena prestanka, dolazi do neželjenih situacija i pritisaka za rješavanje vlasničkih odnosa i to najčešće na načine u kojima najviše trpe djeca (prijetnje za iseljenjem iz stambenog prostora, razvrgnuće suvlasništva isplatom bez mogućnosti daljnjeg odgovarajućeg stambenog zbrinjavanja, onemogućavanjem korištenja grijanja, plina ili električne energije, svakodnevnim upozorenjima i prijetnjama). Sporne prilike u kojima se nađu, u pravilu, majke s djecom nije moguće brzo i uspješno riješiti, osobito kada druga strana podržava stvorenu napetost. Prijavitelji su tada upućeni na mogućnost vođenja sudskih postupaka, kao i suradnju s centrima za socijalnu skrb s ciljem posredovanja između roditelja i članova obitelji i savjetovanja za mirno i civilizirano rješenje nastalog spora imajući u vidu prvenstveno dobrobit djece, uz što manje izlaganje sukobima odraslih.

Ograničavanje raspolaganja imovinom djeteta, zbog čega je bio značajno ugrožen standard života djeteta također je bilo predmetom postupanja Ureda u ovom izvještajnom razdoblju.

Ured je zaprimio i prijavu vezanu uz stanovanje u ugrožavajućim uvjetima. Kao primjer dobre prakse ističemo primjer suradnje centara za socijalnu skrb, policije i jedinica lokalne i područne samouprave pri rješavanju konfliktne situacije u obitelji (nasilje u obitelji, smještaj u sklonište za žrtve obiteljskog nasilja), koja je rezultirala osiguranjem primjerenih stambenih uvjeta za majku s djecom. Na inicijativu pokrenutu od strane kontakt policajca u provedbi projekta „Policija u zajednici“ te uz stručnu pomoć nadležnog centra za socijalnu skrb i novčanu pomoć gospodarskih subjekata, uređen je stambeni prostor koji je obitelji dodijelio Grad te je na taj način realizirano zbrinjavanje majke s djecom.

3.6 KULTURNA PRAVA

Konvencija o pravima djeteta, djeci priznaje pravo na slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, odmor, slobodno vrijeme, igru, rekreaciju, njegovanje vlastite kulture, ispovijedanja vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika i ostala kulturna prava.

O općim inicijativama koje su se odnosile na promicanje i zaštitu kulturnih prava bit će više riječi u drugom dijelu izvješća koja se odnose na sport, medije, internet, obrazovna prava, izlaganja i sudjelovanja te preporuke za poduzimanje mjera za sprječavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece. Osim općih inicijativa tijekom 2008. godine, Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u 14 pojedinačnih slučajeva vezanih za zaštitu kulturnih prava djece.

Prijave pojedinačnih povreda kulturnih prava u 2008. godini po problematici su se razlikovale od prošlog izvještajnog razdoblja. Grupa povreda kulturnih prava koja se istakla kroz osam pojedinačnih prijava te kroz više telefonskih upita i općih inicijativa, odnosila se na pravo ispovijedanja vlastite vjere. Jedan dio prijava odnosio se na neprimjeren odnos župnika i vjeroučiteljice prema djeci (verbalno nasilje, povreda privatnosti djece, diskriminacija djece), u jednom slučaju radilo se o sukobu razvedenih roditelja zbog vjerskog programa koje dijete polazi u vrtiću, a najveći dio povreda odnosio se na nastavu vjeronauka u školi. U slučajevima koji su se odnosili na neprimjeren odnos vjeroučiteljice i župnika prema djeci Ured je tražio izvješća i upućivao preporuke Nadbiskupijskom ordinarijatu i Katehetskom uredu. Preporuke pravobraniteljice su uvažene, župnici su upozoreni na neprimjereno ponašanje, a vjeroučiteljici je preporučen prestanak rada u osnovnoj školi.

U prijavama koje je Ured zaprimio u vezi s nastavom vjeronauka, roditelji ukazuju na poteškoće koje djeca imaju zbog toga što je nastava vjeronauka prema rasporedu u sredini nastave. Prema njihovim navodima djeca koja ne polaze vjeronauk, za vrijeme dok druga djeca imaju nastavu sjede na hodniku ili su prisiljeni sjediti na satovima vjeronauka i pritom „biti mirna, da ne smetaju“ onima koji pohađaju satove vjeronauka, doživljavaju verbalno i psihičko nasilje od strane druge djece, polaznika vjeronauka. Na negodovanje roditelja, vodstvo škole odgovara da za alternativni program nema sredstava i da je raspored nemoguće formirati tako da svim razredima vjeronauk bude prvi ili zadnji sat u rasporedu. Roditelji u takvim situacijama često daju djecu na vjeronauk, iako nisu vjernici, jer nemaju drugog izbora.

Neprihvatljivo je da vjeronauk kao i svi drugi izborni predmeti u školama po rasporedu budu u sredini nastave, a da se pritom djeci koja ih ne polaze u školi ne osigura zaštita, skrb i kvalitetno provođenje vremena. Kako je Ured zaprimio više prijava vezano za ovaj problem, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučeno je da se preispitaju predmetni slučajevi kao i organizacija nastave vjeronauka u osnovnim školama. Ujedno smo im preporučili da upozore sve škole da prilikom izrade rasporeda sati vode računa o tome da nastava vjeronauka za djecu koja ne pohađaju vjeronauk ne bude u sredini njihovog rasporeda. Ukoliko to nisu u mogućnosti realizirati za djecu koja ne pohađaju vjeronauk, nužno je osigurati skrb, zaštitu i kvalitetno provođenje „slobodnog“ sata. Navedena preporuka odnosi se na sve izborne predmete koji su prema rasporedu sati u sredini nastave.

I u ovom izvještajnom razdoblju bilo je pritužbi vezanih za tretman djece u sportskim klubovima. Dva slučaja primjedbi kršenja kulturnih prava djece odnosila su se na kompetenciju voditelja odnosno odgovorne osobe u sportskom klubu i odražavaju neslaganje roditelja s metodama rada i odlukama ljudi kojima su u jednom trenutku „povjerali“ dijete. Nameće se pitanje informiranosti i dojmu roditelja o osobi i programu rada. U jednom slučaju pravobraniteljici za djecu obratila se majka putem punomoćnika, s podneskom u kojem traži postupanje zbog nezakonitog rada Izvršnog odbora i drugih odgovornih osoba u Športskom društvu u odnosu na njenu kćer koja je članica navedenog kluba. Razlog obraćanja je okolnost da je izvršni odbor kluba protiv djevojke podnio disciplinsku prijavu zato što njeni roditelji nisu potpisali sponzorski ugovor, uz obrazloženje da time djevojčica remeti koncepciju reklamiranja sponzorske opreme, plaćenih putovanja,

primanja hranarine i reklamiranja sponzora na revijalnim nastupima. Što se tiče slobodnog vremena u užem smislu zaprimili smo dojavu roditelja koji prigovaraju organiziranju vrtičke olimpijade koja se navodno provodi prema prestrogim pravilima, s obzirom na to da je riječ o djeci predškolske dobi. Držimo da bi bolja informiranost i inicijalni razgovor o očekivanjima i jedne i druge strane prevenirala velika razočarenja ili neostvarena očekivanja. Više o zaštiti prava djece u sportu u posebnom poglavlju.

Vezano uz medijske sadržaje i ove godine Uredu su se obraćali roditelji i upozoravali na neprimjerene televizijske programe koji se emitiraju u dnevnim terminima. Ured je o tome obavještavao Vijeće za elektroničke medije, ističući da Pravilnik o postupanju televizijskih nakladnika radi zaštite maloljetnika treba obuhvatiti sve programske sadržaje, a ne samo filmove, serije i slično. O tome više u poglavlju o medijima.

Jedan je od ciljeva Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine stvarati prostor za provedbu dječjih aktivnosti u slobodnom vremenu. Svjedoci smo da djeca u mnogim lokalnim zajednicama nemaju prostor za druženje i provedbu programskih sadržaja u slobodnom vremenu, što i sama često ističu. Time ih se dodatno izlaže rizicima i opasnostima, jer ona, u nedostatku strukturiranih i kvalitetnih sadržaja, ponekad odabiru neprimjerene oblike zabave, koji mogu negativno utjecati na formiranje njihove osobnosti, a to potvrđuju i pristigle prijave povreda kulturnih prava djece našem Uredu. Iz navedenog se da zaključiti kako sve mjere i aktivnosti Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine u području slobodnog vremena nisu u svim lokalnim zajednicama u potpunosti realizirane. Stoga smo Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti preporučili da potakne lokalne zajednice na otvaranje centara za djecu i mlade kako bi djeca mogla ostvariti sva svoja prava u slobodnom vremenu. Preporuka o otvaranju centara za djecu i mlade upućena je i svim gradovima i općinama u Republici Hrvatskoj. Tekst preporuke u cijelosti je naveden u poglavlju izvješća koje se odnosi na Preporuke za poduzimanje mjera za sprječavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece.

Osim nedostatka „unutarnjih prostora“ za provođenje slobodnog vremena djece svjedočimo i nedostatku dječjih igrališta te neispravnosti postojećih. Stoga smo u povodu učestalih obraćanja roditelja, udruga i građana pravobraniteljici za djecu o stanju dječjih igrališta u njihovim gradovima, kojima najčešće ukazuju na nepostojanje adekvatnih prostora za dječju igru, neodržavanost i neispravnost sprava na igru na postojećim dječjim igralištima, kao i na loše higijenske uvjete (dopušten pristup psima, podloge pune stakla, opušaka i smeća, neograđenost i neosvijetljenost igrališta koja postaju okupljalište narkomana i sl.) također uputili preporuku svim gradovima i općinama Republike Hrvatske da poduzmu odgovarajuće mjere i radnje kako bi se prioritetno omogućilo sigurnost i zaštitilo zdravlje djece na svim dječjim igralištima na njihovom, području. Cijeli tekst preporuke naveden je u dijelu izvješća koji se odnosi na preporuke pravobraniteljice za djecu.

I dalje su aktualna stajališta i preporuke koje smo isticali u dosadašnjim izvještajnim razdobljima, a odnose se na uključivanje djece u osmišljavanje i kreiranje sadržaja slobodnog vremena, provedbe mjera iz Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece, jednaku dostupnost slobodnih aktivnosti svoj djeci, a posebno djeci s teškoćama i djeci čiji su roditelji

slabijeg imovnog statusa te djeci iz ruralnih i otočnih sredina i mjesta udaljenih od gradskih središta, zatim na izloženost neprimjerenim sadržajima za djecu te preventivne programe.

Kulturna prava djeca najviše ostvaruju kroz slobodno vrijeme. Kako je slobodno vrijeme značajni dio života svakoga djeteta, a kvalitetni sadržaji slobodnog vremena djece nedvojbeno imaju veliku odgojno obrazovnu, kulturnu, socijalnu i razvojnu vrijednost, mišljenja smo da ih je nužno još više poticati, kako u obitelji i školi, tako i u lokalnoj zajednici. Osim promicanja pozitivnih sadržaja, a s obzirom na veliki broj kršenja kulturnih prava djece, držimo nužnom senzibilizaciju i edukaciju djece, roditelja, učitelja i svih onih koji mogu sudjelovati u njihovoj zaštiti o problemima, opasnostima i načinima zaštite djece u području slobodnog vremena. Dosadašnji slučajevi kršenja prava djece ukazuju i na potrebu proširenja primjene Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, koji se zasad primjenjuje samo u odgojno-obrazovnim ustanovama, na sve kulturne ustanove, knjižnice, sportske klubove kao i na sve druge institucije u kojima borave djeca.

3.7 PRAVOSUDNO-ZAŠTITNA PRAVA

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2008. godine zaprimio 37 pojedinačnih prijava povrede pravosudno-zaštitnih prava djece.

Tablica 1

Vrsta predmeta	Broj predmeta
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	7
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	4
Pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja (osim ekonomskog)	
Pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta	2
Pravo na zaštitu od izricanja smrtne kazne ili kazne doživotnog zatvora	
Pravo na neodgodivu pravnu i drugu pomoć u slučaju uhićenja	
Pravo na dostojanstvo u kaznenom postupku	1
Prava na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno ili optuženo	8
Prava djeteta oštećenika	6
Ostalo	9
Ukupno	37

Devet prijava odnosilo se na povredu prava djece u kaznenom postupku te na zaštitu osumnjičenog ili optuženog djeteta, sedam prijava odnosilo se na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe, šest prijava odnosilo se na zaštitu prava djece-oštećenika, četiri na povredu prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine dok su se dvije prijave odnosile na povredu prava na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta. Devet prijava odnosilo se na povredu ostalih pravosudno-zaštitnih prava djece, koja su po svom sadržaju indirektno povezana s povredom prava djece. Naime,

pravobraniteljici su se obraćale odrasle osobe tražeći zaštitu svojih prava, ukazujući na dugotrajnost sudskih postupaka koji se vode protiv njih ili navodeći kako su postupanjem policije prilikom njihova uhićenja i privođenja bila ugrožena prava njihove djece, koja su tom postupku svjedočila.

3.7.1 PRAVA DJETETA-OŠTEĆENIKA

U ovom području zaštite prava djece prijavitelji su nam se najčešće obraćali ukazujući na nedovoljnu zaštitu djece-oštećenika u kaznenom postupku kao i zaštitu djece-svjedoka. Navodili su kako pozivi djeci, da u svojstvu svjedoka daju iskaz policiji ili na sudu, za djecu predstavljaju veliku traumu. U jednom slučaju obratila nam se majka djece koja su bila seksualno zlostavljana, a počinitelji tog kaznenog djela osuđeni na kaznu zatvora. Navodno je naknadno utvrđeno da su kazneno djelo, uz osuđene osobe, počinile i neke druge osobe te se sada vodi novi kazneni postupak u kojem bi djeca ponovno trebala svjedočiti. Majka je zabrinuta jer su djeca na saznanje o novom postupku reagirala vrlo stresno, počela su iskazivati probleme u ponašanju, a sve češće spominju i želju da sami, sad kad su dovoljno odrasli, „uzmu pravdu u svoje ruke”. Ovaj slučaj, kao i mnogi drugi slični slučajevi, ponovno svraća pozornost na potrebu da se djeci koja su oštećena kaznenim djelom pruži posebna skrb tijekom postupka. Kao što smo istaknuli i prošle godine, iznimno važnim smatramo pružanje pomoći žrtvama i svjedocima kaznenih djela kroz posebno organizirane odjele na svakom sudu, kako bi im se olakšao težak položaj. Nažalost, prijedlog pravobraniteljice za djecu da se prilikom izmjena Zakona o sudovima utvrdi obveza svakog suda da organizira ovakvu vrstu pomoći žrtvama kaznenog djela, nije usvojen. Prema informacijama Ministarstva pravosuđa, zasad su takvi programi zaživjeli kroz urede koji djeluju pri županijskim sudovima u Zadru, Osijeku, Vukovaru i Zagrebu te na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu, no o postojanju takvih programa krajnji korisnici nemaju dovoljno informacija. Stoga nužnim smatramo osigurati da se obavijesti, o mogućnostima pružanja pomoći i podrške takve vrste, obvezno, po službenoj dužnosti, daju već pri prvom susretu žrtve ili svjedoka kaznenog djela s policijskim djelatnicima. Korisno bi bilo da se takve obavijesti daju i na web stranicama Državnog odvjetništva i Ministarstva unutarnjih poslova kako bi se na taj način pojačala učinkovitost pravosuđa u motiviranju na prijavu kaznenih djela. Naime, mnoga kaznena djela ostaju neprijavljena budući da žrtve tih djela nisu dovoljno upoznate s onim što ih očekuje u kaznenom postupku.

Kako bi se unaprijedio položaj oštećenika u kaznenom postupku, u praksi bi se trebale više koristiti mogućnosti propisane Zakonom o sudovima za mladež koji dopušta ispitivanje maloljetnika u vlastitom domu budući da se takvim načinom ispitivanja djeteta zaštićuje od traumatičnog odlaska na sud, no to sada u praksi nije slučaj. Nažalost, takva mogućnost Zakonom nije predviđena u slučajevima kada se u kaznenom postupku ispituju djeca svjedoci te su u tom pravcu potrebne izmjene propisa za što se pravobraniteljica za djecu i založila u postupku izmjene kaznenog zakonodavstva. Kako nam se roditelji nerijetko pritužuju i na postupanje policijskih djelatnika prilikom ispitivanje djece, držimo da bi se takva mogućnost trebala primjenjivati i u toj vrsti postupaka.

U cilju poboljšanja zaštite djece u ostvarivanju njihovih pravosudnih prava, Ministarstvu pravosuđa upućena je i preporuka da se pri svakom sudu barem jedna prostorija prilagodi

boravku djeteta, kako bi se prikladno uređenim prostorom donekle umanjilo neugodnost, stres i strah, koje djeca doživljavaju zbog boravka na sudu. Naglasili smo kako je važno djetetu omogućiti sigurno i podržavajuće okruženje te osobu koja će ga zaštititi, kojoj dijete može vjerovati i obratiti joj se za pomoć i podršku tijekom za njega neugodnog i teškog razgovora. Iako je ta preporuka bila usmjerena na osiguranje takvih uvjeta boravka djece na sudu u predmetima obiteljskopravne zaštite, smatramo kako je iste pretpostavke potrebno stvoriti i u svim drugim situacijama kad dijete boravi na sudu.

Da bi se položaj djeteta oštećenog kaznenim djelom olakšao, ali i osiguralo njegovo kvalitetno zastupanje, smatramo da je zakonom potrebno propisati obvezno postavljanje punomoćnika iz reda odvjetnika, kad je riječ o djetetu oštećenom kaznenim djelom. Naime, nalazimo da sadašnje zakonsko rješenje, koje ostavlja prostora toj mogućnosti samo po prosudbi predsjednika suda, nije kvalitetno niti je usmjereno na zaštitu najboljeg interesa djeteta. Osim toga, smatramo da je potrebno obvezati sud da o vođenju svakog kaznenog djela na štetu djeteta obavijesti nadležni centar za socijalnu skrb kako bi se pravodobno poduzele mjere za zaštitu djeteta. Nisu rijetke situacije da su upravo roditelji počinitelji kaznenog djela na štetu djeteta ili da oni, zanemarujući skrb o djetetu i stavljajući vlastite interese ispred djetetovih, štite osobe koje su počinile kazneno djelo na štetu djeteta. U takvim situacijama nužno je djetetu postaviti posebnog skrbnika, koji bi u kaznenim postupcima zastupao prava i interese one djece (oštećenika), čiji su zakonski zastupnici okrivljeni za kaznena djela na njihovu štetu, čiji roditelji štite počinitelje ili čiji roditelji zbog drugih razloga ne poduzimaju potrebne mjere za zaštitu djeteta u kaznenom postupku. Zbog prirode stvari, smatramo da je potrebno da kolizijski skrbnik bude odvjetnik koji će tijekom cijelog postupka, od njegova samog početka do okončanja, poduzimati sve potrebne radnje i iscrpiti sva pravna sredstva predviđena zakonom radi zaštite oštećenika, a koje bi u normalnim okolnostima za dijete poduzimao njegov roditelj ili drugi zakonski zastupnik kad bi to htio i znao. „Kolizijski skrbnici” trebali bi se postavljati iz redova odvjetnika posebno senzibiliziranih za rad s djecom, koji bi uz to trebali imati i posebne edukacije koje bi im omogućile da, uz pravna znanja, posjeduju i znanja iz onih područja koja bi ih činila kvalitetnim za zastupanje djece.

Mišljenja smo da je posebna specijalizacija odvjetnika nužna i za one odvjetnike koji u kaznenom postupku zastupaju i djecu počinitelje kaznenih djela te nam je žao što naša inicijativa o potrebi specijalizacije odvjetnika nije podržana.

Vezano uz zaštitu djece u ostvarivanju njihovih pravosudnih prava i nadalje smatramo kako bi se raspon sigurnosnih mjera, propisan Kaznenim zakonom, trebao proširiti na način da se omogući izricanje mjera kao što su: zabrana približavanja žrtvi, zabrana uznemiravanja i uhođenja te zabrana posjećivanja određenih mjesta, a koje bi žrtvi pružile osjećaj sigurnosti. Naime, nelogično je da je takav oblik zaštite predviđen u prekršajnom postupku, temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, dok u kaznenom postupku takve mogućnosti nema. Također napominjemo kako je za kvalitetnu zaštitu djece žrtava kaznenih djela potrebno izgraditi kvalitetan probacijski i postpenalni sustav, budući da sadašnji sustav to ne rješava.

Pojedini roditelji obraćali su nam se ogorčeni zbog postupanja policijskih službenika u provođenju istrage. U jednom slučaju obratio nam se otac čije kćeri su nazočile njegovom

privođenju na obavijesni razgovor u ranim jutarnjim satima, dok su u drugom slučaju prilikom zakonitog pretresa stana djeca u dobi od tri i 15 godina zadržana u zasebnim sobama duže od četiri sata s uniformiranim policijskim službenikom te nazočila pretresu svojih soba. Prema navodima oca, policijski službenici nisu mu dopustili da kontaktira s majkom djece, kako bi bila uz djecu ili na drugi način organizirala skrb o njima. Nesporo je da je takav postupak policije za djecu, a osobito za djevojčicu u dobi od tri godine, predstavljao stresni događaj. Takva postupanja zasigurno nisu u interesu djece i ne bi se smjela događati. U situacijama kada je nužno postupanje policijskih djelatnika, potrebno je osigurati uvjete za adekvatnu zaštitu djece te s tom svrhom detaljnije propisati postupak i obveze policijskih djelatnika u tim okolnostima.

3.7.2 PRAVO NA ZAŠTITU OD SPOLNOG ISKORIŠTAVANJA I ZLOUPOTREBE

Tijekom izvještajnog razdoblja prijavitelji su nam se obraćali vezano uz zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja. U jednoj anonimnoj dojavi zabrinuti građanin javio nam je kako beskućnik živi s malim dječakom kojeg navodi na neprihvatljivo ponašanje (krađa, priprema terena za krađu) te je iskazao i sumnju da ta odrasla osoba seksualno iskorištava dječaka. O dojavi je obaviještena policija i centar za socijalnu skrb koji su nas nakon provjere obavijestili kako je utvrđeno da beskućnik ne iskorištava dijete već naprotiv, štiti ga od oca ovisnika. Centar za socijalnu skrb izvijestio nas je kako im se dječak i osobno obratio pri redovitom obilasku naselja Roma, u kojem on prebiva, te zatražio zaštitu jer ga roditelji zapuštaju, a povremeno i zlostavljaju. Utvrđeno je kako roditelji konzumiraju alkohol te im je izrečena mjera nadzora, a protiv njih je pokrenut i kazneni postupak.

Kao u i prethodnim izvještajnim razdobljima roditelji su nam se obraćali nemoćni u svojim nastojanjima da zaštite svoju djecu od, prema njihovom mišljenju, seksualnog iskorištavanja od strane odraslih osoba. Tako nam se obratila očajna majka 15-godišnje djevojčice koja je „u vezi” s muškarcem starim 31 godinu, zatim otac 16-godišnje djevojke koja je bila u vezi s tridesetogodišnjakom, koji nakon prestanka veze prijeti cijeloj obitelji, a osobito bivšoj djevojci kako bi je prisilio na ponovnu uspostavu veze te roditelji 16-godišnjeg mladića koji je u vezi s 36-godišnjom trenericom svog košarkaškog kluba. Roditeljima koji se nađu u takvoj situaciji teško je objasniti kako su oni prema Obiteljskom zakonu odgovorni za svoje dijete i da su ga dužni zaštititi pa čak i nadzirati u druženju s drugim osobama, ali da istovremeno nemaju mogućnosti kojima bi mogli spriječiti ili onemogućiti neka ponašanja svoje djece koja smatraju ugrožavajućim za njih i njihov pravilan razvoj. Naime, odredbe Kaznenog zakona jasno propisuju kako u takvim situacijama nije riječ o kaznenom djelu, budući da četrnaestogodišnjaci mogu slobodno dati pristanak na spolni odnos te roditelji u takvim situacijama ne mogu očekivati pomoć i reakcije nadležnih tijela, jer nema mehanizama kojima bi se takvo ponašanje sankcioniralo. Mišljenja smo kako se pitanje kaznene odgovornosti odrasle osobe za stupanje u spolne odnose s djetetom treba drugačije riješiti. Naime, djeca u određenoj životnoj dobi nisu dovoljno zrela da bi mogla sagledati posljedice eventualnog pristanka na spolni odnos. Kako se sama ne mogu štititi, smatramo da punoljetna osoba u tom odnosu mora biti odgovorna i voditi računa o nedovoljnoj zrelosti djeteta da o tome odlučuje. Okolnost da je dijete dobrovoljno dalo pristanak ili čak samo iniciralo spolni odnos ne može punoljetnu osobu osloboditi odgovornosti. Stoga smatramo

kako bi dobnu granicu za davanje pristanka za spolni odnos djeteta s punoljetnom osobom trebalo povisiti na 16 godina te sankcionirati one punoljetne osobe koje stupaju u spolni odnos s djetetom mlađim od 16 godina. Isključenje protupravnosti u takvim slučajevima trebalo bi ograničiti na one slučajeve u kojima dijete starije od 14, a mlađe od 16 godina, svojevolljno stupa u spolni odnos s mlađim punoljetnikom budući da je to odraz životne stvarnosti i okolnosti da pojedina djeca rano stupaju u spolne odnose.

Također smo mišljenja kako je u kaznenom zakonodavstvu nužno sankcionirati i seksualno uznemiravanje. Naime, to je jedan od čestih oblika seksualnog nasilja, koji obuhvaća neželjena spolna ponašanja, koja nužno ne uključuju fizički dodir, no osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj. Najčešći oblici takvog ponašanja su seksualne primjedbe i prijedlozi, širenje seksualnih glasina i slično. Seksualno uznemiravanje djeteta može kod njega izazvati dalekosežne posljedice te je neophodno propisati takvo ponašanje kao teži oblik seksualnog uznemiravanja. Izricanje kazne za ovaj oblik ponašanja uvjetovalo bi i mogućnost zabrane neposrednog rada takve osobe s djecom (učitelji, vjeroučitelji, treneri, odgajatelji i sl.) čime bi se djeca zaštitila od onih ponašanja koja ih ugrožavaju. Radi zaštite djece od ovakvih neprimjerenih oblika ponašanja i u cilju sveobuhvatnije zaštite djece u pravosudnom sustavu, pravobraniteljica za djecu predložila je konkretne izmjene kaznenog zakonodavstva o čemu će biti više riječi u posebnom poglavlju.

3.8 OSTALA PRAVA

Ova kategorija prava djece obuhvaća zaštitu prava na nediskriminaciju, prava na posvojenje, pravo na smještaj u udomiteljsku obitelj, pravo na zaštitu djece u ratu te druga prava, koja u ukupnom broju prijava Uredu nisu zastupljena u velikom broju. Tijekom 2008. godine u ovoj kategoriji povreda prava zaprimljeno je ukupno 49 prijava. O deset prijava, koje su se odnosile na pravo djeteta na smještaj u udomiteljsku obitelj, izvještava se u poglavlju o pravu na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Sedam prijava se odnosilo na zaštitu prava djece na posvojenje, a preostale 32 prijave predstavljaju razna obraćanja pravobraniteljici za djecu koja se po svom sadržaju nisu mogla uvrstiti niti u jednu od kategorija zaštite prava djece. Naime, pravobraniteljici za djecu obraćaju se i odrasle osobe tražeći zaštitu svojih prava, neka obraćanja predstavljaju samo komentare na dnevna događanja, dok se po nekima ne može postupati zbog nedostataka osnovnih podataka i nerazumljivosti njihova sadržaja.

3.8.1 PRAVO NA POSVOJENJE

Vezano uz zaštitu prava djece na posvojenje Uredu su se, kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, obraćale osobe zainteresirane za posvojenje djeteta tražeći informaciju o postupku posvojenja. I nadalje je prisutno nezadovoljstvo osoba koje žele posvojiti dijete, činjenicom da ne postoji jedinstveni nacionalni registar potencijalnih posvojitelja, budući da su sadašnjim rješenjem prisiljene svoje zahtjeve za posvojenje slati svakom centru za socijalnu skrb pojedinačno, čime im se stvara nepotreban trošak. Postojanje jedinstvenog registra omogućilo bi bolji uvid u broj i karakteristike potencijalnih posvojitelja, ali bi istovremeno i koncentracijom poslova posvojenja na jednom mjestu omogućilo da se

zasnuje veći broj posvojenja i na taj način osigura trajnije zbrinjavanje većeg broja djece. Nažalost, poneki centri za socijalnu skrb zanemaruju svoju dužnost dugoročne skrbi o djeci, na način da ne pokreću postupke radi njihova posvojenja ili ne stvaraju preduvjete da bi do posvojenja moglo doći. Kako smo to istaknuli i u prošlogodišnjem izvješću, ustanove koje skrbe o djeci odvojenoj od roditelja zbog njihove nebrige ili nemogućnosti da kvalitetno skrbe o djeci, i nadalje upozoravaju na predugi boravak djece u ustanovi što je neprihvatljivo, jer se nepovoljno odražava na njihov razvoj.

Da je posvojenje djeteta iznimno osjetljiv postupak, koji zahtijeva maksimum angažiranosti stručnih djelatnika centra, pokazuje i slučaj 13-godišnje djevojčice koja se obratila pravobraniteljici tražeći pomoć. Djevojčica je bila uznemirena najavljenim posvojenjem koje je kod nje izazvalo strah od nove obitelji. Način na koji je djevojčica prezentirala svoj doživljaj posvojenja, upućivao je na zaključak kako su informacije o posvojenju i posljedicama koje ono može imati na njezin život u pogledu zaštite njezine dobrobiti i dobiti na socio-emocionalnom planu, manjkave ili nisu prezentirane na djevojčici razumljiv i uvjerljiv način. Njezin položaj dodatno pogoršava i reakcija njezine skrbnice koja se protivi posvojenju, vjerujući da će u slučaju posvojenja izgubiti vezu i kontakt s djetetom. Centru za socijalnu skrb stoga je upućena preporuka da se djevojčici pruži pomoć i podrška u suočavanju s anticipiranim gubitkom odnosa sa skrbnicom u slučaju realizacije posvojenja. Također je preporučeno ulaganje dodatnog stručnog napora u radu s djevojčicom koja je očito uznemirena i uplašena idejom o odlasku u nepoznatu sredinu, njoj nepoznatim ljudima, koji će joj biti roditelji, a od kojih ne zna što može očekivati. Naglašena je važnost i nužnost informiranja djeteta o pojedinim fazama postupka, omogućavanja perioda prilagodbe u novoj sredini, kao i upoznavanje potencijalnih posvojitelja s dilemama i bojaznima djeteta i savjetodavni rad s njima.

Vezano uz zaštitu tajnosti posvojenja i preporuke upućene nadležnim tijelima, o čemu smo pisali u prošlogodišnjem izvješću, ističemo kako je tijekom ovog izvještajnog razdoblja Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi prihvatilo preporuku pravobraniteljice za djecu. Naime, pravobraniteljica za djecu je uočila kršenje prava na privatnost posvojene djece te na to upozorila nadležna tijela tražeći da se zaštiti zakonom propisana tajnost podataka o posvojenju. Kako je na to ukazano u prošlogodišnjem izvješću, radi ostvarivanja određenih prava vezanih uz činjenicu posvojenja (prijave prebivališta djeteta, prijave djeteta kao porezne olakšice, ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje i posvojiteljski dopust) nadležna tijela od roditelja zahtijevaju da uz rodni list djeteta prilažu i rješenje o posvojenju. Na taj način, unatoč propisima o tajnosti podataka o posvojenju, podaci iz rješenja o posvojenju postaju dostupni velikom broju ljudi te se povećava opasnost od narušavanja prava djeteta na zaštitu privatnosti, što može izazvati trajne negativne posljedice za dijete, koje su se upravo odredbama o tajnosti nastojale izbjeći. Kako bi se to izbjeglo, pravobraniteljica za djecu predložila je Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da se, umjesto rješenja o posvojenju, kojim se do sada dokazivala činjenica posvojenja i dan kad je posvojenje zasnovano, za dokazivanje činjenice posvojenja koristi uvjerenje ili potvrda centra za socijalnu skrb iz koje će biti vidljivi svi podaci potrebni za priznavanje određenih prava. Prihvaćajući preporuku Ministarstvo je centrima za socijalnu skrb naložilo da posvojiteljima izdaju potvrdu o posvojenju, koja služi kao dokaz o posvojenju, za ostvarivanje

svih prava usko povezanih sa činjenicom posvojenja djeteta, ali pritom dovoljno zaštićuje privatnost djeteta.

Ono na što bismo željeli ukazati je i slučaj pritužbe koji smo zaprimili, vezano uz diskriminaciju posvojene djece. Naime, prema navodima roditelja, osiguravajuće društvo nagrađivalo je specijalnim bonusom od 100 eura svoje osiguranike koji su postali roditelji, no samo u slučaju biološkog roditeljstva, dok im je to pravo osporavano u slučaju posvojenja djeteta. Po upozorenju pravobraniteljice kako se time diskriminiraju posvojena djeca u odnosu na biološku, ta je praksa izmijenjena.

4 PRIJEDLOZI ZA PODUZIMANJE MJERA ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE I PROMICANJA PRAVA I INTERESA DJECE

4.1 PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Kada govorimo o ostvarivanju prava djece s teškoćama u razvoju, govorimo prije svega o izjednačavanju mogućnosti odnosno stvaranju preduvjeta za njihovo ravnopravno sudjelovanje u društvu.

Termin „izjednačavanje mogućnosti“ označava proces kojim različiti sustavi društva i okoline, kao što su službe, djelatnosti, informiranje i dokumentacija, postaju dostupni svima, posebice osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Princip jednakih prava podrazumijeva da su potrebe svakog djeteta jednako važne te da društvo o tome mora voditi brigu pri donošenju svih odluka, kao i pri raspodjeli raspoloživih resursa. Djeca s teškoćama u razvoju članovi su društva i imaju pravo ostati u svojim lokalnim zajednicama. Trebaju dobiti potrebnu podršku u okviru redovitih struktura školstva, zdravstva, zapošljavanja i socijalnih službi. Konvencija o pravima djeteta jamči djeci s teškoćama u razvoju upravo takvo izjednačavanje mogućnosti i ostvarivanje prava.

No osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj su tijekom 2008. godine dobili u ruke još jedan moćan dokument, koji u značajnoj mjeri može promijeniti i unaprijediti njihove živote. Na snagu su 3. svibnja 2008. stupile UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju. Republika Hrvatska je jedna od šest europskih država koje su ratificirale i Konvenciju i Fakultativni protokol.

Konvencija je na pozitivan način razvila standarde koji su već postojali u međunarodnom sustavu ljudskih prava, ili je po prvi put pojasnila specifične obveze u kontekstu invaliditeta. Fakultativni protokol utvrđuje procedure s ciljem osiguranja provedbe i praćenja Konvencije, koje je obvezno na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Obveza država je ojačati, odrediti ili uspostaviti okvir za praćenje u kojem je ključno sudjelovanje osoba s invaliditetom. Uloga praćenja i razmatranja periodičnih izvještaja država članica o napretku u provedbi Konvencije dodijeljena je Odboru za prava osoba s invaliditetom koji će biti uspostavljen na međunarodnoj razini. Od država se očekuje da primijene model zaštite ljudskih prava i društvenog razvoja u stvaranju poticajnog okruženja kako bi osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju uistinu postali ravnopravni članovi društva.

Analiza stanja

„Konvencija ne traži da osobe s invaliditetom imaju neka nova prava. Ona ne traži ništa više od onoga što drugi ljudi već imaju – ona traži da osobe s invaliditetom uživaju iste mogućnosti u društvu koje već imaju svi drugi“.

Thomas Schindlmayr, aktivist za prava osoba s invaliditetom

Sa sigurnošću možemo reći da je hrvatsko društvo danas u cjelini osjetljivije za potrebe i prava djece s teškoćama. No ipak još nismo u potpunosti prihvatili i nismo sposobni uvažavati različitosti. Uz to, država nije ekonomski dovoljno snažna da bi u potpunosti odgovorila potrebama djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji te dostigla međunarodno prihvaćene standarde.

Ovu tvrdnju možemo obrazložiti i podacima o prijavama Uredu pravobraniteljice za djecu o pojedinačnim povredama prava djece s teškoćama u razvoju tijekom 2008. godine.

Od ukupnog broja prijava pojedinačnih povreda prava djece Uredu pravobraniteljice za djecu, kojih je tijekom 2008. godine bilo 989, njih 77 (8%) odnosilo se na povredu nekog od prava djece s teškoćama u razvoju. Prijavama je bilo obuhvaćeno 89 djece s teškoćama u razvoju.

Tablica 1

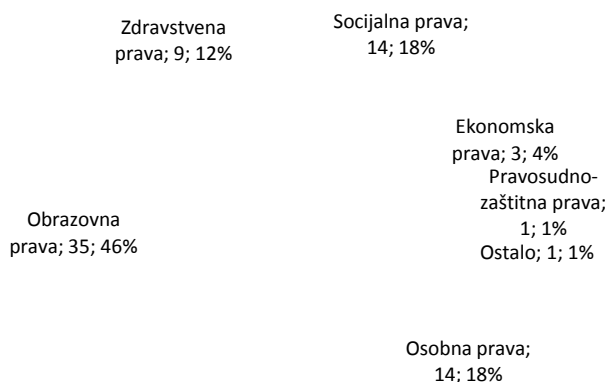
2008.	Broj predmeta	Broj djece
Ukupno	989	2387
Teškoće u razvoju	77	89

Najveći broj prijava njih 16 (21%), bio je iz Splitsko - dalmatinske županije, 15 (19%) iz Grada Zagreba te 12 (16%) iz Primorsko - goranske županije.

Uredu su se najčešće obraćali roditelji, njih 58 (75%). Institucije su prijavile pojedinačne povrede prava djece u 11 slučajeva (14%). Dijete nam se obratilo samo u jednom slučaju, tražeći zaštitu svojih prava.

Prijave su se odnosile na različita prava, no kao što to pokazuje i donji grafikon, i nadalje je najveći broj prijava vezan za povrede prava na primjereno obrazovanje djece s teškoćama.

Grafikon 1

Generalno se može uočiti da i nadalje postoji nedovoljna senzibiliziranost društva u prepoznavanju potrebe za primjerenom podrškom djeci i roditeljima djece s teškoćama kako

bi ta djeca živjela ravnopravno sa svojim vršnjacima i kako bi uistinu sudjelovala u društvu i uživala dobrobiti koje takvo sudjelovanje donosi te kako bi ostvarila primjeren položaj u društvu.

Na dan 9. ožujka 2009. godine, podaci iz Hrvatskog registra za osobe s invaliditetom, govore o 493.075 osoba s invaliditetom od čega su 29.349 (6%) djeca. U ukupnom broju djece s teškoćama u razvoju veći je broj dječaka, njih 17.781 (60,5%) u odnosu na 11.568 djevojčica (39,5%).

Najveći broj djece s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju ima prebivalište u našim županijama s najvećim brojem stanovnika a to su Grad Zagreb i Splitsko-dalmatinska županija. U te dvije županije živi oko 35% od ukupnog broja djece s teškoćama u razvoju.

Navedeni brojevi značili bi samo statistiku kada ih ne bismo razmatrali u svjetlu utvrđivanja broja djece kojoj je potrebna različita vrsta podrške kako bi imala jednake mogućnosti kao i sva ostala djeca te kako bi društvo na primjeren način brinulo o njihovoj dobrobiti. No ne postoji jednostavna ili jedinstvena definicija dobrobiti djece. Iz perspektive prava djeteta, ona se može shvatiti kao ostvarivanje tih prava, realiziranje mogućnosti za svako dijete do razvoja njegovih punih potencijala. Međutim, možemo s pravom postaviti pitanje imaju li djeca s teškoćama u razvoju mogućnost razvoja do svojih punih potencijala. Prema uvidu Ureda pravobraniteljice za djecu, temeljenom na pojedinačnim prijavama, kao i na praćenju primjene prihvaćenih međunarodnih i nacionalnih dokumenata, zakona i drugih propisa, sa sigurnošću možemo tvrditi da vrlo često nemaju.

Krenimo, primjerice, od najranije dobi djeteta. Dokazano je da socijalizacija i primjeren tretman, uz podršku prirodne okoline upravo u tom periodu uvelike utječe na daljnji razvoj i mogućnost napredovanja djeteta. Brojni roditelji djece s teškoćama, želeći najbolje ili bar jednako dobre uvjete odrastanja za svoje dijete kao što ih imaju i druga djeca, slijedeći upute stručnjaka (psihologa, rehabilitatora, liječnika) nastoje upisati svoju djecu u redovne vrtićke skupine. U velikom broju slučajeva to im ne uspijeva, pa se obraćaju Uredu tražeći savjet i pomoć. Vrlo je teško u takvim situacijama uznemirenim roditeljima pojašnjavati kako je točno da je i u skladu s Konvencijom i u skladu s brojnim nacionalnim propisima da njihova djeca imaju pravo biti u vrtiću sa svojim vršnjacima, no da zbog nedostatka predškolskih kapaciteta općenito, zbog prevelikog broja djece u skupinama, zbog nedovoljne senzibiliziranosti ravnatelja/ica ili odgajateljica to pravo nije moguće realizirati. Ured se naravno ne zadovoljava i ne slaže s takvim pojašnjenjima, stoga u svakom pojedinom slučaju, uz sagledavanje cjelokupne situacije, nastojimo uputiti konstruktivnu preporuku kako vrtiću tako i osnivačima (lokalna zajednica) te ih upućujemo i da traže stručnu pomoć od Agencije za odgoj i obrazovanje i nadležnog ministarstva pri realizaciji programa i podizanju spremnosti djelatnika za rad s djecom s teškoćama u razvoju. Na nužnost suradnje u organizacijskom smislu te bolje koordinacije, kako vertikalno unutar sustava, tako i horizontalno među sustavima, podsjećamo u svakom svom dopisu nadležnim ustanovama.

Dobrobit djeteta nije statična nego je rezultat međusobnog djelovanja raspoloživih sredstava i čimbenika rizika koja se odnose na osobnu situaciju djeteta, njegove ili njezine obitelji, prijatelja, situacije u školi i široj zajednici.

Stoga ćemo analizirati stanje prava djece s teškoćama prema navedenim čimbenicima u skladu sa saznanjima Ureda pravobraniteljice za djecu.

Osobna situacija djeteta je najčešće zadana. Upravo osobna situacija je često prepreka ostvarivanju mnogih prava jer se društvo u cjelini vrlo teško odmiče od medicinskog modela koji problem traži u pojedincu, koji teškoću tretira, liječi i nastoji takvu djecu učiniti što „normalnijom“ kako bi se uklopila u društvo i približila standardima koje je nametnulo isto to društvo. To je tako i zato što se još uvijek dijete s teškoćama najčešće procjenjuje prema onome što ne može a ne prema njegovim jakim stranama, prema njegovim sposobnostima. Međutim, čak ni takvo, medicinski orijentirano, poimanje teškoće u razvoju, ne pruža svoj djeci mogućnost ostvarivanja prava na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak.

Tako je Ured pravobraniteljice za djecu tijekom 2008. godine u 12% slučajeva zaprimao pritužbe o povredi upravo zdravstvenih prava djece s teškoćama u razvoju. Prijave su se najčešće odnosile na participaciju roditelja u utvrđenoj ukupnoj vrijednosti pomagala prilikom njihove nabavke. No Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje ističe u svojim dopisima Uredu sljedeće: *“Djeca su do 18. godine života, sukladno čl. 21. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, oslobođena doplate do pune cijene zdravstvene zaštite iz čl. 15., za trošak ortopedskih pomagala, odnosno Zavod za djecu do 18. godine života plaća punu cijenu za ortopedska i druga pomagala. U slučaju da osigurana osoba kod ugovornog isporučitelja nabavi pomagalo izvan standarda propisanog Pravilnikom o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala (čl.13.) koje je veće vrijednosti od vrijednosti pomagala propisanoj Pravilnikom, razliku u cijeni pomagala kao i cijeni popravka tog pomagala snosi osobno.”* Logičan zaključak koji iz navedenog proizlazi, inače ne bismo tako često nailazili na prigovore roditelja, je taj da standard propisan navedenim Pravilnikom, ne odgovara stvarnim potrebama djece, nego osigurava samo najnužnije. Stoga roditelji koji imaju dovoljno sredstava svojoj djeci mogu osigurati pomagala sukladno potrebama, a oni slabijeg imovinskog stanja, ukoliko novac ne prikupe iz različitih donacija, svojoj djeci nisu u mogućnosti osigurati potpuno zadovoljenje njihovih potreba.

Osim navedenoga, prijave su se odnosile i na nemogućnost osiguravanja prijeko potrebnog liječenja djeteta u inozemstvu putem HZZO-a, na probleme pokrivanja troškova za liječenje i rehabilitaciju u ustanovama poput SUVAG-a i KALOS-a.

Pravilnik o pravima, uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja propisuje da „...jedan od roditelja djeteta s poteškoćama u razvoju koje o tome u skladu s posebnim propisima posjeduje odgovarajuće rješenje nadležnog tijela, odnosno nalaz i mišljenje nadležnog tijela vještačenja ima pravo na dnevni smještaj uz dijete koje se nalazi na bolničkom liječenju u ugovornoj zdravstvenoj ustanovi za liječenje djece oboljele od akutnih bolesti na osnovi iste uputnice kojom je dijete upućeno na bolničko liječenje. Roditelj djeteta s poteškoćama u razvoju ostvaruje pravo na dnevni smještaj, bez obzira na

dob djeteta.“ Međutim, imali smo saznanja da je takav smještaj majka sedmogodišnjeg djeteta s teškoćama u razvoju, morala plaćati kao i roditelji djece te dobi bez teškoća.

O još jednoj nelogičnosti progovorila je majka djeteta s teškoćama u razvoju, djevojčice koja je na prijedlog neurokirurga trebala obaviti pretragu magnetske rezonance (MR) i bila je na listi čekanja dulje od 30 dana. Problem na koji je majka ukazala je da bi sva djeca koja su rođena 2001. godine i kasnije MR trebala obaviti pod anestezijom (najčešće na KBC Rebro). Ista ustanova im je priopćila da mnogi roditelji traže navedenu pretragu, no odjel nema kapaciteta za pacijente koji bi bili obrađeni kroz Dnevnu bolnicu. Djevojčica nije iz Zagreba, nego iz manje sredine, pa joj je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, sukladno svojoj politici smanjivanja listi čekanja, ponudilo da pregled obave u privatnoj poliklinici u Zagrebu, uz napomenu da troškove prijevoza snosi HZZO prema putnom nalogu koji izdaje izabrani doktor obiteljske medicine. Naizgled sve zvuči dobro, no poliklinike u Zagrebu koje bi obavile MR, prema navodima majke, ne rade pretragu s anestezijom, a ako i rade, MZSS ne pokriva trošak anestezije (1.000,00 do 1.500,00 kuna) koju će morati platiti roditelji. Prema našim saznanjima, neke privatne klinike doista nemaju praksu anesteziranja djece, nego pretragu rade na način da neuropedijatri odrede sedaciju za potrebe obavljanja pretrage. Ukoliko se radi o dijagnozi koja ukazuje na izrazitu hiperaktivnost ili prisutnost tikova i sl. potrebno je pretragu obaviti pod anestezijom. Stoga je, prema najnovijim saznanjima, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi odredilo da se od 1. ožujka 2009. godine MR pod anestezijom obavlja u KBC Rebro, utorkom od 7.30 do 12 sati. Nadamo se da će na taj način biti zadovoljavajuće riješen nastali problem.

Analizirajući stanje prava djece s teškoćama u razvoju u odnosu na *obiteljsku situaciju*, dolazimo do posebno bolne i osjetljive teme za sve roditelje ove djece - ostvarivanja njihovih prava i prava njihove djece u sustavu socijalne skrbi i s time povezanih prava u drugim sustavima.

Važno je ovom prilikom spomenuti nužnost poboljšanja socijalne statistike, posebice saznanja vezanih za djecu. Socijalni pokazatelji, koje je definirao Eurostat i prema kojima se radi izračun na nacionalnoj i regionalnoj razini, omogućavaju periodično praćenje napretka zemlje prema zacrtanim ciljevima. Kratkoročni indikatori i međunarodno usporedivi socijalni pokazatelji obuhvaćaju pet važnih dimenzija društvene uključenosti stanovništva: financijski aspekt siromaštva, zaposlenost, zdravstvo, obrazovanje i stanovanje. Unutar skupa pokazatelja postoji podjela na monetarne i nemonetarne, strukturalne indikatore. Monetarni pokazatelji, oslonjeni na podatke o prihodima i izdacima stanovništva za osobnu potrošnju, osvjetljavaju problem siromaštva s nekoliko demografskih, financijskih i drugih aspekata, a dopunjeni strukturalnim pokazateljima o ekonomskoj aktivnosti stanovništva, zdravstvu, obrazovanju i uvjetima stanovanja, daju cjelovitu sliku društva. Upravo ona nam je važna kako bismo shvatili razmjer različitih socijalnih problema i mogli procijeniti potrebe, a potom, sukladno potrebama, u skladu s jednim od načela Konvencije o pravima djeteta, osigurati zaštitu najboljeg interesa djeteta.

Statistički podaci Državnog zavoda za statistiku govore da je stopa rizika od siromaštva u Hrvatskoj za 2007. godinu iznosila 17,4 %. U našoj zemlji trenutno živi oko 843 tisuće siromašnih. Treba napomenuti da su pri izračunu, u dohodak uključeni socijalni transferi

države, a bez njih, u Hrvatskoj bi bilo 26,3% siromašnih, dakle imali bismo više od jedne četvrtine siromašnog stanovništva. Poznato je koje su posebno osjetljive skupine, a obitelji djece s teškoćama u razvoju, nažalost, nerijetko možemo svrstati u ovu kategoriju građana.

Prema pričama koje čujemo od roditelja, događa se da su novčane naknade koju obitelj prima temeljem zdravstvenog statusa djeteta i novčane naknade za samo dijete (poput osobne invalidnine) zapravo jedini prihodi u obitelji. Stoga je vrlo čest slučaj da se roditelji žale se na određene nalaze prvostupanjskih tijela vještačenja, a potom i rješenja centara ili nadležnog drugostupanjskog tijela Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, navodeći da su uskraćeni u ostvarivanju djetetovih prava. Kada bi bio bolji financijski položaj ovih obitelji općenito, kada bi roditelji bili zaposleni u većoj mjeri i ne bi ovisili o prije spomenutim naknadama, vjerujemo i da bi se naknade trošile upravo u one svrhe za koje su i namijenjene, na dodatnu pomoć za povećane troškove i poboljšanje životnog standarda ove djece.

Već krajem 2008. godine, a potom i od siječnja ove godine, stupanjem na snagu novog Zakona o roditeljskim potporama, podigla se velika prašina zbog promjena koje je navedeni Zakon donio roditeljima djece s teškoćama. Njime su neka prava proširena, no upravo novčanim naknadama je smanjen iznos. Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je nekoliko predstavlki roditelja i udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju koji koriste pravo na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju. Naime, do 31. prosinca 2008. ovaj je dopust bio uređen Zakonom o socijalnoj skrbi i Pravilnikom o pravima roditelja djeteta sa težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad sa polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta te su se prava ostvarivala putem nadležnosti centara za socijalnu skrb. Naknada je bila određena u visini pet osnovica za socijalna davanja. Sukladno tomu, naknada plaće je iznosila 2.000,00 kn. Osnovica za socijalna davanja od 400,00 kn bila je uređena odlukom Vlade još 2001. godine te je s vremenom postala nedostatna i neprimjerena u odnosu na rast troškova života. Stoga je u ožujku 2008. godine Vlada donijela odluku da se visina osnovice za utvrđivanje socijalnih davanja s tadašnjih 400 kuna od 1. studenoga povećava na 500 kuna. Tom odlukom naknada plaće roditeljima povećana je na 2.500,00 kuna, a isplaćena je u prosincu 2008. kao naknada za studeni 2008. godine.

Međutim, stupanjem na snagu Zakona o roditeljskim potporama, roditelji djece s teškoćama u razvoju svoja prava ostvaruju putem HZZO-a, a naknada plaće se propisuje u iznosu od 65% proračunske osnovice. Proračunska osnovica iznosi 3.326,00 kn i nije se mijenjala od 2002. godine. Sukladno tomu, nova naknada plaće iznosila bi 2.161,90 kn, dakle za 338,10 kn manje. Nezadovoljni roditelji su krenuli u borbu za zadržavanje stečenih prava i iznosa koji su do sada primali, uz napomenu da niti taj iznos, naravno, nije dovoljan za dostojanstven život. Uz navedeno, važno je napomenuti da kada su se roditelji obraćali lokalnim uredima HZZO-a, djelatnici, prema navodima roditelja „...samo tvrde da smo kod njih 1. ožujka 2009., a o naknadama ne znaju ništa!“. To ukazuje na nedovoljnu informiranost i upućenost djelatnika koji su u izravnom kontaktu sa strankama, a koje su nužne kako bi svaki roditelj dobio kvalitetnu informaciju o sadržaju i načinu ostvarivanja svojih prava.

Ured pravobraniteljice za djecu uputio je dopis o navedenoj problematici Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, koje provodi nadzor nad primjenom Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje. HZZO nam je odgovorio da je u tom dijelu doista došlo do smanjenja prava. No, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u svojem je odgovoru navelo da svi zatečeni korisnici prava prema dosad važećim propisima imaju pravo na kontinuitet u ostvarivanju tog prava. Ministarstvo u svom odgovoru, kako ga mi shvaćamo, navodi da se Zakonom o roditeljnim i roditeljskim potporama, odredbom članka 60. osigurava kontinuitet ostvarivanja prava i materijalna sigurnost zatečenih korisnika pojedinog prava prema sada važećim propisima do stupanja i nakon stupanja na snagu tog Zakona. On također daje pravo *„svim osobama koje su se na dan stupanja na snagu Zakona, 1. siječnja 2009. godine, zatele u korištenju prava ostvarenih prema tada važećim propisima, da pisanim zahtjevom mogu zatražiti da im se korištenje tih prava uskladi s pravima propisanim ovim Zakonom, ako je to za njih povoljnije“*. Pisani zahtjev za ostvarivanje tog prava treba podnijeti mjesnoj ustrojbenoj jedinici HZZO-a.

Pravobraniteljica za djecu, dakako, pozdravlja svako rješenje kojim se roditeljima djece s teškoćama u razvoju omogućuje zadržavanje iste razine prava. Međutim, pritužbe roditelja djece s teškoćama upućuju na zaključak da su u prijelaznom razdoblju „na terenu“ mogući nespornosti, nerazumijevanje i nesnalaženje. Zato smo pozvali Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i HZZO da proslijede u lokalne urede HZZO-a jasne upute o provedbi Zakona te da obavijeste javnost, odnosno korisnike tih prava o mogućnostima koje su im na raspolaganju. Bez takvih dodatnih uputa i informacija, događat će se da će pojedinci, zbog vlastite neinformiranosti i nedovoljne upućenosti službenika u lokalnim uredima HZZO-a koji su u izravnom kontaktu sa strankama, biti prikraćeni u ostvarivanju svojih prava.

I dalje, međutim, ostaje činjenica da su roditelji djece s teškoćama u razvoju, koji će svoja prava ostvariti po novom Zakonu, u nepovoljnijem položaju, unatoč pojedinim bolje uređenim pravima, kao što su pravo na dopust do osme godine života djeteta i pravo na skraćeno radno vrijeme sve dok potreba traje. Takvo zakonsko rješenje stoga nije zadovoljavajuće te će pravobraniteljica za djecu i dalje apelirati na zakonodavca da ga uredi na način da se njime ne umanjuju prava roditelja djece s teškoćama, odnosno da se ne stvaraju dvije kategorije korisnika prava od kojih je jedna prikraćena. Dakako, izjednačavanje njihovih prava treba provesti tako da svi roditelji djece s teškoćama u razvoju dobiju viši iznos, kakav im je bio zajamčen prijašnjim propisima.

Osim uz primjenu Zakona, problem postoji i u primjeni novog Pravilnika o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta.

Naša je zamjerka to što će o stjecanju prava, prema tom Pravilniku, odlučivati liječnička povjerenstva HZZO-a, u čiji rad vjerojatno neće biti uključeni stručnjaci poput pedijatara i specijalista školske medicine, koji su nužni za stručnu procjenu o stvarnim potrebama djeteta. Naime, popratna medicinska dokumentacija ne daje uvijek pravu sliku o težini

bolesti i mogućnostima funkcioniranja te se takve procjene ne mogu rješavati samo administrativno.

Stoga smo Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i HZZO-u još u postupku donošenja Pravilnika preporučili da u suradnji sa stručnjacima unaprijed ispituju njegove moguće učinke, te da ga usklade s najboljim interesom djece. Nažalost, Pravilnik je tada već bio u završnoj fazi donošenja, stoga ova preporuka nije usvojena.

Tijekom 2008. godine bavili smo se, temeljem apela roditelja koji imaju dvoje, troje ili više djece s teškoćama u razvoju iste ili različite dobi, uočivši složenost njihova statusa i neprepoznatost uvećanih potreba u smislu svih vrsta podrške tim obiteljima, inicijativom „zakonodavnog prepoznavanja“ ovih roditelja. Imajući na umu načelo najboljeg interesa djeteta te smatrajući kako omogućavanjem ostvarivanja prava tih roditelja djelujemo u smjeru njegove primjene, pozvali smo nadležne na aktivno i žurno uključivanje u rješavanje navedenog problema, prije svega evidentiranja broja obitelji koje se nalaze u ovakvoj situaciji. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je prvotno dalo odgovor da ne raspolažu brojem, a potom su, što je uistinu za pohvalu, u javnost izašli s podatkom da se radi o približnom broju od 580 obitelji u kojima je dvoje ili više djece s teškoćama u razvoju. I nadalje ćemo pratiti kako će sustavi odgovoriti na rješavanje statusa i prava ovih obitelji.

Kada govorimo o socijalnoj skrbi treba istaknuti da je ona namijenjena osobama kojima nije dovoljna samo materijalna pomoć, nego i različita dodatna potpora. No socijalne su usluge u Hrvatskoj nedovoljno razvijene. Stoga je doista nužno razvijati usluge koje će biti bolje prilagođene potrebama različitih korisničkih skupina, u ovom slučaju potrebama djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji te proširiti mrežu socijalnih usluga na način da ravnomjernije pokrivaju sva područja Hrvatske. Promicanje rane intervencije u rizičnim obiteljima i razvoj sustava dnevne skrbi i podrške unutar obitelji te mogućnost predškolske skrbi za djecu s teškoćama u razvoju zasigurno bi poboljšali zaštitu njihovih prava. To znači da bi nužno bilo promicati razvoj lokalnog partnerstva koje uključuje razne pružatelje usluga, kao što su ustanove za skrb o djeci, škole, zavodi zdravstvene zaštite, zajedno s nevladinim udrugama i roditeljima. Bolje socijalne usluge pretpostavljaju i sustavno obrazovanje stručnjaka koji se bave potrebama i podrškom realizaciji prava djece s teškoćama u razvoju. Osobito je velik broj djece koja bi mogla ostati s obiteljima, ali se radi obrazovanja ili potrebe za rehabilitacijom smještaju u ustanove gdje je kvaliteta skrbi ponekad nedostatna. Takvim postupanjem krši im se pravo na život s obitelji, kako ga propisuje i Konvencija o pravima djeteta. U sustavu socijalne skrbi važno mjesto zauzima smještaj u državnim i privatnim institucijama. Trebalo bi poticati institut udomiteljstva kao oblik skrbi o djeci s teškoćama u razvoju, kako bi ona odrastala u uvjetima što sličnijima onima u obitelji te kako bi se izbjeglo institucionalizaciju djece s teškoćama, kao oblik zbrinjavanja i pružanja socijalnih usluga koji pripada prošlosti. Upravo u području socijalne skrbi treba ojačati ulogu lokalne zajednice, nevladinih organizacija te podršku i pomoć u obitelji, kao efikasnije, jeftinije i humanije oblike pomoći.

Pravobraniteljica uvijek naglašava da život djece u institucijama nije u suglasju s načelom najboljeg interesa djeteta. Nažalost, proces deinstitutionalizacije je vrlo spor te je stoga potrebno, u postojećoj situaciji, unaprijediti život djece koja su trenutno smještena u

institucijama. Nužno je u tim ustanovama poboljšati infrastrukturu (stambeni i sanitarni uvjeti), ali i kvalitetu stručnih usluga. Krajnji je cilj smanjivati broj djece u njima kroz razvoj sustava potpore za obitelji i pružanje značajnije potpore sustavu zamjenske skrbi. Samo na taj način moguće je u području socijalne skrbi unaprijediti položaj svakog pojedinog djeteta, zadovoljiti njegove potrebe i ostvariti dječja prava.

Do sada smo u skladu s definiranom dobrobiti djeteta, kroz pregled rada Ureda pravobraniteljice za djecu prikazali stanje prava u odnosu na osobnu situaciju, obiteljsku situaciju, povezano sa sustavom skrbi o djeci izvan obitelji.

Kada govorimo o djeci s teškoćama u odnosu na *situaciju u školi*, važno je naglasiti da međunarodni zakonski i programski okviri dječjih prava jasno definiraju inkluzivno obrazovanje kao neizostavan element ostvarivanja prava na obrazovanje djece s teškoćama u razvoju. Dosadašnji razvoj odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u svijetu i u Hrvatskoj je proces integracije te djece kojim se nastoji zadovoljiti potrebe učenika unutar postojećih oblika školovanja, primjenom različitih programa i oblika rada. No to bi trebala biti samo faza u razvoju edukacije i može se smatrati pretečom inkluzije, na koju sve zemlje poziva UNESCO-ova deklaracija iz 1994. godine, a koja navodi da su: „redovne škole usmjerene inkluziji, najučinkovitiji način borbe protiv diskriminacijskih stavova; one stvaraju otvorene zajednice i grade inkluzivno društvo koje ostvaruje edukaciju za sve“. Odbačen je pristup edukaciji djece s teškoćama čije je polazište vrsta i stupanj oštećenja (medicinski model). Umjesto toga su se stručnjaci i politika obrazovanja opredijelili za ponudu kontinuuma posebnih obrazovnih potreba, u kojem će moći biti zadovoljene posebne potrebe svakog djeteta. Praksa odvajanja učenika s teškoćama u razvoju može voditi široj marginalizaciji u društvu. No, unatoč nespornim pravima djece, očito je da je naše društvo još daleko od paradigme inkluzivnog obrazovanja.

To uistinu pokazuju i primjeri obraćanja roditelja djece s teškoćama Uredu pravobraniteljice za djecu. Najčešće se prigovori odnose na nerazumijevanje i neprihvatanje te djece od strane pojedinih učitelja, o neprimjenjivanju individualiziranog pristupa, kako bi se zadovoljile njihove potrebe za primjerenom stručnom podrškom.

No, pogrešno bi bilo tvrditi da je to uvijek i u svim situacijama tako. Dobra vijest je da pozitivni primjeri iz prakse dokazuju da je i uz skromne materijalne mogućnosti, ali veliku senzibiliziranost i značajne ljudske potencijale, moguće ostvariti kvalitetnu integraciju.

Smjer zacrtan ovakvim primjerima podržao je Ured pravobraniteljice za djecu priključujući se obilježavanju Međunarodnog dana osoba s invaliditetom na način da je promovirao i podržao postojeću praksu u Osnovnoj školi Ljudevita Gaja u Osijeku. Škola je organizirala integrirani školski dan pod naslovom „Pokušaj hodati u mojim cipelama“. Integrirani dan je ponudio ukupno 17 radionica o djeci s posebnim obrazovnim potrebama, o toleranciji, dječjim pravima, sprečavanju nasilja u školi i miroljubivom rješavanju sukoba, o komunikaciji i suradnji i djece i odraslih. Ovaj projekt je tek dio sustavnih nastojanja za ostvarivanjem jednakih mogućnosti za svu djecu. „Individualni učenički plan“ ove škole prepoznat je kao primjer dobre prakse i objavljen na web stranici Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, te je na CD-u podijeljen svim školama u Hrvatskoj (CD Ministarstvo znanosti, obrazovanja i

športa, HNOS-primjer dobre prakse, Zagreb, 2006). No kao što uvijek ističemo, integracija mora, sukladno načelu najboljeg interesa djeteta, biti na dobrobit djece s teškoćama, ali i ostale djece u školi. Zato je za integraciju nužno stvoriti preduvjete, kako ona ne bi bila puko fizičko smještanje djeteta s teškoćama zajedno s ostalom djecom, bez primjerenog prilagođavanja njegovim stvarnim potrebama ali i potrebama cijeloga razreda.

Znanstvena zajednica ističe, ali i praksa prepoznaje, da je 2008. godina važna za djecu s teškoćama u razvoju iz nekoliko razloga. Prije svega donesen je novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. On u nekoliko članaka otvara put ka inkluzivnom obrazovanju. Određivanje uvjeta i oblika školovanja ove skupine djece bit će, u zadanom roku od godine dana od dana stupanja na snagu Zakona, regulirano podzakonskim propisima. A da je važno čim prije i što kvalitetnije regulirati to područje, vidi se iz čestih obraćanja roditelja, škola ali i odjela za društvene djelatnosti pojedinih gradova Uredu pravobraniteljice za djecu, koji se ne snalaze u primjeni novog Zakona. Naime, spomenuti je Zakon dao prostor za djelovanje, no tek će podzakonski propisi detaljno odrediti, primjerice, pitanje pomoćnika u nastavi. Za sada je to pitanje neriješeno i stoga su učestala obraćanja Uredu u kojima se traži tumačenje kada i koje dijete ima pravo na pomoćnika (asistenta) u nastavi, tko to može biti, tko će financirati pomoćnike u nastavi i sl. Do sada su se asistenti u nastavi financirali iz različitih projekata ili najčešće iz sredstava lokalne samouprave. Prema našim saznanjima, planirano je da se financiranje propiše kao obveza lokalnih jedinica. Ministarstvo znanosti je u siječnju objavilo priopćenje da je na sjednici Vlade usvojena odluka o povećanju iznosa decentraliziranih sredstava namijenjenih obrazovnom sustavu u RH za 2009. godinu na iznos od ukupno 1,58 milijardi kuna, što je za 103 milijuna kuna - odnosno čak 7% - više od prošlogodišnjeg iznosa. Decentralizirana sredstva namijenjena su pokrivanju troškova prijevoza učenika svih razreda osnovnih škola i zaposlenika srednjih škola, pokrivanju svih materijalnih troškova obrazovnih ustanova, te pokrivanju troškova smještaja i prehrane učenika u učeničkim domovima, a koji se ujedno od ove godine u potpunosti financiraju iz decentraliziranih sredstava. Dodatna decentralizirana sredstva bit će od velike pomoći osnivačima škola (gradovi i županije) koji, zahvaljujući tako ostvarenom rasterećenju svojih lokalnih proračuna, preostalim sredstvima mogu osigurati daljnje unaprjeđenje sustava obrazovanja kroz financiranje pogodnosti kao što su osiguranje pomoćnika u nastavi, međumjesnog prijevoza te druge projekte (iz priopćenja MZOŠ, 2009.)

No takav način financiranja može u budućnosti imati i nepovoljan učinak za neku djecu. Naime, poznato je da postoji veliki nesrazmjer u financijskoj moći među pojedinim regijama u Hrvatskoj, između pojedinih županija i gradova. To bi moglo rezultirati situacijom da će djeca koja žive na područjima gdje je lokalna samouprava ekonomski snažnija moći ostvariti svoje pravo, dok će djeca iz lokalnih sredina koje nemaju veliku financijsku snagu ostati uskraćena za ta ista prava.

Osim zakona, vrlo važni dokumenti usvojeni tijekom 2008. godine su Državni pedagoški standardi predškolskoga, osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja. Pedagoški standard osnovnoškolskoga sustava, primjerice, predviđa nove oblike podrške redovnim školama i preustrojavanje posebnih ustanova u centre potpore redovitom odgojno-obrazovnom sustavu. I on predviđa uvođenje „novih djelatnika“ u škole, poput

pomoćnika u nastavi i prevoditelja znakovnog jezika. Uz to, što je posebno važno za škole u manjim mjestima, predviđa uvođenje mobilnih polivalentnih timova kao službe podrške školi.

Treći dokument koji je obilježio 2008. godinu, a zasigurno je važan za djecu s teškoćama u razvoju, je Zakon o suzbijanju diskriminacije. On osigurava zaštitu i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske te se njime uređuje zaštita od diskriminacije, među ostalim, i na osnovi invaliditeta. Upravo taj Zakon, kao i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, stvaraju pretpostavke za glasno i jasno traženje jednakih mogućnosti za djecu s teškoćama u razvoju, kako u važnom području obrazovanja, tako i u svim drugim područjima njihova života.

Tako zaključno dolazimo i do utjecaja *situacije u široj zajednici* na dobrobit, položaj i zaštitu prava djece s teškoćama, u hrvatskom društvu. Ta situacija je, unatoč navedenim negativnostima, posljednjih godina ipak znatno bolja, što dokazuju i pozitivni pomaci u zakonodavstvu, ali i primjeri dobre prakse.

Također važno, je pitanje društva u cjelini koje prepoznaje dijete kao aktivni subjekt društva, a ne samo objekt kojem pripada posebna pomoć i zaštita. Djeca s teškoćama u razvoju su često u još nepovoljnijem položaju od druge djece, s obzirom na to da se njihove „sposobnosti“ dodatno propituju. Vrijedno je istaknuti da svijest o potrebi razvoja društva u kojemu je naglašena uloga djeteta kao aktivnog subjekta značajno raste, primarno među različitim stručnjacima koji prate djecu i mladež kroz proces odrastanja. Unatoč tome, obitelj, škole, a potom i šira zajednica, još su mjesta gdje se glas djece, a posebice one s teškoćama u razvoju, nedovoljno čuje a njihovo mišljenje rijetko se uzima u obzir prilikom donošenja odluka. A upravo je participacija ono što svoj djeci, kao i odraslima, daje osjećaj da mogu utjecati na situaciju i na tijek događaja. Participacija je jedan od instrumenata za ostvarivanje boljeg položaja u društvu djece i mladih s teškoćama. Najvažnije promjene moguće je postići angažirajući snagu koje čine oni sami, a potom i njihovi vršnjaci, roditelji, učitelji, stručnjaci i mediji.

Položaj djece u društvu mijenja se i poboljšava proporcionalno s povećanjem dobrobiti i ostvarivanja prava djece. On, prema našem viđenju, može biti indikativan pokazatelj stanja društva u cjelini, a unapređenje položaja djece važan je izazov i zadatak.

Samo politikom mudrog odlučivanja u hrvatskom društvu moguće je podupirati humano orijentiran proces izjednačavanja uvjeta za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, osiguravanja pristupačnosti i uvažavanja različitosti u zajednici.

4.2 PRAVA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Poremećaji u ponašanju, predstavljaju značajnije odstupanje od uobičajenog i društveno prihvaćenog ponašanja odgovarajućeg za specifičnu dob i spol djeteta te određenu situaciju. Ujedno predstavljaju neposredno ili posredno ugrožavajuću situaciju za samo dijete i/ili

okruženje i ukazuju na pokazatelje budućeg nepovoljnog razvoja, ukoliko se primjereno ne intervenira te zahtijevaju dodatnu stručnu ili širu društvenu pomoć (prema A. Žižak). Poremećaji u ponašanju su heterogena grupa poremećaja koji se razlikuju kako u nastanku tako i u mogućnosti tretmana.

I tijekom 2008. smo zaprimali prijave o povredama pojedinačnih prava djece koje su sadržavale neke od elemenata problematike poremećaja u ponašanju. Većinom su to bile prijave o nasilju među djecom u školi, ali i na drugim mjestima gdje se vršnjačko nasilje događa. Svjedočili smo i putem medija sve češćem nasilju među mladima, što je izazvalo veliku pozornost i zabrinutost javnosti. O tome će biti više riječi u posebnom poglavlju izvješća.

Odraslima često nedostaje znanja o problematici poremećaja u ponašanju i ne znaju što poduzeti. Nerijetko se djeca koja su asertivna te iskazuju svoje mišljenje i suprotstavljaju se odraslima proglašavaju „problematičnom“ ili djecom s poremećajima u ponašanju. Takvo nesnalaženje rezultira raznim neprimjerenim metodama poput ignoriranja i stigmatiziranja, različitim oblicima kazni (primjerice, negativnim ocjenama, isključivanjima iz zajedničkih školskih događanja, izleta, i sl.).

Navedeno ide u prilog tezi da su reakcije društva na različite manifestacije poremećaja u ponašanju kod djece i mladih često neprimjerene i zakašnjele. Kada se radi o djetetu čiji poremećaji u ponašanju nisu direktna smetnja ili ugrožavanje okoline, pravovremena detekcija i reakcija odraslih na problem, najčešće izostane. Nasuprot tome, dijete koje svojim ponašanjima remeti red i mir, stvara probleme, ili se suprotstavlja autoritetu odraslih, izaziva brzu i snažnu reakciju. Međutim, prema saznanjima Ureda, ta reakcija je najčešće usmjerena na zaustavljanje neprihvatljivih i ugrožavajućih oblika ponašanja, dok se uzroci njihovog nastanka sustavno zanemaruju ili ih se ne uspijeva otkloniti.

Neprepoznavanje i neadekvatno reagiranje na pojavu poremećaja u ponašanju djeteta, kao alarma za pomoć, često rezultira produbljivanjem problema i pojavom maloljetničke delinkvencije.

Stupnjevito izricanje odgojnih mjera jedan je od principa sankcioniranja društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece i mladih. Izdvajanje djeteta iz njegove dotadašnje sredine mjera je koja se poduzima radi trajnijeg i intenzivnijeg odgojnog tretmana ili mjere liječenja. Takve mjere primjenjuju se kao krajnje sredstvo i smiju trajati, u granicama određenim Zakonom o sudovima za mladež, samo koliko je potrebno da bi se ostvarila njihova svrha.

Prema godišnjem statističkom izvješću Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Uprave za socijalnu skrb o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2007. godini, ukupan broj djece (do 18. godina) u državnim domovima socijalne skrbi za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju je 917 korisnika (stanje 31. 12. 2007).

Tablica 1 prikazuje broj djece u navedenim domovima prema dobi i spolu.

Tablica 1

Spol	Dob				Ukupno
	od 10 do 12	od 12 do 14	od 14 do 16	od 16 do 18	
Muški	202	164	162	140	737
Ženski	75	79	53	42	258
Ukupno	277	243	215	182	917

Osim toga, prema izvješću Vlade, na dan 31. 12. 2007. na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora bilo je troje maloljetnika, a njih 47 je bilo u dva odgojna zavoda. S podacima o djeci pritvorenicima, nažalost, ne raspolažemo.

I prošle je godine pravobraniteljica, temeljem saznanja do kojih je došla u razgovoru s djecom i djelatnicima domova za odgoj, u kontaktima s centrima za socijalnu skrb, zaposlenicima kaznenih ustanova i roditeljima djece u sukobu sa zakonom, sa zdravstvenim djelatnicima, praćenjem izvještavanja medija te u razgovoru s vodećim ekspertima za ovo područje, jasno ukazivala na neadekvatnost postojećeg stanja u vezi sa smještajem i tretmanom u domovima za odgoj djece s poremećajima u ponašanju. Upozorila je na žurnu potrebu promjene takvog stanja.

Od tada, sporadično su se riješile neke goruće situacije vezane za smještaj, no sustavni pomaci u odnosu na tretman djece nisu se dogodili.

Stoga smo u svibnju, želeći još jednom progovoriti o ostvarivanju prava djece smještene u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju te započeti konstruktivnu raspravu i predložiti smjernice za kvalitetnije djelovanje, organizirali stručnu raspravu u Rijeci pod nazivom „Potrebe i prava djece s poremećajima u ponašanju“. Okupili smo stručnjake, za koje smo vjerovali da znanjem i iskustvom mogu znatno pridonijeti raspravi.

Na raspravi su sudjelovali djelatnici ureda državne uprave, gradova, centara za socijalnu skrb, domova socijalne skrbi u kojima su smještena djeca s poremećajima u ponašanju ali i ona bez odgovarajuće roditeljske skrbi, obiteljskih centara, bolnica, Agencije za odgoj i obrazovanje, županijskih i općinskih sudova, odvjetništva, policije, zatvorske uprave, Zavoda za javno zdravstvo. Nazočili su i predstavnici različitih strukovnih udruga te predstavnici znanstvene zajednice s različitih fakulteta - pravnih, učiteljskih, Edukacijsko-rehabilitacijskog. Stručna rasprava izazvala je veliki interes te je sudjelovalo više od 100 sudionika.

Zabrinjava činjenica da se upravo predstavnici pozvanih ministarstava (uz iznimku Ministarstva pravosuđa), koji imaju mogućnost odlučivanja o načinima unapređenja te novčanim ulaganjima koja su preduvjet promjena i unapređenja stanja, nisu odazvali našem skupu. Čini nam se da je zbog neodazivanja i izostanka odgovornih s toga skupa izostala i značajnija rasprava nakon uvodnih izlaganja. Okupljeni su se još jednom podsjetili svojih svakodnevnih problema i teškoća, prepoznajući da Ured pravobraniteljice za djecu također

upozorava na neodrživo stanje te da im je i poticatelj i podrška u nastojanjima da se stanje u domovima poboljša u korist i na dobrobit djece. Međutim, nije bilo predstavnika ministarstava kojima bi nazočni mogli uputiti svoje apele te koji bi mogli relevantno odgovoriti na „vruća“ pitanja. Stoga smo nakon održanog skupa svim nadležnim institucijama uputili obavijest o održanoj stručnoj raspravi, naglasili još jednom važnost problematike te smo im dostavili zaključke, moleći njihovo očitovanje o predloženom. S obzirom na činjenicu da je na naš dopis odgovorilo samo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i to na način da su nas obavijestili da je u tijeku donošenje Nacionalne strategije za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2008. do 2012. godine te da će zaprimljene zaključke dostaviti na znanje Povjerenstvu Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju, smatramo izuzetno važnim zaključke ponoviti i u ovom izvješću. Oni se ne odnose samo na prevenciju, nego na unapređenje cjelokupnog sustava skrbi i tretmana za djecu s poremećajima u ponašanju.

Zaključeno je sljedeće:

Postupak *otkrivanja i procjene* poremećaja u ponašanju kod djece i mladih neophodno je standardizirati unutar sustava obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, policije i pravosuđa te uskladiti sa suvremenim načinima procjene u svijetu.

Intervencije je nužno *uskладiti s potrebama djece*, sukladno čl. 3. i čl. 40 UN Konvencije o pravima djeteta, a tamo gdje sustav ne osigurava takve „uskлаđene“ intervencije, potrebno ga je žurno poboljšati.

Sukladno čl. 12 Konvencije, u procesu odlučivanja o izboru intervencija svakako treba *sudjelovati i dijete* s poremećajima u ponašanju, sukladno svojim mogućnostima, za što je potrebno pripremiti stručnjake i kontinuirano pripremati djecu.

Stručne poslove vezane za *odlučivanje i provedbu intervencija* s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju *moraju obavljati za to educirani stručnjaci* pri čemu je neophodno partnerstvo svih navedenih sustava.

Umrežavanje svih relevantnih službi, institucija i udruga *uz potporu jedinica lokalne samouprave*, od presudne je važnosti za uspješnu prevenciju, tretman i posttretman.

Potrebno je *kontinuirano provoditi istraživanja i analize stanja u domovima* za djecu s poremećajima u ponašanju po svim kriterijima, od potreba korisnika, do kadrova, prostora i opreme.

Nužno je domove ustrojiti na način da mogu pružiti *diferencirani tretman* u skladu s rizicima/potrebama pojedinog djeteta te *uspostaviti „mrežu ustanova“* diferenciranih prema težini poremećaja u ponašanju.

Neophodno je *zapošljavanje odgovarajućeg broja i profila stručnjaka u centrima za socijalnu skrb i domovima* te uvođenje dodatnih timova koji trebaju uključivati i psihoterapeute i psihijatre.

Potrebna je *kontinuirana i sustavna edukacije stručnjaka zaposlenih u centrima za socijalnu skrb i domovima socijalne skrbi*, uvođenje kataloga obveznog stručnog usavršavanja, sustava bodovanja i licenciranja i sustava stručnog napredovanja adekvatno vrednovanog u plaći te osnivanje strukovnih komora (socijalnih pedagoga, logopeda, socijalnih radnika itd.) radi podizanja standarda struka.

Nužno je *osigurati i sustavno provoditi superviziju* stručnih radnika (osiguravanje podrške vezane uz profesionalni stres i krizne situacije) i administrativnu superviziju rada upravljačkih struktura (ravnatelja, voditelja).

Djeci s poremećajima u ponašanju i udruženim psihičkim smetnjama, koja su smještena u domove, potrebno je *osigurati ambulantnu* psihijatrijsku obradu i liječenje ili tretman dnevne bolnice, a *hospitalizirati ih samo kada je to neophodno i u njihovom najboljem interesu*.

Postojeće zakonske odredbe potrebno je *uskladiti i dosljedno primjenjivati* te ih *upotpuniti odgovarajućim odredbama u podzakonskim aktima* (primjerice pravilnik o izvršenju odgojnih mjera), protokolima, nacionalnim standardima, etičkim kodeksom za stručnjake specijalizirane za rad s djecom s poremećajima u ponašanju.

Nužno je ubrzati okončanje sudskih postupaka i realizaciju smještaja po završetku dijagnostičke obrade.

U provođenju pojedinih odgojnih mjera (primjerice pojačana briga i nadzor, uključivanje u rad savjetovališta za mlade) potrebno je *intenzivnije uključiti roditelje* kao potporu u nastojanjima resocijalizacije maloljetnog počinitelja kaznenih djela.

Potrebno je *putem medija senzibilizirati i informirati javnost* o problemima vezanim za djecu s poremećajima u ponašanju, ali *bez senzacionalističkih naslova i tekstova*. Naglasak treba biti na problemima, rizicima i načinima rješavanja problema, a ne na pojedinačnim slučajevima.

Nužna je *edukacija stručnjaka koji su najčešće izvori informacija o maloljetnicima* sudionicima kaznenog postupka (policija, socijalna služba, odvjetništvo, sudovi).

Efekte senzacionalističkog prikazivanja djece u medijima potrebno je sveobuhvatno znanstveno istražiti, te *sustavno educirati novinare i podizati uređivačke standarde u medijima*.

Važno je *jasnije definirati nadležnosti* u nadzoru nad provedbom odredbi o zaštiti dječjih prava u medijima.

Zaključci su mnogobrojni, kao što su mnogobrojni i problemi s kojima se sustavi, u ovom trenutku neadekvatno, nose. Na to već neko vrijeme, na različite načine upozoravamo, no stječe se dojam, bez odgovarajućeg odgovora ili iznalaženja kvalitetnih sustavnih rješenja.

Vjerujemo da će se ipak uskoro pronaći načini za postupnu implementaciju zaključaka ili predložiti i provesti druge aktivnosti kojima ćemo u budućnosti osigurati adekvatno zadovoljenje potreba, kako djece s poremećajima u ponašanju koja su trenutno u domovima, tako i onih izvan domova, kod kojih se pravovremenom i primjerenom intervencijom može izbjeći institucionalizacija i daljnji i složeniji poremećaji socijalnog ponašanja.

Pri tome je važno neprestano imati na umu i provjeravati činitelje rizika u svakom pojedinom slučaju a to su:

- Disfunkcionalni/asocijalni stavovi, vrijednosti i uvjerenja
- Disfunkcionalno roditeljstvo
- Asocijalno/antisocijalno orijentirani vršnjaci
- Osobine ličnosti/ponašanja
- Slabe socijalne vještine
- Nisko školsko postignuće
- Zloupotreba sredstava ovisnosti
- Slobodno vrijeme
- Obiteljski problemi (zlostavljanje, povijest kriminala, problemi mentalnog zdravlja)
- Problemi stanovanja
- Loša ekonomska situacija (siromaštvo)
- Disfunkcionalno susjedstvo/lokalna zajednica

Sve ove činitelje roditelji, stručnjaci i društvo u cjelini moraju imati u vidu u svakodnevnom životu i pravovremeno ih prepoznati te pokušati umanjiti njihov utjecaj na djecu.

Kada je razina rizika minimalna, potrebe u općoj populaciji su učenje, odgoj i socijalizacija i tada je dovoljna i poželjna primarna prevencija među djecom i mladima. Ukoliko je rizik umjeren, ciljanoj populaciji djece u riziku kroz primjerene oblike rane intervencije zadovoljavaju se potrebe za skrbi, zaštitom, pomoći, nadzorom i vođenjem. Tretman je nužan samo kod indicirane skupine djece, kod koje je procijenjen visoki rizik, odnosno ustanovljena potreba za rehabilitacijom, psiho-edukacijom i liječenjem.

Što su za samu djecu poremećaji u ponašanju, najbolje mogu oslikati njihove izjave za vrijeme sudjelovanja u znanstveno-istraživačkom projektu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta: „Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela“. Tijekom projekta istraživači su razgovarali s djecom i mladima te su ih zamolili da im navedu primjere poremećaja u ponašanju. Ti primjeri važni su jer predstavljaju glas djece te odražavaju njihovo viđenje problema.

Učenici osnovne škole su odgovorili da je poremećaj u ponašanju:

- neučenje,
- izazivanje autoriteta,
- nepoštivanje autoriteta,
- kršenje pravila,
- agresivno ponašanje,
- odgovaranje – bahato ponašanje,
- često mijenjanje raspoloženja,
- pripadnost idolima i sektama,
- pretjerivanje – ovisnost,
- zatvaranje u sebe...

Korisnici Odgojnog doma, poremećajima u ponašanju smatraju:

- drogiranje,
- markiranje,
- problemi kod kuće i na ulici, krađa, šverc
- ubojstvo,
- organizirani kriminal, razbojništvo,
- bjegovi,
- hiperaktivnost,
- trgovina ljudima,
- svodništvo

Vidljivo je da učenici osnovne škole, poremećajem u ponašanju smatraju puno blaža odstupanja od društveno prihvaćenih normi ponašanja. Stoga treba prepoznati signal koji nam šalju sama djeca i reagirati pravovremeno i primjereno, u vrijeme kada je lakše, i za dijete i za okolinu, zaustaviti progresiju razvoja poremećaja u ponašanju. Ukoliko ne prepoznamo i ne interveniramo na vrijeme, on poprima sve složeniji i intenzivniji oblik te je tada percepcija poremećaja u ponašanju onakva kakvom ju opisuju korisnici doma za odgoj djece i mladeži, a tretman je teži, skuplji i neizvjesnog je ishoda.

Uz pretpostavku postojanja volje da se intervenira sukladno procijenjenim potrebama, te uz uvjet ozbiljnih i sveobuhvatnih reformi i ulaganja, vjerujemo da se može u velikoj mjeri odgovoriti na potrebe ove skupine djece i zaštititi njihova prava. Promišljenim i sustavnim pristupom društvo neće biti u situaciji da mora „gasiti požare“ i rješavati akutne probleme, nego će se iznaći kvalitetna rješenja za ovaj, ali i za mnoge druge probleme (primjerice nedovoljan broj stručnjaka i njihova nedovoljna educiranost) s kojima se država susreće pri ostvarivanju prava djece općenito.

Vezano za nužno potrebnu pravovremenu i primjerenu intervenciju u odnosu na djecu i mlade u riziku, želimo još jednom naglasak staviti na prevenciju poremećaja u ponašanju. Strategijsko postavljanje prevencije na nacionalnoj razini direktno utječe na podupiranje znanja i vještina koja postoje na lokalnim razinama, njihovo prepoznavanje i stavljanje u sveobuhvatne okvire prevencije na lokalnoj razini. Od izuzetne je važnosti, zato, jasan i svima dostupan popis postojećih preventivnih programa namijenjenih djeci i mladima u riziku te adresar organizacija koje ih provode. Važna je kontinuirana evaluacija programa, razmjena iskustava pozitivne prakse te podizanje svijesti stručne ali i šire javne svijesti o potrebi povezivanja i inovacije preventivskih programa.

Dobar model prevencije je produženi stručni postupak, kao poseban oblik preventivnog rada s djecom (osnovnoškolske dobi) u riziku i njihovom primarnom sredinom - roditeljima i

školom, koji se već dugi niz godina u provodi u praksi, u okviru osnovnih škola na području grada Zagreba i Zagrebačke županije te Splita, Rijeke, Zadra i Pule.

Ured pravobraniteljice za djecu, osim toga, snažno zagovara potrebu prepoznavanja vrijednih znanstvenih i stručnih projekata te njihovu širu implementaciju. Znanstveno utemeljeni programi i strategije te evaluirani rezultati takvih projekata mogu i moraju biti osnova nacionalnog i lokalnog djelovanja na svim područjima pa tako i na području prevencije poremećaja u ponašanju.

Svi modeli prevencije, ali i intervencije primjerene potrebama, neizostavno sadrže rad, ne samo s djetetom, nego i s njegovim okruženjem, školom i obitelji.

Obitelj je veoma utjecajan čimbenik rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Poslijeratno razdoblje svakako treba imati na umu kada govorimo o fenomenu poremećaja u ponašanju i maloljetničke delinkvencije, s obzirom na niz trauma koje su djeca neposredno doživjela ili su ih proživjeli njihovi roditelji.

Uz to, razvoj društva daje sve veći naglasak na materijalne vrijednosti u odnosu na druge društvene vrijednosti i odnose među ljudima. To se u velikoj mjeri odrazilo i na kvalitetu života obiteljske zajednice te brigu o djeci i mladima. Događa se da zbog ubrzanog tempa života, nedostatka vremena prezaposlenih roditelja pa i usredotočenosti na egzistencijalne probleme, zatim zbog prisutnih problema u obitelji poput nezaposlenosti, alkoholizma, i postraumatskog stresnog poremećaja jednog ili oba roditelja, dolazi do nemoći roditelja da kvalitetno i kompetentno skrbe o djetetu. Izostaje zajedništvo i razgovor te roditelji ne stignu uspostaviti čvrste temelje za blizak odnos s djetetom. Upravo takav, nedovoljno kvalitetan odnos, kasnije roditelju onemogućava da zna što se događa u djetetovom životu i da mu se dijete samostalno i bez straha obrati za pomoć. Nažalost, često je rezultat površnog odnosa s djetetom izostanak uvida u potrebe i emocionalni život djeteta. Zajedništvo u obitelji i istinsko slušanje i razumijevanje djeteta, jedan je od bitnih faktora zaštite koji može utjecati na to hoće li se kod djeteta pojaviti poremećaj u ponašanju ili će ono odrasti u jaku, samostalnu i pozitivnu osobu.

U slučaju da nisu dovoljno zastupljeni važni uvjeti za ostvarivanje pozitivne uloge obitelji, povećana je mogućnost nepovoljnog formiranja i razvoja mladih, a na taj način i pojavljivanja poremećaja u ponašanju i delinkventnog ponašanja. Tako, primjerice, prilikom obilaska pojedinih institucija za odgoj, doznajemo da bilježe sve više slučajeva da im dolaze mladi ljudi kojima je izrečena odgojna mjera zavodskog tipa zbog počinjenog nasilja u obitelji.

Važno je istaknuti i ulogu odgojno obrazovnog sustava, gdje odgajatelji i nastavnici nisu dovoljno educirani da se nose s novim pojavnim oblicima poremećaja u ponašanju koje djeca manifestiraju, a rad u neodgovarajućim uvjetima (prevelike škole, rad u dvije i više smjena) umanjuje mogućnost stvaranja prisnije atmosfere u odnosu učenik-nastavnik te nastavnik-roditelj, umanjuje mogućnost kontrole događanja u školi, čak smanjuje i efikasnost postojećih preventivnih programa.

Ukoliko društvo uspije pozitivno odgovoriti na opisane probleme obitelji i škole, te prepozna važnost prevencije poremećaja u ponašanju i djeluje u tom pravcu i ako primjereno intervenira na ciljane skupine koje su u umjerenom riziku, smanjit će se broj i potreba tretmana djece u visokom riziku, resocijalizacija će biti uspješnija a trend porasta maloljetničke delinkvencije bi se trebao zaustaviti te u konačnici i opasti.

Samo u tom slučaju, uz nužne promjene u društvenom okruženju, u smislu promjene vrijednosnih sustava i jačanja tolerancije, broj djece koja dolaze u sukob sa zakonom mogao bi biti manji.

Međutim i ovdje treba spomenuti da se u pravosudnom sustavu predugo čeka na izricanje sankcija kada je sudski postupak u tijeku, mada bi sva postupanja u slučajevima u kojima se odlučuje o djeci trebala biti žurna. Tako se događa da javnost ne prepoznaje sporost sustava kao uzrok problema vezanih za sankcioniranje počinitelja, nego traži pooštavanje kazni prema maloljetnicima, što nikako nije u suglasju s Konvencijom o pravima djeteta. Smatramo stoga nužnom, a to smo i preporučili nadležnom ministarstvu, kontinuiranu edukaciju sudaca kako bi se ujednačila praksa u odnosu na potrebe i prava ove djece. Djelatnici domova za djecu s poremećajima u ponašanju su nam ukazali da postoji i problem nedovoljnog broja, a ponegdje i nepostojanja stručnih suradnika pri sudovima za mladež. To smatramo lošim, jer su stručni suradnici velika pomoć sucima za mladež i educirani su za specifičan rad s djecom.

Djecu koja dolaze u sukob sa zakonom često se putem medija prikazuje kao vrlo opasnu i zastrašujuću, ne propitujući pri tome ulogu društva u odnosu na sve rizične čimbenike i (ne)pravovremenost i (ne)primjerenost poduzetih intervencija od strane odraslih, radi sprečavanja neprihvatljivih ponašanja. Takav način prikaza djece možemo objasniti željom za senzacionalizmom, ali i nepoznavanjem stvarnog uzroka problema, neprepoznavanjem potreba djece i nužnosti zaštite njihovih prava, kao i nepriznavanjem osobne, obiteljske, institucionalne i društvene odgovornosti.

Svjesni činjenice da se nalazimo u vrlo teškom vremenu globalne krize koja se odražava i na nacionalnoj razini, u vremenu štednje i smanjivanja troškova, nadamo se i zalažemo za opredjeljenje države da ne štedi na djeci, a posebice ne na onim ranjivim skupinama, koje su često na marginama društva i koje nedostatak sredstava osjete i u boljim vremenima.

4.3 DJECA I KONFLIKTNI RAZVODI

Razvod braka roditelja za dijete je stresno iskustvo, popraćeno intenzivnim emocionalnim reakcijama i suočavanjem sa zahtjevima za prilagodbu novonastalim uvjetima života. Roditelji djetetu ovu situaciju mogu olakšati pružajući mu potrebnu podršku u suočavanju, a mogu ju i učiniti težom i zahtjevnijom uslijed vlastite nemogućnosti suočavanja s razvodom i odbijanja preuzimanja odgovornosti za odnos s djetetom i bivšim partnerom.

Često su kršenja prava djeteta na kontinuirani razvoj odnosa s oba roditelja nakon razvoda braka, prekida izvanbračne zajednice ili prekida zajednice života roditelja i manipulacije

djecom s ciljem otuđenja od drugog roditelja. Pravo djeteta na redovito održavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata s oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti s njegovim najboljim interesom, zajamčeno je čl. 9. st. 3. Konvencije o pravima djeteta UN-a. Kod roditelja s kojim dijete živi, manipulacija se manifestira kroz otežavanje ili onemogućavanje kvalitetnog ostvarenja prava djeteta na razvijanje odnosa s drugim roditeljem pod različitim, neutemeljenim izgovorima i utjecajima. Takvo ponašanje roditelja, ukoliko izostane pravodobna intervencija stručnjaka, rezultira ponašanjem djeteta koje se očituje u nevoljkosti i odbijanju susreta s roditeljem, pri čemu razlozi takvim reakcijama djeteta ne leže u neposrednom, proživljenom iskustvu nekvalitetnog odnosa s roditeljem, već su posljedica izloženosti negativnim porukama i kvalifikacijama roditelja s kojim dijete živi, o roditelju s kojim ne živi.

U praksi se susrećemo i s manipulacijom od strane roditelja s kojim dijete ne živi, a koji vrijeme određeno za susrete i druženje s djetetom koristi za slanje negativnih poruka djetetu o drugom roditelju, komentira u negativnom kontekstu odgojne zahtjeve koje roditelj postavlja pred dijete, želi prikupiti što više informacija o kretanju i načinu života bivšeg partnera, uz negativističke komentare, čime dijete stavlja u izrazito nepovoljan i zahtjevan položaj, zlorabi svoje pravo na susrete s djetetom i doprinosi pojavi otpora djeteta u odnosu na roditelja s kojim živi. Ovakva ponašanja roditelja su neprihvatljiva i po dijete štetna, jer mogu nepovoljno utjecati na njegov emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj.

S obzirom na veliki broj prijava koje se odnose na povredu prava djeteta tijekom i nakon razvoda braka roditelja i prekida izvanbračne zajednice, kako bismo dobili jasniji uvid i cjelovitiju sliku stanja, od svih centara za socijalnu skrb u Hrvatskoj zatražili smo podatke za 2008. godinu o manipulaciji pravima djeteta tijekom razvoda braka ili prekida bračne ili izvanbračne zajednice roditelja. Na temelju podataka koje smo prikupili iz 85 centara za socijalnu skrb (uključujući 11 ureda zagrebačkog centra za socijalnu skrb), proizlazi kako su centri intervenirali u 2888 slučajeva u susretima i druženju roditelja s kojim dijete ne živi i djeteta te u slučajevima drugih potencijalno manipulativnih ponašanja jednog ili oba roditelja u odnosu na dijete, vezanih za prekid zajednice života. Intervencije su se odnosile na 3.909 djece. Od navedenog broja intervencija, u 873 (30,23%) slučajeva stručni tim centra je procijenio kako se radi o manipulaciji djetetovim pravom na susrete i druženje od strane roditelja s kojim dijete živi, uslijed čega se susreti ne održavaju ili se realiziraju u smanjenom opsegu u odnosu na postojeću sudsku odluku. Procijenjenim brojem slučajeva u kojima se radilo o manipulaciji djetetovim pravom, obuhvaćeno je ukupno 1325 djece. Navedeni postotak (30,23%) slučajeva, u kojima je procijenjeno da se radi o onemogućavanju ostvarenja prava djeteta na kontinuirani razvoj odnosa s oba roditelja, u skladu je s podacima prikupljenima za 2007. godinu, kada je iznosio 30,75%. Poteškoće na koje stručni radnici centara za socijalnu skrb nailaze u zaštiti djece u ovom području djelovanja ostale su na razini prošlogodišnjih. Odnose se na dugotrajnost sudskih postupaka i potrebu bolje kadrovske ekipiranosti centara. Opetovano je ukazano na nedostatak edukacije i supervizije stručnjaka, neadekvatne uvjete rada, nedostatak ili dislociranost suradnih stručnih službi u kojima roditelji s djecom mogu biti upućeni u tretman. Kao poseban problem javlja se nedostatak adekvatnog prostora za realizaciju susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim dijete ne živi, pod stručnim nadzorom. Iz dostavljenih podataka centara za socijalnu skrb

proizlazi da su u 2008. godini zabilježili ukupno 159 slučajeva u kojima je sud donio odluku o održavanju susreta i druženja djeteta s roditeljem u nazočnosti treće osobe. Vjerujemo da bi se problem nedostatka prostora za organiziranje susreta i druženja djece s roditeljem s kojim ne živi mogao otkloniti uz minimalan napor i ulaganja, a sve u interesu djece.

Kao poseban problem uočena je nespремnost roditelja za preuzimanje osobne odgovornosti za nastalu obiteljsku situaciju, kao i odgovornosti za položaj i reakcije djeteta, koje je nerijetko u tim situacijama rastrgano između roditelja te opterećeno roditeljskim sukobom. Naime, roditelji su, unatoč stresnoj i teškoj situaciji u kojoj se nalaze i vlastitom bolnom proživljavanju razvoda, odgovorni za dijete, djetetu trebaju pružiti potrebnu podršku te potrebe i interese djeteta staviti u prvi plan.

Želeći doprinijeti uspješnijem ostvarivanju prava djece suočene s prekidom obiteljske zajednice, uz ujednačenu i žurnu primjenu odredaba Obiteljskog zakona, vezano uz poduzimanje mjera obiteljskopravne zaštite, Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2008. godine organizirao stručne rasprave u Osijeku i Zagrebu, a u siječnju 2009. godine u Rijeci, koje su se bavile ovom temom. Na raspravama su sudjelovali stručnjaci iz centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, općinskih i županijskih sudova, državnog odvjetništva te odvjetnici i drugi stručnjaci koji su pokazali zanimanje za tu temu (ukupno 204 sudionika). Navedene rasprave kao i podaci koje smo u prethodnom izvještajnom razdoblju prikupili od centara za socijalnu skrb, za područje cijele Republike Hrvatske, doprinijele su formulaciji preporuka za poboljšanje položaja djece koja su suočena s razvodom braka roditelja ili prekidom bračne ili izvanbračne zajednice, a koje su upućene Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvu pravosuđa i Pravosudnoj akademiji. Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi upućena je preporuka o potrebi osnaživanja centara za socijalnu skrb u provođenju obiteljskopravne zaštite djece. Ministarstvu pravosuđa je upućena preporuka o osnivanju stručne službe u sudskim odjelima za obiteljskopravnu zaštitu djece. Pravosudnoj akademiji je preporučena edukacija sudaca koji rade na predmetima obiteljskopravne problematike u cilju njihove senzibilizacije i stjecanja potrebnih znanja iz područja koja se odnose na psihosocijalne aspekte razvoda braka i osobitosti dječjih reakcija u stresnoj situaciji prekida zajednice roditelja. O sadržaju navedenih preporuka detaljnije govorimo u poglavlju Prijedlozi i preporuke za poduzimanje mjera za sprječavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece. Podsjećamo na preporuku Ureda pravobraniteljice za djecu o potrebi uvođenja službe dežurstva sudova i žurno rješavanje predmeta obiteljskopravne problematike, upućenu Ministarstvu pravosuđa RH i Vrhovnom sudu RH 2006. godine, koja je i dalje aktualna.

Ured pravobraniteljice za djecu će i dalje sustavno pratiti način na koji djeca, tamo gdje je procijenjeno da je to u njihovom interesu, ostvaruju pravo na kontinuirano održavanje odnosa s oba roditelja nakon prekida obiteljske zajednice te inicirati i poticati stručne rasprave s ciljem pronalaženja načina za učinkovitije reagiranje u slučajevima kršenja prava djeteta na kontinuirani i nesmetani razvoj odnosa s oba roditelja.

4.4 ZAŠTITA DJECE OD TJELESNOG KAŽNJAVANJA

Sprečavanje tjelesnog kažnjavanja, posebice u obitelji, kao oblika nasilja prema djeci, od velikog je interesa Ureda pravobraniteljice za djecu te su u tom smislu poduzimane brojne aktivnosti, na pojedinačnoj i općoj razini. Naime, tjelesno kažnjavanje u obitelji, kao nasilno ponašanje čije su žrtve djeca i dalje je izuzetno prisutno u društvu, unatoč dobroj zakonskoj regulativi i brojnim dokazima koji upućuju na štetnost takvog postupanja, kratkoročnu i dugoročnu, kao i pojedinačnu i opću.

Odbor za prava djeteta UN-a definira tjelesno kažnjavanje kao svako kažnjavanje, ma kako blago ono bilo, kojim se primjenjuje tjelesna snaga s namjerom da se izazove neka razina boli ili nelagode. Kao metode tjelesnog kažnjavanja navode se: pljuska, udarac rukom, nogom ili predmetom (štapom, remenom, bičem, šibom, kuhačom i dr.), tresenje, bacanje, grebanje, ugrizi, povlačenje za kosu ili uši, prisiljavanje djeteta da stoji u neudobnim položajima, nanošenje opekline, prisiljavanje na gutanje i drugo. Važno je naglasiti kako Odbor razlikuje ono postupanje kojim se namjerno nanosi bol, nelagoda i poniženje, od zaštitničkog tjelesnog djelovanja odnosno intervencije čiji je cilj zaštita djeteta od opasnosti. Međutim, osim što je kao čin nasilja ono samo po sebi neprihvatljivo, kod tjelesnog kažnjavanja je dodatan izvor problema i taj, što je ponekad izuzetno teško odrediti granicu na kojoj ono prerasta u zlostavljanje.

Više istraživanja je pokazalo kako je primjena tjelesnog kažnjavanja u korelaciji s povećanjem nasilnog ponašanja u djece, pa čak predstavlja i najsnažniji prediktor nasilnog ponašanja u adolescentnoj dobi. Također, dokazana je veza između tjelesnog kažnjavanja i delikvencije, odnosno društveno neprihvatljivih ponašanja. Kvaliteta odnosa između roditelja i djece je značajno narušena u obiteljima gdje se primjenjuje tjelesno kažnjavanje, može pridonijeti tome da se djeca roditelja boje i izbjegavaju ih, a također je dokazana i veza između tjelesnog kažnjavanja i depresije u adolescentskoj dobi, smanjenog osjećaja samopouzdanja i asertivnosti te povećanog osjećaja bespomoćnosti i poniženosti. Tjelesno kažnjavanje povećava i vjerojatnost agresivnosti u odrasloj dobi, odnosno da će osoba biti nasilna prema svom partneru i djeci. Konačno, tjelesno kažnjavanje koje u kontinuumu nasilja prethodi zlostavljanju, često mu je i izravnim uzrokom – istraživanje na roditeljima koji su djecu zlostavljali pokazalo je kako je dvije trećine njihova ponašanja koje se karakterizira kao zlostavljanje, započelo kao „pokušaj da promijeni ponašanje djeteta“.

Republika Hrvatska u ovom području ima zadovoljavajuću zakonodavnu regulativu: tjelesno kažnjavanje u obitelji, kao odgojna metoda, zabranjeno je Obiteljskim zakonom, kojim su propisane mjere obiteljskopravne zaštite protiv roditelja koji tjelesno kažnjavaju svoju djecu. Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji propisane su prekršajne sankcije, a Kaznenim zakonom propisana je i kaznena odgovornost, u onim situacijama kada tjelesno kažnjavanje po svojoj snazi i posljedicama preraste u zlostavljanje djeteta.

Međutim, unatoč takvoj zakonodavnoj regulativi, ono što osobito zabrinjava jest činjenica da se u recentnim udžbenicima iz kaznenog prava, koji su ispitna literatura studentima, tjelesno kažnjavanje opravdava. Tako se u udžbeniku: „Opći dio kaznenog prava“ iz 2007. godine, autora Petra Novoselca, u izdanju Sveučilišta u Zagrebu navodi kako: „roditelji imaju dužnost

i pravo odgajati dijete pa im treba priznati i pravo da fizički kažnjavaju svoju malu djecu ako to ne čine na ponižavajući način i ako pritom djetetu ne nanose tjelesne ozljede...Pravo na takvo (ograničeno) tjelesno kažnjavanje roditelji mogu prenijeti i na druge osobe, npr. baku, unajmljenu čuvaricu, odgajateljicu u dječjem vrtiću...". Također, u istom udžbeniku se, kao jedan od razloga za isključenje protupravnosti navodi kako u skupinu razloga za isključenje protupravnosti nastalih u običajnom pravu, ubrajamo i pristanak oštećenika te pravo roditelja da kažnjavaju malu djecu.

Otvoreno, međutim, ostaje pitanje koju kronološku dob djeteta u primjeni možemo označiti malom te kako se djecu može tjelesno kažnjavati, a da to ne bude na ponižavajući način. Naravno, prenošenje „prava na kažnjavanje male djece“ nije u skladu s člankom 92. st. 2. Obiteljskog zakona prema kojem je roditelj dužan štiti dijete od tjelesnog kažnjavanja drugih osoba.

Nadalje, u knjizi Franje Hirjana i Mladena Singera, Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, izdanoj 2002. godine navodi se: „Pravo disciplinskog i pedagoškog kažnjavanja često se u teoriji kaznenog prava navodi kako općeusvojena okolnost koja isključuje protupravnost zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe. Valja uočiti da je odgojna vrijednost fizičkog kažnjavanja posebno problematična, da vrijedna dostojanstvo osobe (...) Ako se, međutim i prihvati stajalište o dopuštenom fizičkom kažnjavanju uobičajenom i pedagoškim tradicionalizmom, ono bi u svakom slučaju trebalo biti objektivno, tj. po svom načinu, intenzitetu i učestalosti u razumnom odnosu s disciplinskom i odgojnom svrhom, a ovlaštena osoba mora postupati s namjerom da postigne objektivno dostižne odgojne ciljeve“. Dakle, i ovdje se nalaze opravdanja za nasilno ponašanje prema djeci, s tezom kako tjelesno kažnjavanje ima razumnu disciplinsku i odgojnu svrhu.

Ovakva tumačenja odnosa zlostavljanja i tjelesnog kažnjavanja, odnosno argumentiranje u korist opravdanosti i dopuštenosti tjelesnog kažnjavanja u pravnoj literaturi, imaju u konačnici za posljedicu – nezaštićenost djece. Osobito je pri tome važno naglasiti kako se generacije pravnika educiraju ovom literaturom i primjenjuju ju u svom radu. Ne čudi stoga neujednačena primjena Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i Kaznenog zakona, kada se radi o tjelesnom kažnjavanju.

Primjerice, povodom jedne pritužbe Uredu, u slučaju kada je djevojčica igrajući se, slučajno djeda lupila stolicom, a on ju zbog toga tri puta udario šibom zbog čega je ona, prema liječničkoj dokumentaciji, zadobila lakšu tjelesnu ozljedu, nadležno državno odvjetništvo, u svom rješenju o odbacivanju kaznene prijave protiv djeda navodi: „...o zlostavljanju djeteta ili maloljetne osobe će se raditi kada roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba djetetu namjerno prouzrokuje znatan stupanj fizičke ili psihičke neugode. Dovoljan je dakle jedan događaj postupanja s maloljetnikom, ali takvog postupanja koje ozbiljno prelazi granice dopuštenog disciplinskog kažnjavanja maloljetnika ili razboritog postupanja u odgoju djeteta. Nadalje, nerazmjerno mali fizički inzulti, kao npr. šamar, koji se ne pojavljuje često, ne predstavlja zlostavljanje sve i kad su bez razloga zadani, i kada počinitelj pritom nije

postupao u svrhu odgoja maloljetnika. Intenzitet fizičke neugode valja cijeniti prema dobi i razvijenosti djeteta.“

Glavnom državnom odvjetniku uputili smo preporuku istaknuvši kako je dano obrazloženje državnog odvjetništva neprihvatljivo i šalje jasnu poruku kako država ne štiti one kojima je zaštita Ustavom zajamčena, već naprotiv, dopušta tjelesno kažnjavanje „kao odgojni postupak koji je društveno prihvatljiv“. Nadalje, zatražili smo informacije o načelnom stavu Državnog odvjetništva, vezano uz ostvarenje obilježja kaznenog djela iz čl. 213. st. 2. Kaznenog zakona, odnosno o tome koju razinu nasilnog postupanja prema djeci Državno odvjetništvo smatra zlostavljanjem djeteta u smislu navedenog Zakona, temeljem čega pokreće kazneni postupak u konkretnim slučajevima. Naime, uobičajeno je stajalište da se o zlostavljanju radi kada tjelesno kažnjavanje ostavi ožiljak na tijelu djeteta, što je ovdje bio slučaj, a iz ove odluke nadležnog državnog odvjetništva proizlazi kako je uzrokovanje lakše tjelesne ozljede u okviru odgojnih metoda prihvatljivo i nije podložno kažnjavanju po Kaznenom zakonu. Osim toga, zatražili smo i informacije o tome je li, nakon odbačaja kaznene prijave, Općinsko državno odvjetništvo pokrenulo prekršajni postupak temeljem čl. 170. st. 1. Zakona o prekršaju (NN 88/02., 122/02. i 105/04.) i čl. 15. st. 2. Zakona o državnom odvjetništvu (NN 51/01., 16/07. i 20/07.).

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske u svibnju 2008. godine, zatražilo je od Županijskog državnog odvjetništva da izvrši nadzor rada Općinskog državnog odvjetništva u ovom kaznenom predmetu te da dostave izvješće sa stajalištem o pravilnosti i zakonitosti postupanja i valjanosti obrazloženja odluke o odbačaju kaznene prijave. U prosincu 2008., Državno odvjetništvo nas je izvijestilo kako je u ovom slučaju zatraženo poduzimanje istražnih radnji zbog kaznenog djela tjelesne ozljede. Odgovore na naše upite vezano uz podnošenje prekršajne prijave kao i na načelan stav državnog odvjetništva vezano uz razlikovanje tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja, nismo dobili.

Naime, u slučajevima nasilja u obitelji kada policija ne pokrene prekršajni postupak nego procijeni da se radi o kaznenom djelu pa prosljedi izvješće nadležnom državnom odvjetništvu ili podnese kaznenu prijavu, a državno odvjetništvo donese odluku o odbačaju kaznene prijave, ukoliko nakon toga nadležno državno odvjetništvo ne podnese prekršajnu prijavu ili o odbačaju ne izvijesti policiju, dijete ostaje nezaštićeno, a počinitelj nekažnjen. Upravo je takav bio slučaj koji smo zaprimili povodom pritužbe vezano uz rješenje državnog odvjetništva o odbacivanju kaznene prijave, s gotovo istim obrazloženjem kao i u prethodnom primjeru, kada je, nakon naše preporuke, nadležno državno odvjetništvo ipak pokrenulo prekršajni postupak temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.

Kao primjere pozitivne prakse možemo navesti rezultate analize 34 pravomoćne presude iz 2006. i 2007. godine, koje su bile raspoložive u pisarnici Općinskog kaznenog suda u Zagrebu, za povredu članaka 213. Kaznenog zakona (zapuštanje i zlostavljanje djeteta i maloljetne osobe). Tjelesno kažnjavanje, u smislu odgojne metode, spominje se u sedam predmeta i sastavni je dio opisa djela u optužnom prijedlogu („Dogodi se da dobije od oca lagani šamar“, „Povremeno znao istući govoreći da je drolja“, „Roditelji ponekad i njih fizički kazne“, „Grubim odgojnim metodama zlostavljao mladb. kćer te je više puta udario otvorenim dlanom u predio lica uslijed čega je ona pala na tlo“) koje pokazuju kako nadležno državno

odvjetništvo slučajeve tjelesnog kažnjavanja prepoznaje i procesuiru. S obzirom na navedene primjere, smatramo kako Državno odvjetništvo Republike Hrvatske više pažnje treba posvetiti ujednačavanju svoje prakse u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i zakonodavstvom Republike Hrvatske u slučajevima tjelesnog kažnjavanja djece te jačanju svijesti i edukaciji svih stručnjaka na tom području.

Od navedena 34 predmeta, samo njih 20 je dostavljeno nadležnom centru za socijalni rad, iako Obiteljski zakon člankom 108. propisuje kako će sud, pred kojim se vodi prekršajni ili kazneni postupak u vezi s povredom djetetovog prava, pravomoćnu odluku dostaviti centru za socijalnu skrb i sudu koji je nadležan za izricanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Za zaštitu djece koja su žrtve obiteljskog nasilja, svakako bi bilo bolje da se presude centrima dostavljaju bez iznimke, kako bi oni mogli mjerama koje su im u nadležnosti, dodatno pratiti stanje u obitelji i nakon što je presuda donesena, tim više što je od 34 analizirane presude, 31 bila uvjetna.

Važno je ponovo istaknuti kako svako tjelesno kažnjavanje djece u obitelji ne predstavlja kazneno djelo te se može podvesti pod prekršaj iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Međutim, očito je kako tjelesno kažnjavanje često prerasta u zlostavljanje i zapravo predstavlja sastavni dio zlostavljajućeg ponašanja. U tim slučajevima, za konkretnu djecu koja su žrtvama ovih kaznenih djela izuzetno je štetno kada se zlostavljanje pokušava opravdati pokušajem odgoja, ispravljanjem ponašanja ili nemogućnošću da se na druge načine utječe na djecu. Upravo se Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji primjenjuje u situacijama kada je dijete, radi svog postupka ili ponašanja, kažnjeno na način kojim se definira tjelesno kažnjavanje, a u slučajevima kada nije dosegnut intenzitet, učestalost ili posljedica potrebna za zlostavljanje. Dosljedna primjena Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji zahtijeva od centara za socijalnu skrb da i slučajeve u kojima izriče najblažu mjeru iz svoje nadležnosti a to je upozorenje roditeljima, po službenoj dužnosti prijave policiji, odnosno da sami podnesu prekršajnu prijavu zbog tjelesnog kažnjavanja djece.

Represija bi trebala biti zadnji korak i posljednje sredstvo kojim se upozorava na takvo neprihvatljivo ponašanje roditelja. Često ni nije u najboljem interesu djece kada su im roditelji osuđeni na novčane ili zatvorske kazne, a svrha Kaznenog zakona nije da educira roditelje. Djeca će nabolje biti zaštićena kada roditelji prije svih, ali i socijalni radnici, učitelji, odgajatelji i drugi stručnjaci koji brinu za njihovu dobrobit, budu educirani i svjesni činjenice da tjelesno kažnjavanje uistinu donosi mnogo štete. I edukacija stručnjaka u policiji, državnom odvjetništvu i sudstvu svakako treba biti dio širih nastojanja da tjelesno kažnjavanje posve nestane iz prakse.

Vlada Republike Hrvatske je 2006. godine donijela Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, kojim se predviđa kao jedna od mjera i senzibiliziranje javnosti o potrebi sprečavanja tjelesnog kažnjavanja i svih drugih oblika nasilja nad djecom. Tako su kao aktivnosti predviđene: javno isticanje zabrane tjelesnog kažnjavanja, objavljivanje poruka kojima se upozorava na zabranu tjelesnog kažnjavanja na robi široke potrošnje koja je namijenjena djeci i odraslima te organiziranje tribina, savjetovanja i okruglih stolova, distribucija plakata i letaka, razvijanje javne svijesti putem medija. Kao nositelji aktivnosti navedeni su Ministarstvo obitelji, branitelja i

međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Gospodarsko i socijalno vijeće, jedinice lokalne (regionalne) samouprave, organizacije civilnog društva, djeca i roditelji. O važnosti sustavne edukacije javnosti na ovom području govori i podatak iz istraživanja koje je UNICEF proveo 2006. godine, a prema kojem 27% ispitanika smatra kako je za pravilan odgoj neophodno ponekad udariti dijete, a 29% smatra kako je opravdano udariti dijete ako je ono udarilo nekog drugog, da mu pokažemo kako to boli. Ukoliko je, posve opravdano, sastavnim dijelom uobičajenog javnog mišljenja i djelovanja u društvu postao i stav da je obiteljsko nasilje, ma kako blago ono bilo, čije su žrtve žene, posve neprimjereno i neprihvatljivo, smatramo još važnijim primijeniti iste standarde i na djecu i uložiti dodatne napore, kako bi sastavnim dijelom šire društvene svijesti postao stav kako ni najmanji oblik tjelesnog nasilja prema djeci nije prihvatljiv. U tome smatramo da posebnu ulogu, osim državnih institucija i nevladinih udruga trebaju imati i mediji.

Javna kampanja Vijeća Europe koja je u lipnju 2008. godine bila pokrenuta u Zagrebu, a koja se odnosi na širenje znanja o neprihvatljivosti tjelesnog kažnjavanja, svakako je prvi korak u tom smjeru, a ohrabruje i Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece koja je u siječnju 2009. predstavljena u Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Pravobraniteljica za djecu pozdravlja pokretanje ove kampanje i smatra ju iznimno važnom. Ona očekuje da će kampanja utjecati na vidljive promjene u stavovima i ponašanju odraslih prema djeci te da će odrasli odustati od ideje da su, bez mogućnosti tjelesnog kažnjavanja, bespomoćni u odnosu na djecu, kao i da će poraditi na svojoj kompetentnosti i pozitivnim roditeljskim i drugim vještinama. Vjerujemo da će kampanja pridonijeti jačanju svijesti o važnosti izgradnje odnosa ravnopravnog dostojanstva između odraslih i djece.

4.4.1 TJELESNO KAŽNJAVANJE U INSTITUCIJAMA

Zabrana i sankcioniranje tjelesnog kažnjavanja djece u institucijama kao što su škole ili dječji domovi, nisu tako dobro zakonski regulirani kao nasilje u obitelji. Iako Obiteljski zakon propisuje kako su roditelji dužni zaštititi dijete od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba, a propust roditelja da to učini je razlog za izricanje mjere oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, u nekim životnim situacijama ovaj članak nije moguće primijeniti, primjerice, na zaštitu djece koja borave u dječjim domovima.

Kazneni zakon u članku 213. propisuje kaznenu odgovornost za zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe, no ne možemo tvrditi da će svako tjelesno kažnjavanje ostaviti posljedice zlostavljanja. Osim toga, na tjelesno kažnjavanje može se primijeniti i članak 199. Kaznenog zakona koji inkriminira uvredu, a tvornom uvredom se smatra ona koja je ostvarena djelovanjem na tijelu uvrijeđene osobe, primjerice pljuska. No, za zaštitu prava djece od tjelesnog kažnjavanja kao oblika nasilja, nedostaje prekršajno-pravna odredba, kakva postoji u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji.

Prilikom obilaska jednog doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, informirani smo o tome kako „se dogodilo da je (jedna od djelatnica) udarila dječaka po guzi“, nakon čega se s

njom razgovaralo i upućivalo na primjerene metode odgoja djece, no nije došlo do prijavljivanja ovog djela. Iz Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, povodom naše preporuke, dobili smo odgovor kako je nakon inspekcijskog nadzora procijenjeno da nema elemenata za procesuiranje navedenog ponašanja u kazneno-pravnom smislu, s obzirom da se iz navoda djeteta moglo zaključiti da se fizička kazna dogodila samo jednom.

Isti problem postoji i vezano uz odgojno-obrazovne institucije. Naime, članak 70. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08.) propisuje kako „učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ostali radnici u školskim ustanovama dužni su poduzimati mjere zaštite prava učenika te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja učenika, odmah izvijestiti ravnatelja školske ustanove koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu. Način postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, propisuje ministar“. Jednako tako, pravna praznina postoji i u području predškolskog odgoja i obrazovanja.

Nemamo informacije o tome je li ministar propisao navedeni način postupanja, no tom odredbom se ni u kojem slučaju ne propisuje odgovornost i sankcioniranje osobe koja udari učenika, u smislu tjelesnog kažnjavanja.

Iako se možemo složiti s tvrdnjom da svaki udarac ne mora nužno povlačiti za sobom kazneno-pravnu odgovornost počinitelja, smatramo kako, unatoč tome, predstavlja čin nasilja prema djetetu. Kada se radi o djetetu koje je u izuzetno nepovoljnom položaju, posebno osjetljivo, bez roditeljske skrbi, odgovornost društva i države još je veća. Upravo zbog toga smatramo, kako je nepostojanje prekršajne odredbe za sankcioniranje tjelesnog kažnjavanja djece izvan obitelji, ozbiljan nedostatak i pravna praznina koju je potrebno što prije regulirati.

4.5 PREVENCIJA SUICIDA

Prema podacima MUP-a, u 2007. godini ubilo se 19 djece, a 46 ih je to pokušalo učiniti. U 2008. godini se ubilo 13 djece, a 60 je to pokušalo učiniti.

S obzirom da je 65 djece učinilo ili pokušalo suicid u 2007., a 73 djece je to učinilo ili pokušalo učiniti u 2008., očito je da je u dvije godine ukupan broj ovih tragičnih događaja porastao. Unatoč tomu što je broj učinjenih samoubojstava pao, zabrinjava specifični podatak da se u dobi mlađoj od 14 godina udvostručio ukupan broj samoubojstava i pokušaja samoubojstava (u 2007. godini bilo ih je osam, a u 2008. godini 16).

Epidemiološka istraživanja pokazuju zabrinjavajuću učestalost depresije među djecom, a rizik pokušaja suicida je 12 puta veći kod djece koja boluju od depresije.

Kod djece predškolske dobi učestalost depresije je 0,9%, među školskom djecom 1,9%, a među adolescentima 4,7% (prema Centru za krizne situacije).

Ove podatke smatramo alarmantnima i zabrinjavajućima.

Vezano uz pojedinačne slučajeve pokušaja samoubojstva djece Uredu pravobraniteljice za djecu su se obraćali i djelatnici centara za socijalnu skrb naglašavajući da je „sve više djece i adolescenata koji manifestiraju suicidalne ideje i pokušavaju suicid“, a „postojeći oblici pružanja pomoći nisu dovoljni“.

Komunicirali smo i s roditeljima djece koja su počinila suicid. Čuti njihovu patnju i nevjericu, biti svjedokom traženja razloga i uzroka i želje da sudjeluju i pomognu ne bi li se spriječila buduća samoubojstva djece, jedno je od najtežih iskustava našeg rada.

Zabrinutost izaziva i način izvještavanja o suicidima, kao i nedostupnost psihološke pomoći djeci i obiteljima, koja je nužna u slučajevima depresije djetinje dobi. Očito je da nedostaje šira društvena potpora obiteljima i djeci u procesu odrastanja, angažman većeg broja stručnjaka, institucija i udruga te snaga vršnjačke potpore.

Odbor za prava djeteta UN-a je još 2004. godine Vladi RH izričito preporučio da osigura unapređenje zdravlja adolescenata posebice, među ostalim, prevenciju samoubojstava i osiguravanja dostupnosti službi za psihološku pomoć i povjerljivih savjetovališta. Ove preporuke su implementirane u Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine.

Potaknuta tragičnim događajima pravobraniteljica je u ožujku 2008. godine mjerodavnima uputila preporuku i poziv za žurno i adekvatno postupanje kako na izmjeni zakonodavstva tako i na provedbi usvojenih zakona, podzakonskih propisa i smjernica. Preporuku je uputila Vladi, Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvu znanosti obrazovanja i športa, Ministarstvu kulture, Zavodu za javno zdravstvo i Središnjem državnom uredu za upravu, kao nadzornom tijelu jedinica lokalne samouprave. Izrazila je svoju zabrinutost radi samoubojstava djece i preporučila i zatražila njihovo žurno djelovanje kako bi se samoubojstva djece prevenirala i kako se o njima ne bi izvještavalo na način koji ugrožava djecu i koji ne odgovara osnovnim profesionalnim kriterijima. S obzirom na zabrinjavajuće podatke o suicidima za 2007. godinu, a rok provedbe za izradu, usvajanje i provođenje programa prevencije samoubojstava je bio 2006. godina, zamolili smo detaljno izvješće o šestom (program prevencije samoubojstava) i sedmom (dostupnost službi za psihološku pomoć i povjerljivih savjetovališta) indikatoru provedbe mjere 13, poglavlja II-Zdravlje, Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine. Pravobraniteljica se istodobno putem medija obratila i javnosti, s pozivom stručnjacima i znanstvenicima da svoje stručne i znanstvene spoznaje stave na raspolaganje onima koji ih mogu i trebaju pretvoriti u preventivna djelovanja.

Nakon tog javnog poziva primili smo psihološko tumačenje suicida kao društvene pojave i žurnu zamolbu Hrvatske psihološke komore (HPK) za podršku njezinom uključivanju u izradu programa prevencije suicida. Svoju podršku uključivanju Komore, kao mogućem sukreatoru i

provoditelju programskih aktivnosti usmjerenih prevenciji suicida, Ured je odmah s preporukom uputio Vladi, ministarstvima, Zavodu za javno zdravstvo, Središnjem državnom uredu za upravu i Vijeću za djecu.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je podržalo prijedloge pravobraniteljice za djecu za aktivno uključivanje HPK kao krovne udruge psihologa u prevenciju suicida. Ministar je izvijestio Ured da se aktivnosti unapređivanja tjelesnog i mentalnog zdravlja djece i mladeži provode kroz redovnu djelatnost timova školske medicine i kroz pojedine projekte. Zatim, da je od 2005. do 2007. provedena edukacija učitelja osnovnih škola za prepoznavanje depresije kod učenika na području Grada Zagreba, a da će u 2008. projektom biti obuhvaćena i druga područja Hrvatske. Ministarstvo je navelo i projekt Službe za školsku i sveučilišnu medicinu Zavod za javno zdravstvo Sisačko moslavačke županije „Unapređenje sistematskih pregleda učenika prvih razreda srednje škole“. Iz izvješća koje smo zaprimili proizlazi da je to ministarstvo ostvarilo suradnju s Hrvatskom psihološkom komorom i napravilo plan za neke konkretne akcije (priručnici za školsko osoblje, roditelje i djelatnike u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i medijima, edukacija svih rizičnih skupina na multidisciplinarni način te formiranje timova za krizna stanja u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa).

U svojim odgovorima pravobraniteljici, ministar kulture izvijestio je o aktivnostima ministarstva u ostvarenju mjera koje se odnose na slobodno vrijeme, kulturu i dječje stvaralaštvo te o poticanju i podržavanju svih ostalih mjera vezanih uz ostvarivanje prava i interesa djece. Djelovanje medija u izvješću se ne spominje.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa izvijestilo nas je o provođenju školskih preventivnih programa i 1350 voditelja tih programa. Imenovani su i članovi timova za krizne intervencije za slučaj kriznih događaja u sustavu odgoja i obrazovanja. Iako Ministarstvo navodi da su školski preventivni programi odraz posebnosti škole te interesa učenika i prosvjetnih djelatnika, mišljenja smo da je u cilju prevencije suicida nužno osmišljavanje preventivnih programa s jasno definiranim ciljevima i uključenim stručnjacima mentalnog zdravlja. Čini nam se da nije rješenje tražiti elemente prevencije suicida u postojećim programima, koji nisu rađeni za tu svrhu, već treba izraditi isključivo prevenciji suicida usmjerene preventivne programe pa onda njihove ciljeve korelativno ostvarivati i u drugim preventivnim programima. I to ministarstvo je suglasno s prijedlogom da HPK sudjeluje u izradi prijedloga prevencije i izvedbi programa.

U zadnjim izvješćima (iz prosinca 2008.) Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) dostavio nam je podatke o samoubojstvima djece i mladih do 19. godine i pokušajima samoubojstava za vrijeme bolničkog boravka. Broj izvršenih samoubojstava (od 1985. do 2007.) u dobi do 14. godine ne prelazi jedan slučaj na 100.000 stanovnika te ima blago padajući trend, dok je trend u dobi od 15 do 19 godina promjenljiv, tako da je stopa izvršenih suicida od 1985. do 1999. značajno rasla, zatim se pokazao trend pada do 2005. pa ponovni rast u 2006. te stagnacija u 2007., kada su zabilježena četiri izvršena samoubojstva kod djece mlađe od 14 godina i 23 samoubojstva kod mladih od 15 do 19 godina. Iz izvješća proizlazi da je neprilagođeno ponašanje (npr. bježanje od kuće) i sklonost samodestrukciji (razmišljanje o samoozljeđivanju ili pokušaj samoubojstva) istraživana kao mogući utjecajni čimbenik za rizična ponašanja u djece i mladih u ESPAD istraživanjima 2003. i 2007. godine. U bolničkim

boravcima u 2006. godini bilo je 26 namjernih samoozljeđivanja kod djece mlađe od 14 godina. U 2007. godini takvih ozljeđivanja je bilo 40. Djeca starija od 15 godina u 2006. godini samoozljeđivala su se u 74 slučaja (ne znamo točan broj djece, jer HZJZ iznosi podatke za osobe do 19 godina). U 2007. bilo je 113 takvih slučajeva za ovu dobnu skupinu. Zavod i županijski zavodi susreću se sa sve većim potrebama za uslugama savjetovališta pri službi za školsku medicinu. Iz izvješća o posjetima savjetovalištim u osnovnim i srednjim školama proizlazi velik interes i za područje učenja, rizičnog ponašanja, mentalnog zdravlja, reproduktivnog zdravlja i kroničnih bolesti. Zabrinjavajući je navod da HZJZ nema ni financijskih niti kadrovskih mogućnosti za dodatne poslove koji su u skladu s nacionalnim programima za djecu i mlade iako se „za tim programima te jačanjem mreže podrške za probleme mentalnog zdravlja ukazuje potreba na terenu“. Ured pravobraniteljice za djecu podržava višegodišnji apel Zavoda da se podrže stručne inicijative za smanjenjem normativa za školsku djecu i mlade koji je sada 5.000 učenika i studenata na jedan liječnički tim.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi nas je u siječnju 2009. izvijestilo da je osnovalo Stručnu radnu skupinu za izradu Programa prevencije samoubojstava kod djece i mladih. Do konačne izrade Programa prevencije samoubojstava sufinancirat će projekt Centra za krizne situacije „Rano prepoznavanje simptoma i rizičnog ponašanja kod djece i mladeži“. I Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti nas je izvijestilo da je u rujnu 2008. osnovana ta radna skupina, a Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa da ono „nije izravno nadležno tijelo za unapređenje tjelesnog i mentalnog zdravlja djece...“ no da će se „u potrebnom trenutku odgovorno uključiti u inicijative mjerodavnog tijela“.

Istovremeno, jedan od primjera dobre prakse je projekt „Depresija i suicid - rano prepoznavanje simptoma i rizičnog ponašanja kod školske djece“ Centra za krizne situacije, financiran od Gradskog ureda za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje Grada Zagreba. Riječ je o programu edukacije učitelja iz područja ranog prepoznavanja depresivnih simptoma i prevencije suicidalnog ponašanja. Obavijest Uredu pravobraniteljice iz Gradskog ureda upućuje na provođenje projekta kao mjere iz Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine čiji je nositelj jedinica lokalne samouprave. U okviru projekta tiskana je edukativna brošura za učitelje i nastavnike „Depresija i suicidalno ponašanja učenika“. U ovom projektu su znanje i motivaciju udružile lokalna zajednica i civilna udruga.

Možemo se složiti s podržavanjem trenutnih aktivnosti civilnog društva od strane državnih tijela, no istovremeno smo vrlo nezadovoljni dinamikom provođenja prevencije suicida, a izvješća ministarstava ne umanjuju, na žalost, našu zabrinutost. Naime rok za izradu, usvajanje i provođenje programa prevencije samoubojstava bio je 2006. godina, a tek je krajem 2008. pri MZSS osnovana radna skupina za izradu tog programa. Osim toga mišljenja smo da je škola, s obzirom na to da ju sva djeca pohađaju u doba intenzivnih psihosocijalnih razvojnih kriza, mjesto za izravne utjecaje usmjerene unapređenju svih aspekata djetetovog razvoja i zdravlja pa tako i tjelesnog i mentalnog zdravlja, stoga možemo prihvatiti navod da ona nije tijelo nadležno za unapređenje tjelesnog i mentalnog zdravlja.

Pravobraniteljica za djecu je prilikom jednog od samoubojstava djece još u studenom 2007., uputila poruku javnosti i pozvala medije da, posebno kad je riječ o samoubojstvima,

izvještavaju s velikim obzirom i izbjegavaju svaki senzacionalizam, jer osobni procesi vezani uz ovakve tragične događaje zahtijevaju pomoć i podršku bliskih ljudi i stručnjaka, a publicitet dodatno opterećuje djecu koja su posebno senzibilna i ranjiva. Također ih je pozvala da, umjesto istraživanja života žrtava i njihovih obitelji, pozornost obrate na depresiju i suicid kao zabrinjavajuću pojavu, na probleme odrastanja, nerazumijevanje razvojnih procesa i teškoća s kojima se suočavaju današnja djeca i mladi. Zanimljivo je da su nam se nakon nekih tragičnih događaja javili predstavnici više udruga, stručnjaci, ravnatelji škola, novinari, pitajući što ćemo učiniti da „*ovakvo izvještavanje prestane i da se nijedno dijete više ne ubije*“. Žao nam je da se mnogi od njih nisu oglasili u javnosti i svoja stručna znanja dali na raspolaganje i javnosti, i onima koji donose odluke i stvaraju uvjete za zdravo djetinjstvo.

Iako je zakon predvidio ovakvu vrstu djelovanja Ureda pravobraniteljice za djecu (putem preporuka, poruka, upozorenja i apela), nije predvidio (osim obavijesti tijelu nadzora) načine obvezivanja na postupanje tijela kojima su upućene preporuke Ureda. Na žalost, još uvijek se o samoubojstvima djece izvještava senzacionalistički, s detaljima i istraživanjem razloga u pojedinačnom slučaju. Ohrabruje da mnogi novinari negoduju protiv ovakvog izvještavanja i u potpunosti su svjesni njegove štetnosti. Mnogi su se složili s nama da dječje tragedije ili šok i tugu ne treba učiniti dostupnim javnosti, ni u tiskanim niti u elektroničkim medijima, jer im ono neće pomoći da prevladaju tjeskobu, traumu i prođu neophodni proces žalovanja.

Pri tome, ne treba zaboraviti pozitivan utjecaj medija u upozoravanju na problem suicida i na važnost preventivnog djelovanja, prepoznavanja i neumanjivanja važnosti nekih znakova kod djece.

Važnost preventivnog djelovanja je nemjerljiva, jer su rezultati u drugim zemljama pokazali da rano započinjanje liječenja depresivnih poremećaja, koji su u izravnoj vezi sa suicidom, dovode do smanjenja suicidalnog ponašanja. Pri tome je nužna međusustavna povezanost i aktivnost različitih stručnjaka. Unatoč preventivnim programima nekih civilnih udruga i obiteljskih centara, s dosadašnjom razinom prevencije ne možemo biti zadovoljni budući da su obvezujući rokovi za reakciju odgovornih istekli, a broj pokušaja samoubojstava djece raste.

4.6 ZDRAVSTVENI ODGOJ I OBRAZOVANJE

U nastavku naših aktivnosti na ovom području, a prema obavijestima iz medija o rezultatima vrednovanja učinaka eksperimentalnog provođenja zdravstvenog odgoja, doznali smo i za odluku Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa da ne uvede zdravstveni odgoj u osnovne i srednje škole. Zabrinuti zbog te odluke zamolili smo u 2008. godini institucije koje su bile uključene u provođenje eksperimentalnog zdravstvenog programa da nas izvijeste o programu i rezultatima njegova vrednovanja.

Ministra znanosti, obrazovanja i športa smo, s namjerom snaženja provedbe preuzetih međunarodnih obveza Republike Hrvatske na području prava djece, ostvarivanja ciljeva i

provođenja mjera Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine te praćenja prava djeteta na kvalitetan zdravstveni odgoj, zamolili da nas žurno izvijesti o provođenju zdravstvenog odgoja u hrvatskim školama putem odgovora na pitanja:

- U kojim osnovnim i srednjim školama se provodi eksperimentalni program zdravstvenog odgoja?
- Koliko je sati eksperimentalnog zdravstvenog programa prosječno ostvareno u školskoj godini 2007/2008.?
- Koliko sati se, od gornjeg broja, odnosilo na svako od pet područja zdravstvenog odgoja i obrazovanja?
- Koliko je učenika bilo uključeno u program (posebno za osnovnu, posebno za srednju školu)?
- U kojim školama se program provodi u školskoj godini 2008/2009.?
- Koliko je učenika uključeno?
- Kako je provedeno stručno usavršavanje izvoditelja programa?
- Tko izvodi program (osobe kojih struka)?
- Kako je provedeno praćenje provedbe programa?
- Koji su nalazi vanjskog vrednovanja?

Ministra zdravstva i socijalne skrbi zamolili smo da nas izvijesti o saznanjima vezanima uz provođenje zdravstvenog odgoja i obrazovanja u osnovnim i srednjim školama te o svojoj procjeni preventivne snage sadašnjeg programa i njegova provođenja u svim njegovim dijelovima, a posebice u dijelu koji se odnosi na spolnost. Zanimalo nas je i što je učinjeno glede prijedloga Stručnog povjerenstva Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za izradu mišljenja o programima zdravstvenog odgoja u školama od 29. ožujka 2007. da se „... *razmotri mogućnost izrade i provedbe jedinstvenog redovitog programa zdravstvenog odgoja od strane stručnih institucija koje za to imaju nadležnost, znanja i kapacitete provedbe*“.

Agenciju za odgoj i obrazovanje zamolili smo za izvješće o tome kako je provedeno stručno usavršavanje izvoditelja Programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja prije eksperimentalnog provođenja putem odgovora na pitanja:

- Koliko je voditelja za osnovnu školu prošlo program stručnog usavršavanja, a koliko za srednju?
- Tko su bili provoditelji stručnog usavršavanja (posebno za svaki od dva programa)?
- Koliko sati iznosi program stručnog usavršavanja?

Također smo zatražili da nam dostave programe stručnog usavršavanja za provođenje Programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja za osnovnu i srednju školu.

Radi praćenja pripreme i provođenja Programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja u hrvatskim školama zatražili smo od Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Instituta „Ivo Pilar“, Škole narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, da nas izvijeste o tome kako je provedeno praćenje provedbe ovog programa i njegovo vanjsko vrednovanje. Zamolili smo i dostavu integralnog izvješća i zaključka praćenja i vanjskog vrednovanja koje je dostavljeno Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, kao i dostavu programa praćenja provedbe i vanjskog vrednovanja Programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi nas je izvijestilo o zaključku Stručnog povjerenstva za izradu mišljenja o programima zdravstvenog odgoja u školama da se: „po završenom praćenju i vanjskom vrednovanju rezultata provedbe eksperimentalnih programa zdravstvenog odgoja razmotri mogućnost izrade i provedbe jedinstvenog redovitog programa zdravstvenog odgoja, od strane stručnih institucija koje za to imaju nadležnost, znanja i kapacitete provedbe“.

Agencija za odgoj i obrazovanje nas je izvijestila o stručnom usavršavanju 41 učitelja i stručnog suradnika za provedbu eksperimentalnog programa u osnovnim školama i 21 nastavnika i stručnog suradnika za provedbu Programa u srednjoj školi. Program stručnog usavršavanja nam nije dostavljen jer je on „autorsko pravo udruga, a MZOŠ izabralo je isti od njih otkupilo te agencija ne posjeduje tražene materijale“.

Iz izvješća Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja proizlazi da je na natječaj bila prijavljena 21 škola (10 osnovnih i 11 srednjih) od čega je Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa izabrao devet osnovnih i šest srednjih. Iz plana evaluacije proizlazi da je informirani pristanak o dobrovoljnom sudjelovanju u programima zatražen od roditelja. Nema podataka da se isto tražilo i od djece. Podaci o odzivu učenika govore da je u osam osnovnih škola (jedna je u međuvremenu odustala) u program bilo uključeno 816 učenika petih razreda što iznosi 84,1% svih učenika petih razreda tih osam škola. U srednjoj školi uključeno je bilo 594 učenika odnosno 70,5% od ukupnog broja učenika u prvim razredima ovih šest škola. Centar nam je odbio dostaviti rezultate evaluacije, s obrazloženjem da su oni vlasništvo naručitelja tj. Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

Ni uz opetovanu zamolbu, izvješće od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa koje, čini se jedino posjeduje cjelovite informacije, nismo primili unatoč odredbi Zakona o pravobraniteljju za djecu koja propisuje da su sva tijela državne uprave dužna pravobraniteljici za djecu osigurati dostupnost i uvid u sve podatke, informacije i akte koji se odnose na prava i zaštitu djece.

Stajalište Ureda pravobraniteljice za djecu je i dalje da su točne i znanstveno utemeljene činjenice vezane uz mentalno i fizičko zdravlje djece i mladih nužne za zaštitu njihova zdravlja i života. Osim toga, Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja u kojoj dijete već u dobi od 14 godina može dati dobrovoljni pristanak na spolni odnos. Tim više je nužno osposobiti djecu prije 14. godine za odgovorno i samozaštitno spolno i opće zdravstveno ponašanje, te

ih informirati o rizicima i opasnostima, ne dovodeći u pitanje snagu i važnost obiteljskog odgoja.

Prema onome što smo mogli doznati iz medija, proizlazi da su i evaluatori došli do zaključka da su program tako važnog segmenta odgoja i obrazovanja, koji uključuje i prevenciju ovisnosti i zaštitu reproduktivnog zdravlja, trebali izraditi stručnjaci i mjerodavne institucije, a ne udruge.

Neugodno smo iznenađeni odlukom Ministarstva znanosti obrazovanja i športa da, zbog toga što učinci programa udruga nisu zadovoljavajući, odustane od uvođenja zdravstvene edukacije, koja je životno važna za djecu, umjesto da odustane od nedovoljno učinkovitih programa. Tim prije što je izgubljeno toliko vremena, a i značajna sredstva koja su trebala biti uložena u izradu kvalitetnog programa, a sve je to izazivalo zbunjenost i djece i šire javnosti.

Nedvojbeno je da se sadržaje zdravstvenog odgoja i obrazovanja može „pojačati” i unutar drugih nastavnih predmeta, ali to još uvijek nije jamstvo da će djeca dobiti potrebne informacije. Naime, ranije se takav model pokazao nedovoljno učinkovitim, jer je ovisio i o spremnosti i motiviranosti nastavnika, opterećenosti učenika i programa, odnosno o drugim objektivnim i subjektivnim čimbenicima. Zbog toga se događalo da nisu svi učenici dobili neophodne informacije, među kojima su svakako one o zaštiti od spolno prenosivih bolesti, neželjene trudnoće, nasilju u adolescentskim vezama, odgovornom i rizičnom ponašanju.

Neosporno je da je odgoj djeteta pravo i dužnost roditelja, u čemu im društvo i država trebaju pružiti pomoć i podršku kroz odgovarajuću mrežu usluga. No, s druge strane, Konvencija o pravima djeteta navodi da dijete ima pravo na informacije u skladu sa svojom dobi, iz čega proizlazi da se djeci i mladima ne može ograničavati pravo pristupa informacijama koje su važne za njihov život i očuvanje zdravlja, bez obzira na dopuštenje ili protivljenje njihovih roditelja ili bilo koga drugog.

Podsjećamo još jednom da je Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koji je donijela Vlada RH, izrijekom naveo da je nužno educirati mlade o zaštiti reproduktivnog zdravlja, provoditi programe prevencije i suzbijanja AIDS-a, prevenciju ovisnosti, prevencije nasilja itd. (Poglavlje Zdravlje, točka 13, str. 35 i poglavlje Odgoj i obrazovanje točka 4., str 19). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa jedan je od nositelja provedbe tih mjera.

Stoga smatramo neprihvatljivim odustajanje Ministarstva od uvođenja programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja u osnovne i srednje škole u nekom od prikladnih oblika.

4.7 ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE SPORTOM

Godina 2008. je treća godina u kojoj je Ured pravobraniteljice za djecu bio usmjeren pravima djece koja se bave tjelesnom aktivnošću i sportom ili se zanimaju za sport. Ured je u

2008. godini postupao prema 13 prijava i šest općih inicijativa. Neke od njih ćemo detaljnije opisati.

Djelovanje Ureda u tih 19 predmeta obuhvaćalo je komunikaciju sa sportskim klubovima i savezima, Hrvatskim olimpijskim odborom, Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvom unutarnjih poslova, Kineziološkim fakultetom, gradovima i dakako s podnositeljima. U najvećem broju slučajeva smo se s preporukom i zahtjevom za izvješćem obraćali klubu, savezu, HOO, MZOŠ-u i MUP-u, ukoliko se radilo o nasilnom ponašanju.

Prijave su se odnosile na zlostavljajuća ili neadekvatna ponašanja odraslih, na prostorne, vremenske i organizacijske uvjete bavljenja sportom, na oglašavanje i sponzorske ugovore, medijski tretman sportskih aktivnosti, sport kao „temu“ roditeljskog sukoba. Prijavitelji su najčešće bili roditelji, a u dva slučaja sportski klub. Od sportova, u prijavama se spominju: tenis, košarka, nogomet, sinkrono plivanje, skokovi u vodu, klizanje, karate i taekwondo.

Uredu se javila uprava sportskog kluba s prijavom o zlostavljanju djece na klupskim terenima od strane čuvara terena. Preporučili smo postupanje i zatražili izvješće od gradonačelnika grada i ravnateljstva policije. Iz zaprimljenih izvješća proizlazi da je gradsko poglavarstvo ovlastilo Zajednicu športskih udruga grada za postupanje s naznakom da je prioritetna zadaća „osiguranje nesmetanog rada djece i mladeži“. U izvješću MUP-a navodi se da je protiv čuvara podnijet optužni prijedlog Prekršajnom sudu zbog prekršaja protiv javnog reda i mira, dok nije utvrđena osnovana sumnja da je na štetu maloljetnih polaznika škole počinio kazneno djelo. On je upozoren i *„upoznat s mogućim posljedicama ukoliko se nastavi ponašati na dosadašnji način“*. O svemu poduzetom i utvrđenom obaviješten je općinski državni odvjetnik za mladež. Zaključili smo, iz dostavljenih izvješća, da su uloženi napor u smjeru rješavanja problema. Podnositelj nas je obavijestio da su „rezultati vašeg istraživanja i poduzimanja mjera zaštite omogućili neometano odvijanje klupskih aktivnosti“.

U drugom slučaju, u koji smo uključili više nadležnih tijela, o *„određenim negativnostima“* od strane trenera kluba Ured je obavijestio otac, s molbom za zaštitom svoga djeteta. U prijavi se spominje: maltretiranje, kažnjavanje dječaka dodatnim vježbama, izbacivanje iz kluba, omalovažavanje, vođenje treninga od strane maloljetne osobe, „izbacivanje djece na temperaturu od -7 stupnjeva“ kao i da je policija upoznata s tim navodima. Kako iz prijave nije razvidno radi li se o mogućem zlostavljanju djeteta, o načelima i načinima treniranja ili o nezadovoljstvu roditelja radom kluba, zatražili smo od kluba, saveza, HOO, MZOŠ-a i MUP-a da nas izvijeste o relevantnim okolnostima slučaja i poduzetom. Iz izvješća proizlazi da je prijavitelj s klubom i samim trenerom imao svojedobno korektne odnose te je bio uključen u rad tijela kluba. Također proizlazi da su neki postupci koji se navode u prijavi zapravo načini treniranja (dodatni sklekovi, čučnjevi i sl.). Što se tiče vođenja treninga od strane maloljetnih sportaša, Ured je mišljenja da povremena uključivanja mladih sportaša u trening, ako su dogovoreni i pod supervizijom trenera, može biti korisno za djecu i mlade. U izvješću je priloženo i 16 anketnih upitnika u kojima roditelji iskazuju zadovoljstvo radom kluba i trenera i opovrgavaju navode iz prijave.

Unatoč tome što se ne mogu zanemariti izjave većeg broja roditelja, nikako ne odobravamo uključivanje djece u ovaj sukob i traženje njihova potpisa na anketi na što smo upozorili

klub. Sportski savez je izrazio zabrinutost zbog situacije u kojoj postoji mogućnost da se u jednom od klubova ne poštuju prava djece-sportaša, proveo je nadzor nad radom kluba te nije nađeno da ponašanje trenera odstupa od pedagoškog i sportskog pristupa u radu s djecom. HOO je temeljem naše prijave savezu uputio preporuku o poduzimanju potrebnih koraka, a sam nije na temelju dokumentacije, izvješća, očitovanja trenera i drugih osoba mogao utvrditi postojanje zlostavljanja, te smatra da se radi o nezadovoljstvu roditelja. Izvješće MUP-a, ukazuje da je provedena kriminalistička obrada dovršetkom koje nisu utvrđeni elementi kaznenih ili prekršajnih djela počinjenih na štetu djeteta. Usto su sve prikupljene obavijesti proslijeđene, uz posebno izvješće, na znanje i odluku Općinskom državnom odvjetniku za mladež. Iz navedenog proizlazi da su mnoge institucije pokazale brigu i djelovale u okviru svojih nadležnosti te su donijele istovrsne zaključke. Ured na temelju izvješća može pretpostaviti da se radi o sukobu odraslih, u koje nisu smjela biti uključena djeca, o čemu smo obavijestili prijavitelja i klub. Stoga smo preporučili roditelju da, uz otvorenu komunikaciju s djetetom, eventualno uz stručnu podršku, pokuša doznati što je to što dijete privlači u sportu, kakvi su načini treninga za njega prihvatljivi i da tada zajedno donesu odluku o daljnjem bavljenju sportom.

U jednom predmetu je pravo djece tek indirektno bilo povezano sa sportom, zbog problema oko korištenja igrališta za trening djece i utakmice. Zbog neriješenih vlasničkih odnosa za zemljište koje se nalazi u blizini hotela, (kupci hotela tvrde da zemljište, ovdje u naravi sportski nogometni teren čini tehnološku cjelinu kao pripadajući sadržaj hotelskom objektu), nije moguće bez problema koristiti sportski teren. S obzirom da ta materija nije još zakonom utvrđena, predstavnici kluba su upućeni na dogovor s jedinicom lokalne samouprave kao pravne osobe koja na određeni način još može raspolagati tim zemljištem.

Vezano uz prijave o kasnim terminima treniranja, preporučili smo nadležnima koordinirano djelovanje vezano uz djeci primjereno vrijeme i druge uvjete treniranja, posebice u odnosu na odredbu Obiteljskog zakona (čl. 95.) kojom se djeci mlađoj od 16 godina zabranjuju noćni izlasci (vrijeme od 23 do 5 sati) bez pratnje roditelja ili druge odrasle osobe kao i respektiranje dječjih školskih obveza, umora, mentalnog zdravlja i sigurnosti. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa koje je u ovom slučaju podržalo stav i preporuku pravobraniteljice, uputilo je Zagrebačkom holdingu, Podružnici upravljanja športskim objektima, traženje vezano uz novi raspored korištenja navedenog športskog objekta kako djeca ne bi koristila termine poslije 21 sat. Holding također izjavljuje da je spreman, vezano uz preporuku Ureda pravobraniteljice za djecu, uključiti se u koordinirano djelovanje da se djeci mlađoj od 16 godina omoguće treninzi u primjereno vrijeme sukladno odredbama Obiteljskog zakona. HOO je od sportskog saveza zatražio da se vodi briga o „preporukama Pravobraniteljice za djecu koje se odnose na primjereno vrijeme, klizačkih treninga“. Iz svih izvješća proizlazi interes za prilagodbu termina djeci, kao i otegotne okolnosti vezane uz prostor i premali broj površina za trening.

Uredu se obratio roditelj s pritužbom na mjesto proglašenja najboljih natjecatelja koje se, umjesto na sportskom terenu, održalo „u kafiću u prostoru za pušače, veličine 1,5x2,5 m²“. Pri tome nas je posebno zabrinuo mogući negativni doživljaj djece o vlastitoj vrijednosti i osobnom uspjehu, koji može biti potaknut neadekvatnim prostorom. Iz primljenih izvješća

(od kluba, saveza i HOO) proizlazi da proglašenje nije bilo moguće na sportskom terenu, koji je tada bio zauzet, pa je, da djeca ne budu iznevjerena, prilagođen prostor dijela ugostiteljskog objekta koji je dekoriran i u kojem je zabranjeno pušenje za tu priliku. Također smo obaviješteni da će se u buduću proglašenja odvijati u prosincu na svečanoj skupštini saveza, što nam se čini promišljenom odlukom usmjerenom dobrobiti djece.

U jednoj prijavi roditelji su se žalili na regularnost te organizaciju i vođenje utakmice. Složili smo se s prijaviteljima da uplitanje ambicija odraslih u dječjih svijet igre i sporta može biti opasno i za dječji razvoj štetno. Iz odgovora kluba proizišla je spremnost na informiranje roditelja i unapređivanje suradnje, a istovremeno i velika uvrijeđenost zbog toga što su prijavljeni.

Sportski tereni i sportska natjecanja su mjesta intenzivnog oglašavanja. To su ujedno mjesta koja su zanimljiva djeci pa smo često svjedoci izloženosti djece reklamama sa sadržajima koji nisu za njih ili im mogu štetiti, kao što su reklame za alkoholna pića i pivo ili „nezdravu“ hranu. I sportski klubovi su mjesta reklamiranja sponzora što je u direktnoj vezi s potpisivanjem sponzorskih ugovora. Neki roditelji na to ne pristaju, nakon čega se dijete, prema informacijama roditelja, sankcionira zbog odluke zakonskih zastupnika da ne potpišu ugovor kojeg smatraju iskorištavanjem djece za ostvarivanje materijalne dobiti. Nakon toga roditelji često traže ispis, no dostava ispisnice se odbija te se tako djetetu onemogućava natjecanje u nekom drugom sportskom društvu. Čini se da, u ovom dijelu klupskog rada, postoji još znatan broj pravnih nedoumica i aspekata koji nisu u direktnoj vezi s djetetovom tjelesnom aktivnošću i sportom.

Otac četvero djece, od kojih je dvoje malodobno, upozorio je Ured da je Nova Tv najavila (kasnije i emitirala) prijenos meča nasilnog borilačkog sporta u kojem nastupa Mirko Filipović. Zgrožen je što se takvo nasilje prikazuje u podne, pa još subotom, odnosno vikendom kad je obitelj na okupu, najčešće pred televizorom. Smatra da takvi medijski sadržaji i davanje publiciteta nasilnim „sportovima“ utječu na nasilno ponašanje djece, da su posredno odgovorni za slučajeve brutalnih obračuna među djecom i bullyinga te da otežavaju roditeljima odgajanje djece, a djeci su nažalost privlačni. Zauzima se za isticanje pozitivnih primjera, pravih uspješnih sportaša (Kostelića, braće Skelin, Blanke Vlašić...). O tome smo obavijestili Vijeće za elektroničke medije, ističući to kao primjer da Pravilnik o postupanju tv nakladnika radi zaštite maloljetnika treba obuhvatiti sve programske sadržaje pa tako i sportske, a ne samo filmove, serije i slično.

Bavljenje sportom bilo je u jednom slučaju „argument“ roditelju u obračunu s drugim roditeljem pri neriješenom pitanju susreta i druženja, tako da je zahtijevao da dijete prestane učiti strani jezik i da se počne baviti sportom. Ovo je primjer u kojem se koristan sadržaj, kao što je sport iskorištava kao sredstvo manipulacije djetetom u konfliktnim razvodima i narušenim partnerskim odnosima.

Podnositelje smo često upućivali na javljanje savezima kao nadzornim tijelima kluba ili pokretanje privatne tužba protiv pojedinca ili kluba. Također ih često moramo, zbog opetovanih javljanja, isključivo Uredu, obavijestiti da se Ured pravobraniteljice za djecu, ukoliko posjeduje konkretne informacije o kršenju prava djeteta, obraća nadležnim i/ili

uključenim institucijama i tijelima s preporukama, upozorenjima i prijedlozima za zaštitu djece, no ne vodi postupke i nije mjesto pravnog savjetovanja.

U 2008. godini Ured pravobraniteljice za djecu je intenzivno surađivao s Kineziološkim fakultetom, a ojačala je i komunikacija sa sportskim savezima, HOO-om i MZOŠ-om. Sportski savezi i klubovi su redovito odgovarali na upite, preporuke i upozorenja pravobraniteljice. HOO koji je u 2008. godini odgovorio na sve preporuke te je, u jednom od svojih izvješća, iskazao zabrinutost „zbog činjenice da se u posljednje vrijeme javlja sve više roditelja koji traže zaštitu za svoju djecu-sportaše, ali i činjenice da stižu pisma/podnesci roditelja koji ne sadrže nikakve potrebne istinite podatke ili su anonimne prirode.“ Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa je u jednom slučaju podržalo stav i preporuku pravobraniteljice o primjerenim terminima treniranja u odnosu na djetetovu dob, no, na žalost, odgovorilo je tek u polovici prijava.

Zabrinuta dotadašnjim saznanjima o ugroženosti djece koja se bave sportom pravobraniteljica je inicirala raspravu koja se održala u travnju 2008. na Saborskom odboru za obitelj, mladež i šport. Kao problem je navela često neadekvatno postupanje trenera i nastavnika, nasilje nad djecom i među djecom u sportskih klubovima, nezdravo natjecanje i netoleranciju u športu te zauzimanje za pobjedu po svaku cijenu, kao i nasilje prije, za vrijeme i poslije sportskih priredbi. Očekivanja i zahtjevi roditelja pri tom ponekad nisu u najboljem interesu djeteta i mogu mu štetiti. Djeca u sportu nemaju stalnu i dostatnu medicinsku skrb i praćenje, pri čemu se zanemaruje i mentalno zdravlje djece. Istaknula je potrebu stvaranja adekvatnih prostornih, organizacijskih i kadrovskih uvjeta za bavljenje djece sportom, od sigurnih prostora do trenera koji posjeduju psihološko-pedagoška znanja i licence za rad s djecom. Također je, kao mogućnost rješavanja problema i unapređenja prilika svoj djeci za bavljenje sportom, predložila imenovanje koordinatora i mjesta koje će moći koordinirati intervencijama u kriznim situacijama, moderirati međuresornu suradnju i biti mjesto prikupljanja egzaktnih podataka i provođenja znanstvenih istraživanja o različitim aspektima ove problematike. Sudionici su pozdravili iniciranje ove rasprave i artikulaciju problema. U raspravi je naglašeno kako nije donesen Nacionalni program sporta niti je imenovano Vijeće za sport, što je propisao Zakon o sportu, zatim da Agencija za odgoj i obrazovanje može biti nositelj mnogih aktivnosti vezanih uz prevenciju nasilja na sportskim priredbama, a istaknut je i prevencijski potencijal bavljenja sportom i kampanje usmjerene roditeljima. Odbor je na temelju upozoravanja pravobraniteljice i na temelju rasprave, nadležnima uputio niz zaključaka.

Vladi RH je predloženo:

- da sukladno Zakonu o športu izradi Nacionalni program o športu i uputi ga u saborsku proceduru.
- da se odrede odgovornosti u dostupnosti športa djeci, za zaštićenost i ostvarivanje najboljeg interesa za djecu.
- da se žurno napravi analiza stanja sportskih terena, dječjih igrališta i drugih prostora u kojima djeca borave u odnosu na sigurnost.
- da se izradi Protokol za zaštitu djece koja se bave sportom.

- izmjena i dopuna pravnih propisa kojima bi se zaštitila prava djece, budućih sportaša prilikom potpisivanja ugovora.

Hrvatskom saboru:

- da sukladno Zakonu o športu imenuje Nacionalno vijeće za šport

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa:

- da dopuni pravne akte, odnosno Pravilnik o osposobljavanju kadrova za obavljanje stručnih poslova u športu programom za razvoj djece i dječjih prava
- da dopuni pravne akte odnosno Pravilnik o osposobljavanju kadrova za obavljanje stručnih poslova u športu i Pravilnik o stručnoj spremi odnosno stručnoj osposobljenosti za obavljanje stručnih poslova u športu, na način da se uvedu licence za rad s djecom u području športa i obveza obnavljanja dobivenih licenci.
- osnivanje i vođenje jedinstvene evidencije o uključenosti djece u sportske aktivnosti (broj djece, tereni, vrsta aktivnosti, treneri, registar liječnika sportske medicine)
- izradu Programa aktivnosti i daljnjeg uključivanja u šport za djecu i mlade koje niz godina aktivno treniraju za profesionalnog sportaša, a nisu to uspjeli postati

Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi:

- uvođenje mjera za unapređivanje zdravstvene zaštite djece u području tjelesnih aktivnosti s naglaskom na zaštitu mentalnog zdravlja djece.

Sveučilištima:

- uključivanje sadržaja o razvoju djeteta i dječjim pravima u diplomski i postdiplomski studij na nastavničkim fakultetima.

Općenito je predloženo:

- imenovanje koordinatora u MZOŠ, HOO i na Kineziološkom fakultetu za intervencije u kriznim situacijama, za međuresornu suradnju i provođenje zajedničkih mjera.
- nadležnim institucijama: primjena postojećeg protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom i u športskim klubovima
- imenovanje Kineziološkog fakulteta kao mjesta provođenja znanstvenih istraživanja koja će biti polazište za mjere usmjerene položaju djece u športu.

U očekivanju smo odgovora i izvješća Vlade i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa kao i drugih institucija na ove zaključke.

O prijedlogu Strategije razvoja školskog sporta u Hrvatskoj raspravljalo se, u svibnju 2008., na Kineziološkom fakultetu uz sudjelovanje profesora fakulteta, predstavnika nacionalnih i županijskih sportskih saveza i školskih sportskih saveza, Agencije za odgoj i obrazovanje, Grada Zagreba, Hrvatskog olimpijskog odbora, Saborskog odbora za obitelj, mladež i šport, drugih sportskih stručnjaka i predstavnice Ureda. Raduje što nacrt strategije predstavlja egzaktni pristup školskom sportu, predviđa uključivanje Kineziološkog fakulteta kao najrelevantnijeg mjesta znanstvenih spoznaja o sportu, a naglasci strategije su u većem dijelu

u suglasju s podacima i stajalištima Ureda pravobraniteljice za djecu. Očekujemo da će strategija u svom konačnom obliku naglasiti važnost fizičkog i mentalnog zdravlja djece i doprinijeti osiguranju uvjeta za njegovo ostvarenje i preveniranje teškoća, te da će se njezini dijelovi ugraditi u edukativne seminare za učitelje, ali i u preddiplomske i diplomske studije učiteljskih i nastavničkih fakulteta.

Na 17. ljetnoj kineziološkoj školi (lipanj 2008.), govorili smo o zaštitenosti djece koja se bave sportom nastavnici tjelesnog odgoja i trenerima koji su u raspravi pokazali veliki interes za djecu koja su oslobođena pohađanja tjelesnog odgoja ili ga izbjegavaju, programe za nenasilje u dječjim domovima, programe odgoja za sport, učenike koji pokazuju neadekvatna ponašanja i specifične razvojne krize te za pretilu djecu od kojih kao da su mnogi, što se tiče tjelesnih aktivnosti, digli ruke.

Na tribini „Edukacijom protiv nasilja na športskim i školskim igralištima“ (studenj 2008.), na Kineziološkom fakultetu uz sudjelovanje osamdesetak djece i mladih iz cijele Hrvatske i niz izlagača govorili smo o odgoju za navijanje. Vezano uz sportske priredbe, podaci MUP-a za 2008. godinu dostavljeni Uredu govore o 238 optužnih prijedloga protiv maloljetnih osoba zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima i o 41 mjeri zabrane prisustvovanja sportskim natjecanjima. Obaviješteni smo i da je 14 maloljetnika dovedeno na sud zbog propuštanja obveze javljanja policijskoj postaji prije početka sportskog natjecanja. Ovi podaci nas upozoravaju da, osim na preventivne i odgojne utjecaje, jednaku pažnju i napore moramo usmjeriti na onemogućavanje dostupnosti alkohola djeci i smanjivanje tolerancije na njegovo korištenje o čemu smo jasan stav, u vrijeme pisanja ovog izvješća, izrekli i na dva saborska odbora na kojima se raspravljalo o izmjenama i dopunama Zakona sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima. Pri tome treba stalno voditi računa da su odrasli primjeri i modeli djeci u mnogim sferama života, posebice u sportu.

Možemo zaključiti da je u izvještajnoj godini u području sporta pokrenuto više obećavajućih inicijativa i aktivnosti usmjerenih dobrobiti djece. Također smo uočili koordinirano djelovanje nadležnih tijela u nekim pojedinačnim slučajevima i spremnost na utvrđivanje stvarnih okolnosti i poduzimanje konkretnih akcija. Očekujemo nastavljanje ovog trenda i odgovore na dosadašnje preporuke. Istodobno ostaje naša zabrinutost zbog toga što bavljenje sportom nije dostupno svakom djetetu nedovoljan je broj sportskih terena i dvorana, a u nekim mjestima ih uopće nema.

4.8 PRAVO NA ZDRAV OKOLIŠ

Provođenjem mjera i strategija za osiguranje zdravog i sigurnog okoliša, država ispunjava svoje obveze i stvara preduvjete za pravilan razvoj društva, imajući u vidu osobito zaštitu prava djece kao ravnopravnih članova društva. Time se jamči pravo na život i sigurnost djeteta, a isto tako pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju.

Pravobraniteljica za djecu je u 2008. godini postupala po prijavama građana i udruga građana o onečišćenju zraka i okoliša s prijedlogom za iniciranje ili ubrzavanje otklanjanja štetnih posljedica onečišćenja zraka, uklanjanja opasnog otpada, provjere pravilnosti i sprječavanja izgradnje industrijskih postrojenja kao mogućih zagađivača u blizini ili u samom gradskom području. Prateći rad nadležnih tijela i poduzimanje mjera u svezi onečišćenja zraka u Sisku, ponovo je, unatoč obavljenim radovima sanacije i unapređenja tehnološki zastarjelog postrojenja Rafinerije nafte u Sisku, uočeno onečišćenje zraka u samom gradskom području kao stalna prijetnja za zdravlje djece i mladih. Onečišćenje se očitovalo u prekomjernoj koncentraciji sumporovodika u zraku i to sedam puta većoj od tolerantnih vrijednosti. Temeljem tih saznanja zatraženo je izvješće o poduzetim mjerama nadležnih tijela u cilju smanjenja opasnosti daljnjeg oboljenja djece i zaštite njihove dobrobiti. Iscrpna izvješća s pokazateljima o djelomičnom, ali ne dovoljnom smanjenju onečišćenja zraka i njegovog utjecaja na zdravlje djece, pravobraniteljici su dostavile jedinice lokalne i područne samouprave, ministarstva, zavod za javno zdravstvo, agencija za zaštitu okoliša, fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost te saborski odbor za zaštitu okoliša. Odbor za zaštitu okoliša Hrvatskog Sabora kontinuirano prati izvješća Vlade Republike Hrvatske o zagađenju zraka u Sisku, poduzimanju mjera radi smanjenja onečišćenja zraka iz Rafinerije nafte Sisak te izvedbu radova na modernizaciji postrojenja rafinerije u predviđenim rokovima. Plan o poboljšanju kakvoće zraka u razdoblju od 2008. do 2011. godine Vlade Republike Hrvatske, sastavni je dio Strategije zaštite zraka koja je dio Strategije zaštite okoliša, a predstavlja temelj za postizanje zraka druge kategorije, provedbom potrebnih sanacijskih programa za gradove Sisak, Rijeku, Kutinu, Zagreb i Kostrenu. Pravobraniteljica za djecu je uz uvažavanje stvarnih mogućnosti za potpunim tehnološkim unapređenjem proizvodnje bez štetnih imisija svih zagađivača u dugoročnom razdoblju sukladno spomenutom Planu, ipak preporučila poduzimanje žurnih zaštitnih mjera kojima bi se uspjelo odmah i u najvećoj mjeri smanjiti onečišćenje zraka i okoliša uz stalno praćenje izvršenja takvih mjera putem nadležnih inspekcija uz pravovremeno obavješćavanje javnosti o poduzetom.

Ne manje važna su i prijave ravnateljice dječjeg vrtića i ravnatelja osnovne škole o divljem odlagalištu otpada, nastalog uzurpacijom dijela školskog dvorišta od strane susjeda, sustavnim odlaganjem opasnog otpada uz igralište u dvorištu škole i neposrednoj blizini prostora koji koriste djeca u dječjem vrtiću. Ovakvoj mogućnosti zagađenja okoliša je pridonijelo predugo trajanje sudskog postupka u kojem se odlučuje o vlasničkim pravima. Pravobraniteljica za djecu je, uvažavajući napomenu da se radi o opasnom otpadu, uputila preporuku Ministarstvu pravosuđa za što žurnijim završetkom sudskog postupka, kao i Ministarstvu zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva – Upravi za inspekcijske poslove, Ministarstvu unutarnjih poslova i Općini u cilju poduzimanja radnji za sanaciju divljeg odlagališta i sprječavanje daljnjih štetnih utjecaja na zdravlje i život djece. Nadležna inspekcijska služba je za dio odloženih stvari koje su utvrđene otpadom izdala nalog vlasniku za pravilno zbrinjavanje u roku od deset dana. Imamo saznanja da niti nakon proteka roka od 30 dana otpad nije zbrinut.

Roditelji kao članovi Udruge za zaštitu okoliša, upozorili su pravobraniteljicu za djecu na moguće veliko zagađenje okoliša i štetan utjecaj nastalih imisija na zdravlje djece, zbog izgradnje spalionice otpada u širem gradskom području, kao jedinom rješenju zbrinjavanja

otpada, bez uvažavanja mišljenja građana i javne rasprave, te bez potrebne i obvezne dokumentacije kojom se dozvoljava početak gradnje objekta. Pravobraniteljica je uvažavajući stvarnu potrebu za zbrinjavanjem nastalog komunalnog i drugog otpada, zbog nepotpunih saznanja o izgradnji spalionice otpada, zatražila izvješće od grada Zagreba i Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva o svim relevantnim okolnostima u ovom slučaju. Iz zaprimljenog izvješća Ureda za gospodarstvo Grada Zagreba proizlazi da je Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva u ovom slučaju, na temelju projekta izgradnje postrojenja za termičku obradu otpada, donijelo rješenje, kojim je utvrđeno da je izgradnja tog postrojenja, prihvatljiva za okoliš uz primjenu mjera zaštite okoliša i programa praćenja stanja okoliša.

Stav pravobraniteljice za djecu je da u području zaštite okoliša rješenja trebaju nuditi znanost i struka, ali da pritom građani imaju pravo dobiti sve važne informacije i mogućnost izjašnjavanja demokratskim putem o predloženim rješenjima, osobito ako im ona mijenjaju uvjete života. U svim slučajevima mogućih industrijskih zagađenja putem štetnih imisija građani imaju pravo preventivno tražiti jamstva da predložena rješenja neće ugroziti prava i interese, odnosno zdravlje djece. U slučaju uočenih zagađenja obveza je nadležnih inspekcija žurno postupanje na otklanjanju takve opasnosti

Posredna saznanja o sporom izvršenju planiranih aktivnosti i mjera na uklanjanju minsko eksplozivnih sredstava, problemu neoznačenosti minsko sumnjivih površina, nedovoljnim financijskim sredstvima za provedbu sanacije ukupno preostalih 954 km² minski sumnjivog prostora (zemljišta moguće zagađenog minama) u više županija, svakako su predmet interesa pravobraniteljice za djecu, jer dužina razdoblja predviđenog za potpuno uklanjanje minsko eksplozivnih sredstava izravno utječu na sigurnost djece. To je opravdani razlog za pojačano djelovanje Ureda pravobraniteljice na ovom području, koje planiramo i tijekom 2009. godine.

Česte su prijave roditelja djece, o nedovoljnoj higijeni i neuređenosti javnih površina, osobito parkova i igrališta za djecu. Povodom opravdanih prigovora roditelja, uočene potrebe preventivnog djelovanja, ali i žurne sanacije dječjih igrališta i drugih prostora koji služe djeci za odmor i slobodno vrijeme, igru i razonodu, pravobraniteljica se obratila jedinicama lokalne samouprave, gradovima i općinama, koje imaju odgovornost za ostvarivanje spomenutih prava djece. Potaknuvši ih da povećanom pažnjom pristupe rješavanju tog problema i osiguraju djeci ugodno okruženje i uljepšaju život, skrenuta je i pozornost jedinicama lokalne samouprave da takvim odnosom prema djeci ujedno mogu odrediti budući pozitivan odnos djece prema gradu i sredini u kojoj žive. Pohvalna je akcija UNICEF-a „Gradovi i općine – prijatelji djece“ koja promovira mogućnosti jedinica lokalne samouprave da učine život djece u gradu i mjestu ljepšim, sadržajnijim i vedrijim, u koju su se već mnogi gradovi uključili.

Detaljnije o ove dvije teme izvještavamo u poglavlju o kulturnim pravima i međuinstitucionalnoj suradnji.

Iako ima pozitivnih primjera postupanja, ovdje spomenuti slučajevi ukazuju na stalnu potrebu podsjećanja društvene zajednice na preventivno provođenje zaštite okoliša i

ekološki pristup pri sanaciji mogućih štetnih utjecaja na zdravlje i život ljudi, osobito djece kao najranjivije skupine u društvu.

4.9 ZAŠTITA DJECE U PROMETU

Tijekom 2008. godine pravobraniteljica za djecu poduzimala je mnoge aktivnosti radi izgradnje cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece i sprječavanja štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece u domeni prometa, pretežito u odnosu na sigurnost djece u cestovnom i pomorskom prometu.

U pogledu zakonodavnih aktivnosti u području prometa, Ured je sudjelovao u davanju mišljenja na prijedlog Zakona o sigurnosti prometa na cestama, zalažući se za više kazne i poduzimanje mjera za osiguranje bolje zaštite djece u prometu. Više o tome nalazi se u dijelu izvješća koji se odnosi na zakonodavne aktivnosti. Nakon što je donesen Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN 67/08.), početkom školske godine 2008./2009., pravobraniteljica za djecu je, zaželivši djeci što sigurniji i veseliji početak nove školske godine, upozorila javnost na dužnost pridržavanja odredbi novog Zakona o sigurnosti prometa na cestama, kako bi se spriječilo stradavanje djece u prometu, apelirajući na sve sudionike u prometu, naročito vozače da postupaju u skladu s propisima o prometnim pravilima, a roditelje, bake i djedove, odgajatelje, učitelje i profesore te druge osobe koje skrbe o djeci, da djecu nauče sigurnom ponašanju u prometu. U „Narodnim novinama“ broj 100 od 4. rujna 2008. godine objavljen je Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca. Odmah idući dan od objave, pravobraniteljica za djecu je reagirala dostavljajući Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture te Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa upozorenje i preporuku obzirom da doneseni pravilnik ne štiti dovoljno djecu u odnosu na tada važeći Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati vozila kojima se prevoze djeca (NN 8/06.), odnosno da novi Pravilnik smanjuje dosegnute standarde zaštite djece. Više o tome nalazi se u dijelu izvješća koji se odnosi na zakonodavne aktivnosti.

Nakon naše reakcije na sadržaj novog Pravilnika, izvještavanja medija o tome da ne štiti dovoljno djecu i inicijative za njegovu izmjenu, u medijima se pojavilo više napisa iz kojih su vidljiva nastojanja autoprijevoznika, za koje je novi Pravilnik puno prihvatljiviji, da se ne mijenja, čak uz uvjetovanja o prijetnji od odustajanja od prijevoza djece. Naše je stajalište da su se prijevoznici već trebali pripremiti i osigurati uvjete koje moraju ispunjavati vozila kojima se obavlja prijevoz djece i prije donošenja novog Pravilnika koji nužno zahtjeva izmjenu, odnosno u skladu sa odredbama starog Pravilnika. Napominjemo da je prijevoznicima već bio omogućen više nego primjeren rok za usklađivanje starosti voznog parka prijevoznika koji obavljaju prijevoz putnika i tereta, tako da im je uvažen zahtjev za odgodu primjene posebnog uvjeta za vozila koji se odnosi na njihovu starost do 1. siječnja 2012. godine, što znači da će se do tada djeca prevoziti autobusima koja će uglavnom biti starija od 18 odnosno 10 godina.

Smatramo da više nema mjesta bilo kakvim odgodama u pogledu ostvarenja uvjeta koji se odnose na prijevoz djece te da je do sada ostavljeno dovoljno vremena da se utječe na

svijest autoprijevoznika u smislu nužnosti procesa podizanja razine tehničke sigurnosti vozila kojima se obavlja prijevoz djece.

Tek u „Narodnim novinama“ br. 20 od 13. veljače 2009. godine objavljen je dugo očekivani Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca, kojim su u pretežitom dijelu uvažene naše primjedbe, osim onih koje se odnose na definiciju pojma „skupine djece“, zatim primjedbe da nije uređeno područje posebnih uvjeta koje moraju ispunjavati druga vozila kojima se prevoze djeca (slijedom saznanja da se u nekim djelovima Hrvatske djeca prevoze kombijima), te da je u navedenom smislu potrebno pravilnikom propisati posebne uvjete i posebni znak, koji će se odnositi na druga vozila kojim se organizirano prevoze djeca, osim autobusa, koje uređuje predmetni Pravilnik. Sada ostaje prijevoznicima da, ukoliko još nisu, autobuse usklade s propisanim uvjetima, a Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da nadzorima iz svojih ovlasti pojačano prate pridržavanje opisanih uvijeta.

Pravobraniteljica za djecu je također svim osnivačima osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj uputila preporuku radi ostvarenja prava učenika na organizirani prijevoz te poduzimanje mjera kako bi sigurnost djece u prometu bila na najvišoj mogućoj razini, a koji se nalazi u dijelu izvješća koji obrađuje preporuke.

Pored opisanih aktivnosti koje se odnose na upozorenja, preporuke i prijedloge, te zakonodavne inicijative, Ureda je reagirao i povodom inicijativa drugih subjekata, kao i povodom medijskih napisa.

Potaknuta medijski praćenim slučajevima stradavanja djece predškolske i školske dobi za vrijeme njihovog svakodnevnog prijevoza u školu, ali i prijevoza na povremene aktivnosti poput izleta ili posjeti kazalištu, izrazili smo našu zabrinutost zbog učestalog nepridržavanja zakonom propisanih mjera. Posebno je medijski praćen slučaj stradavanja učenika zbog trovanja ugljičnim monoksidom vozeći se školskim autobusom. Sličan incident dogodio se i ranije na istoj relaciji, također u autobusu istog prijevoznika, što je izazvalo žestoke reakcije građana. Vezano uz taj slučaj, Uredu pravobraniteljice za djecu obratilo se više građana, navodeći kako su upravo autobusi dotičnog prijevoznika u izuzetno lošem stanju i posve neadekvatni na prijevoz djece. Postupajući u skladu sa svojim ovlastima, obratili smo se Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture tražeći izvješće o rezultatima njihovog nadzora, da preispitaju tehničku i sigurnosnu podobnost autobusa te tvrtke, ali i ostalih prijevoznika čijim vozilima se obavlja prijevoz djece, preporučujući da pojačano provode nadzor nad vozilima kojima se prevoze djeca, kao i prijevoz djece u skladu sa odredbom čl. 163. Zakona o sigurnosti prometa na cestama, te da strogo i promptno kažnjavaju subjekte koje vozilom organizirano prevoze djecu, a ne ispunjavaju posebne uvjete. Izvješteni smo i o slučaju postupanja policijskih službenika koji su izvršili nadzor nad autobusom iste tvrtke, koji je bio obilježen oznakama za prijevoz školske djece i za kojeg je na izvanrednom tehničkom pregledu utvrđeno da je neispravan. Imajući u vidu da je nad tim autobusom samo 14 dana prije ovog nadzora obavljen redoviti tehnički pregled na kojem je vozilo proglašeno tehnički ispravnim, nadzorniku koji je autobusu ovjerio tehničku ispravnost u stanici za tehnički pregled donijeto je rješenje kojim mu se, zbog evidentnih propusta i nepropisnog obavljanja tehničkog pregleda, oduzima licenca za obavljanje poslova

nadzornika tehničke ispravnosti vozila za vrijeme od jednog mjeseca. Ministarstvo unutarnjih poslova napominje da će policijski službenici u suradnji sa službama inspekcije cestovnog prijevoza i cesta Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, ali i kroz pojačan inspekcijski nadzor stanica za tehnički pregled vozila, i ubuduće poduzimati pojačane aktivnosti i zakonom propisane mjere kako bi sigurnost djece u prometu bila na najvišoj mogućoj razini. Važnim smatramo djelovanje Ministarstva unutarnjih poslova u sferi obavljanja upravnog i inspekcijskog nadzora nad radom stanica za tehnički pregled vozila, čiji ovlašteni djelatnici, prema dostavljenom izvješću Uredu, kontinuirano vrše nadzor nad radom stanica i njihovih djelatnika ovlaštenih za obavljanje poslova tehničkih pregleda i registracije vozila. Osim redovnih i planiranih nadzora, prema potrebi se obavljaju i izvanredni nadzori, tako da se tijekom kalendarske godine od strane Ministarstva unutarnjih poslova ukupno obavi približno 30-tak neposrednih nadzora. Osim privremenog oduzimanja licenci djelatnicima, naplaćuju se novčane kazne, podnose se optužni prijedlozi prekršajnim sudovima protiv pravnih i odgovornih osoba stanica, a za neke je donijeto i rješenje o privremenoj zabrani rada stanica za tehničke preglede vozila. Također, djelatnici Hrvatskog autokluba najmanje dva puta godišnje obavljaju neposredni nadzor nad radom svih 140 stanica za redovne tehničke preglede vozila te 12 stanica za preventivne tehničke preglede.

U pogledu cestovne infrastrukture, praćenjem više pojedinačnih predmeta izvješteni smo o problemima opasnih pješačkih prijelaza u blizini škola, nepostojanja semafora, nogostupa, ugibališta i stajališta autobusa, za što je pored nadležnih ministarstava svakako potreban i angažman lokalnih zajednica. U konkretnom pojedinačnom predmetu, nepostojanje nogostupa, ugibališta, propisno uređenog i označenog stajališta autobusa dovodi do toga da prilikom izlaska iz autobusa djeca moraju skakati u jarke jer se nemaju gdje skloniti sa kolnika dok autobus ne prođe, a opasnost se povećava noću i u uvjetima smanjene vidljivosti. Neodgovarajuća infrastruktura u konkretnom je slučaju nedugo dijelom kumovala i stradanju djevojčice nakon izlaska iz autobusa.

Iz reakcija autoprijevoznika i samih osnivača škola, proizšla je važnost prometne kulture djece, koji se vrlo često neprimjereno ponašaju za vrijeme vožnje autobusima - od oštećenja inventara, naguravanja pri ulazu i izlazu autobusa i slično, od čega se svakako očekuje angažman od odraslih osoba koji skrbe o djeci. Ovakva ponašanja djece često dovode i do neprimjerenih postupaka odraslih osoba, primjerice vozača autobusa ili kontrolora u autobusu, rezultirajući nasiljem odraslih nad djecom putnicima.

Potaknuti medijskim napisima o inicijativama Autokluba „Rijeka“ za uvođenjem predmeta prometni odgoj u školama i upozorenjem na izostanak donošenja pravilnika nužnog za početak provedbe programa osposobljavanja za vožnju biciklom, podržali smo aktivnosti te udruge, koja je organizirala provođenje peticije „Zaštitimo djecu u prometu“, te dostavila upozorenja i prijedloge Vladi, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Agenciji za odgoj i obrazovanje i drugim tijelima, radi zaštite djece u prometu koja su najugroženija skupina sudionika u prometu. Za naglasiti je njihovo zalaganje za kontinuirani prometni odgoj koji će dugoročno utjecati na ponašanje u prometu djece i mladih, puno prije dobi kad smiju postati vozači kroz njihovo djetinjstvo i kada postanu odrasle osobe i vozači, obzirom da je nastavni program u školama takav da se s prometnim odgojem u školama prestaje u 5. razredu

osnovne škole, tj. baš u dobi kad se djeca počinju samostalnije i slobodnije kretati u prometu.

Smatramo izuzetno vrijednima akcije koje provodi Ministarstvo unutarnjih poslova - od obilaska prometnica u zonama osnovnih škola i utvrđenja stanja prometne signalizacije, održavanja predavanja u prvim razredima osnovne škole, pojačanog poduzimanja represivnih mjera prema vozačima u zonama škola, izdavanja sredstava za izradu web aplikacije „Prometna učilica“ do sudjelovanja u organiziranju školskih prometnih jedinica i prometnih jedinica mladeži.

U pogledu aktivnosti Ureda koje se odnose na zaštitu djece tijekom plovidbe morem i unutarnjim vodama, medijski praćen slučaj pada četverogodišnje djevojčice s brodice u moru, nakon što se na brodici nalazila s ocem, ne noseći prsluk sa spašavanjem, igrajući se sama na krmi dok se otac nalazio za kormilom upravljajući brodicom, izazvao je zabrinutost ovog Ureda. Propisani propusti o skrbi o tako malom djetetu na brodici, izazvali su potrebu analize zakonodavne regulative Republike Hrvatske koja se odnosi na zaštitu djece u plovidbi morem i unutarnjim vodama, naročito obzirom na sigurnosnu opremu, boravak i kretanje djece tijekom plovidbe. Obzirom na to, u tijeku je poduzimanje mjera kako bi se ostvarila zaštita djece u plovidbi morem i unutarnjim vodama, naročito imajući u vidu pojačane prometne aktivnosti tijekom ljeta i dolaskom brojnih turista.

Zaključno, Ured pravobraniteljice za djecu je i tijekom 2008. godine velik dio rada posvetio pokušajima izgradnje cjelovitijeg sustava zaštite i sprječavanja štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece u segmentu prometa, obzirom da velik broj djece svakodnevno stradava u prometu kao putnici u osobnim automobilima, autobusima i plovilima, te kao pješaci, vozači i suvozači. Stoga će daljnje djelovanje Ureda u 2009. godini odnositi na praćenje ove problematike i poduzimanje mjera u skladu sa zakonom.

4.10 ZAŠTITA DJECE KOJA SU GOSPODARSKI ISKORIŠTAVANA

Zaštita prava djece od gospodarskog iskorištavanja, bila je i u 2008. predmetom praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu, i to kako u području pojedinačnih povreda prava djece, tako i u području općih inicijativa i sveobuhvatne zaštite prava djece.

U 2008. godini zaprimljena su 22 pojedinačna predmeta iz područja zaštite od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova. Uredu pravobraniteljice za djecu su se javljali roditelji i građani, telefonom tražeći savjet ili pisano tražeći posredovanje u zaštiti djece. Radilo se o prijavama građana odnosno predstavnika lokalne samouprave, o sudjelovanju djeteta u noćnim satima u TV showu, radu djeteta u prodaji suvenira u noćnim satima na ulicama turističkog mjesta te zahtjevima roditelja za pružanje zaštite njihovoj djeci prilikom obavljanja stručne prakse. U 18 slučajeva se radilo o obavijestima koje je Državni inspektorat uputio Uredu u svezi nezakonitog rada ili zapošljavanja djece u području radnih odnosa kod poslodavca. U ostalim slučajevima se radilo o pojedinačnim prijavama prava djece zaprimljenim od roditelja, građana ili predstavnika institucija.

Prema izvješću Državnog inspektorata u 2008. godini, obavljena su 62 nadzora u kojem su otkrivene 173 povrede Zakona o radu, Zakona o državnom inspektoratu, Zakona o strancima, Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, koje se odnose na rad i zapošljavanje djece te u jednom slučaju postojanje osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo povrede prava radnika na radni staž, odnosno prava iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na malodobnike utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, a odnosili su se na poslove konobara i pomoćnih kuhara. Zatim su slijedili poslovi prodavača – trgovaca, građevinskih i pomoćnih građevinskih radnika, naplate parkiranja, čišćenja broda, rada na pilani, pomoćnog limara te poslovi u proizvodnji pića.

Povrede otkrivene nadzorom inspektora, odnosile su se na sklapanje ugovora o radu na određeno vrijeme s malodobnom osobom u slučaju koji nije u skladu sa zakonom, ili kolektivnim ugovorom, sklapanje ugovora o radu s malodobnom osobom koji nisu sadržavali sve podatke propisane zakonom, zapošljavanje bez odobrenja njihovih zakonskih zastupnika, neuručivanje pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu odnosno nesklapanje ugovora u pisanom obliku; neuručivanje primjeraka prijave na obvezno mirovinsko i osnovno zdravstveno osiguranje; rad duži od punog radnog vremena; neobavješćavanje inspektora rada o prekovremenom radu djeteta; rad noću; rad na poslovima koji mogu ugroziti zdravlje, ćudorednost ili razvoj (17-godišnjakinja koja je radila u noćnom baru na poslovima konobarice); neuručivanje obračuna plaće odnosno obračuna dugovane, a neisplaćene plaće; nezakonito zapošljavanje djece mlađe od 15 godina (u jednom slučaju je jedan 9-godišnji dječak radio na poslovima prodaje suvenira u obrtu svoje majke, a u drugom je 14-godišnjak radio na poslovima čišćenja i održavanja opreme i alata na privremenom gradilištu vodospreme). Protiv poslodavaca kod kojih su otkrivene nepravilnosti podneseni su zahtjevi za pokretanje prekršajnih postupaka.

Inspektori rada su u 2008. godini također provodili nadzore u području zaštite na radu. Od ukupno 11.542 nadzora, inspektori rada su kod 10 poslodavaca utvrdili postojanje osnovane sumnje da su počinjene nezakonitosti u odnosu na malodobne radnike i malodobne učenike na naukovanju. Tako su utvrdili da su u sedam slučajeva poslodavci nezakonito rasporedili malodobne radnike na poslove s posebnim uvjetima rada. U tri slučaja je utvrđeno da su učenici ozlijeđeni na naukovanju (dvoje teže i jedan lakše) jer im je poslodavac nezakonito dopustio da rade na poslovima, a da ih prethodno nije osposobio da rade na siguran način i pod nadzorom stručne osobe.

Pored opisanih slučajeva nezakonitog rada ili zapošljavanja djece u području radnih odnosa kod poslodavaca, Ured pravobraniteljice za djecu je zaprimao upite roditelja i građana te medija o sudjelovanju djece u kulturnim, umjetničkim ili športskim aktivnostima. Prema podacima Državnog inspektorata za 2008. godinu inspektori rada u području radnih odnosa su zaprimili 150 zahtjeva roditelja odnosno zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina za izdavanje odobrenja za sudjelovanje uz naplatu u izvođenju umjetničkih, scenskih ili drugih sličnih djela, ali i snimanju video spotova, TV reklama, serijala i dr. Inspektori su u svim slučajevima osim u jednom koji je zatražen retroaktivno izdali odobrenje jer su

procijenili kako navedene aktivnosti ne ugrožavaju zdravlje djece, ćudorednost, školovanje ili razvoj.

Uz zaštitu djece, sukladno propisima o radu i postupanja inspektora rada, sukladno izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, od početka 2008. godine i centri za socijalnu skrb provode postupak zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja. U primjeni je odredba kojom se za sklapanje ugovora između maloljetnog djeteta i fizičkih ili pravnih osoba kojima je predmet raspolaganja budućim imovinskim pravima djeteta u vezi s njegovim športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima, potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb. Centar mora, radi dobrobiti djeteta, osobito paziti da se zaštite djetetova imovinska prava i interesi, a obveze iz ugovora mogu trajati najdulje do punoljetnosti djeteta.

Propisi koji reguliraju područje zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, zapošljavanja ili rada na poslovima štetnim po razvoj i zdravlje djece su, u većem dijelu, primjereni i njihova provedba je učinkovita. Državni inspektorat, sukladno Zakonu o državnom inspektoratu obavlja pojačani nadzor, u svezi s otkrivanjem nezakonitog rada i zapošljavanja djece, ali ne i zaštite prava učenika prilikom obavljanja stručne prakse budući da Zakon o radu ne govori o učenicima u strukovnim školama, niti regulira sadržaj ugovora o naukovanju. S tim u vezi je aktualna reforma strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj postala mjesto za zakonsko reguliranje navedenog problema. U povodu pokrenute reforme strukovnog obrazovanja tijekom 2008. godine, intenzivirane su aktivnosti na jačanju zaštite učenika strukovnih škola. Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, 125.743 učenika su učenici strukovnih škola koji se četverogodišnjim, trogodišnjim, obrtničkim, industrijskim i srodnim programima te programima za stjecanje niže stručne spreme i posebnim prilagođenim programima.

Želeći što cjelovitije zaštititi prava učenika strukovnih škola, Ured je organizirao stručnu raspravu, u Osijeku 21. studenoga 2008. godine te izradio prijedloge izmjena i dopuna Zakona o strukovnom obrazovanju u dijelu zaštite učenika od gospodarskog iskorištavanja i dostavio ih predlažuću. Povod organiziranju stručne rasprave bile su, pored uvida u postojeću praksu, pojedinačne prijave povreda prava učenika u Uredu pravobraniteljice za djecu te stajališta djece izražena na konzultativnim sastancima s pravobraniteljicom o ključnim problemima ostvarivanja školovanja u strukovnim školama, i to o tome koliko su učenici zadovoljni kvalitetom strukovnih programa; kako procjenjuju vlastitu opterećenost organizacijom rada škole, s obzirom na paralelno odvijanje nastave i stručne prakse; ostaje li im dovoljno vremena za učenje i slobodnog vremena za hobije i izlaske. Uz temu stručne prakse otvorena su pitanja o tome kako je organizirana zaštita na radu i osiguranje tijekom odvijanja stručne prakse te jesu li učenici zadovoljni ugovorima o naukovanju, dobivaju li naknadu za rad i slično. Senzibilizirana je javnost i predloženi zaključci. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa smo obavijestili o stajalištima Ureda o potrebi jačanja zaštite prava učenika u strukovnim školama, a naročito u dijelu ostvarivanja praktične nastave. Naglašena je nužnost rasterećenja učenika, stalnog nadzora inspekcijskih službi, osuvremenjivanja obrazovnih programa, kontinuiranog obrazovanja i usavršavanja nastavnika, poboljšanja uvjeta rada (osigurati prostorne uvjete i školsku opremu), usklađivanja potreba gospodarstva s planiranjem obrazovanja učenika, vođenja računa o

specifičnosti pojedinih zanimanja kod određivanja prakse, preciznog definiranja programa prakse kako bi se izbjegli nesporazumi, stimulacije obrtničkih zanimanja, osiguranja jednakog pristupa u nagrađivanju učenika, osiguranja dostupnosti prakse za sve učenike, kako bi se izbjeglo da učenici sami moraju osiguravati praksu, upoznavanja učenika i njihovih roditelja o svim pravima vezano uz ostvarivanje prakse (pravo na naknadu, primjerene uvjete rada, osiguranje ...), provođenja široke javne i stručne rasprave o Zakonu o strukovnom obrazovanju. U Konačnom prijedlogu Zakona o strukovnom obrazovanju, prihvaćeni su prijedlozi Ureda da učenici u prvoj godini obrazovanja i koji su mlađi od 15 godina, ne smiju biti opterećeni praktičnom nastavom i vježbama više od četiri sata dnevno (ne više od 20 sati tjedno), utvrđena je obveza ustanova i poslodavaca da pri organiziranju i provođenju stručne prakse i vježbi primjenjuju propise o radu, sigurnosti i zaštiti na radu. Regulirana je i obveza sklapanja ugovornih odnosa između učenika, škole i poslodavca kod kojeg učenik obavlja praktičnu nastavu i vježbe. Do sada je to bilo regulirano samo ugovornim obvezama između učenika i poslodavca. Reguliran je i nadzor nad obavljanjem stručne prakse i vježbi kod poslodavaca, i to nadzor nad ustanovama za strukovno obrazovanje od strane prosvjetne inspekcije te nadzor nad primjenom propisa o radu, sigurnosti i zaštiti na radu u dijelu obavljanja stručne prakse i vježbi kod poslodavaca od strane inspekcije rada. Uvedena je prekršajna odgovornost i novčana kazna te pojačana odgovornost za zaštitu učenika od gospodarskog iskorištavanja ako se polaznicima utvrdi dnevno trajanje praktične nastave i vježbi suprotno propisima kojima se uređuju radni odnosi te drugim propisima. U trenutku pisanja ovog izvješća Zakon o strukovnom obrazovanju je stupio na snagu. Nadamo se da će zaštita učenika biti implementirana te da će ugovorima o naukovanju svi zakonski elementi koji garantiraju zaštitu učenika biti ugovoreni i kao takvi biti podložni redovnoj zaštiti pred općinskim sudom (kao npr. plaćanje nagrade za rad učenika).

Ono na što bismo, uz problematiku zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, željeli skrenuti pozornost je zaštita djece prosjaka. Naime, Uredu se nerijetko obraćaju građani ukazujući na situacije kojima svjedoče, a koje predstavljaju ozbiljno kršenje prava djece na sigurno i podržavajuće djetinjstvo. Ukazuju nam kako djeca proše na raskrižjima u vrlo ugrožavajućim uvjetima, izložena ispušnim plinovima opasnim po njihovo zdravlje, ali i mnogim drugim opasnostima. Mnoga od njih tjerana su i prisiljena na prošnju od članova svojih obitelji, neka na ovaj način otkupljuju dugove svoje obitelji pa čak sudjeluju i u dobro organiziranim aktivnostima u kojima ih se iskorištava za prošnju. Prepoznajući ozbiljnost ovog problema i potrebe njegovog koordiniranog rješavanja Ured pravobraniteljice za djecu poduzeo je aktivnosti s ciljem okupljanja stručnjaka nadležnih ministarstva (Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo pravosuđa, Državno odvjetništvo, Visoki prekršajni sud) kako bi se usuglasilo njihovo djelovanje na rješavanju ovog problema. Prema zaključcima stručne javnosti, nužnim se pokazalo donošenje protokola o postupanju u slučajevima zatjecanja djece u prošnji te je osnovana i radna skupina za njegovu izradu. No, kako donošenje ovog protokola nije izrijeком predviđeno u nacionalnim strategijama i programima koje su usvojene u području zaštite prava i interesa djece, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti izvijestilo nas je kako nema temelja za njegovo donošenje niti opravdanosti za posebno reguliranje koordiniranog postupanja nadležnih tijela, u odnosu samo na ovu kategoriju djece, budući da će se to riješiti generalnim

protokolom kojim će se regulirati postupanja u slučaju grubog zanemarivanja dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djece. Prema našim saznanjima, a i prema Izvješću o provođenju Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine za 2007. godinu taj dokument čije je donošenje bilo planirano za 2007. godinu, još nije donesen.

4.11 ZAŠTITA DJECE OD OVISNOSTI

Konsumiranje alkohola i opijanje, kao i konzumiranje drugih sredstava ovisnosti prisutno je među mladima koji često ne sagledavaju rizike takvog ponašanja te procjenjuju da je ono prihvaćeno među njihovim vršnjacima. Zabrinjavaju i druga ovisnička ponašanja mladih, poput kockanja, klađenja, ovisnosti o računalnim igrama itd. Prema Europskom istraživanju o pušenju, pijenju i uzimanju droga (ESPAD), koje se periodično provodi s petnaestogodišnjacima, sve više mladih konzumira alkohol, a Hrvatska je, po toj pojavi na osmom mjestu među 35 zemalja.

Alkoholizam među djecom postaje sve veći problem. Istraživanja pokazuju da djeca piju sve više i s time počinju u sve ranijoj dobi. Nerijetko konzumiraju alkohol zajedno s drugim tvarima koje dodatno pojačavaju njegov negativan utjecaj. Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano ukazuje na problem zlorabe alkohola i nužnost što bolje zaštite djece i efikasnije provedbe odredbi Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti i Zakona o trgovini kojima se ugostitelju zabranjuje usluživanje odnosno dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića u ugostiteljskom objektu osobama mlađim od 18 godina, a u trgovinama na malo zabranjuje prodaja alkoholnih pića i drugih pića koja sadržavaju alkohol.

Problematično je i opće prihvaćanje konzumacije alkohola u društvu. Tako se reklamira pivo, što u nas nije zabranjeno, jer je pivo definirano kao prehrambeni proizvod, iako sadrži alkohol. Reklamiranjem piva, koje se u pravilu smješta uz sport i sportska natjecanja, dijete dobiva poruku da je konzumacija pića koje nas dovodi u stanje alkoholiziranosti u redu. Štoviše, dijete može povjerovati da je konzumacija takvog pića čak i poželjna jer je povezana sa sportašima, a oni su djeci uzori, kao što se i sportski životni stil smatra poželjnim. Međutim, pritom je vrlo važna uloga roditelja i poruka koju mu svojim ponašanjem odašilju. Djeca tako piju alkohol u roditeljskom domu uz dopuštenje roditelja, koji u tome ne vide problem.

Zabrinuti zbog učestalih vijesti o neprimjerenom ponašanju djece pod utjecajem alkohola na javnim mjestima, ugostiteljskim objektima, parkovima i igralištima, i u 2008. godini smo uputili preporuke policiji, Državnom inspektoratu, ali i stručnoj javnosti da aktivnije pridonesu predlaganju i provođenju mjera kojima je cilj zaštita dobrobiti djece.

Tako smo saborskim zastupnicima, prilikom rasprave o godišnjem izvješću za 2007. godinu i slučajevima nasilja među djecom i mladima, iznijeli svoja stajališta i zabrinutost zbog tretmana piva kao prehrambenog proizvoda, čije je reklamiranje stoga dopušteno

U novom Zakonu o trgovini prihvaćen je prijedlog Ureda i poboljšana odredba o zabrani prodaje alkohola djeci, na način da je omogućeno trgovcu da od osobe za koju smatra da je mlađa od 18 godina, zatraži dokazivanje punoljetnosti i u suprotnom uskrati prodaju traženog alkoholnog pića, odnosno proizvoda koji sadržava alkohol. Smatramo da takvo rješenje treba primijeniti i u ostalim zakonskim tekstovima koji reguliraju usluživanje odnosno dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića u ugostiteljskim objektima, kako bi se spriječila njihova dostupnost djeci.

U postupku izrade nacrtu Zakona o očuvanju javnog reda i mira, Ministarstvu unutarnjih poslova smo predložili da u tekst ugradi odredbu kojom bi se konzumacija alkoholnih pića od strane maloljetnih osoba na javnom mjestu tretirala kao prekršaj.

Također smo sudjelovali na dva stručna skupa o prevenciji, liječenju i rehabilitaciji alkoholizma i drugih ovisnosti među mladima: Konferenciji o alkoholizmu u Opatiji, u organizaciji Klinike za psihijatriju KB „Sestre milosrdnice“ i Hrvatskog društva za alkoholizam i druge ovisnosti, u travnju 2008., te Okruglom stolu o prevenciji alkoholizma mladih u Splitu i Splitsko-dalmatinskoj županiji u organizaciji Lige za prevenciju ovisnosti, u prosincu 2008.

Državni inspektorat nas je izvijestio kako obavlja pojačani inspekcijski nadzor u vezi s prodajom alkoholnih i drugih pića koja sadržavaju alkohol maloljetnim osobama. Gospodarski inspektori Državnog inspektorata svakodnevno, prilikom inspekcijskih nadzora u objektima u kojima se obavlja djelatnost trgovine na malo i ugostiteljskim objektima, nadziru primjenu odredaba navedenih zakona. Inspekcijske nadzore vezane za usluživanje i konzumiranje alkoholnih pića maloljetnicima u raznim ugostiteljskim objektima gospodarski inspektori prvenstveno provode u zajedničkim akcijama s djelatnicima policijskih postaja.

U razdoblju od 1. 1. 2008. do 31. 12. 2008. obavljeno je 16.698 kontrola zabrane prodaje duhanskih proizvoda kao i alkoholnih pića i pića koja sadrže alkohol te odredbi o obvezi isticanja vidljivih oznaka o zabrani prodaje tih roba osobama mlađim od 18 godina. Utvrđeno je 177 kršenja odredbi Zakona o trgovini i Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda. U 2008. godini su također obavljena 25.202 inspekcijska nadzora u ugostiteljskim objektima i prodavaonicama, a u 427 slučajeva utvrđena je povreda Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti. Utvrđeno je usluživanje i dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina, neisticanje oznaka o zabrani usluživanja djeci te iznošenje pića i napitaka radi konzumiranja izvan ugostiteljskog objekta. Za navedene slučajeve inspektori su poduzeli zakonom propisane mjere.

Kazne nisu jedino što se može poduzeti. Ne smije se zanemariti ni odgovornost svih odraslih. Svi zajedno moramo učiniti više na prevenciji zlorabe alkohola i drugih sredstava ovisnosti i trajno preispitivati primjenjuju li se preventivni programi i kako ih možemo učiniti djelotvornijima. Nužno je trajno unutarnje i vanjsko vrednovanje provedbe preventivnih programa i ishoda tih programa, kako bi se utvrdilo jesu li učinkoviti, jer ako postojeći ne daju dobre rezultate, treba ih mijenjati. Također je važno uključiti i djecu u kreiranje, provođenje i praćenje programa. Neovisno o preventivnim programima, društvo je dužno djeci ponuditi kvalitetne sadržaje za provođenje slobodnog vremena. Sve je to predviđeno

Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koji se nažalost sporo ostvaruje.

4.12 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

Osim boravka roditelja u zatvoru, na dijete djeluju i sva druga događanja tijekom sudskog postupka koja su vezana uz roditeljski sukob sa zakonom, a odvijaju se i prije odlaska u zatvor i nakon izdržavanja zatvorske kazne. Ured pravobraniteljice za djecu susreo se s različitim prijavama u vezi s time, a najviše njih odnosi se na teškoće s kojima se susreće dijete kad je roditelj lišen slobode i nalazi se u zatvoru.

Boravkom u zatvoru zatvorenik ne prestaje biti roditeljem. On i dalje ima roditeljske odgovornosti i njegovo ga dijete treba. Trajanje odnosa između djeteta i roditelja koji je u zatvoru nužno je za uravnoteženo odrastanje i nadvladavanje razvojnih kriza. Ovaj odnos se može ostvarivati kroz posjet roditelju u zgradi zatvora ili kroz drugu vrstu kontakta putem pisama, pošiljki sa slikama, audio i video vrpcama ili putem telefona. Podaci koje je pravobraniteljica za djecu zatražila od Uprave za zatvorski sustav pokazuju da je u periodu od tri mjeseca (od travnja do srpnja) u 2008. godini ostvareno ukupno 1456 posjeta maloljetne djece roditeljima-zatvorenicima.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav za 2008. godinu u tri mjeseca bilježenja podataka 1081 zatvorenik imao je 1932 djece. Dana 15. srpnja, 955 zatvorenika je imalo 1715 maloljetne djece. Na žalost nije nam poznat broj zatvorenika toga dana niti ukupan broj u tri mjeseca tako da ne znamo koliki je to relativni broj u odnosu na ukupnu populaciju zatvorenika i nismo sigurni radi li se o svoj djeci u dobi do 18 godina ili samo djeci do 14 godina što je dob koju Kazneni zakon definira kao djecu. Zato i dalje pretpostavljamo da je ukupni broj djece čiji su roditelji bili ili jesu u zatvoru daleko veći, s obzirom na oko 4000 zatvorenika i pritvorenika u hrvatskim zatvorima u jednom danu i više od 17.000 osoba koje su dulje ili kraće vrijeme bile u zatvorskom sustavu tijekom jedne godine (prema izvješćima Vlade RH o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda).

Vezano uz broj djece do 14 godina ilustrativni su i podaci iz kaznionica Turopolje i Lipovica (iz zbornika „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“, u pripremi) koji pokazuju da je u Turopolju 11. veljače 2008. bilo ukupno 130 zatvorenika među kojima je 48 roditelja djece u dobi do 14 godina što predstavlja 37% zatvorenika, a radilo se o 86 djece. U Lipovici od 193 zatvorenika, 46 su roditelji (24%), a imaju ukupno 79 djece.

U Turopolju je samo pet zatvorenika koje djeca redovito (barem jednom mjesečno) posjećuju, a u Lipovici je 16 takvih zatvorenika. Rijetki se zatvorenici obraćaju stručnom osoblju radi poteškoća u odnosima s djecom. U Turopolju je to učinio jedan zatvorenik, a u Lipovici tri. Stručnjaci iz zatvora navode da je to uglavnom radi manjkavog uvida u svoje stvarne roditeljske vještine i kvalitete kao i kvalitetu odnosa s djecom.

Rezultati ankete u Turopolju i Lipovici pokazuju da najviše zatvorenika ima djecu predškolske i školske dobi, trećinu ih djeca redovito posjećuju, vrlo mali broj navodi da ima poteškoća u komunikaciji s djecom.

PITANJA IZ ANKETE	TUROPOLJE	LIPOVICA
	N=40*	N= 46
Imam djecu predškolske i školske dobi	25 (63%)	25 (54%)
Imam djecu školske dobi	15 (37%)	21 (46%)
Djeca me redovito posjećuju	13 (33%)	10 (22%)
Djeca me posjećuju vrlo rijetko	6 (15%)	4 (9%)
Djeca me ne posjećuju	21 (53%)	32 (70%)
Imam poteškoća u komunikaciji s djecom	3 (7%)	0
Trebam pomoć stručne osobe radi poboljšanja odnosa s djecom	1 (3%)	5 (11%)
Želim da kaznionica organizira aktivnosti za roditelje i djecu	5 (13%)	7 (15%)

* N= broj zatvorenika koji su ispunili anketu

Odgovori iz drugog dijela ankete odražavaju doživljaj zatvorenika. Vidljivo je da djeca rijetko dolaze u posjet zatvorenicima. Razlog tomu može biti u poluotvorenom tipu kaznionice koji dopušta izlazak iz zgrade zatvora te boravak u obitelji. Izjave o nepostojanju poteškoća u komunikaciji mogu biti znak da je komunikacije malo i kontakti su rijetki. Također rijetki zatvorenici u ovoj anketi iskazuju želju za aktivnostima za roditelje i djecu, u organizaciji kaznionice. S druge strane, iskustva iz inozemnih zatvora pokazuju da i djeca i roditelji zatvorenici i drugi članovi obitelji pokazuju veliki interes za ovakvu vrstu kontakta ukoliko im se on omogućuje.

U 2008. godini Ured je postupao u 28 pojedinačnih predmeta i 12 općih inicijativa vezanih uz djecu čiji su roditelji u zatvoru. Slučajevi su se većinom (20 slučajeva) odnosili na pravo djeteta na život uz roditelje i roditeljsku skrb i obiteljsko pravnu zaštitu. Neki od predmeta odnosili su se na najtragičnije slučajevima ubojstva ili pokušaja ubojstva drugog roditelja, djetetu vrlo bliske osobe ili samog djeteta. U ovakvim slučajevima prije svega je nužno temeljito procijeniti što je interes djeteta u odlučivanju o tome s kim će dijete nastaviti živjeti nakon odlaska roditelja u zatvor i u situaciji suočavanja s više vrsta gubitaka kao i koji je interes djeteta vezan uz susrete i druženje s roditeljem počiniteljem kaznenog djela. U tim slučajevima smo iskazali stajalište o nužnosti pružanja stručne, prvenstveno psihološke pomoći djetetu, roditelju i osobama s kojima dijete trenutačno živi da bi ono moglo nastaviti odnos s roditeljem koji je u zatvoru i sretati se s njim, ako to nije suprotno njegovu interesu. Nismo sigurni da su uvijek donesene najbolje odluke u vezi s tim, no sigurni smo da je, želi li se donijeti odluka u djetetovom interesu, nužno uložiti znatne stručne napore da bi se upoznalo dijete, njegove potrebe, njegova razvojna obilježja i okolnosti njegova odrastanja. Nužno je kontinuirano procjenjivati kompetentnost onih koji trenutačno skrbe o djetetu i pomagati im u tome te osnaživati roditelja koji je u zatvoru za kontakt s djetetom.

I prošle godine se više prijava odnosilo na teškoće u *ostvarivanju susreta* s roditeljima koje je ili bilo teško organizirati (zato jer je zatvor udaljen od mjesta prebivališta djece, ili roditelj ili

skrbnik s kojim djeca žive nije voljan dovesti djecu u posjet), ili su bili prerijetki i prekratki, ili se nisu odvijali u djeci primjerenim uvjetima. Posjete djece roditelju zatvoreniku regulirane su Zakonom o izvršavanju kazne zatvora koji u čl.117. određuje da maloljetna djeca mogu posjećivati roditelja zatvorenika svaki tjedan i blagdanom. Imamo iskustvo da upravitelji odobravaju i dodatne posjete, ako za njih nema zapreka. Stoga je nejasno zašto je ponekad taj broj bitno manji, (tek do dva puta mjesečno), prema navodima u nekim prijavama.

Nekim smo roditeljima koji skrbe o djeci dok je drugi roditelj u zatvoru preporučivali da se obrate upravitelju zatvora, informira ga o dobi djece i zamoli za osiguranje prednosti djeci prilikom posjeta. Što se tiče načina odvijanja kontakta, ako oni nisu na bilo koji način ograničeni sudskom odlukom, savjetovali smo da se djeca pripreme na njih te smo roditeljima naglašavali da je važno da djeca ne budu opterećena činjenicom da se njihov odnos odvija u zatvoru već da s roditeljima razmjenjuju svakodnevne sadržaje, razgovaraju o vrtiću i školi, pokazuju što znaju.

Problem je dodatno otežan ako se oba roditelja ili jedini roditelj s kojim dijete živi nalaze u zatvoru. U jednom slučaju su roditelji tražili od Ureda intervenciju vezano uz sudski postupak i određivanje visine kazne. Objašnjena im je naša nadležnost te su upućeni na centar za socijalnu skrb vezano uz davanje financijske pomoći baki, kod koje će djeca živjeti, da organizira posjet zatvoru. U drugom slučaju je majka morala po odluci suda na izdržavanje kazne zatvora unatoč okolnosti da skrbi o više djece od kojih jedno nema ni godinu dana. S obzirom na navode preporučili smo centru za socijalnu skrb, da poduzme mjere iz svoje nadležnosti kako bi se, ukoliko je to u interesu djeteta, sukladno Zakonu o izvršenju kazne zatvora omogućilo majci odgodu izvršenje kazne zatvora zbog potrebe skrbi o djetetu mlađem od godinu dana. Centar nas je izvijestio da je sudu upućeno mišljenje o potrebi odgode služenja kazne zatvora.

U jednom slučaju je zatražena pomoć za ostvarivanje prava djeteta na boravak uz majku zbog **mogućnosti dojenja**. S obzirom na to da se majka nalazila u pritvoru, nije se mogao ostvariti traženi boravak bebe uz majku do kraja istražnog postupka.

Zabrinjavajuće su prijave u kojima se roditelji-zatvorenici tuže na **nedostatak obavijesti** o psihofizičkom i zdravstvenom stanju djece, kao i njihovom uspjehu u školi. Ove obavijesti o djetetu, putem kojih je na neki način uključen u djetetov život, nekada je temelj zatvorenikove motivacije za susrete. Zato, ako im one nisu dostupne od drugih članova obitelji koji trenutno skrbe o djeci, trebali bi ih dobiti posredovanjem centra za socijalnu skrb.

Mnogi roditelji u zatvoru ne žele da ih djeca posjećuju i govore o štetnom utjecaju djetetova posjeta zatvoru. Njima treba podrška u sagledavanju važnosti kontakta s djetetom koju im dijelom može pružiti centar za socijalnu skrb, a dijelom stručne službe u zatvoru. Ured je centrima preporučio stručni rad s djecom čiji su roditelji u zatvoru u cilju njihove pripreme kako za posjet zatvoru tako i za život bez jednog roditelja određeno vrijeme.

U dva slučaja je zatražena pomoć ureda pravobraniteljice za **premještaj u drugu zatvorsku** ustanovu bliže prebivalištu djece zbog lakše organizacije posjeta, ali i za izlazak vikendom radi posjeta djeci.

Pokazujući zabrinutost za dijete više zatvorenika je prijavljivalo **neadekvatnu skrb** o od drugog roditelja, rodbine ili udomitelja. Tako smo u više slučajeva upozoreni na zanemarujuće i zlostavljajuće ponašanje majke i druge vrste ugroženosti djeteta. Ponekad iz izvješća institucija proiziđe da je prijava neosnovana. Ovisno o vrsti problema nekada treba intervenirati centar, nekada MUP, nekada sud.

Ekonomska prava i životni standard djeteta često su ugroženi odlaskom roditelja u zatvor. U jednom predmetu bivši suprug prijaviteljice je osuđen na 15 dana zatvora zbog obiteljskog nasilja, majka s djecom živi u kući koja je vlasništvo bake po ocu, koja ih sada želi deložirati. U drugom se otac nalazi na izdržavanju kazne zatvora zbog neplaćanja alimentacije. Supruga nam se obratila nezadovoljna takvom situacijom jer, kako navodi, za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne taj otac „ne sudjeluje u životu njezine djece čime se šteti djeci“.

Često su djeca roditelja-zatvorenika neopravdano izložena **medijskom tretmanu** kojim se ugrožava njihova privatnost, viktimizira ih se i ugrožava u razvoju.

Majka jednog djeteta i baka drugog su nam se obratili zbog emisije u kojoj će se, prema najavi rekonstruirati kazneno djelo djetetovog oca. Požalile su se na brojne probleme koje dijete doživljava u svojoj sredini, noseći stigmu oca ubojice. Najava emisije u kojoj je rekonstruiran zločin emitirana je tjedan dana i na teletekstu i u dnevnim najavama što je dijete jako pogodilo, a manifestiralo je reakcije straha i povlačenja u sebe. Majka je Uredu dostavila i kopiju dopisa koji je uputila Vijeću za elektroničke medije, kako bi upozorila na kršenje prava djece. Baka se tužila na objavljivanje punih imena i prezimena njezine kćeri i zeta u emisiji u kojoj je rekonstruirana njihova obiteljska tragedija. U najavama emisije, cijelih tjedan dana, objavljivano je puno ime i prezime ubijene majke, a dječaka su u školi pitali je li riječ o njegovoj mami.

Na temelju sličnih podataka iz 2007. godine smo početkom 2008. godine, nakon dvije godine intenzivnog bavljenja pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, organizirali raspravu „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“ na kojoj smo interese ove skupine djece zahvatili sa psihološkog, obiteljskopravnog, kaznenopravnog, medijskog i institucionalnog aspekta. Pravobraniteljica je tada naglasila važnu zadaću Ureda da upozori na važnost zaštite djece čiji su roditelji u zatvoru te da potakne one, koji sudjeluju u skrbi o njima ili donose odluke koje se na njih odnose, na odgovarajući pristup, posebnu osjetljivost i zaštitu o dodatnog traumatiziranja i stigmatizacija. U pripremi je zbornik izlaganja s ovog skupa.

U siječnju 2008. smo sudjelovali na okruglom stolu na kojem su predstavljene Smjernice za inspekciju i monitoring zatvora koje su proizišle iz regionalnog projekta za zatvorske sustave zemalja jugoistočne Europe te zajedničkog programa Europske komisije i Vijeća Europe za promidžbu razvitka pouzdanog i funkcionalnog zatvorskog sustava koji poštuje temeljna prava i standarde. Skup je organizirala Uprava za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa, a Smjernice i iskustva Europskog odbora za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg

postupanja ili kažnjavanja (CPT) u provođenju monitoringa prezentirali su eksperti Vijeća Europe. U izlaganjima je naglašena važnost unutarnjeg i vanjskog nadzora, važnost objektiviziranja rada u tom sustavu kroz neovisne institucije, te kompleksnost i višedimenzionalnost pristupa. Posebno se važnim smatraju izvanjske, nenajavljene posjete koje se mogu ostvarivati povremeno, periodično ili sustavno. Zaključeno je da je važno da europske smjernice primjenjuju državne institucije i neovisne organizacije. Obilazak kaznenih institucija od strane pravobraniteljice za djecu i njezinih suradnika, osim što je utemeljen na čl. 13. Zakona o pravobranitelju za djecu, u suglasju je i s ovim smjernicama. Prema njima, pravobraniteljica za djecu svojim obilascima ostvaruje neovisni monitoring koji „provode tijela i organi koji nisu u izravnoj vezi s izvršnom granom vlasti“, odnosno „nacionalne ustanove koje štite ljudska prava“ kao što su pravobraniteljstva.

Što se stručnog kadra u zatvorima tiče, Ured je podržao prijedlog Hrvatske psihološke komore upućen Ministarstvu pravosuđa u povodu izrade novih pravilnika o unutrašnjem redu ustrojbenih jedinica zatvorskog sustava. Prijedlog se odnosi na definiranje radnih mjesta psihologa u pravilnicima tako da se psihologiju kao struku izdvoji, odnosno da se kod definiranja stručnih suradnika, savjetnika i viših savjetnika izričito navede psiholog. Sada je, prema našim saznanjima, u sustavu 19 psihologa što je nedovoljan broj budući da je za unaprijeđivanje uvjeta u zatvorskom sustavu, psihosocijalni tretman i dugoročno rehabilitacijsko djelovanje neophodna raznovrsna psihološka pomoć (zatvorenicima i članovima njihove obitelji, posebice djeci). Psihološka znanja i metode nezaobilazna su osnova za educiranje i osposobljavanje zaposlenika, rad na psihosocijalnoj klimi, intervencije u kriznim situacijama, komunikaciju s javnošću i slično.

O odrastanju i teškoćama djece čiji su roditelji u zatvoru, podacima i radu Ureda izlagali smo na tribini pod naslovom „Prava djece osoba lišenih slobode“ na poziv Koordinacije za ljudska prava Skupštine Sisačko-moslavačke županije. Tribini su prisustvovali stručnjaci iz Obiteljskog centra, centara za socijalnu skrb, škola, nevladinih udruga, pravosuđa, policije, državnog odvjetništva i medija, upravitelj Zatvora u Sisku. U raspravi se govorilo o mogućnosti i ulozi obiteljskog centra, zatim o ulozi tijela kao što je koordinacija za ljudska prava, o važnosti informiranosti roditelja i obitelji o specifičnosti odrastanja djece čiji su roditelji u zatvoru, o potrebi izrade Protokola o postupanju usmjerenom dobrobiti ove skupine djece te o mogućnostima zatvora da kao institucija pridonesu promicanju i zaštiti prava djece čiji su roditelji u zatvoru, po uzoru na europska iskustva.

Iz medijskih napisa, saznali smo da će do kraja 2008. godine biti izrađen Akcijski plan za unapređenje uvjeta u zatvorima. Stoga smo ministru pravosuđa preporučili ugrađivanje u Akcijski plan i mjera usmjerenih na dobrobit djece koje bi se trebale odnositi na:

- ostvarivanje i unapređivanje „*child friendly*“ prostornih i komunikacijskih uvjeta u zatvorima u odnosu na djecu čiji su roditelji u zatvoru, te djeci prilagoditi čekanje i pregled pri ulazu
- vođenje evidencije o broju i obilježjima te djece i kontaktima s roditeljima
- educiranje osoblja zatvora o dječjem razvoju i razvojnim potrebama kao i osposobljavanje za kontakt s djecom

- intenzivniji psihosocijalni tretman maloljetnika kao i odraslih počinitelja kaznenih djela, posebice onih na štetu djece
- nužnost zapošljavanja psihologa (sada ih ima 19) i drugih stručnjaka u zatvorskome sustavu
- uključivanje civilnog sektora i volontera.

Upravi za zatvorski sustav obraćali smo se do sada u pojedinačnim slučajevima prijava kršenja dječjih prava, nudeći suradnju u promociji prava djece čiji su roditelji u zatvoru, opažanjima i preporukama nakon obilaska kaznenih institucija te tražeći podatke. Naše dosadašnje iskustvo je da su upravitelji i službenici u kaznenim institucijama motivirani i spremni na djelovanje u odnosu na preporuke pravobraniteljice za djecu, te je mnogo toga činjeno posebice u ostvarenju „*child friendly*“ okruženja prilikom posjeta. Smatramo da je, uz unaprjeđenje suradnje s Upravom za zatvorski sustav, moguće podići standard zaštite djece koja su u sukobu sa zakonom, čiji su roditelji u sukobu sa zakonom ili koja jesu ili bi mogla postati žrtve kaznenih djela.

4.13 PRAVO NA PRIVATNOST

Niti jedno dijete ne smije biti podvrgnuto samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled. Dijete ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada. (Čl. 16. Konvencije)

Zaštita prava djece na privatnost je i u 2008. godini bila predmet interesa Ureda pravobraniteljice za djecu, bilo kroz praćenje i postupanje po pojedinačnim prijavama, bilo u sklopu postupanja po prijavama povrede nekih drugih prava djeteta koje uključuju i postojanje povrede prava djece na privatnost. Tako je tijekom 2008. godine zaprimljeno 36 pojedinačnih prijava. Prijave su kao i prethodnih godina podjednako podnosili roditelji ili građani te institucije, dok je samo u jednom slučaju prijavu podnijelo dijete.

Tablica 1

Podnositelj prijave				
Dijete	Roditelji	Institucije	Inicijativa Ureda	Ostali
1	12	8	3	12

Prijave su se odnosile na:

- zaštitu privatnosti djece u medijima;
- zaštitu osobnih podataka i evidencija o djeci;
- zaštitu privatnosti djece na webu i blogu;
- zaštitu privatnosti djece pri fotografiranju i video snimanju.

Povrede prava privatnosti djece u medijima opširnije se opisuju u posebnom dijelu izvješća o zaštiti prava djece u medijima, dok se u ovom dijelu opisuje područje zaštite osobnih podataka te zaštite privatnosti djece od objave fotografija i osobnih podataka na webu i blogu te njihovog snimanja.

Radi što boljeg opisa raznolikosti prijava, i s tim u vezi vrsta povreda prava na privatnost, navodimo nekoliko primjera prijave povreda prava na zaštitu osobnih podataka, koji se odnose na postupanje pravnih osoba (trgovačkog i odvjetničkog društva, dječjeg vrtića, osnovne škole te ministarstva). U svim prijavljenim slučajevima se radilo o preispitivanju povrede prava na zaštitu osobnih podataka i neovlaštenog pristupa evidencijama koje se vode. Naime, kao što smo i u prošlogodišnjem izvješću o tome pisali, način prikupljanja osobnih podataka, pa tako i podataka o djeci treba biti sukladan propisima kojima je regulirana zaštita ljudskih prava, privatnost i zaštita osobnih podataka (Konvencijom o pravima djeteta, Ustavom, Zakonom o zaštiti osobnih podataka, Zakonom o medijima, Zakonom o zaštiti prava pacijenata i dr.). Zakonom o zaštiti osobnih podataka je propisano da se osobni podaci mogu prikupljati i dalje obrađivati samo na temelju privole ispitanika i u slučajevima propisanim zakonom te da je prije davanja osobnih podataka na korištenje drugim korisnicima voditelj zbirke osobnih podataka dužan o tome informirati ispitanika. Nažalost, iz raznih razloga dolazi do povreda tog prava između ostalog i radi neprofesionalnog obavljanja posla, neinformiranosti pa čak i radi ostvarivanja imovinske koristi.

U prvom slučaju Ured pravobraniteljice za djecu obaviješten je da jedno trgovačko društvo nakon prometnih nesreća u kojima su ozlijeđena djeca, djeci na kućnu adresu dostavlja ponude usluga radi naknade štete u vidu pribave policijskog zapisnika, vještačkog nalaza prometnog vještaka i liječnika vještaka i slično, a u slučaju nekorektne ponude osiguratelja planira sugeriranje sudskog spora koji bi u ime i račun osobe vodili besplatno. Ured je od Agencije za zaštitu osobnih podataka, kao nadležnog tijela za nadzor nad primjenom Zakona o zaštiti osobnih podataka zatražio postupanje i zaštitu prava djece u vezi obrade osobnih podataka djece ozlijeđene u prometnim nezgodama. Agencija za zaštitu osobnih podataka je obavila nadzor nad obradom osobnih podataka i donijela rješenje kojim je zabranila prikupljanje i daljnju obradu osobnih podataka ozlijeđene djece u prometnim nezgodama. Agencija je također pokrenula postupak prekršajne odgovornosti protiv trgovačkog društva zbog ne postupanja po rješenju. Obavljenim nadzorom Agencija je dobila informaciju kako podatke o sudionicima prometnih nezgoda dobivaju iz različitih izvora primjerice bolnica, policije, osiguravajućih društava, automehaničarskih radionica, procjenitelja i dr. Agencija je također zbog unapređenja zaštite osobnih podataka na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu dostavila preporuku Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Hrvatskom uredu za osiguranje da poduzmu odgovarajuće mjere zaštite kako bi se spriječila dostava osobnih podataka djece ozlijeđene u prometnim nezgodama trgovačkim društvima i odvjetničkim uredima i drugima koji nisu ovlašteni za takvu obradu podataka zbog toga što nepoduzimanje odgovarajućih mjera zaštite može dovesti do povrede privatnog života, ali i nekih drugih prava.

Do sada je zaprimljen dopis Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi upućen kliničkim bolničkim centrima, kliničkim bolnicama, klinikama, općim bolnicama, specijalnim bolnicama, lječilištima, domovima zdravlja i ustanovama za hitnu medicinsku pomoć kojim se dostavlja naputak da se u skladu sa dopisom Agencije za zaštitu osobnih podataka pridržavaju navedene zakonske regulative, kako ne bi došlo do povrede privatnog života i drugih ljudskih prava i temeljnih sloboda u prikupljanju, obradi i korištenju osobnih podataka.

Smatramo da bi primjena zaštitne mjere iz Prekršajnog zakona - zabrane obavljanja zvanja, određenih djelatnosti, poslova ili dužnosti fizičkoj osobi, te zabrana obavljanja određenih djelatnosti ili poslova pravnoj osobi, mogla dovesti do očekivanih rezultata, obzirom da postoji opasnost da bi takvo obavljanje moglo poticajno djelovati za počinjenje novog prekršaja. Očigledno je da se pravne osobe lako odlučuju za kršenje odredbi Zakona o zaštiti osobnih podataka jer zapriječena novčana kazna za prekršaj nije dovoljno visoka i ne postiže opću svrhu kažnjavanja, naspram dobiti koja se ostvaruje neovlaštenim korištenjem osobnih podataka i s tim u vezi mogućim dobivanjem klijenata za zastupanje.

U drugom slučaju kojeg opisujemo radilo se o prijavi povrede prava djece na privatnost u dječjem vrtiću, nastale objavom njihovih osobnih podataka na web stranicama vrtića bez privole roditelja odnosno zakonskih zastupnika. Dječji vrtić je naime, neovlašteno na web stranici objavio podatke o djeci upisanoj u vrtić. Objavljeni su podaci o imenu i prezimenu djeteta, godini rođenja i adresi. Agencija za zaštitu osobnih podataka obavila je nadzor i izdala upozorenje kojim se zabranjuje obrada osobnih podataka djece bez pristanka njihovih roditelja odnosno zakonskih zastupnika.

U trećem slučaju također se radilo o objavi osobnih podataka djece po provedenom natječaju na web stranici. Radilo se o rezultatima natječaja za stipendije djece hrvatskih branitelja koji su radi transparentnosti postupka kao rezultat natječaja objavljeni i to: ime i prezime djeteta, mjesto boravka i naziv škole. Navedeni slučaj bio je predmet napisa u medijima i s tim u vezi našeg postupanja. Agencija za zaštitu osobnih podataka je dala očitovanje kako se ne radi o povredi privatnosti djece jer su njihovi roditelji odnosno zastupnici unaprijed bili suglasni s objavom rezultata natječaja i samim tim i objavom osobnih podataka djece.

Četvrti slučaj ukazuje na potrebu zaštite privatnosti djece i sprječavanja neovlaštenog postupanja s podacima o djeci o kojima se vodi evidencija u odgojno obrazovnim ustanovama. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu primio je prijavu ravnateljice osnovne škole kojom ukazuje na neovlaštenu uporabu podataka o učenicima prilikom polaganja popravnih ispita u školi. Prijava je proslijeđena Agenciji za zaštitu osobnih podataka koja je utvrdila da je do propusta došlo zbog nedovoljne zaštite osobnih podataka učenika od strane same škole iz razloga što škola kao voditelj zbirke osobnih podataka nije poduzela sve kadrovske, organizacijske i tehničke mjere zaštite osobnih podataka kako bi se spriječio neovlašteni pristup podacima. Nažalost, ovo nije izolirani slučaj, već imamo saznanja kako se u školama ne štiti dovoljno privatnost i intima učenika, neprofesionalno postupa s informacijama koje su poslovna tajna i koje bi kao takve trebale biti zaštićene od neovlaštenog pristupa. Povreda privatnosti djece u pravilu se odnosi na neumjesno

prepričavanje djetetove obiteljske situacije te otkrivanja stajališta djeteta izrečenih u povjerenju prilikom postupka opservacije ili rada s djetetom i sl. Škola, iako prije svega ima obrazovnu ulogu, nikako ne smije zaboraviti i svoju odgojnu ulogu. U onim trenutcima kada roditelji svjesno ili nesvjesno zanemaruju interese djeteta, djelatnici moraju uskočiti i pomoći i zaštititi dijete ukoliko je to potrebno. Upućenost djelatnika u obiteljsku situaciju djece vrlo je važna. No, često se susrećemo sa zabrinutim roditeljima koji o svojoj obiteljskoj situaciji nerado govore, bojeći se da će postati temom ogovaranja i prenošenja. Stoga smatramo nužnim napomenuti kako su djelatnici vrtića i škola vezani profesionalnom tajnom te sve ono što saznaju u obavljanju svoga posla moraju zadržati za sebe o čemu bi roditelje trebalo upoznati već prilikom prvog susreta. Naime, profesionalna tajna je podatak o osobnom ili obiteljskom životu stranaka koje saznaju osobe u obavljanju svog zvanja. Odavanje profesionalne tajne kazneno je djelo te je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci. Za iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika djeteta, zbog čega ono bude izvrgnuto poruzi vršnjaka ili drugih osoba ili su kod djeteta nastupile teže duševne smetnje, predviđena je kazna zatvora od jedne do tri godine. Uz kaznu zatvora djelatniku škole prijetnja je i gubitak radnog mjesta budući da se statutom škola poslovnom tajnom smatraju i podaci o učenicima socijalno-moralne naravi te povreda čuvanja poslovne tajne predstavlja težu povredu radne obveze. Obveza čuvanja poslovne tajne obvezuje i nakon prestanka rada, a poslovnu tajnu dužni su čuvati svi radnici škole bez obzira na koji su način saznali za podatke ili isprave.

Pored opisanih slučajeva povrede prava djece koji su se odnosili na zaštitu osobnih podataka drugi dio prijava odnosio se na povredu privatnosti djece i objavu njihovih imena, fotografija, neprimjerenih komentara i uvredljivih sadržaja od strane anonimnih osoba na web stranicama i blogovima. Naime, korištenje novih medija i nemogućnost sankcioniranja zloporabe te vrste medijskog prostora otvorili su prostor novoj vrsti nasilja i zadiranja u privatnost djece. Tako se sve češće na blogovima i webu uz ime i prezime nekog djeteta, objavljuju fotografije i upisuju vulgarni komentari koji ostaju trajno u memoriji svjetskih tražilica (Google /Yahoo). Vlasnici tih stranica odnosno domena, i to samo domaćih, ističu ili navode kako ne odgovaraju za sadržaj blogova, ali da mogu na zahtjev, uz predočenje odgovarajuće dokumentacije ukloniti neprimjereni sadržaj, dok ne mogu odgovarati za sadržaj koji se pojavljuje na svjetskoj tražilici. Ured pravobraniteljice za djecu, o prijavama ove vrste, obavještava vlasnike domaćih stranica odnosno domena i Ravnateljstvo policije, koji sukladno svojoj nadležnosti dalje postupaju.

Osim prijava povreda privatnosti djece i traženja zaštite od neovlaštene objave fotografija, predmet postupanja Ureda bile su i prijave odnosno upiti roditelja o fotografiranju i video snimanju djece u vrtiću. Ured je tom prilikom ponovio stajalište o zaštiti prava privatnosti, izneseno u prošlogodišnjem izvješću kojim podržava fotografiranje i video dokumentiranje dječjih aktivnosti u vrtiću ako je tim aktivnostima cilj pojačavanje dječje vidljivosti u društvu u edukativne svrhe, za unapređivanje pedagoškog rada, podizanje kvalitete komunikacije između odgojitelja i roditelja ili kao prikupljanje uspomena. Međutim prethodni i ultimativni uvjet mora biti interes djeteta. Pri tome je nužno posve jasno odrediti svrhu, cilj i način korištenja video snimke. Smatramo da namjeru video bilježenja djetetove aktivnosti u vrtiću treba obznaniti roditeljima, opisati ju kao i način i sadržaj snimanja te na temelju reakcija

roditelja, dilema, upita i kritičkog promišljanja, odrediti najbolji mogući oblik video snimke ukoliko postoje odgovori na moguća sporna pitanja. Nužno je zatražiti suglasnost roditelja te odustati od namjere video dokumentiranja ukoliko ta suglasnost izostane ili ono na bilo koji način ugrožava dijete. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu se susreo s pritužbama roditelja koji žele fotografirati ili snimati rođendansku proslavu svog djeteta u odgojnoj grupi dok neki drugi roditelji to ne dopuštaju. I to smatramo rješivim kroz razgovor o tome na roditeljskom sastanku ili roditeljskoj raspravi. Iako svrhovito i stručno korištenje video kamere u dječjem vrtiću nikako nije reality show, moguća je zloupotreba takvih snimaka. Ona se može spriječiti jedino profesionalnim i etičnim ponašanjem koje se treba definirati prije samog snimanja te svi zainteresirani trebaju biti o tome jasno informirani. Pri tome se ni u jednom trenutku ne smije zanemariti djetetovo dostojanstvo, pravo na razvojna ograničenja i neadaptiranost te njegovu privatnost u različitim trenucima njegova odrastanja. Nužno je jasno definirati za koje i kakve potrebe bi se video snimke koristile, kako i gdje bi se čuvale, kome bi bile i u koje svrhe dostupne. Najnužnijim smatramo definirati što bi se snimalo i u kojim prostorima, koliko često te u kojim sve situacijama bi djeca bila snimana kao i na koji način će se snimke koristiti za pojedini unaprijed definirani cilj.

Zajedničko svim oblicima objave osobnih podataka djece, bilo da se radi o osobnim podacima, fotografijama, video snimkama ili pojedinostima iz života, je to da objava treba biti sukladna zakonu, samo uz privolu i informiranost roditelja ili zakonskih zastupnika, iz profesionalnih razloga uz obveznu zaštitu najboljeg interesa djeteta. I tada treba procijeniti i razlučiti koji sadržaji objavom mogu biti dostupni široj javnosti od sadržaja koji smiju biti dostupni samo užoj javnosti (djeca, roditelji, odgajatelji, nastavnici...) i na mediju koji je za to primjeren (oglasna ploča, školski list, godišnjak, web stranica s ili bez ograničenog pristupa, lozinke).

Mišljenja smo da o zaštiti privatnosti djece treba više voditi računa. Zakon o zaštiti osobnih podataka i nadležna Agencija za provođenje nadzora doprinijeli su sustavnijoj zaštiti osobnih podataka. Međutim, informiranje javnosti o postojanju Agencije za zaštitu osobnih podataka kao tijelu nadležnom za nadzor, kao i mogućnostima traženja zaštite prava i dalje su nužni.

Također je pored informiranja o mogućnostima ostvarivanju zaštite privatnosti i nadležnima za postupanje, važno senzibiliziranje javnosti o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti djece u svim segmentima njihovog života. Nedopustivo je da često radi neprofesionalnog rada pojedinaca, stvaranja zarade te često radi zadovoljavanja znatiželje i dosade (neke interesne skupine ili same sredine u kojoj djeca borave), privatnost djece bude grubo izložena javnosti i povrijeđena.

4.14 ZAŠTITA I PROMICANJE PRAVA DJECE I MEDIJI

4.14.1 MEDIJI O DJECI I DJEČJIM PRAVIMA

Ured pravobraniteljice za djecu pratio je u protekloj godini medijski tretman djece i dječjih prava općenito, pretežno u tiskanim medijima te djelomično u elektroničkim medijima.

Pritom se oslanjao na usluge tvrtke koja je prema širokoj listi ključnih riječi, grupiranih uz teme dječja prava, nasilje nad djecom i Ured pravobraniteljice za djecu, pratila tekstove objavljene u nacionalnim i regionalnim dnevnim, tjednim i mjesečnim listovima i časopisima. Premda nije riječ o preciznom istraživanju i analizi, smatramo da brojčani podaci pomažu u stjecanju uvida u odnos medija prema djeci.

Prema prikupljenim podacima proizlazi da je tijekom 2008. u tiskanim medijima objavljeno ukupno 5679 članaka koji se tiču ugroženosti i zaštite djece i dječjih prava. Od toga se 2859 odnosi na različite aspekte dječjih prava, uključujući i rad Ureda pravobraniteljice za djecu. To obuhvaća obavijesti o kršenju, ali i o promicanju dječjih prava, uključujući osobna, obrazovna, zdravstvena, socijalna, kulturna, pravosudno-zaštitna kao i prava djece na sudjelovanje. Prosjek od 238 članaka mjesečno ili osam članaka dnevno, upućuje na trajnu prisutnost tema o djeci i dječjim pravima u hrvatskim tiskanim medijima. Zapažamo da mediji istražuju i probleme odrastanja, teme o zaštiti zdravlja djece, sve češće i teme o mentalnom zdravlju, o djeci s poremećajima u ponašanju, o problemima u odgojno-obrazovnom sustavu koji se tiču odnosa učenika i nastavnika, o prevenciji ovisnosti - posebno o pojavi mladenačkog opijanja, o socijalnim teškoćama koje se najteže odražavaju na djeci. Pritom, unatoč nerijetko površnom i pojednostavljujućem pristupu, mnogi mediji često upućuju i na mišljenja stručnjaka koji se bave djecom, a poneki povremeno nastoje prenijeti javnosti i mišljenja i poruke same djece.

Gotovo jednako toliko, točnije 2820 članaka, u istom je razdoblju objavljeno o nasilju nad djecom i među djecom, što je medijima iznimno atraktivna tema. U prosjeku je takvih vijesti objavljeno 235 mjesečno, odnosno nešto manje od osam dnevno. Pritom se o pojedinačnim slučajevima u kojima je počinitelj nasilja maloljetnik izvijestilo u gotovo svim medijima, a u mnogima od njih po nekoliko puta. Na taj način djeca i dalje ostaju u fokusu javne pažnje kao žrtve i počinitelji nasilja, a način izvještavanja, u kojem se nastoji doznati i objaviti što više pojedinosti o djeci, njihovim obiteljskim prilikama, odnosima s njihovim vršnjacima i okolinom, ostavljaju širok prostor za ugrožavanje privatnosti djece. Zbog tragičnih događaja u kojima su mlade žrtve premlaćivanja preminule ili im je ozbiljno ugrožen život, mediji su tijekom godine počeli sve veći prostor davati vijestima o tučnjavama među mladima, naglašavajući slučajeve u kojima su počinitelji mlađi od 16 godina.

U prilog pretpostavci da mediji utječu na sliku o mladima svjedoči i aktualni zaokret u tretiranju ovih tema. Naime, dok je u prvoj polovici godine naglasak u medijima u tekstovima o nasilju bio na potrebi zaštite djece, odnosno žrtava nasilja, on se krajem godine prometnuo u poruku o nedovoljno strogim sankcijama i navodno preblagom zakonodavstvu kad je riječ o kažnjavanju maloljetnih počinitelja nasilja. Tako središnje pitanje više nije kako spriječiti nasilje i pružiti potporu žrtvama, već kako postići brže i strože kažnjavanje počinitelja. K tome se činjenica da dijete do 14 godina nije kazneno odgovorno, pogrešno tumači kao „nedodirljivost“ najmlađih počinitelja nasilja i zaštićenost od svake sankcije. Medijski pritisak zasnovan na pogrešnoj tezi o „opasnoj djeci kojoj nitko ništa ne može“ pridonosi demonizaciji djece, ali i potpuno zamagljuje širi problem općeg odnosa prema nasilju u društvu. Agresivno ponašanje odraslih u raznim područjima života, u obitelji, prema susjedima, u javnosti, na

stadionima, u medijima, koje se tolerira, ponekad čak i „nagrađuje“ kao djelotvorno ponašanje koje dovodi do željenog cilja, svakako se odražava i na ponašanje djece.

Međutim, prateći medije, posebno od posljednjeg tromjesečja 2008., čitatelj će steći dojam da je glavni problem u Hrvatskoj prevelika zaštićenost djece koja se agresivno ponašaju i „kojoj još jedino policija i pravosuđe mogu stati na kraj“. Rijetko se u vezi s time analizira društveni kontekst u kojem se to događa i brojni uzroci (socijalni, obiteljski, individualni...) koji do toga dovode, kao da djeca sama generiraju nasilje u društvu. Dugoročno, takvo stajalište može dovesti do negativnog odnosa prema zaštiti dječjih prava i daljnjeg zanemarivanja potreba djece i mladih. Začuđuje da se pritom u javnosti ne čuje dovoljno glas stručnjaka iz područja pravosuđa, sociologije, psihologije i socijalne pedagogije, koji bi usmjerio raspravu prema racionalnim argumentima i upozorio da se problem nasilja u društvu ne može riješiti pooštavanjem sankcija protiv djece.

Ured pravobraniteljice za djecu u medijima

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2008. godine bio zastupljen u 651 članku u praćenim tiskanim medijima. U elektroničkim medijima obavijesti o Uredu, izjave i emisije u kojima je gostovala pravobraniteljica ili njezini suradnici bili su emitirani ukupno 183 puta, od toga 99 u radijskom, a 84 u televizijskom programu. Ove brojke ne uključuju sve lokalne elektroničke medije s kojima je Ured također često surađivao. Mediji su redovito prenosili poruke i priopćenja pravobraniteljice o njezinim inicijativama, izvještavali o stručnim raspravama i tribinama koje je organizirao Ured, kao i o istupima pravobraniteljice i njezinih suradnika na stručnim i drugim javnim skupovima. O brojnim temama tražili su očitovanje, odgovor ili komentar pravobraniteljice.

U prosjeku je Ured u Zagrebu odgovarao na više od 30 novinarskih upita mjesečno. Pritom je u prvom dijelu godine najviše upita upućenih Uredu bilo u vezi sa zaštitom privatnosti djece. Druga tema po zastupljenosti bilo je nasilje nad djecom, uključujući i elektroničko i spolno zlostavljanje, te nasilje među djecom. Zatim slijede pitanja koja se odnose na djetetovo pravo na zajedničku skrb oba roditelja, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zaštitu djece od agresivnog reklamiranja, prava djece koja se bave sportom, zaštitu djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja. Česta su bila i pitanja koja se odnose na pravo djece na zdravstvenu zaštitu, osobito na prava djece s teškoćama u razvoju.

Doprinos medija zaštiti prava djece

Kontinuiranim praćenjem učestalosti i sadržaja vijesti o dječjim pravima, može se zaključiti da, općenito gledano, mediji podupiru dječja prava i u cjelini se zauzimaju za povećanje standarda zaštite djece. Mediji su podržali brojne kampanje usmjerene na prikupljanje sredstava i podizanje razine javne svijesti o dječjim pravima, kao i kampanje usmjerene na zaštitu djece od svih vrsta nasilja i zlostavljanja. Radio postaje pritom su često izvještavale o važnim datumima poput Svjetskog dana borbe protiv dječjeg rada, Međunarodnog dana mladeži, Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, Međunarodnog dana djeteta, Dana osoba s invaliditetom, Dana ljudskih prava te i tako pridonijeli da ova tematika bude trajno nazočna u svijesti građana.

Tijekom godine mnogi su mediji često i angažirano izvještavali o potrebi nadzora nad prodajom alkoholnih pića maloljetnicima, o potrebi osiguranja psihološke potpore i savjetovališta za djecu i mlade, o važnosti upućivanja djece i roditelja u rizike koje donosi komunikacija putem mobitela i interneta, o prevenciji nasilja među djecom, o zaštiti djece od ozljeđivanja pirotehničkim sredstvima. Pojedini tiskani mediji, naročito regionalni i lokalni, otvaraju prostor za obavijesti o radu obiteljskih centara, za stajališta stručnjaka o potrebama i mogućnostima zaštite djece i dječjih prava, o aktivnostima u zajednici u kojima aktivno sudjeluju djeca i slično.

Osobito veliku i važnu podršku i tiskani i elektronički mediji pružili su osvještavanju potrebe da se osigura bolja zaštita učenika prilikom prijevoza školskim autobusima. Izvještavanje o tragičnim događajima, pri kojima su izgubljeni životi djece ili su djeca teško ozljeđena, ispravno su i nedvosmisleno smještena u kontekst zahtjeva za povećanjem sigurnosti djece. Vjerujemo da je i zahvaljujući njima upozorenje pravobraniteljice upućeno nadležnim ministarstvima o tome da novi Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca (NN 100/08.) umanjuje zaštitu djece, na kraju rezultiralo njegovim izmjenama. Također su vrlo odgovorno iskazali spremnost da trajno prate primjenu tog propisa, koja će nedvojbeno nailaziti na prepreke.

4.14.2 POVREDE PRAVA DJECE U MEDIJIMA

Cijela protekla godina bila je obilježena javnim djelovanjem pravobraniteljice na upozoravanju i educiranju najšire javnosti, a posebno novinara i stručnjaka koji rade s djecom, o potrebi zaštite prava djece u medijima. Vrlo česti su bili telefonski i pisani upiti i prijave građana u vezi s time. Na uočeno kršenje prava djece Ured je reagirao samoinicijativno ili prema pojedinačnim prijavama, dajući upozorenja, prijedloge i preporuke nakladnicima i urednicima medija, podnoseći prijave nadležnim tijelima. Djelovanje na tom području obuhvaća i inicijative i preporuke Ureda o zaštiti prava i interesa djece u medijima, zatim brojna izlaganja na skupovima i tribinama, sudjelovanje u stručnim raspravama i na seminarima namijenjenim edukaciji stručnjaka u sustavima odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, policije i pravosuđa, odnosno na skupovima novinara ili studenata.

Najčešće povrede prava djece u medijima i u 2008. godini odnosile su se na ugrožavanje privatnosti djece u tiskanim i elektroničkim medijima. Pritom se sve češće susrećemo i s elektroničkim nasiljem, koje se manifestira objavljivanjem uvredljivih i vulgarnih komentara o djetetu na forumima i blogovima internetskih portala. Česte su i prijave zbog izlaganja djece potencijalno štetnim medijskim sadržajima, kao što su nasilje i seks prikazani na televiziji u neprimjerenom terminu, pornografski oglasi u tisku, pornografija na pojedinim web portalima koji su namijenjeni i djeci. Također, i dalje zapažamo neuvažavanje prava djece da dobivaju primjerene informacije putem medija, a pogotovo pozitivne i prosocijalne sadržaje te čestu zlouporabu djece u oglašavanju.

Ugrožavanje djetetovog prava na privatnost

„Vijeće upozorava da je riječ o pojavi koja uzima maha, pri čemu profesionalizam kapitulira pred senzacionalizmom i navodnim imperativom tiražnosti (slušanosti, gledanosti), a struka

opstruira vlastita profesionalna i moralna načela, gazeći svoje dostojanstvo u trci za profitom.“

(zaključak sa sjednice Vijeća časti Hrvatskog novinarskog društva od 29. veljače 2008.)

Nažalost, borba za veću nakladu, odnosno čitanost, gledanost i slušanost vijesti, nezadrživo gura medije prema senzacionalizmu. Uz izgovor da „*publika to traži i želi*“ mnogi urednici od novinara zahtijevaju da detaljno izvješćuju i o slučajevima nasilja nad djecom i među djecom, o obiteljskim tragedijama i stradanju djece. Pritom se često neumjesno i nezakonito zadire i u djetetovu privatnost. Često se dječje fotografije koriste kao ilustracija teksta o njihovim roditeljima, objavljuju se puna imena i prezimena djece bez suglasnosti roditelja, snima se uplakanu, bolesnu ili unesrećenu djecu, objavljuju se fotografije djece koja su počinila ili pokušala suicid, prenose se izjave susjeda i nagađanja poznanika o uzrocima tragedije, njihove ocjene o karakteristikama stradale djece ili djece koja su počinitelji nasilja. Brojni su primjeri takvih neprofesionalnih postupaka, novinarskih i uredničkih propusta. Na neke od njih reagirao je i Ured pravobraniteljice za djecu, obraćajući se izravno urednicima medija ili široj javnosti, prijavama Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva, Vijeću za elektroničke medije i Državnom odvjetništvu.

Također je tijekom godine tema o zaštiti privatnosti djece bila prisutna u brojnim medijima, dijelom i kroz izjave i intervjue pravobraniteljice za djecu i njezinih suradnika. Intenzivnom komunikacijom s medijima ured je nastojao aktivirati mehanizme samoregulacije unutar novinarske struke, no još uvijek ne možemo biti zadovoljni postignutim. Svijest o važnosti poštovanja privatnosti veća je danas nego prije nekoliko godina, ona je postala legitimna tema o kojoj mediji često i rado pišu. Međutim, čim se među vijestima pojavi potencijalna senzacija u vezi s maloljetničkim nasiljem ili stradanjem djeteta, profesionalna načela i zaštita prava djece dospijevaju u drugi plan. Povremeno prelaženje granice dobrog ukusa opravdava se pretpostavljenim „*interesom javnosti*“, a uobičajeni izgovor urednika je: „*Ako ne objavimo mi, objavit će naša konkurencija*“.

Uredu pravobraniteljice za djecu u prošloj godini prijavljeno je ukupno 28 pojedinačnih slučajeva kršenja prava djece na privatnost (kojima je obuhvaćeno ukupno 88 djece) što je približno tri posto od ukupno prijavljenih povreda prava djece. Također smo tijekom godine primili na desetke pisanih i telefonskih obavijesti o mogućem ugrožavanju privatnosti djece u medijima, na internetskim stranicama, prilikom snimanja promotivnih videomaterijala te upite o potrebnim mjerama zaštite.

Ugrožavanje prava na privatnost najčešće se odnosi na objavljivanje osobnih podataka o djeci uključenoj u događaj o kojem se izvještava, na način da se ona sama mogu prepoznati te doživjeti sekundarnu viktimizaciju ponovnim proživljavanjem stresnoga događaja ili ih mogu prepoznati drugi, što ih može izložiti neugodnim ili neželjenim reakcijama okoline. Medijsko izlaganje također može biti i poticaj štetnom i opasnom ponašanju samog prikazanog djeteta ili druge djece koja se s njim identificiraju. Objava djetetovog imena i prezimena, punog imena i prezimena roditelja, škole koju pohađa, mjesta i naselja u kojem živi, adrese stanovanja ili snimke obiteljske kuće, zatim objavljivanje njegovih fotografija, čemu su najviše izložena siromašna i bolesna djeca te djeca javno „poznatih“ osoba,

iznošenje djetetovih obiteljskih prilika, nagađanja o odnosima njegovih roditelja, o djetetovu zdravstvenom stanju, karakteru, njegovim emotivnom životu i vezama, također su česti oblici ugrožavanja djetetovog prava na privatnost.

Novost je posljednjih godina detaljno izvještavanje o pojedinačnim dječjim sukobima u školi, nažalost, najčešće uz privolu roditelja žrtve nasilja. To donosi višestruke štete: osim sekundarne viktimizacije žrtve, čiji identitet otkriva sam roditelj, mediji pridonose javnom ocrnjivanju i stigmatiziranju djeteta-napadača, ali usto i nehotice prenose poruku drugoj djeci da nasiljem mogu postići medijsku „slavu“.

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2008. godini podnio ukupno 15 prijava Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva protiv novinara i urednika tiskanih i elektroničkih medija. Od toga je 13 prijava rezultiralo opomenom i težom opomenom upućenom novinarima i urednicima. O dva slučaja osobito teškog kršenja prava na privatnost obavijestili smo Državno odvjetništvo. Riječ je o neizravnom otkrivanju identiteta moguće žrtve spolnog zlostavljanja, pri čemu su mediji objavili puno ime i prezime, prebivalište i druge osobne podatke žrtvinog oca, osumnjičenog za zlostavljanje kćeri. U drugom slučaju na naslovnoj stranici jednoga lista objavljena je velika fotografija djeteta čije je lice izobličeno teškim opeklinama, a u tekstu o stradalome, popraćenom još jednom fotografijom, objavljeno je njegovo puno ime i prezime i brojni osobni podaci. Obaviješteni smo da će u tom slučaju uslijediti prekršajna prijava protiv nakladnika i glavnog urednika lista zbog kršenja članka 16. Zakona o medijima.

Medijsko izvještavanje o samoubojstvima

Pravobraniteljica za djecu iznimno je zabrinuta zbog toga što mediji, unatoč njezinim čestim upozorenjima, preporukama stručnjaka i apelima Hrvatskog novinarskog društva i dalje neprimjereno i neodgovorno izvještaju o samoubojstvima djece, ne razmišljajući o posljedicama koje bi to moglo izazvati. Nakon javnog apela upućenog medijima u 2007. godini, pravobraniteljica je u ožujku 2008., nažalost, u povodu jednog pokušaja samoubojstva koje je tretirano kao medijska senzacija, ponovno pozvala sve medije na odgovoran odnos prema djeci. Tom prilikom uputila je preporuke Vladi RH, nadležnim ministarstvima i medijima, upozoravajući ponajprije na odgovornost države i društva u prevenciji depresije i suicida djece i mladih, ali i na štetan i opasan medijski tretman pojedinih slučajeva samoubojstava djece.

Naglasila je kako je nedopustivo iskorištavati zbunjenost članova obitelji žrtve i neposredno nakon tragedije izlagati ih u medijima, prikazivati djecu iz žrtvina okružja, kao i spekulirati o okolnostima stradanja djeteta te o njegovim eventualnim vezama i umiješanosti druge djece u tragični događaj. No, pozdravila je angažman medija kad upozoravaju na to da su depresija i samoubojstva djece širi društveni problem i da su društvo i država dužni učiniti sve što je u njihovoj moći da bi zaštitili djecu i pomogli roditeljima u ostvarivanju odgovarajuće skrbi o djeci.

Brojni primjeri senzacionalističkog izvještavanja o počinjenim i pokušanim samoubojstvima djece i mladih u prošloj godini pokazali su nedostatak odgovornosti urednika u mnogim

medijima i nerazumijevanje delikatnosti samog fenomena samoubojstva. Pojedini mediji kao da su se natjecali u tome koji od njih će objaviti više detalja, a osobito je štetno pritom bilo uvezivanje vijesti o samoubojstvima mladih koja su se dogodila proteklih godina, uz navođenje načina počinjenja i nagađanje o razlozima.

Slučajno ili ne, statistika pokazuje da je u 2008. godini broj pokušaja samoubojstva u Hrvatskoj, u populaciji djece mlađe od 14 godina, udvostručen u odnosu na 2007. godinu. Premda se ne može tvrditi da su medijska izvješća bila uzrok tih nesretnih događaja, zasigurno se ne može isključiti mogućnost da su u pojedinim slučajevima ona bila „okidač“ koji je mogao potaknuti mladu osobu suočenu s problemima odrastanja na samoubilački čin. Istraživanja u svijetu potvrdila su da je stupanj publiciteta koji dobiju samoubojstva proporcionalan broju samoubojstava koja uslijede.

Na poziv Hrvatskog novinarskog društva da se Kodeks časti hrvatskih novinara dopuni odredbama u vezi s tom problematikom, pravobraniteljica je predložila da u Kodeks uđe sljedeći tekst:

Davanje medijskog publiciteta samoubojstvima izravno utječe na porast broja samoubojstava. Zato vijesti o samoubojstvima i pokušajima samoubojstva treba svesti na najmanju mjeru, uz poseban obzir kad je riječ o djeci. Novinar ne smije objaviti imena djece koja su pokušala ili počinila samoubojstvo, ne smije objaviti fotografije, oproštajna pisma ni osobne zapise počinitelja, niti detaljni opis načina i mjesta počinjenja ili pokušaja samoubojstva, kao ni načina nabavke sredstva kojim je samoubojstvo počinjeno ili pokušano te se treba pridržavati stručnih smjernica za izvještavanje o samoubojstvima.

Obaviješteni smo da će Skupština Hrvatskog novinarskog društva o tom prijedlogu i ostalim izmjenama Kodeksa raspravljati tijekom 2009. godine. Svjesni smo da izmjena Kodeksa časti neće sama po sebi dovesti do bolje zaštite djece u medijima, ali smatramo da je i to važan korak u ostvarenju željenoga cilja. Vjerujemo da bi veći angažman istaknutih novinara i njihovi kritički tekstovi i istupi u medijima, kao i novinarske radionice, na kojima bi sami novinari, uz pomoć drugih stručnjaka, analizirali primjere dobre i loše prakse u izvješćivanju o djeci pa i o suicidima, najviše pridonijeli podizanju razine profesionalne svijesti na tom području.

4.14.3 ZAŠTITA DJECE OD NEPRIMJERENIH MEDIJSKIH SADRŽAJA

Ured je tijekom 2008. primio veliki broj prijava i obavijesti o neprihvatljivim sadržajima u medijima, osobito na televiziji, što se odnosi uglavnom na Novu TV, RTL i HTV. U vezi s time otvoreno je tridesetak predmeta po kojima je Ured postupao, ali broj prijavitelja je znatno veći, budući da se na pojedine emisije žalio veći broj prijavitelja. Većina prijava odnosi se na prikazivanje potencijalno štetnih sadržaja u neprimjerenom terminu kad bi ih mogla gledati i djeca. Neki roditelji se žale i na sadržaje namijenjene djeci, uglavnom zbog količine nasilja u animiranim filmovima za djecu te zbog brojnih agresivnih reklama koje se emitiraju u vrijeme prikazivanja dječjeg programa. Nezadovoljstvo izazivaju i reklame koje prikazuju i potiču nasilje.

Većina prijava proslijeđena je Vijeću za elektroničke medije koje provodi *monitoring* nad programskim sadržajima televizijskih nakladnika i nadležno je poduzimati sankcije, kao regulatorno tijelo za praćenje provedbe Zakona o elektroničkim medijima. Vijeće, međutim, nailazi na brojne poteškoće u nastojanju da sankcionira kršenje zakona. Zbog rijetkih i relativno blagih sankcija, budući da izbjegava primijeniti oduzimanje koncesije kao najtežu sankciju, djelovanje Vijeća nije dovoljno vidljivo, niti je u javnosti prepoznata njegova funkcija. Stoga mnogi gledatelji smatraju da o svim neprihvatljivim i zakonom zabranjenim programskim sadržajima trebaju obavijestiti pravobraniteljicu za djecu te da ona treba „spriječiti“ i „zabraniti“ njihovo emitiranje, odnosno osigurati provođenje Zakona o elektroničkim medijima, za što ona nikako nije ovlaštena ni nadležna.

O razmjerima tog nesporazuma svjedoči prošlogodišnja građanska inicijativa „Zaštitimo djecu od nepristojne televizije“ koja je svoj prosvjed protiv dviju emisija prikazanih na Prvom i Drugom programu Hrvatske televizije odlučila izraziti slanjem velikog broja e-mail poruka na HTV, kako bi izvršila pritisak na tu kuću i navela je da poštuje Pravilnik o načinu postupanja nakladnika televizijske djelatnosti radi zaštite maloljetnika. Istodobno su više od 3900 poruka identičnog sadržaja uputili pravobraniteljici za djecu. Iako im je nedvosmisleno rečeno da Vijeće za elektroničke medije može intervenirati, izreći sankciju ili pokrenuti prekršajni postupak te da je njihov zahtjev odmah proslijeđen Vijeću, članovi inicijative smatrali su da je potrebno izvršiti pritisak na Ured pravobraniteljice za djecu, ocijenivši da je Vijeće neučinkovito.

Pravilnik „iz drugog pokušaja“

Vijeće za elektroničke medije očito nailazi na velike poteškoće u nastojanju da privoli televizijske nakladnike na primjenu Pravilnika o načinu postupanja nakladnika televizijske djelatnosti radi zaštite maloljetnika. Premda su od početka sudjelovali u izradi Pravilnika, nakladnici su, nakon njegova stupanja na snagu, odbili primjenjivati taj podzakonski akt koji je propisao obvezu označavanja sadržaja potencijalno štetnih za djecu, dobnim oznakama 12, 15 i 18, kao i zabranu prikazivanja tih sadržaja u vremenu prije 21 sat. Pravilnik, koji je prvi put stupio na snagu u svibnju 2008., primjenjivala je nakratko jedino Hrvatska televizija, a kao izgovor za neprimjenjivanje svi su tv-nakladnici tvrdili da su dobne oznake na filmovima upadljive i prevelike te da to smeta gledateljima.

Namjerno ili ne, u toj raspravi je zapostavljeno ono najbitnije, a to je da televizijski nakladnik i urednici trebaju voditi računa o sadržaju emisija koje prikazuju te prema tome prilagoditi raspored njihova prikazivanja. O nemarnom odnosu prema odredbama Zakona o elektroničkim medijima svjedoče i primjeri da su tijekom dana, katkad i između dječjih emisija, prikazivali najave za filmove u kojima su bile upravo najbrutalnije scene. Osim toga, često su prije podne i tijekom dana prikazivane reprize filmova i kriminalističkih serija s prizorima nasilja i seksa, koji su prethodno prikazani u kasnom noćnom terminu, upravo kao sadržaj neprimjeren djeci.

Izmijenjeni Pravilnik donesen je u studenome 2008., no u njegovoj primjeni još ima nedosljednosti i teškoća. Nakladnici i dalje ne shvaćaju da se obveza zaštite djece odnosi na sve sadržaje, uključujući i dokumentarni, magazinski, zabavni pa i informativni program te na

reklame. U Pravilniku se definira da su to svi programski sadržaji „s prizorima pretjeranog nasilja, seksa, vulgarnih izraza i prizora, prizora zlouporabe opijata i drugih prizora za koje je vjerojatno da bi mogli ugroziti fizički, mentalni ili moralni razvoj maloljetnika“, osim „ukoliko su u obrazovnim, odgojnim i znanstvenim emisijama obrađeni na primjeren način te su prilagođeni određenoj dobi maloljetnika“.

Takvih sadržaja ima u „*reality show*“ emisijama, kao što je „Big Brother“ na RTL-u, koja je emitirana prije 21 sat. Mnogi roditelji, odgojitelji i nastavnici upozorili su pravobraniteljicu na to da čak i djeca predškolske dobi gledaju, komentiraju i intenzivno proživljavaju neke od tih programskih sadržaja koji su za njih doista neprimjereni.

Niz prijava odnosio se na vrijeme prikazivanja emisije „Istraga“ na Novoj TV, koja sadrži često brutalne scene nasilja, a budući da je na programu od 20 sati gledaju je i mlađa djeca. Učitelji i roditelji upozoravaju nas da ona često prepričavaju te u igri oponašaju upravo prizore iz „Istrage“, ne razumijevajući da je riječ o stvarnim događajima koji su unesrećili stvarne osobe. Drugu djecu ti prizori baš zato još više plaše pa zbog njih imaju noćne more ili strahuju da bi i sama mogla postati žrtve nasilja.

Osim zbog eksplicitnoga nasilja, emisija „Istraga“ izaziva brojne reakcije skrbnika djece čiji su roditelji počinitelji ili žrtve prikazanih zločina. Budući da „Istraga“ rekonstruira te tragične događaje i još ih tjedan dana unaprijed dramatično najavljuje, ponekad navodeći i imena počinitelja i žrtava, za njihovu djecu to često znači ponovno proživljavanje tek zaliječenih trauma. Njihova se obitelj najčešće pobrine da djeca ne gledaju emisiju u kojoj se govori o njihovim roditeljima, ali ona vide i čuju najave emisija iz kojih i njihova okolina prepoznaje da je riječ o njima. Nerijetko se suočavaju i s neugodnim reakcijama vršnjaka ili susjeda te se povlače u sebe, odbijaju ići u školu i slično. Unatoč upozorenjima pravobraniteljice upućenim uredniku emisije, termin prikazivanja nije promijenjen, a očito se nije vodilo dovoljno računa o zaštiti identiteta djece osoba o kojima je riječ u emisiji, kao ni o njihovoj dobrobiti. Premda su u komunikaciji s Uredom predstavnici Nove TV tvrdili da poštuju profesionalna načela i prava djece te u par slučajeva i priznali pogrešku, jasno je da uopće ne shvaćaju koliko su bol nanijeli djeci prikazujući skeč o ubojstvu njihovih roditelja i oglašavajući tu priču kao da je riječ o kriminalističkoj seriji.

Neshvatljivo je i nedopustivo ponašanje pojedinih televizijskih kuća koje, unatoč upozorenjima da su prekršile zakon i unatoč prekršajnim prijavama koje je Vijeće za elektroničke medije pokrenulo protiv njih, i dalje emitiraju emisije neprimjerene djeci upravo u vremenu kad su mnoge obitelji zajedno s djecom ispred TV-ekrana. Pojedini medijski djelatnici s prezirom se odnose prema tim upozorenjima, potpuno ignorirajući i omalovažavajući zakonske odredbe, smatrajući ih cenzurom i naglašavajući da navedene emisije nisu namijenjene djeci, stoga televizijski nakladnik ne odgovara za to što će ih djeca možda vidjeti, već se roditelji trebaju pobrinuti da djeca ne gledaju te sadržaje.

Centar za medije

Smatramo da se Vijeće za elektroničke medije trebalo više angažirati i u informiranju javnosti o svojem djelovanju, u svim područjima, a posebno o europskim smjernicama i inozemnim

iskustvima u vezi sa zaštitom djece. Konvencija o pravima djeteta obvezuje države da potiču razvoj odgovarajućih smjernica za zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit. Hrvatska je tu obvezu preuzela donošenjem Zakona o elektroničkim medijima i drugih propisa, no preostaje još dugi put do stvarne primjene tih zakonskih odredbi. Roditelji su prvi odgovorni za zaštitu djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja, ali trebaju pomoć i odgovorno ponašanje medija koji su dobili nacionalnu koncesiju i s time dopuštenje da „uđu“ u svaki dom. Potrebna im je i pomoć stručnjaka, psihologa, pedagoga, sociologa i dobrih poznavatelja medijske kulture, kako bi cjelovito sagledali utjecaj medija na djecu te osnažili i poučili djecu da medije koriste za vlastiti rast i razvoj.

Medijska pismenost, koja pomaže prepoznavanju medijskih poruka, razvija vještine kritičke analize, vrednovanja i selekcije medijskih sadržaja, smanjuje i ranjivost djece u ovom području. Zato Ured pravobraniteljice za djecu ponavlja svoju prošlogodišnju preporuku za osnivanje istraživačko - razvojnog centra za medije, koji bi se bavio sustavnim interdisciplinarnim istraživanjem pozitivnih i negativnih utjecaja medija na djecu, ali i trajnim stručnim vrednovanjem kvalitete medijskih proizvoda namijenjenih djeci. Takav bi centar trebao biti vrijedna podrška medijskom obrazovanju djece i odraslih i savjetodavni centar za roditelje, odgojitelje, nastavnike o tome koje medijske sadržaje ponuditi djeci u kojoj dobi. Veseli nas što je Hrvatsko psihološko društvo podržalo tu našu inicijativu te ćemo i dalje apelirati na Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta te na Ministarstvo kulture da pomognu oživotvorenju te ideje.

4.14.4 PRIMJENA ZAKONA KOJI REGULIRAJU ZAŠTITU PRAVA DJECE U MEDIJIMA

Tijekom godine Ured pravobraniteljice za djecu primio je više prijava, obavijesti i upita koji upućuju na neodgovarajuću primjenu zakona i drugih propisa koji se odnose na zaštitu prava djece u medijima. Prijave su se odnosile na zaštitu od izravnog i neizravnog otkrivanja identiteta djeteta u medijima, na zaštitu djece od izlaganja neprimjerenim i potencijalno štetnim sadržajima u elektroničkim medijima, što uključuje i elektroničke publikacije, ali i u tiskanim medijima koji objavljuju pornografske oglase. Također je uočeno da propisi ne zaštićuju djecu od agresivnog reklamiranja kojem su izložena putem svih medija, osobito televizije. Čak i kad odlaze u kino ili kupuju ili posuđuju u videoteci DVD-e s dječjim filmovima, prije filma moraju odgledati seriju reklama.

U praksi je relativno često kršenje članka 16. Zakona o medijima, koji zabranjuje „objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta“, međutim, ako djetetov roditelj ili skrbnik sami ne pokrenu privatnu tužbu protiv medija koji je prekršio zakon, takvi neprihvatljivi postupci uglavnom prolaze bez pravnih posljedica. U pojedinim slučajevima reagirala je pravobraniteljica za djecu upozoravajući medije, prijavljujući ih Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva, Vijeću za elektroničke medije i Državnom odvjetništvu. Prateći tu problematiku Ured pravobraniteljice za djecu uočio je da je nedostatak Zakona o medijima to što nije propisao osnivanje regulatornog tijela koje bi pratilo njegovu provedbu u tiskanim medijima. U području elektroničkih medija ta je zadaća definirana i dodijeljena Vijeću za elektroničke medije koje provodi i „monitoring“ programskih sadržaja.

Tijekom protekle godine pravobraniteljica za djecu nastojala je u više navrata razjasniti dvojbe oko toga koje državno tijelo provodi nadzor nad izvršenjem Zakona o medijima. Na njezin izravni upit upućen Ministarstvu kulture, koje je stručni nositelj izrade zakona, odgovoreno joj je da to ministarstvo nije nadležno za nadzor nad njegovom provedbom i ne može pokretati prekršajne postupke protiv medija koji krše njegove odredbe.

Postupak po službenoj dužnosti pokreće Državno odvjetništvo, na temelju članka 16. stavka 2. Zakona o medijima, ali jedino u slučajevima kad mediji otkriju identitet djeteta koje je svjedok ili oštećenik kaznenog djela.

Iz toga slijedi da nijedno državno tijelo ne provodi sustavni nadzor nad primjenom Zakona o medijima. Građanima preostaje da ga sami „nadziru“ to jest da podnose privatne tužbe protiv medija. Tijekom 2008., prema saznanjima Ureda, nekoliko je roditelja i skrbnika djece odlučilo na takav način zaštititi prava i interese svoje djece. S obzirom na to da će se na to odlučiti tek malobrojni, jer većina roditelja zazire od sukoba s tako moćnim „protivnikom“ te strahuje od dodatnog medijskog izlaganja djece, mediji se osjećaju zaštićenima pa kršenje odredbi Zakona o medijima koji štite privatnost djece ne smatraju velikim prekršajem, premda su za to predviđene visoke novčane kazne (do milijun kuna za nakladnika i do 100.000 kuna za urednika).

U takvim okolnostima roditelji i skrbnici djece često očekuju da pravobraniteljica za djecu reagira u svakom pojedinačnom slučaju povrede prava njihove djece, to jest da djeluje umjesto njih, za što ona po zakonu nije ovlaštena.

Procjenjujemo da bi postojeće nejasnoće u primjeni Zakona u medijima, vezane uz nepostojanje tijela nadležnog za njegovu primjenu, mogle dovesti do porasta ovog problema. Aktualna praksa, upravo zbog različitih tumačenja zakona, odnosno moguće pravne praznine, ne osigurava zaštitu prava djece u medijima. Napominjemo da će bez učinkovitih i djelotvornih zakonskih mehanizama koji bi spriječili zlouporabe, konkurencija među medijima i utrka za većom nakladom, čitanošću i gledanošću medijskih sadržaja voditi sve većem i bezobzirnijem ugrožavanju dobrobiti djece.

Slijedom toga, pravobraniteljica za djecu zatražila je od Odbora za zakonodavstvo Hrvatskoga sabora vjerodostojno tumačenje Zakona o medijima, osobito vezano uz pitanje koje je tijelo nadležno po službenoj dužnosti pokretati prekršajni postupak protiv prekršitelja zakonskih odredbi, posebno kada su žrtve takvoga kršenja djeca. Odgovor još nismo dobili.

4.14.5 NOVI MEDIJI – LICE I NALIČJE

„...vjerovali ili ne, o bilo kome bilo tko može anonimno napisati na Blogu.hr najgnusnije laži i one će čak nakon brisanja s bloga ostati na svjetskim tražilicama još oko dva mjeseca. Kada se upiše ime osobe koju se želi kompromitirati, osvanut će na bilo kojem računalu širom svijeta na samom vrhu stranice...“

(iz prijave oca 12-godišnje djevojčice, čije je ime i prezime iskoristio anonimni komentator na blogu, potpisavši je kao autoricu vulgarnog teksta)

Pravobraniteljica za djecu primila je niz pritužbi koje se odnose na blogove i forume internetskih portala u kojima često i sama djeca ispisuju uvredljive komentare na račun svojih vršnjaka i drugih osoba, upućuju uznemirujuće poruke koje se mogu nazvati govorom mržnje, objavljuju lascivne ponude lažno se potpisujući punim imenom i prezimenom djeteta kojem žele napakostiti. Osim što na taj način medij koji je namijenjen komuniciranju i povezivanju i informiranju ljudi postaje sredstvo vršnjačkog zlostavljanja, blogovi mogu biti opasni i zato što mlađa djeca na njima otkrivaju veliki broj podataka o sebi i svojim prijateljima, zbog čega mogu postati žrtve zlonamjernih odraslih osoba koje bi mogle pokušati uspostaviti kontakt s njima.

Sve to upućuje na važnost poduzimanja mjera kojima bi se spriječile zlouporabe novih medija te omogućila učinkovitija zaštita djece. Ured pravobraniteljice za djecu više puta je obaviješten da oštećeni nisu uspjeli uspostaviti kontakt s administratorom pojedinih internetskih stranica, odnosno da administrator nije želio ukloniti uvredljivi sadržaj. Vlasnici blog alata neosnovano tvrde da ne odgovaraju za sadržaje tekstova i komentara, čime svoj medij stavljaju iznad zakona. Za pojedine takve sadržaje koji su predstavljali očito zlostavljanje ili širenje govora mržnje, Ured je prijaviteljima preporučio da obavijeste policiju.

U jednom slučaju Blog.hr je na naš zahtjev brzo reagirao i uklonio vulgaran i uvredljiv sadržaj usmjeren protiv dječaka koji nam se obratio za pomoć. Dječak nas je obavijestio kako je bezuspješno slao administratoru upozorenje o tome, ali uvredljivi blog održao se više od dvije godine. Upravo Blog.hr u vlastitim pravilima navodi da urednici zadržavaju pravo intervenirati u sadržaj ako on uključuje uvrede, govor mržnje i slično. Iz Ureda pravobraniteljice preporučeno im je da razmotre mogućnosti bolje zaštite djece koja se koriste njihovim uslugama, kao i načine učinkovitijeg nadzora nad sadržajima koje i sami smatraju neprimjerenim i neprihvatljivim.

Upozoreni smo i na uvrede i neprimjerenu komunikaciju i na internetskim stranicama Skole.hr koje posjećuju mnogi učenici.

Smatramo da je neodrživa praksa prema kojoj vlasnici internetskih stranica isključuju vlastitu odgovornost za sadržaje komentara koje se prezentira putem njihovih foruma. Budući da je putem administratora i moderatora foruma moguće i nužno kontrolirati sadržaje na forumu, a pogotovo spriječiti objavljivanje uvreda, prijetnji i govora mržnje, vlasnici internetskih stranica moraju se za to pobrinuti. Oni sami trebaju istaknuti pravila ponašanja na forumu, zahtijevati da se pravila poštuju i upozoriti da će spriječiti objavljivanje neprimjerenih poruka. Također je važno da svojim korisnicima stave do znanja da mogu otkriti tko je poslao uvredljive i prijetnje sadržaje te da je riječ o kažnjivom djelu. Postavljanje takvih pravila osobito je važno na internetskim stranicama namijenjenim djeci i mladima.

No iznimno je važna i odgovornost odgojno-obrazovnog sustava koji putem edukacija roditelja, učenika i nastavnika treba pomoći da se i odrasli i djeca bolje upute u moguće rizike i mogućnosti zaštite. Smatramo da je iznimno važno uputiti djecu u pravila sigurnog komuniciranja putem interneta, kao i u pravila pristojnog ponašanja, a posebnu pozornost

treba posvetiti pitanju vođenja vlastitog bloga, pogotovo rizicima koje donosi otkrivanje vlastitog ili tuđeg identiteta na internetu.

4.14.6 DJECA O MEDIJIMA

Mnogi odrasli često govore o lošim i dobrim utjecajima medija na djecu, ali zasad se još premalo zna o tome što zapravo djeca misle o tome. Domaća istraživanja još su skromna, a malo je medija djeci otvorilo prostor da sama kažu kako ona vide taj problem, što im najviše smeta i što im najviše nedostaje u televizijskim programima. U protekloj godini uočili smo da su se tom temom bavili neki dječji forumi, koji djeluju pod okriljem društava „Naša djeca“, time se bave i mladi novinari školskih listova, ali i članovi debatnih društava. Tom se problematikom aktivno bave i učenici koji sudjeluju u snimanju školskih radio-emisija, kao i članovi školskih videodruštava i dječjih filmskih klubova.

Pritom ohrabruje to što mnoga djeca kritički razmišljaju o sadržajima koji im se nude putem medija, što žele javno iznijeti svoja mišljenja i procjene o tome koje programe smatraju korisnim i privlačnim, a koje neprimjerenim djeci te što se sve većem broju djece pruža prilika da i sama sudjeluju u stvaranju medijskih sadržaja, uz stručno vodstvo učitelja ili starijih učenika.

Pojedini „veliki“ mediji, novine te radijske i televizijske postaje izdvajaju zasad još vrlo mali prostor za sadržaje za djecu, a još manji za djecu kao autore i sudionike programskih sadržaja. No postojeće valja ohrabriti da ustraju i potaknuti da i u radu s djecom-novinarima promiču najviše standarde novinarske etike te da zajedno s djecom budu zagovornici i promicatelji dječjih prava u medijima u najširem smislu.

4.15 INTERNET

„Na internetu mogu biti ono što želim. Mogu govoriti što želim i ništa se neće dogoditi. U stvarnosti se stidim izgovarati neke riječi, a na internetu to mogu slobodno. Na internetu mogu doznati informacije koje od roditelja ne mogu. Mogu govoriti slobodnije o problemima jer te ljude i ne znam- kao nevidljivi psihijatar. Puno je lakše razgovarati jer ti osoba s kojom razgovaraš ne vidi lice. Mogu izbaciti svoj bijes, a da se nakon toga ništa ne dogodi.“

iz izjave djece o internetu

U 2008. godini Ured pravobraniteljice za djecu kroz više aktivnosti bio je usmjeren na praćenje, zaštitu i promicanje prava djece putem interneta.

Istraživanja pokazuju da danas djeca najveći dio svog slobodnog vremena provode koristeći se internetom i novim tehnologijama. Društvo u brojnim segmentima zahtjeva od djece informatičku pismenost pa stoga internet nije više stvar izbora, već je ključan za budućnost djeteta (obrazovanje, zaposlenje). Internet djeci omogućuje ostvarenje brojnih njihovih prava (prava na informaciju, izražavanje vlastitog mišljenja, obrazovanje, komunikaciju, druženje, zabavu, igru...). No istovremeno djeca putem interneta doživljavaju i povrede

pojedinih svojih prava (prava na zaštitu privatnosti, zaštitu od nasilja, zaštitu od potencijalno štetnih informacija i sadržaja...).

Ovo izvještajno razdoblje posebno je obilježio trend porasta nasilja putem interneta i mobitela. Uredu pravobraniteljice za djecu sve češće se javljaju zabrinuti roditelji, djeca, učitelji i drugi stručnjaci prijavljujući nasilje djece putem interneta i tražeći pomoć u njihovoj zaštiti. I kada je riječ o nasilju djece putem interneta možemo govoriti o dvije skupine nasilja: nasilje odraslih nad djecom i vršnjačko nasilje.

Nasilje odraslih nad djecom putem interneta najčešće se odnosi na dječju pornografiju i vrbovanje djece putem interneta i mobitela. Prema iskustvima policije u posljednje vrijeme sve veći je broj vrbovanja djece putem interneta, a sve manji na igralištima i ostalim otvorenim prostorima. Često na chatu ili blogu odrasle osobe ostvaruju komunikaciju i stupaju u kontakt s djecom lažno se predstavljajući i prikupljajući pažljivo podatke o djetetu. Kako bi uspostavili komunikaciju i privukli dijete, odrasle osobe se putem interneta najčešće predstavljaju kao djetetovi vršnjaci. Djeci upućuju poruke seksualnog, nasilnog i uznemirujućeg sadržaja te ih nagovaraju na spolni odnos, na snimanje vlastitog tijela i u konačnici na direktan susret. Potiče ih se i na zlorabu alkohola, droga i druga asocijalna ponašanja što njihovi roditelji najčešće ne znaju. U takvim se slučajevima, prema podacima policije, niti jedna mlada osoba nije povjerila roditeljima ili nekoj drugoj odrasloj osobi iako je željela prekinuti komunikaciju zbog straha da počinitelj ne realizira svoje prijetnje, što ukazuje na nužnost senzibilizacije djece i pružanja potpore u prijavljivanju.

Cyberbullying je pojam za svaku komunikacijsku aktivnost cyber tehnologijom koja može biti štetna po dijete. Dijete je u takvim situacijama izloženo napadima drugog djeteta ili grupe djece putem interneta ili mobitela. Različiti su oblici nasilja koje djeca doživljavaju putem interneta: uznemiravajuće poruke (prijetnje, uvrede, omalovažavanje), objavljivanje privatnih i neistinitih podataka na chatu, facebooku, blogu ili internetskoj stranici, kreiranje stranica koje sadrže priče, fotografije i šale na račun vršnjaka, slanje virusa i oštećenje računalnih sustava, krađa i mijenjanje lozinke, postavljanje internetske ankete o žrtvi, slanje pornografskih sadržaja i neželjene pošte na e-mail i mobilni, lažno predstavljanje i iznuđivanje. U najvećem broju slučajeva počinitelji su bili djeca, u jednom slučaju to je bila nastavnica, a bilo je prijavljenih slučajeva gdje su djeca bila počinitelji nasilja u odnosu na učitelje. Često se događa da počinitelj nasilja napada dijete preko druge osobe, koja toga nije ni svjesna, zalazeći u njenu e-mail adresu. Za razliku od *bullyinga*, *cyberbullying* djeca doživljavaju i kod kuće, u informatičkim učionicama, internet caféima, knjižnicama i svim mjestima na kojima imaju pristup internetu i na kojima su se do sada osjećala sigurno.

Izrazito raširen oblik socijalne interakcije djece danas je *Facebook* i *My space* - tzv. stranice socijalne mreže koje dakako imaju svoje prednosti ali istovremeno za djecu mogu biti opasno mjesto.

Kako bi upozorila na potrebe i probleme djece u području interneta Pravobraniteljica za djecu organizirala je u Splitu u rujnu 2008. tribinu na temu „Dva lica interneta“, na kojoj su osim stručnjaka sudjelovala i djeca. Djeca su kroz debatu iznijela i svoje viđenje interneta.

S problemom *cyberbullyinga* se, nažalost, u posljednje vrijeme suočava sve veći broj djece osnovnoškolske dobi. Uredu su se često obraćali roditelji, a i djelatnici odgojno obrazovnih ustanova, ne znajući kako reagirati na to. U takvim situacijama smo ih upućivali kome prijaviti nasilje i kako postupati. Kako se odgojno obrazovne ustanove do sada nisu suočavale s ovom vrstom problema on traži posebnu pažnju i odgovornost djelatnika škole. Članak 19. Konvencije o pravima djeteta jamči svakom djetetu zaštitu od svih oblika nasilja pa tako i ove vrste nasilja putem mobitela, interneta i drugih tehnologija. Kada govorimo o direktnoj zaštiti djece nakon doživljenog *cyberbullyinga*, prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom svaki djelatnik škole dužan je i sumnju na bilo koji oblik nasilja prijaviti nadležnim institucijama: centru za socijalnu skrb i policiji. No kako se u Protokolu posebno ne spominje ova vrsta nasilja, djelatnici odgojno obrazovne ustanove nisu posve sigurni kako ga tretirati. Dodatni problem predstavlja to što ovo nasilje nije vidljivo kao *bullying*, stoga djelatnici škole ne mogu ni znati da se ono događa ukoliko im netko ne prijavi.

Sagledavajući prijave povreda prava djece putem interneta i načine postupanja djelatnika odgojno obrazovnih ustanova, uočava se nesnalaženje, stoga je neophodno dodatno informiranje i edukacija učitelja o toj problematici. Na početku školske godine roditelje valja na roditeljskim sastancima upoznati s obvezama iz Protokola te informirati o mjerama koje je škola dužna poduzeti u takvim situacijama kao i posljedicama koje oni i njihovo dijete mogu snositi u slučaju *cyberbullyinga*. Preventivna uloga škole u sprječavanju ovakvih vrsta nasilja nezamjenjiva je. Dječja vještina uporabe tehnologije znatno nadmašuje zrelost njihove prosudbe pa djeca, s obzirom na svoju dob, pomanjkanje iskustva i lakovjernost, nisu u stanju procijeniti opasnost situacija u koje se upuštaju misleći da su bezazlene. Stoga im je i u ovom segmentu nužna podrška i pomoć odraslih. Pravilnom i pravovremenom edukacijom, kao i preventivnim programima, djeca se mogu zaštititi od opasnosti novih tehnologija.

Članak 95. Obiteljskog zakona nalaže da roditelji radi dobrobiti djeteta, a u skladu s njegovom dobi i zrelosti, imaju pravo i dužnost nadzirati ga u njegovom druženju s drugim osobama što se odnosi i na internet. Roditeljska uloga u zaštiti djece putem interneta tim je teža jer danas već i djeca osnovnoškolskog uzrasta znaju mnogo više o računalima nego njihovi roditelji. Mnogi roditelji zbog opasnosti koje ne razumiju pribjegavaju radikalnom rješenju i djeci potpuno zabranjuju korištenje Interneta, što je jedan od razloga zašto djeca ne prijavljuju nasilje. S druge pak strane, ima onih koji imaju potpuno povjerenje u djecu te im pružaju mogućnost neograničenog korištenja internetom. Samim tim je uloga učitelja u informiranju i educiranju djece i roditelja veća. Ukoliko su djeca upoznata s mjerama i posljedicama, a odrasli dosljedni u prijavljivanju i zaštiti, manja je vjerojatnost da će se takva ponašanja ponavljati. Kako je ovo novi problem s kojim se suočavamo, nužna je potpora u prijavljivanju djeci, roditeljima i učiteljima.

Kada govorimo o *cyberbullyingu* vrlo je važno da škola ima programe koji filtriraju i blokiraju neprikladne internetske stranice te da pojača nadzor od strane učitelja za vrijeme korištenja školskih računala, jer se jedan dio slučajeva *cyberbullyinga* dogodio upravo na nastavi informatike. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa je, u suradnji s CARNetom, u škole koje za to imaju preduvjete uveo programe koji filtriraju i blokiraju neprikladne internetske stranice.

Kako bi se izbjeglo snimanje i zlouporaba korištenja mobitela za vrijeme nastave, poželjno je uvesti pravila na razini škole kojima se zabranjuje korištenje mobitela za vrijeme nastave učenicima i učiteljima te se i jedni i drugi moraju dosljedno toga držati. Edukacija o korištenju interneta i mobitela na siguran i odgovoran način za djecu, roditelje i učitelje, dakako da ima dugotrajniji i veći utjecaj nego samo filtriranje programa i zabrana korištenja mobitela. Stoga je Ured školama preporučio da usmjere svoje aktivnosti u podizanje svijesti i senzibiliziranje svih subjekata koji su uključeni u zaštitu djece o ovom problemu putem medija, tribina, brošura i radionica. Iznimno je važno ubuduće pratiti pojavnost tog problema, prijavljivati slučajeve zlostavljanja institucijama socijalne skrbi i policiji te osobitu pažnju posvetiti informiranju i senzibilizaciji o pravilnom korištenju i mogućnostima zaštite od opasnosti na internetu.

Ujedno je važno poboljšati propise u ovom području. Stoga je Ured pravobraniteljice za djecu dostavio svoje mišljenje i prijedloge na izrađeni prijedlog Pravilnika o načinu i uvjetima obavljanja djelatnosti elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga te mjerilima kakvoće elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. O predloženoj izmjeni Pravilnika biti će govora u dijelu izvješća koji se odnosi na sudjelovanja u postupku izrade nacrt prijedloga i propisa.

Osim u pojedinačnim slučajevima, Ured pravobraniteljice za djecu aktivno je sudjelovao na više skupova, tribina, okruglih stolova i konferencija koje su se odnosile na temu sigurnosti djece na internetu. Sudjelovanja su detaljnije pobrojana u dijelu izvješća koje se odnosi na njih.

Pravobraniteljica za djecu u više je prilika pozvala i djecu i odrasle da se informiraju o mogućnostima zaštite, upućujući im preporuke i savjete stručnjaka u vezi s time. Preporuke su dostupne na www.dijete.hr pod nazivom „7 zlatnih pravila za sigurno chatanje i sms-dopisivanje,“- poruke djeci i „Zaštita djece od zlostavljanja putem mobitela,“- poruke roditeljima.

Ured se svake godine pridružuje obilježavanju Dana sigurnog interneta. U povodu tog dana Vijeće Europe objavilo je računalnu igru *Wild Web Woods* za djecu, prevedenu na 13 jezika, koja ih na zabavni način upućuje u to kako se sigurno i zaštićeno služiti internetom. Igra je dostupna na našoj web stranici.

Pravobraniteljica je podržala kampanju UNICEF-a za Hrvatsku „Prekini lanac!“, čiji je cilj spriječiti elektroničko nasilje među djecom. Ona se sastoji od videospota, plakata, oglasa i letaka, kojima se djecu, roditelje i učitelje poučava o opasnostima zlostavljanja putem mobitela i interneta te ih se upućuje u pravila ponašanja u elektroničkoj komunikaciji. Osnovna je poruka kampanje da zlonamjerne poruke poslane mobitelom i internetom mogu imati vrlo opasne posljedice za djecu. Osim letaka, za djecu, roditelje i učitelje, pokrenuta je internetska stranica www.prekinilanac.org, na kojoj se mogu naći sve informacije i savjeti o sigurnome korištenju mobitela i interneta.

Ured će se, kako kroz pojedinačne slučajeve tako i na općoj razini, u sljedećem razdoblju i dalje intenzivno baviti ovom tematikom u svrhu zaštite dječjih prava i u ovom području.

4.16 OGLAŠAVANJE I PRAVA DJECE

Primili smo nekoliko pritužbi o sadržajima reklama i oglasa, u medijima i na uličnim plakatima. Tako su nam se građani pritužili na reklamu za toaletni papir na kojem je fotografija nagog dječaka, na reklame za pivo na autobusima kojima se djeca voze u školu, reklamu za štedionicu, usisivač na kojemu spava dijete, reklamu za osiguravajuću kuću na kojoj djevojčica vozi bicikl bez zaštitne kacige i pritom dovikuje riječi: „Sigurna sam!“ ili reklame za film s lascivnom porukom.

Smatramo da je procjenjivanje adekvatnosti ili etičnosti sadržaja kojima su djeca izložena, prije svega, zadaća oglašivača, odnosno trgovaca koji određen proizvod nude. No, činjenica je kako samoregulacija na ovom području ne daje rezultata i kako se prilikom odlučivanja o sadržaju pojedine reklame ili oglasa, ne vodi dovoljno računa o utjecajima koji imaju na djecu.

Međutim, odgovornost za sadržaje kojima su djeca izložena i za razvijanje kritičkog stava kod djece prema sadržaju koji im se nudi, prije svega je ipak na roditeljima. Oni su prije svih pozvani razviti kod djece kritičan stav, naučiti ih razlikovanju onoga što žele od onoga što im treba.

Nešto je drugačija situacija kod oglašavanja u školama, a to je područje koje je od velike važnosti u radu Ureda. Pravobraniteljici za djecu u više su se navrata obraćali roditelji djece iz cijele Hrvatske, vezano uz provođenje marketinških aktivnosti u školama i vrtićima, a Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa pravobraniteljica je uputila nekoliko preporuka u vezi s time.

Nažalost, i dalje uočavamo brojne aktivnosti, usmjerene na poticanje kupnje i potrošačkog mentaliteta kod djece, koje se provode upravo u školama i vrtićima. Primjerice, u okviru nastavnog procesa i uz naplatu, neke škole i vrtići organizirali su izlete u trgovine igračkama, djeci se dijele albumi za sličice koje se skupljaju uz sladoled ili reklame za internetske portale na kojima se navodi „Internet je sve što ti treba!“. Brojni roditelji nam se obraćaju s pritužbama na učestalu praksu da trgovački putnici u razredu, izravno djeci, nude i/ili prodaju knjige, radne bilježnice, vježbenice, časopise ili slične materijale, a među „edukativnim“ plakatima koji su postavljeni po osnovnim i srednjim školama, nalazi se i onaj koji reklamira sredstvo za mršavljenje. Ravnatelji ističu kako na takav način u školu može ući samo onaj, tko za to ima suglasnost Ministarstva te zbog toga nemaju mogućnost odbiti navedene „usluge“.

Smatramo kako nije prihvatljivo da se djeca u školama i vrtićima izlažu utjecaju reklama i da ih se na razne načine nagovara ili potiče na kupnju, a posebice da se provođenje edukativnih programa ili aktivnosti uvjetuje promidžbenim aktivnostima, kao što je to slučaj s postavljanjem plakata. Naime, ministar znanosti, obrazovanja i športa izdao je suglasnost privatnoj tvrtki za postavljanje edukativnih plakata u školama, dok se ugovor koji su prethodno sklopili navedena tvrtka i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, odnosi na zajedničko sudjelovanje u edukativno-promotivnim akcijama. Neosporna je činjenica, koju su nam izravno potvrdili i predstavnici navedene tvrtke, kako se postavljanje edukativnih plakata financira prihodom ostvarenim od promotivnih plakata, čija je jedina svrha poziv na

kupnju, i to u omjeru od 20% edukativnih i 80% promotivnih plakata. Svatko tko uđe u bilo koju školu u Republici Hrvatskoj, može se uvjeriti u to da se plakatima djeca pozivaju na kupnju mobitela i drugih usluga telekomunikacijskih operatera, slatkiša, kozmetičkih preparata, prehrambenih i drugih proizvoda.

Pravu cijenu takvih reklama na kraju plaćaju upravo djeca, u kojima sponzori, trgovci i oglašivači, kroz njihovu potrošnju, bilo putem raspolaganja svojim džeparcem ili utjecajem na roditelje, a u krajnjoj liniji i stvaranjem navika, vide ostvarenje svog financijskog interesa.

Smatramo stoga, kako u okviru odgojno-obrazovnih institucija za djecu, dakle osoba do 18 godina, nije primjereno provođenje bilo kakvih promotivnih akcija i programa, a prilikom primanja sponzorskih sredstava za održavanje dječjih aktivnosti u slobodnom vremenu, osobitu pažnju treba posvetiti vrijednostima poruka koje se djeci sugeriraju, za što osnovnu odgovornost snose organizatori navedenih aktivnosti koji trebaju procijeniti, uvažavajući isključivo načelo najboljeg interesa djeteta, a nikako ostvarenje profita.

Odgovornost je države da svoj djeci u Republici Hrvatskoj pruži uvjete za razvoj punih potencijala i ta se odgovornost ponajviše ogleda upravo u domeni odgojno-obrazovne djelatnosti. Djeca u školi i vrtiću provode velik dio svog vremena i isključivo je država, odnosno Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa te lokalne zajednice kao osnivači ustanova, odgovorna za sadržaje koji se za to vrijeme djeci nude. Nadamo se stoga, da će se i dalje podržavati odvijanje izvannastavnih edukativnih kampanja koje se u školama i vrtićima provode, kako bi djeca bezuvjetno dobila adekvatnu, primjerenu i edukativnu informaciju, a da ih se pri tome ne iskorištava na bilo koji način, pa ni kao primatelje promotivnih poruka.

Prijedlog zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predstavlja značajan iskorak na ovom području budući da izravno spominje zabranu promidžbe i prodaje u školskim ustanovama. Međutim, smatramo kako formulacija „koja nije u skladu s ciljevima i sadržajima obrazovanja“ ostavlja prostor za tumačenja kojima će se izigrati svrha ovakve odredbe. Koristimo priliku ponovo ukazati na konkretan primjer kada su djeca u organizaciji škola išla na izlete u trgovine igračkama, što je obrazloženo provođenjem HNOS-a, i tvrdnjom da se u trgovinama zapravo provodila nastava hrvatskog jezika, prirode i društva i glazbene kulture, što zapravo predstavlja tumačenje kako je navedeni izlet, nakon kojeg su se djeci dijelili kuponi za povoljniju kupnju, u skladu s ciljevima obrazovanja. Jednako tako se može problematizirati i činjenica da trgovački putnici djeci u razredu nude i prodaju dodatne vježbenice, časopise i knjige koje nisu potrebne za nastavu, ali su vjerojatno u skladu s ciljevima i sadržajima obrazovanja. Također, ostaje otvoreno i pitanje tko će u konkretnom slučaju prosuđivati, koji to proizvod ugrožava zdravlje, psihički ili moralni razvoj učenika.

Na preporuku koju smo u više navrata uputili Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, nismo dobili odgovor.

Vezano uz oglašavanje pornografskih sadržaja u tiskanim medijima, kako naše dosadašnje aktivnosti nisu bile učinkovite, a o čemu smo pisali u prethodnom izvješću, u listopadu 2007. godine Glavnom državnom odvjetniku uputili smo preporuku da pokrene kazneni postupak temeljem članka 197. Kaznenog zakona (Upoznavanje djece s pornografijom). Međutim,

Glavni državni odvjetnik nas je izvijestio kako je očigledno da nakladnici i urednici u svom postupanju postupaju iz svjesnog nehaja, koji kod navedenog kaznenog djela nije kažnjiv. No, vezano uz pokretanje prekršajnog postupka iz članka 39. stavka 2. Zakona o medijima, smatra kako se ne radi o počinjenju kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti te je stoga za pokretanje prekršajnog postupka nadležno, sukladno članku 2. Zakona o medijima, u svezi sa člankom 109. stavak 1. Zakona o prekršajima, Ministarstvo kulture, koje je zaduženo za općeniti nadzor nad provođenjem odredaba Zakona o medijima.

Slijedom toga, preporučili smo Ministarstvu kulture da pokrene navedeni prekršajni postupak, no Ministarstvo kulture uputilo je natrag na Državno odvjetništvo, tvrdnjom kako nije ovlašteno na temelju Zakona o medijima neposredno provoditi ili nadzirati provođenje propisa kojim je predviđen prekršaj te stoga nije ovlašteni tužitelj.

U ovom se slučaju očito radi o negativnom sukobu nadležnosti iz kojeg proizlazi ne samo da djeca nisu zaštićena od pornografije u medijima, nego da ni jedno državno tijelo nije zainteresirano za primjenu onih odredbi zakona koji se odnose na zabranu objavljivanja pornografskih ili uvredljivih sadržaja.

5 SUDJELOVANJE U JAVNIM AKTIVNOSTIMA USMJERENIM PREMA POBOLJŠANJU POLOŽAJA DJECE

5.1 NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE

Ured pravobraniteljice za djecu aktivni je sudionik u provođenju i izvršenju mjera Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine koji je donijela Vlada RH, a kojim su predviđene 124 mjere i aktivnosti usmjerene na sustavno poboljšanje stanja prava djece i zaštita njihovih interesa. Ured pravobraniteljice za djecu uključen je kao sunositelj provedbe aktivnosti u području: odgoja i obrazovanja; uloge obitelji u podizanju i odgoju djece; zlostavljane i zanemarene djece i medija te je o svom djelovanju tijekom 2008. godine obavijestio Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti radi sačinjavanja jedinstvenog izvješća o njegovoj provedbi. I tom prilikom smo naglasili kako i nadalje smatramo korisnim imenovanje kontakt osobe – koordinatora aktivnosti pojedinih područja kako bi se postigla bolja učinkovitost u provedbi zacrtanih mjera i aktivnosti, budući da njegovu operacionalizaciju otežava i to što je za njegovu provedbu zadužen veliki broj subjekata. Nažalost, i nadalje dobivamo podatke kako o postojanju ovog važnog dokumenta, te o dinamici i rezultatima provođenja zacrtanih mjera i aktivnosti, informacije nisu dostupne stručnoj i široj javnosti u onom obimu u kojem bi se mogla osigurati njegova učinkovita primjena i postići uključenost svih relevantnih subjekata i njihova bolja koordinacija i suradnja, a time i kvalitetniji rezultati. Prema Izvješću o provedbi Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine za 2007. godinu, od ukupno 124 zadane mjere tijekom 2007. godine realizirano je 106 mjera, a problem na koji se posebno ukazuje je nedostatna zastupljenost izvješća od strane jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. O pojedinim mjerama i aktivnostima koje su se provodile tijekom 2008. godine govori se u posebnim poglavljima ovog Izvješća ovisno o vrstama zaštite dječjih prava i razine njihove zaštite.

5.2 UNICEF-ov PROGRAM „RANI RAZVOJ I POTICAJNO RODITELJSTVO“

Aktivnosti Ureda UNICEF-a za Hrvatsku usmjerene su na četiri velika područja: Smanjenje i sprječavanje nasilja među djecom; Promicanje udomiteljstva i jačanje sustava zaštite djece; Poticajno roditeljstvo i podrška ranom razvoju djece; i Zagovaranje prava djece i poticanje participacije djece u donošenju odluka. Uz navedeno, Ured UNICEF-a za Hrvatsku djeluje na promicanju međunarodne solidarnosti u suradnji sa školama, provodi istraživanja i prikuplja podatke za djecu i o djeci. Ured pravobraniteljice za djecu surađuje s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku u brojnim projektima.

Djeca s teškoćama u razvoju, kao i sva druga djeca, imaju pravo razviti svoje potencijale. U tome glavnu ulogu imaju roditelji, ali i društvo koje im treba osigurati potporu u podizanju i skrbi o djeci. Na ovoj činjenici UNICEF je započeo akciju „Prve 3 su još važnije!“, koji posebnu pažnju posvećuje pravima djece s teškoćama u razvoju, a nastavak je aktivnosti započetih 2006. godine u sklopu akcije „Prve 3 su najvažnije!“.

Pravodobne informacije, podrška roditeljima i pristup potrebnim službama u razdoblju ranog djetinjstva mogu imati presudan utjecaj na razvoj djece. Stoga je UNICEF zajedno s partnerima (stručnjacima, udrugama roditelja djece s teškoćama u razvoju i Gradom Zagrebom) planirao osigurati bolju skrb za djecu i roditelje kroz postojeće servise te kroz stvaranje novih. Kroz suradnju s lokalnim upravama i samoupravama, planira se širenje dobre prakse u potpori roditeljima u cijeloj Hrvatskoj, a Grad Zagreb kroz projekt „Mali dom“ prvi u Hrvatskoj pokreće integrirani sustav skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i roditelje koji uključuje i psihološku potporu, skrb u kući te dnevni centar. Kako bi akcija bila temeljena na stručnim spoznajama ali i iskustvima roditelja djece s teškoćama te kako bi u konačnici bila kvalitetna i uspješna, UNICEF je u 2008. godini formirao stručnu radnu skupinu u čijem je radu sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

5.3 UREDU PRAVOBRANITELJICE PRVA NAGRADA WWSF-A ZA PREVENCIJU ZLOSTAVLJANJA DJECE

U konkurenciji više od 900 organizacija iz cijeloga svijeta, Ured pravobraniteljice za djecu dobio je prvu nagradu za prevenciju zlostavljanja djece u 2008. godini, koju dodjeljuje organizacija WWSF - *Women's World Summit Foundation*. Međunarodni žiri WWSF-a ocijenio je iznimno uspješnim naš angažman u promoviranju ideje o obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece – 19. studenoga.

Uključivši se tijekom 2007. godine u međunarodnu kampanju obilježavanja Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, Ured pravobraniteljice za djecu pokrenuo je niz aktivnosti, koje su naišle i na dobar odjek u javnosti. Objavljen je letak s porukama za djecu i odrasle i poster u „Školskim novinama“ s porukama „Nema opravdanog nasilja nad djecom – svako nasilje nad djecom može se spriječiti“ i „Recimo NE svakom obliku nasilja nad djecom“ a ti su materijali oblikovani tako da budu pristupačni djeci i mladima. Organizirana je stručna rasprava „Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece“, u nizu javnih nastupa i medijskih, kao i stručnih napisa pravobraniteljica i njezini suradnici promovirali su 19. studenoga te, među ostalim postigli da se obilježavanje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece uvrsti u Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji od 2008. do 2010. godine. WWSF ocijenio je da je riječ o izvanrednim rezultatima te je Uredu pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske dodijelio prvu nagradu za inovativni pristup prevenciji zlostavljanja djece. Novčanu nagradu Ured je ustupio Školi primjenjene umjetnosti u Zagrebu, čiji će učenici sudjelovati u oblikovanju plakata i letaka za prevenciju zlostavljanja djece u 2009. godini. Promoviranje 19. studenoga odvijalo se tijekom 2008. kroz medijske i javne nastupe pravobraniteljice za djecu.

5.4 EVALUACIJA INSTITUCIJE PRAVOBRANITELJA ZA DJECU U HRVATSKOJ

Pet godina nakon stupanja na snagu Zakona o pravobranitelju za djecu te osnivanja Ureda, smatrali smo kako je potrebno napraviti njegovu evaluaciju, odnosno ocjenu odnosa zakonske regulative, nadležnosti, načina izvještavanja, ovlasti i djelotvorne neovisnosti, s procjenom postignutih učinaka na pojedinačnoj i općoj razini, eventualnim društvenim promjenama koje su u tom razdoblju postignute, s preporukama za buduće djelovanje, odnosno za moguća poboljšanja propisa i/ili prakse. Osim toga, smatrali smo vrlo važnim, u

sklopu ovog projekta vanjske evaluacije, provjeriti i procjene i mišljenja stručnjaka unutar Ureda o vlastitome radu, u odnosu na način djelovanja i postizanje željenih ciljeva. Kako je ovdje, među ostalim, riječ i o primjeni međunarodnih standarda na području ljudskih prava i prava djece, a posebice Pariških načela o neovisnim nacionalnim institucijama i UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta, smatrali smo kako bi evaluatori trebali biti stručnjaci iz zemlje i inozemstva, i to predstavnici Odbora za prava djeteta UN-a, UNICEF-a te eksperti iz područja psihologije, ustavnog i obiteljskog prava. Stoga smo, radi dobivanja ocjene, uputili pitanja dr. sc. Neveni Vučković Šahović, članici Odbora za prava djeteta UN-a, Trondu Waageu s UNICEF-ova Innocenti Research Instituta, bivšem norveškom pravobranitelju za djecu, prof. dr. sc. Vlasti Vizek Vidović s Odsjeka za psihologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, prof. dr. sc. Antoniji Žižak s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, prof. dr. sc. Branku Smerdelu, pročelniku Katedre za ustavno pravo Pravnoga fakulteta u Zagrebu te prof. dr. sc. Dubravki Hrabar, pročelnici Katedre za obiteljsko pravo Pravnoga fakulteta u Zagrebu. Analize samovrednovanja izradio je dr. sc. Petar Bezinović s Instituta za društvena istraživanja.

Izvori koje smo predložili za donošenje ocjene bili su, među ostalim, Konvencija o pravima djeteta i mišljenja i preporuke Odbora za prava djeteta, Pariška načela o radu neovisnih nacionalnih institucija, Ustav Republike Hrvatske, Zakon o pravobranitelju za djecu, drugi međunarodni dokumenti, zakoni i podzakonski akti, Izvešća o radu pravobranitelja za djecu od 2003. do 2007. godine, Plan rada pravobranitelja za djecu od 2004. do 2007., arhiva Ureda pravobranitelja, medijski napisi, dopisi putem kojih smo komunicirali s pojedincima i predstavnicima nadležnih institucija, prema odabiru eksperata i drugo.

Posebnost rada Ureda pravobraniteljice za djecu je gotovo svakodnevna usmjerenost javnosti prema stavu, procjeni i djelovanju pravobraniteljice. Posljednjih godina gotovo da nema društvene situacije u koju su, makar i indirektno, uključena djeca, iz koje nije proizišlo pitanje ili traženje za postupanjem Ureda ili u kojoj Ured na pojedinačnoj ili općoj razini nije djelovao. No, prave rezultate našeg djelovanja nismo mogli sami procijeniti.

Od stručnjaka smo zatražili da odgovore na sljedeća pitanja:

- Jesu li Zakonom o pravobranitelju za djecu i djelovanjem Ureda oživotvorena načela propisana Konvencijom o pravima djeteta i istaknuta u mišljenjima i preporukama Odbora za prava djeteta?
- Je li Zakon o pravobranitelju za djecu u skladu s međunarodnim standardima na području neovisnih nacionalnih institucija i prava djece?
- Je li Ured pravobraniteljice za djecu de facto i de iure neovisan u svom radu? Kakav je odnos institucije pravobranitelja za djecu s drugim tijelima vlasti, pravnim i fizičkim osobama, sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu?
- Kakva je učinkovitost pravobraniteljice na pojedinačnoj i općoj razini? Koliko je Ured uspješan u zaštiti i promicanju prava djece? Kakav je odnos reaktivnog i proaktivnog postupanja?

Budući da su stručnjaci s kojima smo razgovarali iz različitih, specifičnih područja, svatko od njih odgovorio je na jedno ili dva pitanja, iz područja svoje struke, za razdoblje od osnutka

Ureda do danas. Svoje odgovore su predstavili na sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora, 19. studenoga 2008. godine. Njihove stručne ocjene, koje su ohrabrujuće i poticajne za Ured, objavljene su u posebnoj publikaciji, a bit će dostupne i na web stranici www.dijete.hr.

6 PREPORUKE ZA PODUZIMANJE MJERA ZA SPRIJEČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA KOJA UGROŽAVAJU PRAVA I INTERESE DJECE

Sukladno Zakonu o pravobraniteljstvu za djecu, pravobraniteljica je, u obavljanju poslova iz svog djelokruga, ovlaštena upozoravati, predlagati i davati preporuke. Upravo su preporuke jedan od najznačajnijih segmenata našeg posla i „alat“ pomoću kojih nadležnim institucijama, tijelima ili osobama ukazujemo na potrebu postizanja veće razine zaštite dječjih prava i interesa. Tijekom 2008. godine, uputili smo brojne preporuke koje su se odnosile na zaštitu prava pojedinog djeteta, ili vezano uz pojedinačni predmet. Nadležnim institucijama upućene su i preporuke koje se odnose na opće inicijative i koje imaju za cilj obuhvatiti svu djecu u Republici Hrvatskoj, a tiču se područja zdravstva, odgoja i obrazovanja, slobodnog vremena, obiteljskopravne zaštite te zaštite djece u širem smislu (u prometu, od onečišćenja okoliša, pirotehničkih sredstava).

6.1 PREPORUKA ZA ZAŠTITU PRAVA I INTERESA DJECE KOJA TREBAJU PSIHIJATRIJSKU POMOĆ

Ured pravobraniteljice za djecu svjedoči teškim slučajevima u kojima djeca trebaju psihijatrijsku pomoć u gradskim i županijskim bolnicama i klinikama. Slijedom toga uputili smo preporuku Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da žurno pristupi sveobuhvatnom rješavanju problema djece koja trebaju psihijatrijsku pomoć. Ujedno smo tražili izvješće i stav ministra zdravstva i socijalne skrbi, kao i ravnatelja svih općih bolnica i klinika u Republici Hrvatskoj glede pomoći ovoj skupini djece. Dječji odjeli su po svom ustroju otvoreni odjeli i ne mogu imati trajni nadzor kao u zatvorenom tipu, što stanje ove skupine djece često zahtijeva. Uz najbolju volju liječničko osoblje na dječjim odjelima sa sadašnjim kapacitetima ne može pružiti psihijatrijsku pomoć djeci koja to trebaju. Procjene o broju dječjih psihijatara se kreću od 25 do 40 u cijeloj Republici Hrvatskoj, a u velikom broju bolnica, prema podacima kojima raspolažemo, dječji psihijatar ne postoji. Dugogodišnji nedostatak stručnjaka ovih profila zahtijeva žurno poduzimanje mjera i postupanja nadležnih institucija.

Djecu ispod 18 godina nije moguće hospitalizirati na psihijatrijske odjele bolnice s obzirom da postoji zakonska zabrana hospitalizacije djece mlađe od 18 godina na odjele gdje se nalaze i odrasle osobe. Ured ima saznanja da pojedine bolnice, to čine jer prioritetom smatraju spasiti život djeteta i zaštititi drugu djecu na dječjim odjelima. Time ugrožavaju svoj posao, a s obzirom na opasnosti koje boravak po djecu može imati na odjelima psihijatrije za odrasle, djeca nemaju adekvatnu zdravstvenu zaštitu i skrb. Do trenutka pisanja izvješća nisu pristigla sva zatražena izvješća bolnica. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi obavijestilo nas je da je pristupilo definiranju i izradi planskog provođenja odgovarajućih mjera za poboljšanje kvalitete pružanja svih usluga na način osiguranja preduvjeta u pogledu prostora, zdravstvenih radnika i medicinsko-tehničke opreme. Ujedno su nas obavijestili da su donijeli odluku kojom je, uz postojeće specijalizacije, dodatno odobreno još osam specijalizacija iz psihijatrije namijenjene doktorima medicine koji će po završetku specijalističkog i užeg specijalističkog usavršavanja skrbiti o djeci i adolescentima s

psihijatrijskim poremećajima. Navedene specijalizacije odobrene su za Kliničke bolničke centre Zagreb, Rijeka, Split i Osijek.

6.2 PREPORUKA ZA UVOĐENJE PROGRAMA PRIPREMA BUDUĆIH MAJKI I OČEVA ZA POROD

Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine jedna od mjera u području uloge obitelji u podizanju i odgoju djece, jest širiti mrežu obrazovnih usluga i programa namijenjenih jačanju roditeljskih kompetencija. Jedna od aktivnosti navedene mjere je i uvođenje obveze organiziranja obrazovnih programa (predavanja, radionica, tribina, škola za roditelje i sl.) namijenjenih roditeljima, u ustanovama koje pružaju usluge roditeljima i djeci (ginekološki odjeli, rodilišta, pedijatrijski odjeli...). Prema informacijama kojima raspolažemo, u Republici Hrvatskoj ne postoji sustavno provođenje obrazovnih programa pri navedenim ustanovama koji uključuju pripreme za porod. Postoje različiti modeli „tečajevi pripreme za porod“ u organizaciji različitih subjekata (rodilišta, civilnog sektora, grada, knjižnica, obiteljskih centara...). Pojedini subjekti naplaćuju usluge programa, a pojedini ne. Pri obilasku rodilišta u Zadru i Splitu dobili smo informacije kako prosječno 18% - 20% trudnica i njihovih partnera prođe navedeni program. Razlog tome može biti financijske prirode, nedovoljna senzibiliziranost, neinformiranost i sl. Neosporno je kako pripreme za porod koje uključuju jasne informacije i vježbe u bitnome olakšavaju i pomažu budućim majkama pri porodu. Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučili smo da u okviru svojih ovlasti potaknu nadležne zdravstvene ustanove na njihovo organiziranje. Ujedno smo preporučili da svaki ginekolog prilikom utvrđivanja trudnoće buduću majku informira i uputi u postojeći program priprema za porod. Držimo da bi navedeni programi u Republici Hrvatskoj svakoj budućoj majci trebali biti besplatni i jednako dostupni što bi svakako doprinijelo većem uključivanju budućih majki i očeva. Stoga smo i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kao koordinatorskom provedbe Nacionalnog plana, uputili istu preporuku.

6.3 ZAŠTITA DOSTOJANSTVA, OSOBNOSTI I PRAVA NA PRIVATNOST DJECE - PACIJENATA

Potaknuti tretmanom djece-pacijenata u medijima, u kojima se i bez odobrenja roditelja i suprotno načelima liječničke etike, Konvenciji o pravima djeteta, Zakonu o zdravstvenoj zaštiti i Zakonu o zaštiti prava pacijenata objavljuju fotografije djeteta s operacije ili nakon operativnog zahvata, nezadovoljni i zgroženi takvim tretmanom i količinom informacija koje se u tim situacijama iznose u medijima o djetetu, a kako bi se izbjegle ovakve situacije narušavanja prava na zaštitu privatnosti djeteta, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučeno je da sve bolnice i zdravstvene ustanove u primarnoj zdravstvenoj zaštiti upozori na potrebu osobito pažljivog postupanja u slučajevima kada postoji interes javnosti za zdravstveno stanje djece-pacijenata.

Radi što djelotvornije zaštite, u iznimnim slučajevima, u kojima se procjenjuje da je u interesu javnosti obavijestiti o postojanju novih ili osobito uspješnih metoda liječenja u određenoj ustanovi, preporučeno je sadržaj i način izvještavanja uskladiti na razini Etičkog

povjerenstva, pri tome vodeći osobitu brigu o zaštiti dostojanstva, osobnosti i prava na privatnost djeteta.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je našu preporuku prosljedilo svim Kliničkim bolničkim centrima, Kliničkim bolnicama, Klinikama, Općim bolnicama, Lječilištima, Domovima zdravlja i ustanovama za hitnu medicinsku pomoć. Unatoč tomu, i dalje u medijima nailazimo na primjere neuvažavanja prava na zaštitu privatnosti i dostojanstva djeteta, što i pod pretpostavkom da su roditelji dali odobrenje za fotografiranje ili snimanje, smatramo nedopustivim.

6.4 ZAŠTITA PRIVATNOSTI OBOLJELE DJECE I OSIGURANJE SREDSTAVA ZA NABAVKU SKUPIH LIJEKOVA I NJHOVO LIJEČENJE

U pogledu obraćanja Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje koje je izrazilo zabrinutost i istodobno upozorilo na izloženost nekolicine oboljele djece javnosti uz objavljivanje identiteta djeteta i dijagnoze bolesti od koje boluje, a sve kako bi se pritiskom javnosti utjecalo na ostvarivanje prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja mimo propisane procedure i pravila struke, HZZO-u je preporučeno osiguranje sredstava za liječenje bolesne djece, uz transparentnost i potpunu informaciju roditeljima oboljele djece o načinu ostvarivanja prava, tijeku procedure, njezinom trajanju i očekivanom ishodu, kako roditelji u strahu i brizi za dijete, vjerujući da je to jedini način pomoći djetetu u očuvanju života i/ili ublažavanju simptoma bolesti, ne bi bili dovedeni u situaciju pokretanja akcija prikupljanja sredstava za liječenje djeteta putem medija. Ovakvim akcijama se nedvojbeno narušava pravo na zaštitu privatnosti djeteta da bi mu se iz perspektive zabrinutih roditelja osiguralo pravo na život i zdravlje, odnosno liječenje. Vjerujemo da bi predloženi način komunikacije s roditeljima smanjio osjećaj neizvjesnosti i straha i pridonio osjećaju sigurnosti i povjerenja u pravodobno osiguranje sredstava za liječenje djeteta, sukladno redovnoj proceduri HZZO-a.

6.5 PREPORUKA O POTREBI OSIGURANJA ISTOG PRISTUPA I KVALITETE ZDRAVSTVENIH USLUGA U ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI ZA SVU DJECU

S obzirom na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva koji bi trebali pružati zdravstvenu skrb djeci, poglavito pedijataru, neonatologa, dječjih psihijataru, psihologa, logopeda i socijalnih radnika, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi upućena je preporuka o potrebi osiguranja dovoljnog broja stručnjaka. Uz zdravstvene radnike, potrebno je osigurati i dovoljan broj stručnjaka na razini primarne zdravstvene zaštite, posebno s obzirom na to da je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti propisano da u zdravstvenoj zaštiti djece predškolskog i školskog uzrasta te zaštiti mentalnog zdravlja sudjeluju i psiholog, logoped i socijalni radnik, odnosno drugi stručnjaci za pojedina specifična pitanja te zaštite.

6.6 PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE OD OGLAŠAVANJA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Pravobraniteljica za djecu u više je navrata isticala kako u okviru odgojno obrazovnih ustanova za djecu, nije primjerena agresivna promidžba usmjerena prema djeci te kako se prilikom reklamiranja kao i primanja sponzorskih sredstava, osobitu pažnju treba posvetiti

vrijednostima u porukama koje se djeci sugeriraju, za što osnovnu odgovornost snose organizatori navedenih aktivnosti i ravnatelji škola koji ih trebaju procijeniti, uvažavajući isključivo načelo najboljeg interesa djeteta. S tim u vezi, tijekom 2007. godine uputili smo preporuke svim županima i pročelnicima ureda nadležnih za obrazovanje u županijama i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, u kojima smo zatražili da djeluju na način da oglašavačkoj industriji i reklamnim kampanjama ne bude mjesta u školama, ali i u drugim prostorima u kojima pretežito borave djeca, kao što su vrtići, dječji domovi i slično. Povodom ove preporuke nastavili smo postupanje i tijekom 2008. godine, ponavljajući u slučajevima kada smo zapimali pritužbe vezano uz oglašavanje u školama. Nažalost, promotivni plakati i drugi oblici oglašavanja, unatoč načelno izraženom stavu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa da ne podupire promidžbene aktivnosti u školama, i dalje nisu uklonjeni, pa i dalje potiču djecu na kupovinu te stvaraju i usmjeravaju njihove potrošačke navike. Preporuka pravobraniteljice za djecu u ovom je slučaju posve ignorirana.

6.7 PREPORUKA O UVOĐENJU PREVENTIVNIH PROGRAMA I PLANA ZA OBRAZOVANJE U KRIZNIM SITUACIJAMA

Neka događanja u svijetu i kod nas (poplava, požar, potres, orkansko nevrijeme, nuklearne i radiološke nesreće, epidemiološke i sanitarne opasnosti, prijetnje, terorizam, talačke situacije, upotreba oružja na javnim mjestima i sl.) pokazuju da postoji niz za djecu ugrožavajućih situacija koje mogu biti prijetnja njihovu životu i dobrobiti. Na žalost, ni jedna zemlja ne može biti sigurna da neće biti izložena ovakvim situacijama. Povećanjem broja nesreća i njihovim katastrofalnim učincima na stanovništvo, a posebno na djecu, raste i značenje pripreme za krizne situacije i upravljanje njima, kao i uklanjanje njihovih posljedica. U kolovozu 2008. godine uputili smo preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa o Zaštiti prava djece u odgojno obrazovnim ustanovama te smo istakli kako je za krizne situacije kod djece dobro razviti samozaštitne i zaštitne vještine i strategije, koristeći njima bliske sadržaje i medije (priče, stripove i filmove, igre i aktivnosti) te ih na taj način uvježbati za neka ponašanja koja će biti primjenjiva za jednu ili više kriznih situacija. U odgovoru nadležnog ministarstva navodi se kako predškolske ustanove imaju protokole djelovanja u mogućim kriznim situacijama i podijeljene odgovornosti svih zaposlenika u otklanjanju mogućih opasnosti, što svakako držimo pozitivnim, no oni ne pokrivaju sve potencijalne krizne situacije. Preporučili smo da se slični, dorađeni protokoli uvedu i u škole. Uz protokole, informiranje o mogućoj krizi i pripreme za eventualne krizne situacije, kroz preventivne programe koji svakako mogu doprinijeti zaštiti djece u krizama, svaka država trebala bi imati, kao dio državnog obrazovnog sustava, i plan obrazovanja u kriznim situacijama od predškolske do srednjoškolske razine obrazovanja. Takav plan treba uključivati i edukaciju učitelja. Svjesni da se ni jednim planom i programom ne mogu predvidjeti sve krizne situacije, držimo da, ukoliko nemamo unaprijed pripremljen okvirni plan i educirane stručnjake ne možemo jamčiti djeci ostvarenje prava na obrazovanje, posebno u početku krize. Stoga smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa te Uredu za upravljanje u hitnim situacijama preporučili da, u okviru brige za sigurnost i ostvarenje prava na obrazovanje djece, potaknu stvaranje, provođenje i evaluaciju ovakvih specifičnih preventivnih i zaštitnih programa u vrtićima i školama kao i plan obrazovanja u kriznim situacijama te usavršavanje i obrazovanje za njihovo provođenje.

6.8 PREPORUKA O ŠKOLSKIM IZLETIMA I PUTOVANJIMA

Potaknuti informacijama o odlasku skupine djece iz vrtića na zimovanje u inozemstvo, u privatnoj pratnji odgajateljica vrtića, koje nije organizirao vrtić, u siječnju 2008. godine iznijeli smo stajalište o izletima i putovanjima te kako je nužno da država regulira ovaj segment zaštite djece, odnosno da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa donese jasna pravila odvođenja djece na izlete i ekskurzije. Pravilima bi trebalo urediti sve okolnosti ovih aktivnosti - od programa i odgojno obrazovnih ciljeva, broja odraslih u odnosu na broj djece, znanja o zdravstvenom stanju djece i eventualnim rizicima, do konkretnih odgovornosti i zaduženja. Iznijeli smo kako je u segmentu osnovnog i srednjeg školstva već uočena važnost uređivanja organizacije putovanja i izleta, dok za područje predškolskog odgoja i obrazovanja te obveze nema. Upozorili smo kako, unatoč zakonskoj obvezi, nadležno ministarstvo nije donijelo provedbene propise kojima bi se regulirala sigurnost djece i definirali instrumenti njihove zaštite te smo preporučili da se oni žurno donesu.

Novim Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, u srpnju 2008. godine, propisana je obveza škola da za izlete, ekskurzije i druge aktivnosti koje su isključivo u funkciji realizacije nacionalnog kurikuluma i nastavnog plana i programa, izradi detaljan program aktivnosti. Program treba sadržavati ciljeve, način realizacije, vremenik, troškovnik, način financiranja i način vrednovanja, te traženje pisane suglasnosti roditelja. Isto tako, za svaku aktivnost, škola uz voditelja mora osigurati pratnju sukladno broju učenika, a za učenike s teškoćama, pratnju sukladno njihovim teškoćama. Program aktivnosti je dio godišnjeg plana i programa rada škole i školskog kurikuluma. Nadamo se da će i za područje predškolskog odgoja i obrazovanja pravila također biti donesena.

6.9 PREPORUKA O SIGURNOSTI DJECE U ŠKOLAMA I VRTIĆIMA

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo u povodu početka školske godine 2008./2009. uputili preporuke koje su se odnosile na sigurnost djece u školama i vrtićima, preventivne i zaštitne programe, organizaciju rada škola i dežurstva. Jedan od problema zaštite sigurnosti djece, naročito u dijelu primjerenog postupanja odraslih prema djeci, to što se školskim pravilnicima propisuje obveza učenika da sami dežuraju na ulaznim vratima škole i time ih se dovodi u neposrednu opasnost zbog mogućih incidentnih ponašanja posjetitelja. Dodatni problem je i taj što djeca zbog dežurstva cijeli dan gube nastavu. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo preporučili da problemu sigurnosti djece u školama obrati posebnu pažnju te s tim u vezi osigura uvjete kojim bi se školske zgrade profesionalno zaštitile od ulaska neovlaštenih osoba.

Također smo podsjetili kako najveći broj incidenata i povrjeđivanja djece nastaje u naguravanju pri ulasku i izlasku iz škole i prilikom prelaska iz jedne u drugu učionicu, kad dežurni učitelj nije u blizini. Preporučili smo što kvalitetnije organizirati dežurstva učitelja. Isto tako smo preporučili školama da s posebnom pažnjom pristupe kvalitetnijem planiranju rasporeda sati i organizacije rada (sati razredne zajednice, izborne nastave vjeronauka), radi sigurnosti djece.

Ministarstvu smo također, u okviru brige za sigurnost djece, skrenuli pozornost na potrebu stvaranja, provođenja i evaluacije specifičnih preventivnih i zaštitnih programa u vrtićima i školama.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nas je u listopadu 2008. izvijestilo kako su u pogledu sigurnosti djece u vrtićima tijekom školske 2007/2008. godine u većini dječjih vrtića ugrađeni u program rada protokoli o sigurnosti djece i postupanju u rizičnim situacijama. Protokoli određuju: radno vrijeme ustanove; trajanje pojedinih programa i najdulji mogući boravak djeteta u ustanovi; termine u kojima su vrata vrtića zatvorena/otvorena; mjere kod prijema djeteta u ustanovu i odlaska djeteta; obvezne postupke zaposlenih roditelja koji su razvedeni ili su u postupku razvoda, mjere kod prijevoza djece automobilima za potrebe programa ustanove, mjere sigurnosti u prehrani, mjere sigurnosti u vanjskom prostoru vrtića, mjere sigurnosti sredstava u uporabi u neposrednom odgojno obrazovnom procesu i sadržaje preventivnih programa prema godišnjem programu. Izvijestili su nas kako je u dječjim vrtićima i školama ravnatelj odgovorna osoba za održavanje kućnog reda i provedbu statuta koji se odnosi na sigurnost i zaštitu djece. S obzirom da radno mjesto portira u dječjim vrtićima i školama nije određeno zakonom, izvijestili su nas da je pitanje sigurnosti djece potrebno riješiti posebnim pravilnikom, te da zbog financijskih prilika svaki vrtić ili škola nisu u mogućnosti platiti usluge zaštitara.

6.10 PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA DJECE NA PRIVATNOST

U povodu početka školske godine 2008./2009. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputili smo preporuke koje se odnose na zaštitu privatnosti djece u vrtićima i školama. Naime, zaštita privatnosti djece i razvoj novih tehnologija te sve veća razina informatičke pismenosti i korištenje novih medija, koji često mogu biti izvor manipulacije nedobronamjernih pojedinaca, traže od mjerodavnih veći angažman i pružanje cjelovitih i kvalitetnih informacija o načinima zaštite djece. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo preporučili da u suradnji s Agencijom za zaštitu osobnih podataka educira predstavnike vrtića i škola o zaštiti prava privatnosti i primjeni Zakona o zaštiti osobnih podataka u praksi. Preporučili smo, također, da početkom svake školske godine predstavnici škole razgovaraju s roditeljima, tako da uz razgovor o kalendaru rada škole, nastavnom programu i planu, osiguranju učenika, pravilniku o ocjenjivanju i sličnom, razgovaraju i o aktivnostima učenika i situaciji da djeca u obavljanju vrtićkih i školskih aktivnosti budu fotografirana i njihove fotografije budu objavljene u albumima, mapama, na panoima i sl. Iznijeli smo mišljenje kako bi objava zajedničkih fotografija učenika po razredima, odnosno pojedinačnih fotografija učenika generacije za godišnjak, svakako trebala biti usuglašena i s učenicima i roditeljima na početku školske godine, uz njihovu izričitu privolu. Također bi trebao biti usuglašen način korištenja, uz lozinku za pristup webu ili bez nje. Prema mišljenju Agencije za zaštitu osobnih podataka osobni podaci djece, a posebice fotografije, trebale bi se objavljivati samo na intranetu tj. na internim stranicama odgojno obrazovnih institucija, koje imaju kontrolirani pristup svojim sadržajima. Time se uvelike smanjuje rizik zlouporabe koji postoji kod objave osobnih podataka djece na internetskim stranicama dostupnim neograničenom krugu korisnika (neovisno o činjenici da za konkretnu objavu postoji privola roditelja).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nas je krajem listopada izvijestilo da će sukladno novom Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Državnim pedagoškim standardima izraditi pravilnike kojima će predvidjeti i dokinuti moguće manipulacije po pitanju privatnosti, zaštiti osobnih podataka, fotografiranju djece, objavljivanja djece u medijima i sl. Putem stručnih usavršavanja upute će dobiti ravnatelji, odgojitelji, učitelji i stručni suradnici.

6.11 PREPORUKA O PRAVU DJECE NA SLOBODU IZRAŽAVANJA I DOBIVANJE INFORMACIJA O DRŽAVNOJ MATURI

Potaknuta obavijestima o nezadovoljstvu učenika strukovnih srednjih škola, zbog nejasnoća i neizvjesnosti oko provođenja Državne mature, pravobraniteljica za djecu uputila je u travnju 2008. godine ministru znanosti obrazovanja i športa preporuku u kojoj poziva da se svim učenicima srednjih škola omogući da dobiju razumljive i jasne informacije o pripremama i provođenju mature, o stvarnim pogodnostima koje ona donosi, kao i o službenom stavu nadležnih o tome hoće li ona biti supstitut prijemnog ispita na visokoškolskim ustanovama. Iznijeli smo stajalište kako Državna matura kojom će biti obuhvaćeni maturanti gimnazija školske 2008./2009. godine i, po nedavnim promjenama, maturanti strukovnih škola, prema saznanjima Ureda pravobraniteljice za djecu, većini učenika predstavlja veliku nepoznicu. Učenici nemaju informacija o maturi, a ako su zainteresirani doznati nešto više, ne znaju kome bi se obratili. Naglašeno je i pitanje svrsishodnosti pristupa učenika maturi koja ih istovremeno ne oslobađa obveze polaganja prijemnog ispita na pojedinim fakultetima. Osobito zabrinjavajući je status učenika strukovnih škola. Upozorili smo također kako iz napisa iz medija također imamo saznanja kako osobe zadužene za neposrednu provedbu Državne mature otvoreno priznaju kako učenici imaju premalo informacija o tome kakve im pogodnosti donosi Državna matura.

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili smo intenzivirati aktivnosti na pružanju što kvalitetnijih informacija o Državnoj maturi, i to na način koji će biti jasan i razumljiv ne samo budućim maturantima, već i svim učenicima. Dodatno smo preporučili poraditi na edukaciji neposrednih nositelja provedbe Državne mature, kao i svih zaposlenika srednjih škola.

Upozorili smo i na nužnost poštovanja članka 13. Konvencije o pravima djeteta, kojim je uređeno pravo djeteta na slobodu izražavanja i pravo djeteta na dobivanje informacija. To uključuje slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja svake vrste, usmeno, pismeno ili tiskom, umjetničkim oblikom ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta i bez obzira na granice. Ostvarivanje ovoga prava može biti podvrgnuto samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su prijeko potrebna radi: poštovanja prava i ugleda drugih ili zaštite državne sigurnosti, javnog reda, zdravlja ili morala.

6.12 PREPORUKA O PARTNERSTVU S RODITELJIMA

Na početku školske godine 2008./2009. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo, u sklopu generalne preporuke o zaštiti prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, uputili preporuku o jačanju partnerstva s roditeljima. Naime, roditelji traže što aktivniju ulogu u

organizaciji rada škole, ali rad upravnih i stručnih tijela škole, u čijem sastavu su i predstavnici roditelja i učenika, od Školskog odbora do Vijeća roditelja i Vijeća učenika u pravilu nisu mjesto na kojem roditelji i učenici mogu razjasniti sporne situacije i dobiti odgovore na pitanja važna za prava i interese djece. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo iznijeli stajalište kako je sporne situacije moguće riješiti pravovremeno i unutar samih škola. Naime, ravnatelji škola, kao poslovodni i pedagoški voditelji, imaju zakonske mogućnosti rješavanja problema i davanja argumentiranih odgovora, ali ih treba osnažiti i dodatno educirati kako bi bili u stanju upravljati školama i jamčiti roditeljima da će njihova djeca imati pravo na primjerene uvjete obrazovanja.

Također smo preporučili da se pojačaju aktivnosti na boljem informiranju roditelja o Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i njihovim obvezama koje proizlaze iz Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Obiteljskog zakona i Plana i programa škole te Pravilnika o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nas je u listopadu izvijestilo kako Nastavni plan i program za osnovnu školu iz 2006. godine i nacionalni školski kurikulum, čija je izrada u tijeku, predviđaju sve veću uključenost lokalne zajednice i roditelja pri zajedničkom ostvarivanju projekata, programa i same nastave. Isto tako, prema propisima, u školama se ustrojava vijeće roditelja. Ravnatelj je dužan u najkraćem mogućem roku obavijestiti vijeće roditelja o svim pitanjima od općeg značaja za školu. Ravnatelj škole, školski odbor i osnivač dužni su, u okviru svoje nadležnosti, razmotriti prijedloge roditeljskog vijeća i pisano ga o tome izvijestiti.

6.13 PREPORUKA O PREVENCIJI I SPREČAVANJU NASILNIH PONAŠANJA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo u povodu početka školske godine 2008./2009. uputili preporuke o prevenciji i sprečavanju nasilnog ponašanja odgojno obrazovnih radnika prema djeci i mladima u školi te vršnjačkog nasilja.

U preporuci smo iznijeli stajalište kako, nažalost, slučajevi nasilnog ponašanja učitelja, nastavnika i drugih osoba, koji su za svoj životni poziv odabrali odgoj djece i kojima su djeca i mladi povjereni radi učenja i odgoja, nisu rijetkost. Preporučili smo pravovremeni angažman nadležnih u sprečavanju nasilnih ponašanja, jer se u praksi zataškavaju prijave učenika i roditelja. Iznijeli smo stajalište kako ravnatelji, koji su pedagoški i stručni voditelji škola i odgovaraju za rad škole i ostvarivanje prava učenika, trebaju preuzeti odgovornost za postupanje i sukladno Zakonu o radu i Zakonu o osnovnom i srednjem školstvu, promptno provoditi postupak po zaprimljenoj prijavi nasilnog ponašanja radnika. Ministarstvu znanosti obrazovanja i športa smo iznijeli preporuku o nužnosti uvođenja vanjskog vrednovanja i praćenja odgojno obrazovnog rada i kompetencija odgojno obrazovnih radnika, propisivanje licenca za rad s djecom te donošenja Kodeksa časti učitelja, nastavnika i ostalih zaposlenika.

U dijelu prevencije i sprečavanja nasilja među djecom i mladima iznijeli smo stajalište Ureda o problemu vršnjačkog nasilja i porastu broja prijava upućenih Uredu te o tome kako su roditelji i institucije, zbog težine i krajnje zabrinjavajućih oblika nasilnih ponašanja među

djecom, tražili pomoć i posredovanje Ureda. Iznijeli smo stajalište kako se sve više škola pridržava Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, ali da se, nažalost, u nekim slučajevima još uvijek probleme pokušava riješiti zataškavanjem ili se postupanju pristupa formalno i parcijalno. Roditelji nemaju informaciju o pravima djece i obvezama škole, potrebna im je podrška te često nisu upućeni niti u definiciju vršnjačkog nasilja. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo preporučili da škole uputi da na početku svake školske godine u okviru redovnih roditeljskih sastanaka roditeljima podijele tekst Protokola i objasne im razloge njegovog donošenja te aktivnosti koje će zajednički provoditi roditelji, učenici i stručni djelatnici u slučaju pojave nasilja među djecom.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nas je obavijestilo da kada je riječ o preventivnim aktivnostima s roditeljima, odgojno-obrazovne ustanove razvijaju različite oblike suradnje, obavljaju individualne i grupne razgovore, organiziraju razne radionice, savjetovanja roditelja itd. Također su nas obavijestili kako su svjesni neodgodive potrebe za sustavnim pristupom i provedbom programa prevencije nasilja u školama, ali i svih oblika neprihvatljivog ponašanja. Stoga su predložili osnivanje interdisciplinarnih timova u cilju daljnjeg razvoja mreže preventivnih aktivnosti u sustavu odgoja i obrazovanja, ali i reagiranja u slučaju kada se pojave oblici neprihvatljivog ponašanja ili potreba za kriznom intervencijom.

6.14 PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA I INTERESA DJECE KOJA NE POHAĐAJU VJERONAUKE

Ured pravobraniteljice za djecu u ovoj godini zaprimio je više prijava vezano za problem organizacije nastave vjeronauka. Naime, nastava vjeronauka u školama nije uvijek prvi i zadnji sat u rasporedu sati pa se događa da su djeca koja nisu odabrala vjeronauk kao izborni predmet, a imaju ga po rasporedu u sredini nastave „prisiljena sjediti na nastavi vjeronauka i biti mirna“, hodaju oko škole i po hodnicima škole, izložena su izoliranju i izrugivanju od djece polaznika vjeronauka i sl. Roditelji radi sigurnosti i zaštite djece u takvim situacijama upišu djecu na vjeronauk, iako to nije bila njihova prvobitna namjera. Stoga smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili da u okviru svojih ovlasti poduzme mjere i upozori sve škole da prilikom izrade rasporeda sati vode računa o tome da nastava vjeronauka i drugih izbornih predmeta za djecu koja ih ne pohađaju ne bude u sredini rasporeda. Ukoliko to nisu u mogućnosti realizirati, nužno je osigurati skrb, zaštitu i kvalitetno provođenje „slobodnog“ sata kako se ne bi ugrozila sigurnost i pravo na obrazovanje djece u jednakim uvjetima.

6.15 PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA I INTERESA UČENIKA S ORGANSKI UVJETOVANIM POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Uredu pravobraniteljice za djecu obratili su se roditelji i djelatnici škola u kojima postoji poseban razredni odjel za školovanje djece sukladno čl. 10. Pravilnika o odgoju i obrazovanju učenika s organski uvjetovanim poremećajima u ponašanju radi zaštite prava ove djece i drugih učenika škole, navodeći niz poteškoća s kojima se djeca i djelatnici škole susreću u radu. Iako sukladno postojećim zakonskim rješenjima u Republici Hrvatskoj postoji mogućnost organiziranja osnovnog školovanja u posebnim razrednim odjelima pri osnovnoj školi za učenike s organski uvjetovanim poremećajima u ponašanju, ne vjerujemo da je to idealno rješenje, jer ideal kojem težimo je inkluzija. Međutim, u postojećim organizacijskim i

kadrovskim uvjetima, ono može poslužiti kao privremeno rješenje, dok se ne steknu uvjeti za potpunu inkluziju. Budući da imamo saznanja da se posebni razredni odjeli u Splitu i u Rijeci susreću sa brojnim problemima, držimo da njihovom rješavanju treba pristupiti promptno i sveobuhvatno kako bi ova skupina djece ostvarila svoje pravo na kvalitetniji oblik obrazovanja, i kako bi se opravdala svrha postojanja takvih odjela.

Sagledavajući postojeće stanje ne možemo reći da je svrha postojanja posebnih razrednih odjela u potpunosti ostvarena. Iako svjesni problema deficita potrebne skupine stručnjaka za rad u posebnim razrednim odjelima, držimo nedopustivim da u posebnim razrednim odjelima nema edukacijsko rehabilitacijskog stručnjaka (defektologa) i psihologa te da u ovakvim skupinama rade učitelji bez iskustva, bez edukacije i trajne supervizije koja je, zbog prirode posla i velike izloženosti stresnim situacijama, neophodna. Nastavnici i stručni suradnici u praksi nisu u potpunosti upoznati s tim oblikom školovanja, ne znaju što konkretno znači poseban program za djecu s poremećajem u ponašanju i kako bi on trebao izgledati. Vrlo često nemaju pomoć od stručne službe škole, jer ona nije ekipirana i nema zaposlene sve stručne suradnike. Prema našim saznanjima izostaje i pomoć Agencije za odgoj i obrazovanje, a učitelji osjećaju nespremnost za nošenje sa svim aspektima rada s djecom u posebnom razrednom odjelu, koja zahtijevaju specifičan pristup (postupci i metode rada, vrijeme potrebno za obradu, način provjere znanja, pedagoške mjere...). Držimo nužnim intenzivirati stručnu pomoć i kvalitetno savjetovanje djelatnika i roditelja od strane savjetnika Agencije za odgoj i obrazovanje.

Neosporno je da nepravovremeno reagiranje, neadekvatni načini i metode rada s djecom rezultiraju produbljivanjem problema i dodatnim kršenjem prava djece na primjereno obrazovanje. Konstantna djetetova izloženost frustraciji zbog neodgovarajućeg pristupa učitelja dovodi do pojave različitih oblika poremećaja u ponašanju, čemu svjedoče i navodi iz podneska, a koji su se pravovremenom i stručnom intervencijom mogli prevenirati. Držimo da je za uspjeh rada u ovoj skupini izuzetno važan i kontinuirani rad s roditeljima. I nadalje je informiranje roditelja o mogućnostima, pravima i obvezama ove skupine djece u praksi vrlo slabo i neefikasno. Ne postoji sustavno riješena kvalitetna i efikasna mreža podrške ovoj skupini djece i njihovim obiteljima. Zbog neadekvatnih rješenja i tretmana djece u posebnom razrednom odjelu ugrožena su i prava druge djece, što je također potkrijepljeno navodima u podnesku. Zabrinuti ostvarivanjem prava djece na odgovarajući oblik školovanja u posebnim razrednim odjelima i školama u kojima oni postoje, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili smo da detaljno „snime“ situaciju u posebnim razrednim odjelima te razmotre mogućnost uvođenja mjera koje bi pridonijele kvaliteti obrazovanja te skupine djece te potpunom ostvarenju njihovih prava i interesa. Ujedno smo zamolili da razmotre mogućnost uvođenja mobilnih timova i asistenta u nastavi koji bi pomagali učenicima i učiteljima u radu.

6.16 PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA I INTERESA UČENIKA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U SREDNJOJ ŠKOLI

Prema informacijama kojima raspolazemo postoji problem neprepoznavanja učenika s teškoćama u razvoju u srednjoj školi i shodno tome, stručnog rada. Pri upisu u srednju školu, djelatnici škole često nemaju informaciju o teškoćama ove djece niti saznanja da su i na koji

način bili do tada prepoznata kao djeca s teškoćama u razvoju. Roditelji nerijetko zataje informacije o djetetu, protive se određivanju primjerenog oblika školovanja i inzistiraju na „poklanjanju“ ocjena kako bi se učenicima pomoglo da završe srednje školovanje, čime direktno ugrožavaju prava djeteta i zanemaruju njegove potrebe. Roditelji u sličnim situacijama nerijetko imaju nerealna očekivanja od djece s teškoćama te inzistiraju na završavanju srednje škole. Stoga je škola u takvim situacijama obvezna slučaj prijaviti centru za socijalnu skrb koji je dužan poduzeti mjere obiteljsko pravne zaštite. No, kako bi izbjegle sukobe s roditeljima, škole to rijetko prijavljuju centru pa dolazi do kršenja prava djece s teškoćama u razvoju na kvalitetno obrazovanje. Stoga smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili da prije upisa učenika u srednju školu predvide obvezu kvalitetnog prijenosa informacija o učenicima iz osnovne u srednju školu, kako bi se na vrijeme odredio primjeren oblik školovanja za dijete i zaštitila sva njegova prava i najbolji interesi. Ujedno smo preporučili da upozore škole na obveze prijavljivanja ovakvih slučajeva centru za socijalnu skrb.

6.17 PREPORUKA OSNIVAČIMA ŠKOLA VEZANO UZ ORGANIZIRANJE PRIJEVOZA DJECE

Potaknuta slučajevima stradavanja djece predškolske i školske dobi za vrijeme njihovog svakodnevnog prijevoza u školu ali i prijevoza na povremene aktivnosti poput izleta ili posjeta kazalištu, pravobraniteljica za djecu izrazila je zabrinutost zbog učestalog nepridržavanja zakonom propisanih mjera te je uputila preporuku svim osnivačima osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj.

Pozvala ih je da prijevoz učenika organiziraju u skladu sa Zakonom te da prilikom organiziranja i financiranja takvog prijevoza osobito vode računa da on bude siguran te da se prijevoznici pridržavaju zakonom propisanih mjera kako bi sigurnost djece u prometu bila na najvišoj mogućoj razini.

Ukazano je na to kako neki prijevoznici nemaju odgovarajuće potvrde o ispunjavanju posebnih uvjeta te da svega oko 10% autobusa u Republici Hrvatskoj ima tehničku i sigurnosnu podobnost za prijevoz djece. Također je ukazano na neprihvatljivu praksu da neki prijevoznici samoinicijativno angažiraju druge prijevoznike za prijevoz učenika. S obzirom na to, osnivačima škola preporučili smo da prije sklapanja ugovora s prijevoznicima, ali i kontinuirano, kao ugovorna strana, vode računa da prijevoznici s kojima se takvi ugovori sklapaju, poštuju propisane uvjete prijevoza te da imaju odgovarajuće potvrde. Također smo predložili da se u postupcima javne nabave, predvidi kriterij ekonomski najpovoljnije ponude sa stajališta javnog naručitelja, a ne kriterij najniže cijene, te da se u izvješću u razlozima primjene kriterija za odabir na temelju ekonomski najpovoljnije ponude precizno navedu valjani razlozi zbog kojih se dodatni kriteriji primjenjuju, čime bi se dokazala konkretna financijska isplativost, u kontekstu sigurnosti i ispravnosti vozila kojima se prevoze djeca.

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa ponovili smo preporuku o potrebi utvrđivanja stvarnog stanja u organiziranju prijevoza učenika osnovnih škola te poduzimanje mjera kojima će sustavno i na najbolji način taj prijevoz biti osiguran. Naročito smo smatrali važnim tumačenje i provedbu primjene zakona i utvrđivanja kriterija za mjerenje udaljenosti između doma i škole te s tim u vezi i ostvarivanja prava na prijevoz. Naglasili smo kako kriteriji

moraju biti jasni i pravični te uvažavati posebnosti raštrkanih naselja te ne smiju biti podložni subjektivnoj procjeni, odnosno tumačenju kako udaljenost treba mjeriti od granice naselja u kojem dijete živi, a ne od adrese doma u kojem živi.

6.18 STAJALIŠTE O FOTOGRAFIRANJU DJECE U VRTIĆU

U povodu upita pojedinih roditelja i medija te obavijesti kako ravnatelj i odgojitelji pojedinih dječjih vrtića tvrde da je prema „naputku“ pravobraniteljice za djecu zabranjeno fotografiranje djece u vrtiću i na javnim manifestacijama na kojima nastupaju djeca, Ured pravobraniteljice za djecu bio je ponukan reagirati i naglasiti kako je riječ o dezinformaciji.

Ured pravobraniteljice za djecu nije dao ni pisani ni usmeni naputak o zabrani „foto ili video-dokumentiranja priredbi“ niti o zabrani izlaganja fotografija koje bilježe trenutak djetetova života u vrtiću. Na upite o izlaganju takvih fotografija u „kutićima za roditelje“ u vrtiću ili stvaranja vrtićkih foto-albuma, iz Ureda je jasno i decidirano odgovarano da to jest u interesu djece i u interesu informiranosti roditelja.

Aktivnosti pravobraniteljice za djecu, usmjerene na zaštitu privatnosti djece u medijima odnose se prvenstveno na zaštitu identiteta djece prilikom izvještavanja u medijima o događajima u koje su uključena djeca, na primjer, kao žrtve ili počinitelji nasilja ili kao članovi obitelji ili prijatelji žrtve ili počinitelja i slično. Stoga pravobraniteljica u svakoj prilici poziva medije na odgovoran i profesionalan odnos prema objavljivanju fotografija djece, apelirajući da se one ne objavljuju u negativnom kontekstu koji bi im mogao naštetiti.

Pritom ističemo kako neće svako izlaganje u medijima štetiti djeci, a pogotovo nema opasnosti od objavljivanja snimki sa završne svečanosti ili priredbe u vrtiću, koje i inače služe promociji ustanove i promociji raznolikih sposobnosti i kreativnosti djece. Želimo da djeca budu vidljiva u društvu, jer se i na taj način promiču njihovi interesi, a ona se afirmiraju kao aktivni i važni članovi zajednice i nositelji prava. Radi zaštite privatnosti djece i ostvarivanja partnerstva s obiteljima u odgoju djece, vrtić se treba pobrinuti da roditelji budu obaviješteni da će se djecu povremeno fotografirati u svrhu promicanja rada vrtića i treba im pružiti priliku da se izjasne jesu li s time suglasni. Pojedini roditelji ne žele da se njihovu djecu fotografira i njihovu volju treba poštovati.

Također smatramo važnim da osoblje vrtića upozori novinare i fotoreportere da fotografije djece u vrtiću ne koriste izvan konteksta u kojem su nastale, a pogotovo ne u negativnom kontekstu. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu u nekoliko je navrata primio pritužbe roditelja zbog toga što su prepoznatljive fotografije njihove djece, koje su prethodno snimljene u dječjoj likovnoj igraonici ili vrtiću, kasnije u istim novinama poslužile kao ilustracija teksta o razvedenim roditeljima, pretilosti djece ili o sumnji na malverzacije u vrtiću.

Pravobraniteljica je pogotovo neugodno iznenađena dezinformacijama o tome kako je njezin navodni „naputak“ spriječio i fotografiranje djetetu važnih trenutaka kao što su proslave rođendana u vrtiću i zajednička igra s prijateljima. Trenutak djetetova života u vrtiću zapamćen na fotografiji, dragocjen je i za dijete i za obitelj, a posebno za budućnost i

sjećanja. Fotografije namijenjene obiteljskom ili vrtićkom albumu, fotografije na panou vrtića, na oglasnoj ploči u kutiću za roditelje ili u odgojnoj skupini, također su važni doprinos stvaranju djetetova identiteta i osjećaja povezanosti s vršnjacima i osobljem vrtića.

Napominjemo da fotografiranje i izlaganje fotografija u prostoru vrtića ili u vrtićkim albumima treba razlikovati od izlaganja dječjih fotografija na internetskim stranicama vrtića. O svom stavu i preporukama vezanima za taj aspekt zaštite djece izvijestili smo Hrvatski sabor u Izvješću pravobranitelja za djecu za 2007. godinu u poglavlju Pravo na privatnost te smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa krajem 2007. poslali preporuku vezanu uz objavu osobnih podataka i fotografija djece na web stranicama dječjeg vrtića ili škole.

6.19 STAJALIŠTE O VIDEO SNIMANJU U ODGOJNO OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA

Na upite o dopuštenosti video dokumentiranja dječjih aktivnosti u vrtiću i postavljanje video nadzora u odgojno obrazovnim institucijama iskazali smo u nekoliko navrata stajalište Ureda.

Kao i kod fotografiranja, video dokumentiranje dječjih aktivnosti u vrtiću, s ciljem pojačavanja dječje vidljivosti u društvu, u edukativne svrhe ili kao prikupljanje uspomena može se podržati. Naše je stajalište da je nužno jasno definirati za koje i kakve potrebe bi se video snimke koristile, kako i gdje bi se čuvale, kome bi bile i u koje svrhe dostupne. Najnužnijim smatramo definirati što bi se snimalo i u kojim prostorima bi bile postavljene kamere te u kojim sve situacijama bi djeca bila snimana kao i na koji način će se snimke koristiti za eventualno „podizanje kvalitete komunikacije između odgojitelja i roditelja“.

Smatramo da namjeru video bilježenja djeteta u vrtiću ili školi treba obznaniti roditeljima, opisati ju kao i način i sadržaj snimanja te na temelju reakcija roditelja, dilema, upita i kritičkog promišljanja, odrediti najbolji mogući oblik video snimke ukoliko postoje odgovori na moguća sporna pitanja.

Susretali smo se s nepotrebnom i neprihvatljivom praksom gdje su se, s ciljem dokumentiranja napretka djeteta u adaptaciji na dječji vrtić, roditeljima pokazivale snimke u kojima se vidi „ispovraćano dijete koje vapi za majkom“ (citat iz obraćanja Uredu). Uz dobru namjeru pokazivanja djetetovih kapaciteta za prilagodbu ovo su slučajevi u kojima autori „naturalističkog“ video prikaza ne pokazuju niti dobar ukus, niti etičnost niti mjeru u prikazivanju djetetova napretka. Uz to zanemaruju djetetovo dostojanstvo, pravo na razvojna ograničenja i neadaptiranost te njegovu privatnost u neugodnom i teškom trenutku.

Osim toga ovo je problematika koju bi trebalo generalno riješiti na razini sustava predškolskog odgoja i obrazovanja pa očekujemo da o tome svoj stav imaju i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Agencija za odgoj i obrazovanje, uredi za prosvjetu u lokalnoj zajednici kao predstavnici osnivača te Agencija za zaštitu osobnih podataka.

6.20 STAJALIŠTE O RADU PSIHOLOGA U DJEČJEM VRTIĆU I ŠKOLI

U praksi dječjih vrtića i škola, pojavila se dvojba i pitanje je li potrebno pribaviti suglasnost roditelja za psihološku obradu djeteta i individualni kontakt psihologa s djetetom u dječjem vrtiću ili školi. Potaknuta time, a polazeći od stajališta da je zaštita dječjih prava i interesa nedvojbeno vezana za stručno praćenje i poticanje razvoja djece, pravobraniteljica za djecu zatražila je ekspertno mišljenje Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Hrvatske psihološke komore. Temeljem toga, o svojim i ekspertnim stajalištima, izvijestila je strukovne udruge predškolskih i školskih psihologa.

Ured pravobraniteljice za djecu smatra da je izravni kontakt stručnog suradnika-psihologa s djetetom, kao i primjena psiholoških metoda, tehnika i mjernih instrumenata, način i oblik profesionalnog rada psihologa te je on i zaposlen kako bi, među ostalim, utvrđivao različite dimenzije djetetovog ponašanja, funkcioniranja i razvoja ili pomagao djetetu i poticao njegov razvoj kroz tretman, savjetodavni rad i druge vrste intervencije. Pri tome je psiholog dužan ponašati se sukladno Zakonu o psihološkoj djelatnosti i drugim zakonima i propisima Republike Hrvatske, odgovoran je pred stručnom javnošću i pred Hrvatskom psihološkom komorom u okviru čijih tijela, Etičkog povjerenstva i Suda časti, može i odgovarati za eventualno prijavljeno neprofesionalno ponašanje.

Moguće nepoznavanje rada psihologa u vrtiću ili školi i njegovih ingerencija može se preduhitriti informiranjem roditelja o poslu i stručnom radu psihologa (na roditeljskom sastanku, kroz pisane materijale upućene roditeljima, informacijama na panoima...) te pri tome ne bi trebala biti potrebna suglasnost roditelja, koja se ne traži niti za izvođenje pojedinih predmeta ili primjenu tehnika podučavanja u školi kao što se ne traži niti za ambulantnu liječničku obradu djece.

Hrvatska psihološka komora, osim stava da za redovne poslove psiholog ne treba prethodnu suglasnost roditelja, naglašava da psiholog treba upoznati roditelje o rezultatu procjene psihičkog stanja djeteta, a naročito ako je utvrdio neka odstupanja, što je u praksi također, redovni posao psihologa.

Odsjek za psihologiju navodi da upisom djeteta u dječji vrtić i potpisivanjem ugovora s vrtićem, roditelj daje suglasnost za te, kao i druge redovite aktivnosti koje se poduzimaju s ciljem praćenja i optimaliziranja djetetova razvoja i unapređenja rada vrtića. Pritom dječji vrtić kao i stručni tim vrtića, čiji je psiholog član, ne odriče prava roditeljima, nego suradnju s njima smatra nužnim i neizostavnim dijelom svojeg djelovanja. Izuzetak, prema mišljenju Odsjeka za psihologiju, čini samo primjena psihodijagnostičkih instrumenata u neke vanjske svrhe, primjerice za provođenje znanstvenog istraživanja. U takvim slučajevima, uz suglasnost nadležnih ministarstava te ravnatelja i stručnog tima dječjeg vrtića, potrebno je, u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom, prije primjene psihodijagnostičkih instrumenata tražiti i izričitu suglasnost roditelja.

6.21 PREPORUKA O OSNIVANJU CENTARA ZA MLADE

Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine jedan od ciljeva jest stvarati prostor za provedbu dječjih aktivnosti u slobodnom vremenu. No, u mnogim lokalnim zajednicama djeca nemaju prostor za druženje i provedbu programskih sadržaja u slobodnom vremenu, što i sama često ističu. Stoga možemo zaključiti kako sve mjere i aktivnosti Nacionalnog plana u tom području nisu u svim lokalnim zajednicama u potpunosti realizirane. Time se djecu dodatno izlaže rizicima i opasnostima, jer ona, u nedostatku strukturiranih i kvalitetnih sadržaja, ponekad odabiru neprimjerene oblike zabave, koji mogu negativno utjecati na formiranje njihove osobnosti. Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti preporučili smo da kao koordinator provedbe Nacionalnog plana potakne sve lokalne zajednice na provedbu zacrtanih mjera kako bi se djeci osigurali prostorni, kadrovski i drugi potrebni uvjeti za provođenje programa slobodnih aktivnosti. Također smo preporučili da ih potaknu na otvaranje tzv. „Centara za djecu i mlade“. Pri tome je važno voditi računa da se od početka osnivanja uključi djecu u kreiranje programa i osmišljavanje prostora. Ujedno je važno s posebnom pažnjom pristupiti djeci s teškoćama u razvoju, kako bi takve aktivnosti i programi i njima bili jednako dostupni te kako bi i oni imali jednake mogućnosti sudjelovanja. Kako je vrijeme školskih praznika potencijalno rizično vrijeme za veliki broj djece koja su prepuštena sama sebi i vlastitoj organizaciji slobodnog vremena, također smo preporučili organizirati programe i aktivnosti za djecu tijekom školskih praznika i učiniti ih dostupnim svoj djeci. Ista preporuka upućena je svim gradovima i općinama u Republici Hrvatskoj. Vjerujemo kako bi otvaranje Centara za djecu i mlade pridonijelo razvijanju kulture provođenja slobodnog vremena i stvaranju navika kod djece za smisleno prakticiranje aktivnosti koje potiču stvaralaštvo i osobni razvoj, kao i zaštitu i ostvarenju svih njihovih prava i najboljih interesa.

6.22 PREPORUKA O OSNIVANJU DJEČJIH GRADSKIH VIJEĆA I VIJEĆA MLADIH

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine u svojim osnovnim ciljevima predviđa i uključivanje djece u donošenje odluka vezanih uz ostvarenje njihovih prava i interesa. Istovremeno su u njemu i Dječja gradska vijeća i Vijeća mladih navedena kao nositelji pojedinih mjera i aktivnosti. U okviru Nacionalnog programa djelovanja za mlade, pitanje aktivnog sudjelovanja mladih izraženo je kao jedno od osam najvažnijih područja djelovanja.

Sudjelovanje djece i mladih u životu zajednice omogućuje im da kao njeni ravnopravni članovi u potpunosti žive u okviru svoje općine/grada/regije te time ostvaruju sva svoja prava zajamčena Konvencijom o pravima djece, prvenstveno pravo na izražavanje vlastitog mišljenja. Pojedine lokalne zajednice u Republici Hrvatskoj prepoznale su važnost postojanja dječjih gradskih tijela te oformili Dječja gradska vijeća i Vijeća mladih. Cilj takvih vijeća jest aktivno sudjelovanje djece i mladih u predlaganju aktivnosti i mjera koje bi pridonijele kvalitetnijem životu djece, donošenju odluka o svim važnim pitanjima koji se tiču njih, a time i ostvarenje njihovih prava u lokalnoj zajednici.

Prema informacijama kojima raspolažemo, u Republici Hrvatskoj postoje različiti modeli „vijeća“ (dječja gradska vijeća, vijeća mladih, forumi, parlaonice, škole govornništva) u organizaciji različitih subjekata (civilnog sektora, grada, Društva naša djeca...).

Kako bi imali uvid u ostvarenje prava djece na participaciju, kroz sudjelovanje u Gradskim dječjim vijećima, vijećima mladih i sličnim tijelima, od svih gradova i općina u Republici Hrvatskoj zatražili smo da nas izvijeste kroz koji oblik „vijeća“ djeca i mladi u njihovom gradu/općini ostvaruju svoje pravo na participaciju i na koji način. Do trenutka pisanja izvješća još nismo dobili sva zatražena izvješća, no očekujemo kako ćemo do idućeg izvještajnog razdoblja imati pravu sliku stanja. Opravdano je očekivati da odrasli drugačije vide prioritete djece od same djece. Osnivanjem takvih tijela u svim lokalnim zajednicama u kojima do sada ne postoje, odrasli bi imali priliku čuti stvarne potrebe djece, a djeca koja najbolje znaju što im treba, a često kako i do toga doći, imala bi priliku izraziti svoje mišljenje i donijeti odluke o važnim pitanjima koja ih se tiču i aktivno participirati u životu zajednice. Istim subjektima smo preporučili da osnivanjem Dječjeg gradskog vijeća i Vijeća mladih u njihovom gradu/općini osiguraju uvjete za ostvarivanje prava djece na sudjelovanje u procesima donošenja odluka koje se na njih odnose, a sve u svrhu poboljšanja kvalitete života djece i mladih u zajednici. Ujedno smo naglasili da se pri tome vode načelom najboljeg interesa djece i jednakosti kako bi sva djeca i mladi, bez obzira na teškoće u razvoju, rasnu, rodnu i etničku pripadnost, imala jednaku mogućnost sudjelovanja.

6.23 PREPORUKA O UREĐENJU DJEČJIH IGRALIŠTA

Potaknuta obraćanjima roditelja, udruga i građana o stanju dječjih igrališta u njihovim gradovima, pravobraniteljica za djecu uputila je svim jedinicama lokalne samouprave preporuku o nužnosti poduzimanja odgovarajućih mjera i radnji, kako bi se prioritetno zaštitilo sigurnost i zdravlje djece na dječjim igralištima.

Naime, nepostojanje adekvatnih prostora za dječju igru, neodržavanost i neispravnost sprava na igru na postojećim dječjim igralištima, kao i loši higijenski uvjeti (npr. dozvoljen pristup psima, podloge pune stakla, opušaka i smeća itd.) često su razlog za obraćanje pravobraniteljici za djecu.

Konvencija o pravima djeteta jamči djeci pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njihovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima. U svojoj preporuci pravobraniteljica za djecu naglašava važnost i ulogu jedinica lokalne samouprave u ostvarivanju ovog dječjeg prava. Cilj preporuke je potaknuti nadležne na hitno reagiranje i poboljšavanje uvjeta na dječjim igralištima naročito onima na kojima su neispravne i zapuštene sprave za igru te neadekvatni i zabrinjavajući higijenski uvjeti, kao i na osiguravanje dostupnosti i opremanje adekvatnih prostora i sadržaja za igru namijenjenih starijoj djeci.

Od jedinica lokalne samouprave zatražen je podatak o tome koliko su u posljednje tri godine poduzeli i participirali za potrebe osmišljavanja slobodnog vremena i rekreacije djece, naročito u dijelu koji se odnosi na gradnju i opremanje samostalnih dječjih igrališta, opremanje i održavanje dječjih/sportskih igrališta u okviru dječjih vrtića i škola, raščišćavanje

i uređivanje dvorišta za igru, uređenje slobodnih zelenih površina za igru, zabavu i razonodu djece, opremanje izletišta, rekreacijskih centara i zabavnih parkova za djecu. Zatražen je i podatak o načinu na koji je regulirano pitanje održavanja dječjih sprava i higijene na dječjim igralištima.

S obzirom na to da je preporuka upućena krajem godine, u trenutku pisanja izvješća nismo zaprimili odgovore svih gradova i općina. Većinu izvješća još iščekujemo te ćemo stav jedinica lokalne samouprave u odnosu na preporuku pravobraniteljice za djecu prikazati u sljedećem izvješću.

6.24 PREPORUKA O „MARATONU BEBA“

Povodom održavanja „Maratona beba“ u Zagrebu uputili smo preporuku gradonačelniku u kojoj iskazujemo negodovanje i zabrinutost za djecu uključenu u taj događaj.

Razvojna nemoć djece i nemogućnost iskazivanja stava i mišljenja pritom su osnova zabave odraslih koji ih stavljaju u poziciju „igračaka“ kojima se upravlja slatkišima, a na čije se nespretnosti i ograničenja smije, plješće i navija. Još je apsurdnija izjava nekih roditelja kako su odmah po rođenju prijavili svoje bebe, jer žele da se već sada bave sportom?!

Da bismo provjerili realnost i stručnu utemeljenost naše zabrinutosti, zatražili smo i mišljenje od Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Katedre za razvojnu psihologiju, a koje je u suglasju s našim stajalištem koje smo prezentirali u prošlogodišnjem izvješću. Začudeni smo da su odgovorni u Gradu ili u aktivnostima u kojima i Grad sudjeluje nezainteresirani za zaštićenost djece, u toj manifestaciji te da ne djeluju niti argumentiraju svoje postupke vezano uz interes djece. Poznato nam je da dozvolu za manifestaciju izdaje Ministarstvo unutarnjih poslova, no uz prethodnu suglasnost Grada. Teško je vjerovati da Grad pri izdavanju suglasnosti ne promišlja o svim okolnostima i elementima nekog događaja pa i o tome ugrožava li događaj nečije dostojanstvo i dobrobit, posebice dječje, unatoč tomu što postoji suglasnost roditelja.

Podsjetili smo gradonačelnika da je Hrvatska potpisnica Konvencija o pravima djeteta koja ima nadzakonsku snagu i obvezuje sve, a posebice javne djelatnike, dužnosnike, izvršnu vlast i političare. Preporučili smo mu da svojim autoritetom utječe da se „maraton beba“ više ne održava.

6.25 PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE OD UNESREĆIVANJA PIROTEHNIČKIM SREDSTVIMA

Zbog neoprezne i nestručne uporabe pirotehničkih sredstava i ove godine svjedočili smo teškim unesrećivanjima djece posebno u Božićno i novogodišnje vrijeme. Potaknuti slučajem pri kojem je u igri bačena petarda upala u dječja kolica i ozlijedila malo dijete, držali smo nužnim upozoriti djecu, a posebno roditelje i učitelje na opasnosti kojima se djeca izlažu uporabom pirotehlike, kao i na odgovornosti odraslih, koji im to dopuštaju i omogućuju. Djeca često nisu svjesna opasnosti i rizika koje nosi uporaba pirotehničkih sredstava i primamljivih eksplozivnih „igračaka“, koje su, nažalost, postale sastavni dio blagdanskoga slavlja, ali odrasli moraju voditi računa o tome i shvatiti da su upravo oni odgovorni za

posljedice takvih opasnih igara. Roditeljsko ponašanje pritom je presudno, jer njihovo toleriranje korištenja pirotehnikе često dovodi do stradanja. Posebno treba paziti da djeca ne kupuju takva sredstva od ilegalnih preprodavača ili da ih ne pokušavaju načiniti sama. Iako zakon dopušta baratanje jednom vrstom pirotehnikе djeci uz roditeljski nadzor, nismo sigurni da je to dovoljna zaštita djece. Svi koji djecu potiču na igranje opasnim sredstvima i koji ih čine djeci dostupnima, moraju znati da su suodgovorni za svako povrijeđeno i unesrećeno dijete. Apelirali smo da se eksplozivne igračke uopće ne koriste jer uporaba pirotehničkih sredstava uvijek predstavlja potencijalnu opasnost za dijete. Osim toga, takav način slavljenja nikako se ne uklapa u smisao i značenje Božića koje je u miru, zajedništvu i bliskosti. Stoga smo Ministarstvu unutarnjih poslova, Državnom inspektoratu i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, kao i prošle godine, preporučili da u okviru svojih ovlasti upozore djelatnike odgojno obrazovnih ustanova i roditelje na opasnosti i posljedice koje djeca mogu imati zbog uporabe pirotehničkih sredstava. Ujedno smo preporučili da se pojačaju kontrole odraslih u dvorištima škola prije i nakon nastave te da se intenzivira inspekcijski nadzor u trgovinama koje se bave prodajom pirotehnikе.

6.26 PREPORUKA ZA ZAŠTITU DJECE U PROMETU

Potaknuta brojnim slučajevima stradanje djece u prometu u svojstvu pješaka i putnika u vozilu, pravobraniteljica za djecu je upozorila javnost na dužnost pridržavanja odredbi novog Zakona o sigurnosti prometa na cestama, kako bi se spriječilo stradanje djece u prometu.

Sigurnost djece u prometu prvenstveno ovisi o odgovornosti odraslih osoba, najprije roditelja i vozača, koji bi trebali voditi računa bezbrižnosti i razigranosti djece te predvidjeti njihove postupke. Stoga smo pozvali sve sudionike u prometu, naročito vozače, da postupaju u skladu sa prometnim znakovima i naredbama ovlaštenih osoba, propisima o prometnim pravilima te prometnim znakovima postavljenim na cesti, a roditelje da svojim ponašanjem i navikama u prometu budu primjer djeci te da ih poučavaju kako se trebaju ponašati kao pješaci i vozači bicikla.

Također smo pozvali sve vozače, roditelje i druge osobe koje skrbe o djeci da u vozilu prevoze samo onoliko djece koliko ima sjedala, odnosno koliko je upisano u prometnoj dozvoli. Apelirali smo na vozače, roditelje i druge osobe koje skrbe o djeci da ne prevoze dijete mlađe od 12 godina na prednjem sjedalu, da nabave posebnu sigurnosnu sjedalicu za dijete te da dijete mlađe od pet godina uvijek prevoze na stražnjim sjedalima u pričvršćenoj sjedalici u kojoj je dijete vezano, čak i ako planiraju kratku vožnju autom te da dijete starije od pet godina, a mlađe od 12 godina, također prevoze samo na stražnjim sjedalima na posebnom postolju prilagođenom djetetovoj visini i vezano. Upozorili smo da se dijete do dvije godine starosti može prevoziti na prednjem sjedalu vozila, no da pritom mora biti smješteno u sigurnosnoj sjedalici postavljenoj suprotno od pravca vožnje pričvršćenoj za vozilo, pod uvjetom da vozilo nema suvozački zračni jastuk ili je on isključen, kao i da djeca starija od 12 godina, kao putnici tijekom vožnje, moraju koristiti sigurnosni pojas.

Također, pozvali smo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa da u odgojno-obrazovne programe, počevši od predškolskih ustanova, primjerene dobi uvrsti sadržaje, koji imaju za cilj osposobljavanje za sigurno sudjelovanje u prometu te promicanje i podizanje razine

prometne kulture. Tijela koja vrše nadzor i uređenje prometa, naročito policijske službenike Ministarstva unutarnjih poslova i inspektore cestovnog prometa Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, pozvali smo da svoje poslove i ovlasti izvršavaju pojačano, naročito u blizini odgojno-obrazovnih ustanova.

6.27 PREPORUKA O ZAŠTITI DJECE U SISKU OD UGROŽENOSTI ZDRAVLJA I ŽIVOTA ZBOG INDUSTRIJSKOG ONEČIŠĆENJA

Pravobraniteljica za djecu je nastavila pažljivo pratiti provedbu predloženih mjera, usmjerenih na zaštitu zdravlja i života djece u Sisku, što je istaknula u preporuci iz svibnja 2007. godine koju je uputila nadležnim institucijama, kao i provedbu zaključaka Odbora za zaštitu okoliša Hrvatskog sabora, vezano uz dinamiku izvođenja radova na tehnološkom unapređenju cijelog industrijskog postrojenja. Nažalost, i u 2008. godini smo bili svjedoci čestog i prekomjernog, čak rekordnog industrijskog zagađenja zraka i okoliša u gradu Sisku otrovnim plinom sumporovodikom, koncentracije deset puta veće od graničnih vrijednosti koje su određene uredbom Vlade Republike Hrvatske o graničnim vrijednostima emisija onečišćujućih tvari u zrak iz stacionarnih izvora.

Zabrinuta za zdravlje djece i mladih u Sisku, pravobraniteljica za djecu je u listopadu 2008. ponovo uputila preporuku nadležnim državnim institucijama i jedinicama lokalne samouprave za poduzimanje žurnih zaštitnih mjera, kojima bi se odmah i u najvećoj mjeri smanjilo zagađenje zraka i okoliša i time otklonila moguća buduća oboljenja svih stanovnika Siska. Također je preporučeno stalno praćenje učinka takvih mjera putem nadležnih inspekcija, kao i obveza pravovremenog obavješćavanja javnosti. Pravobraniteljica za djecu je podsjetila da je otklanjanje uzroka onečišćenja zraka i okoliša, a s time povezano i smanjenje stope oboljelih od malignih bolesti u Sisku, kao i u drugim gradovima, trajna obveza svih nadležnih institucija, tijela i pojedinaca, utvrđena međunarodnim aktima i nacionalnim zakonima.

Ured pravobraniteljice je, uz davanje preporuke, zatražio dopunjeno stručno mišljenje i izvješća u vezi s poduzetim mjerama radi sprječavanja zagađenja zraka i okoliša, kao i utvrđeni zdravstveni status sve djece u Sisku glede broja novooboljelih osoba od karcinoma od 2005. do listopada 2008., uz naznaku vrste oboljenja. S obzirom na podatke i obavijesti u do sada dostavljenim izvješćima o poduzetim mjerama, saznanjima o razini onečišćenja zraka i okoliša u gradu Sisku i pruženoj pomoći djeci na preporučeni način, može se zaključiti da su jedinice lokalne samouprave (grad Sisak i Sisačko-moslavačka županija) poduzele najviše u zaštiti zdravlja i života djece, osobito ustrajavanjem na daljnjem otklanjanju nepravilnosti u tehnološkom procesu najvećeg zagađivača okoliša, postrojenja Rafinerije nafte INA u Sisku. U izvješću grada Siska iz studenoga 2008. godine., navodi se da je dovršetkom izgradnje tzv. Klausovog postrojenja onečišćenje zraka sumpornim dioksidom u potpunosti uklonjeno, a koncentracija sumporovodika u zraku se smanjila. No, zrak je još uvijek III. kategorije kakvoće i kao takav narušava kvalitetu života stanovnika.

U izvješću Zavoda za javno zdravstvo Sisačko-moslavačke županije, prilogu naknadne obavijesti grada Siska iz prosinca 2008. dostavljene Uredu pravobraniteljice, navodi se da Služba za zdravstvenu ekologiju županijskog Zavoda prati kakvoću zraka putem lokalne

mreže klasičnih postaja koje daju dnevni prosjek vrijednosti, za razliku od automatskih mjernih postaja koje mogu dati vrijednosti za svaki sat. Prema mjerenjima u 2008. godini, mjerni pokazatelji za sve koncentracije kemijskih spojeva, osim za vodikov sulfid, kreću se unutar dopuštenih graničnih vrijednosti. No i ovim načinom praćenja je utvrđeno višekratno prekoračenje dopuštenih graničnih vrijednosti. Zbog učestalih prekoračenja te različitih tumačenja mjernih vrijednosti za pojedine kemijske spojeve (podaci Sisačke eko-akcije), kao i neizvršavanje sanacije postrojenja u točno određenim rokovima, pravobraniteljica za djecu smatra da se, i uz uvažavanje navodno stvarnih mogućnosti zagađivača za potpunim tehnološkim unapređenjem proizvodnje bez štetnih imisija, tek dugoročnim ulaganjima prema Planu zaštite i poboljšanja kakvoće zraka na području Republike Hrvatske 2008-2011. godine, nije na vrijeme i u potpunosti poduzelo sve što je potrebno za prevenciju zagađenja i zaštitu zdravlja stanovnika Siska. S obzirom na važnost ovog problema pravobraniteljica će dalje nastaviti pratiti ostvarenje mjera zaštite građana Siska, osobito populaciju djece, sudjelovanjem u radu Odbora za zaštitu okoliša Hrvatskog sabora te kontinuiranim poticanjem nadležnih tijela na pravodobnu i potpunu evidenciju oboljelih osoba prema dobi, pružanja pomoći oboljelima, kao i provedbu utvrđenih mjera u cilju sprječavanja onečišćenja zraka i okoliša, sve do konačne i potpune sanacije postrojenja Rafinerije nafte INA u Sisku.

6.28 PREPORUKA ZA OSNAŽIVANJE CENTARA ZA SOCIJALNU SKRB ZA PROVOĐENJE OBITELJSKOPRAVNE ZAŠTITE DJECE

Prateći zaštitu djece u postupcima obiteljskopravne zaštite uočeno je da se dobri rezultati u smislu uspostavljanja i održavanja kontinuiteta susreta i druženja, a time i razvoja odnosa između djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi, bilježe u slučajevima izricanja upozorenja roditeljima, temeljem kojeg se roditelji upućuju na savjetodavni rad ili u školu za roditelje, kao i kod određivanja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Upravo je stoga važno osigurati da se te mjere obiteljskopravne zaštite kvalitetno i stručno provode budući da se na taj način sprječava eskalacija roditeljskih konflikata i štite interesi djece. Uočavajući probleme s kojima se stručnjaci centara za socijalnu skrb svakodnevno susreću (nedostatak stručnog kadra, savjetovaništa i škola za roditelje u koje bi roditelje mogli uputiti radi stručne pomoći, nedostatak mjesta i stručnjaka koji provode obiteljsku terapiju, psihoterapijski ili psihijatrijski tretman, preopterećenost institucija koje pružaju takav vid pomoći, poteškoće u pronalaženju stručnih suradnika koji provode mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi s obzirom na izrazitu zahtjevnost problematike i nestimulativnu naknadu za posao koji obavljaju) Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi upućena je preporuka kojom je zatraženo da se osigura dovoljan broj stručnih djelatnika u centrima za socijalnu skrb, njihovu kontinuiranu edukaciju i obaveznu superviziju kao i stručnu podršku i praćenje vanjskih suradnika-voditelja nadzora. Također je preporučeno osnivanje i razvijanje mreže stručnjaka motiviranih i educiranih za taj oblik rada, uz povećanje naknade za njihov angažman kako bi se stimulirao njihov rad. Preporučeno je i razvijanje suradnje centara za socijalnu skrb s Obiteljskim centrima, koji su u nekim sredinama prepoznati kao mjesto na koje obitelji, roditelji i djeca mogu biti upućeni radi individualne savjetodavne pomoći, dobivanja stručne pomoći u ostvarivanju kvalitetnog roditeljstva i prevladavanja kriznih obiteljskih situacija. Također smo preporučili da se osiguraju sredstva nužna za angažman odvjetnika kao posebnih skrbnika djece, budući da oni svojim stručnim znanjima i vještinama mogu

pridonijeti osiguranju kvalitetne zaštite interesa djece. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi u odgovoru na našu preporuku istaknulo je kako za promjene koje se žele postići u obiteljskim odnosima ne postoje dostatni resursi u našem društvu, no kako se u okviru reforme sustava socijalne skrbi, koja je u tijeku, planira nova organizacija rada centara za socijalnu skrb za koju se očekuje da će osigurati više vremena stručnim radnicima za direktan stručni rad sa strankama.

6.29 PREPORUKA O ODRŽAVANJU SUSRETA I DRUŽENJA TEMELJEM SUDSKE ODLUKE

Praćenjem više pojedinačnih slučajeva ostvarivanja prava na susrete i druženja djece s roditeljima s kojima ne žive, uočeno je kako se ponekad sudskim odlukama određuje da se susreti i druženja trebaju održavati u prostorijama Savjetovališta za djecu, mladež, brak i obitelj u Rijeci, uz prisutnost službene osobe. U međuvremenu je Savjetovalište prestalo egzistirati i formiran je Obiteljski centar Primorsko-goranske županije, koji nije u mogućnosti osigurati uvjete za održavanje susreta i druženja. Što se tiče mogućnosti održavanja susreta i druženja roditelja s djetetom u sličnim slučajevima, kada nije uputno da se održavaju u kući odnosno stanu roditelja, a s obzirom na nepostojanje prostornih i kadrovskih uvjeta pri centru za socijalnu skrb, preporučili smo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti da se zajedničkim snagama ministarstava, centra za socijalnu skrb, obiteljskog centra i lokalne zajednice poduzmu mjere kako bi se osigurali prostori u kojima bi se izvan obitelji mogli održavati susreti i druženja roditelja i djece, u onim situacijama kada ih je radi zaštite interesa djeteta potrebno organizirati u kontroliranim uvjetima.

U svom odgovoru Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti navodi da je svaki obiteljski centar registriran kao samostalna pravna osoba i da Ministarstvo kao osnivač ne može ulaziti u postupanja ovih ustanova u pojedinačnim slučajevima, jer ne podrazumijeva i neposredno sudjelovanje u radnjama koje imaju za svrhu provedbu odgovarajućih sudskih presuda. Ovisno o utvrđenim okolnostima, ravnatelj obiteljskog centra može na temelju stručne procjene donijeti odluku o postupanju u konkretnom slučaju, pri čemu je dužan voditi brigu o registriranoj djelatnosti obiteljskog centra i svojim ovlaštenjima te ne smije izgubiti iz vida da je obiteljski centar ustanova koja građanima pruža usluge po načelu „dragovoljnosti“, a ne „obvezatnosti“. U tom smislu, Ministarstvo stručnim radnicima obiteljskog centra ne preporuča sudjelovanje u postupcima ili radnjama koje narušavaju ovo načelo. Činjenica da su se druženja roditelja i djece do osnivanja Obiteljskog centra u Rijeci održavala u Savjetovalištu pri Centru za socijalnu skrb Rijeka ne znači da Centar za socijalnu skrb ne može i nadalje organizirati te susrete i druženja u prostorima s kojima raspolaže. Ovo osobito vrijedi kad nadzor nad obavljanjem roditeljske skrbi provodi jedan od radnika Centra za socijalnu skrb.

Nasuprot tome, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi izvijestilo nas je da je zaprimilo više podnesaka centara za socijalnu skrb u kojima se ističe problematika vezana uz, u pravilu, ovršne sudske odluke kojima se susreti i druženja djece s roditeljem određuju u prostorijama centra za socijalnu skrb u radno vrijeme centra, izvan radnog vremena te u dane vikenda. Osim toga, sudovi donose i takve odluke o susretima i druženju u kojima nalažu centru za socijalnu skrb, udomiteljskoj obitelji ili stručnom radniku doma za djecu da bude nazočan,

odnosno da nadzire susrete i druženja u obitelji tijekom cijelog vikenda ili čak tijekom dvomjesečnih ljetnih školskih praznika. Smatraju da Obiteljski zakon ne spominje centre za socijalnu skrb kao ustanovu odnosno mjesto gdje se susreti i druženja mogu odvijati, jer da zakonodavac očigledno nije smatrao da bi uredske prostorije javne ustanove, u kojima se odvija rad sa strankama, bile primjereno mjesto za njihovo odvijanje. Čini se da se centre za socijalnu skrb percipira od strane sudova, medija i javnosti općenito kao ustanove koje su jedine u našem društvu odgovorne za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, čime ih se stavlja u vrlo tešku poziciju u odnosu na stranke, čija su očekivanja zbog toga veća od zakonskih ovlasti centra. U ovom trenutku Ministarstvo ne vidi druge mogućnosti osim da se u svakom pojedinom slučaju mjesto susreta i druženja odredi sukladno okolnostima, a prema preporuci centra za socijalnu skrb. Stav je Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi da je kvalitetna suradnja suda i centra za socijalnu skrb u svim postupcima, a posebno u postupcima zaštite prava i dobrobiti djece, nužna i potrebna, no da postoji određeni broj neprovedivih odluka kojima sudovi ne uvažavaju ovlasti i mogućnosti centara za socijalnu skrb, zbog čega će se to Ministarstvo obratiti pravosudnim tijelima Republike Hrvatske, radi ujednačavanja sudske prakse.

Za sada ostaje otvoreno pitanje gdje će se održavati susreti i druženja djece s roditeljima s kojima ne žive u slučajevima kada su ograničeni određivanjem mjesta izvan obitelji u kojem će se odvijati i uz nazočnost druge osobe. Očigledno je da je stav oba ministarstva da centri za socijalnu skrb i obiteljski centri nisu ta mjesta, čime je ozbiljno dovedeno u pitanje pravo djece i roditelja koji ne žive s djecom na ostvarivanje susreta i druženja u opisanim slučajevima te provedivost brojnih sudskih odluka. Za sada preostaje mogućnost djelovanja i angažmana lokalnih zajednica i civilnog društva za iznalaženje rješenja ovog problema stavljanjem na raspolaganje primjerenog prostora za odvijanje kontakata izvan obitelji i uz nazočnost druge osobe, kako se navedeno ne bi svelo na privatne igraonice koje bi roditelj još trebao plaćati, šoping-centre i ugostiteljske objekte. Ured će i nadalje pratiti ovu problematiku radi iznalaženja adekvatnog i žurnog rješenja.

6.30 PREPORUKA ZA EDUKACIJU SUDACA

Unatoč okolnosti već dvogodišnje primjene Izmjena i dopuna Obiteljskog zakona, kojima je donošenje odluke vezano uz roditeljsku skrb u isključivoj nadležnosti sudova, i nadalje se Uredu pravobraniteljice za djecu obraćaju stranke pritužujući se na rad sudova u postupcima obiteljskopravne zaštite. Prigovori se najčešće odnose na dugotrajnost postupaka i nedonošenje privremenih mjera kojima bi se, do donošenja odluke uredila sporna pitanja. Uslijed toga događa se da se u dinamici obiteljskih odnosa, zbog velikog proteka roka, ostavlja prostora za manipulaciju djecom u ostvarivanju roditeljskih interesa koji nisu u najboljem interesu djeteta. Stranke se pritužuju i na neefikasnost u realizaciji pravomoćnih sudskih odluka, koje na taj način ostaju mrtvo slovo na papiru te na krutost sudaca, koji nisu u dovoljnoj mjeri senzibilizirani za poslove zaštite prava i dobrobiti djece. Kako bi se tijekom sudskih postupaka djeca maksimalno zaštitila, uputili smo preporuku Pravosudnoj akademiji da organizira edukaciju sudaca koji rade na predmetima obiteljskopravne problematike u cilju njihove senzibilizacije, ali i stjecanja potrebnih znanja iz područja koja se odnose na psihosocijalne aspekte razvoda braka i osobitosti psihofizičkog razvoja djeteta, kao i njihove

reakcije u izrazito stresnoj situaciji raskida obiteljske situacije. Pravosudna akademija prihvatila je našu preporuku te nas izvijestila kako će se njome rukovoditi prilikom donošenja Plana i programa rada za 2009. godinu, budući da se edukacija na temu obiteljskopravne zaštite djece pokazuje iznimno nužnom i korisnom.

6.31 PREPORUKA ZA OSNIVANJE STRUČNE SLUŽBE U SUDSKIM ODJELIMA ZA OBITELJSKOPRAVNU ZAŠTITU DJECE

Postupci obiteljskopravne zaštite djece imaju izuzetnu važnost, budući da se u takvim postupcima rješava o bitnim pitanjima vezanim uz daljnju skrb o djeci. Razvod roditelja, prestanak obiteljske zajednice te druge životne situacije, koje nameću potrebu odlučivanja o daljnjoj skrbi za dijete, izrazito su bolni i stresni događaji u životu obitelji, a posebice djeteta. Izmijenjene životne okolnosti, uz intenzivne emocionalne reakcije, roditeljski sukob, koji najčešće prati postupke obiteljskopravne zaštite djeteta stresno djeluje na sve sudionike, a osobito na djecu koja se nađu u njegovom središtu. Suđenja izazivaju nelagodu i kod odraslih, a posebno kod djece te je stoga izrazito važno postupak na sudu prilagoditi kako bi djeca tijekom tog postupka bila maksimalno zaštićena od dodatne traumatizacije te da bi im se pružila potrebna pomoć i podrška. Prema informacijama kojima ovaj Ured raspolaže sudovi koji sude u postupcima obiteljskopravne zaštite ne raspolažu posebnim prostorima prilagođenima potrebama djece te ona, ukoliko sudjeluju u postupku, dolaskom na sud doživljavaju dodatni stres. I pristup suca u svakom pojedinom slučaju ovisan je o njegovim osobinama ličnosti te nerijetko ispitivanje djeteta od strane suca bude nepripremljeno, suviše formalizirano i kruto, što nepovoljno djeluje na dijete, koje je prestrašeno već i samim dolaskom na sud. Da bi se prava djece u takvim situacijama maksimalno zaštitila, uputili smo preporuku Ministarstvu pravosuđa u kojoj smo ponovno naglasili kako potrebnim smatramo osnivanje posebnih obiteljskih sudova, koji bi svojim specijaliziranim stručnim kadrom mogli odgovoriti na zahtjeve ove složene problematike. No, kako naši dosadašnji prijedlozi i preporuke, upućeni u tom smjeru, nisu prihvaćeni, istaknuli smo potrebu da se u postojećoj organizaciji sudova poboljša položaj djece.

Stoga smo preporučili da se, sukladno rješenju iz Zakona o sudovima za mladež, pri svakom sudskom odjelu, koji se bavi obiteljskopravnom problematikom, zaposle stručni suradnici (socijalni radnici, psiholozi...), koji će svojim stručnim znanjima i metodama pomoći, kako sucima, koji donose odluke u obavljanju njihovih dužnosti, tako i sudionicima postupka, osobito djeci. Također smo preporučili da se pri svakom sudu barem jedna prostorija prilagodi boravku djeteta na sudu kako bi se prikladno uređenim prostorom barem donekle umanjila neugodnost, stres i strah, koje djeca doživljavaju zbog boravka na sudu. Naglasili smo kako je važno djetetu omogućiti sigurno i podržavajuće okruženje te osobu koja će ga zaštititi, kojoj dijete može vjerovati i obratiti joj se za pomoć i podršku tijekom za njega neugodnog i teškog razgovora.

6.32 PREPORUKA O PRIMJENI ZAKONA O DOPLATKU ZA DJECU

Potaknuti učestalim obraćanjem roditelja korisnika doplatka za djecu, vezano uz primjenu članka 18. Zakona o doplatku za djecu (NN 94/01. i 138/06.), Ured pravobraniteljice za djecu uputio je Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti preporuku. Naime,

roditelji nam se pritužuju kako se zakonska odredba temeljem koje se ostvaruje pravo na dodatak u iznosu od 500,00 kn za treće i četvrto dijete u praksi tumači na način da se to pravo priznaje samo u onim slučajevima kada je treće ili četvrto dijete korisnik doplatka za djecu, a ne i u onim situacijama kada treće i četvrto dijete u obitelji to pravo ne ostvaruju iako roditelji i tu djecu uzdržavaju. Stav je Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje kako „se odredba o utvrđivanju dodatka za treće i četvrto dijete odnosi na djecu za koju korisnik ostvaruje pravo te prema tome, korisniku koji ostvaruje pravo za troje djece, dodatak se određuje u svoti od 500,00 kn mjesečno, odnosno u svoti od 1 000,00 kn mjesečno korisniku koji ostvaruje pravo za više od troje djece. Pri tome nije bitan redoslijed rođenja djece, niti ukupan broj djece u obitelji, već ukupan broj djece za koju se ostvaruje pravo na doplatu.“.

Ured pravobraniteljice za djecu je u obraćanju Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti istaknuo kako ovakav stav Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje nema zakonsku podlogu, budući da se u Zakonu o doplatku za djecu navodi da to pravo pripada za treće i četvrto dijete, ne praveći distinkciju između djece koja su korisnici doplatka za djecu i druge djece u obitelji. Također je istaknuto kako se takvim tumačenjem i primjenom Zakona roditelji zakidaju u ostvarenju ovog prava djece. Naime, unatoč okolnosti da dijete više nije korisnik prava na doplatu za djecu budući da se pravo na doplatu priznaje do navršene 15 godine života djeteta odnosno do završetka redovitog školovanja u srednjoj školi uz izuzetak djeteta s oštećenjima zdravlja kojemu to pravo pripada najduže do 21 godine života, roditelji su i tu kategoriju djece dužni temeljem Obiteljskog zakona uzdržavati. Također smo naveli kako je u brojnim obiteljima doplatu za djecu gotovo jedini prihod te dodatak od 500,00 kn propisan Zakonom o doplatku za djecu za mnoge obitelji s više djece predstavlja značajnu stavku u obiteljskom budžetu. Podsjetili smo kako je Hrvatski sabor donio Nacionalnu populacijsku politiku u kojoj je kao opći cilj istaknuto pomlađivanje i brojčani porast stanovništva u Hrvatskoj, a obiteljske potpore, među kojima je i doplatu za djecu, pri tome imaju kao prioritetan cilj osnaživanje obitelji u podizanju djece budući da mu je namjena upravo potpora uzdržavanju i odgoju djece.

S obzirom na to da je primarna namjena doplatka za djecu potpora uzdržavanju djece, a imajući u vidu zakonsku obvezu roditelja u uzdržavanju djece, mišljenja smo kako odredbu kojom se propisuje dodatak za treće ili četvrto dijete treba tumačiti na način da se korisnicima to pravo priznaje za treće i četvrto uzdržavano dijete. Iz tog razloga Ured je preporučio da se napatkom o primjeni ove Zakonske odredbe, na predloženi način, osigura da se pravo na novčani dodatak priznaje i u onim slučajevima kada korisniku za treće ili četvrto dijete ne pripada pravo na doplatu za djecu ukoliko korisnik tu djecu uzdržava na temelju obveze proizašle iz čl. 209. i 210. Obiteljskog zakona. O prihvatanju ili odbijanju naše preporuke nemamo povratnu informaciju.

6.33 PREPORUKA O OSLOBAĐANJU RODITELJA KOJI SAM ŽIVI S DJETETOM OD SMJENSKOG I NOĆNOG RADA

Uredu pravobraniteljice obratio se policijski službenik tražeći pomoć u zaštiti prava djeteta. Prema njegovim navodima, on kao samohrani roditelj djeteta od deset godina ne ostvaruje pravo na rad u jednoj smjeni niti na oslobođenje od rada u noćnim smjenama te je, zbog nemogućnosti organiziranja čuvanja, prisiljen dijete ostavljati noću samo. Od Ministarstva

unutarnjih poslova zatraženo je da se izvide mogućnosti kako bi se pomoglo djeci i njihovim roditeljima da što više vremena provode zajedno. Ministarstvo unutarnjih poslova izvijestilo nas je kako je svim policijskim postajama uputilo naputak kojim je od rukovoditelja ustrojstvenih jedinica zatraženo da samohrane roditelje oslobode rada u noćnim smjenama, kao i da im se omogući rad u jednoj smjeni. Roditelj koji nam se obratio za pomoć obavijestio nas je da se naputak provodi u praksi te je izrazito zadovoljan našim angažmanom i postignutim rezultatom budući je njemu osobno, a i mnogim drugim policijskim službenicima, olakšana briga i skrb o djeci.

6.34 PREPORUKA O ZAŠTITI PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Posebnu pozornost treba usmjeriti ravnopravnom položaju djece pripadnika nacionalnih manjina, stoga smo u povodu početka školske godine 2008./2009. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputili preporuku o zaštiti prava djece pripadnika nacionalnih manjina u području obrazovanja. Pri tome je važna primjena načela interkulturalnosti, što znači odgoj i obrazovanje koji će, ne samo respektirati činjenicu da različite nacionalnosti i/ili vjeroispovijesti dijele određeni prostor, nego će naći najbolje načine da sva djeca, i pripadnici nacionalnih manjina i pripadnici većine, razviju vlastiti identitet u suodnosu s drugim i drukčijim identitetima te da ih se poučava toleranciji i prihvatanju različitosti.

Istakli smo također kako je djeci pripadnicima romske nacionalne manjine nužno osigurati ravnopravan pristup kvalitetnom odgoju i obrazovanju, što prije svega znači uključivanje u predškolske programe, kako bi na vrijeme svladali hrvatski jezik, čije je nepoznavanje i dalje jedna od najvećih zapreka za uspješno praćenje i svladavanje odgojno-obrazovnih zadaća. Nužno je poraditi i na specifičnom usavršavanju i osposobljavanju učitelja i nastavnika, ali i romskih pomagača (pomoćnika) u nastavi, kako bi se podigla razina kvalitete poučavanja te što veći broj djece romske nacionalnosti uključiti u izvannastavne aktivnosti. Usto je važno i ostvarivanje svih ostalih aktivnosti predviđenih Nacionalnim programom za Rome i akcijskim planom „Desetljeće za uključivanje Roma 2005.-2015.“ kako bi se unaprijedilo opći položaj romske djece, a stim njihove šanse za bolja odgojno-obrazovna postignuća.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nas je u listopadu 2008. izvijestilo o aktivnostima koje se provode u zaštiti prava djece romske nacionalne manjine, o povećanju broja suradnika pomagača iz reda romske nacionalne manjine te o reguliranju njihovog radnog statusa i edukacije. Također nas je izvijestilo kako je projekt „Pristupačnije i kvalitetnije obrazovanje Roma u RH“ (*Roma Education Fond* - REF), koji s počeo s realizacijom u srpnju 2006. s predviđenim trajanjem do listopada 2008., produžen za još dvije godine do 2010.

MZOŠ je u 2007. godini iskoristio 1.306.188,47 kuna iz projekta REF za sufinanciranje kvalitetnog i integriranog predškolskog odgoja, programa predškole i produženog boravka za djecu pripadnike romske nacionalne manjine.

7 SUDJELOVANJA U POSTUPKU IZRADE NACRTA PRIJEDLOGA PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU ZAKONA I PROPISA

Jedna od brojnih funkcija pravobraniteljice za djecu je i predlaganje poduzimanja mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece te sprječavanje štetnih djelovanja, koja ugrožavaju prava i interese djece. Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica može sudjelovati u postupku izrade nacrtu prijedloga propisa, koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja od značaja za djecu kao i potaknuti donošenje i izmjene zakona i drugih propisa koji se odnose na prava i zaštitu djece. Upravo ovo područje djelovanja pravobraniteljice izuzetno je važno, jer se unapređenjem propisa koji se odnose na prava djece, poboljšava položaj širokih skupina djece. Brojna su područja u kojima je Ured pravobraniteljice za djecu, tijekom 2008. godine, nastojao svojim aktivnostima unaprijediti pravnu uređenost kako bi se propisima bolje zaštitila prava djece u pojedinim područjima života ili prava djece kao pripadnika određenih skupina. Ured pravobraniteljice svojim prijedlozima sudjelovao je u donošenju ukupno 22 propisa. Ove inicijative Ureda rezultirale su većim ili manjim uspjehom što ćemo u nastavku teksta prikazati po pojedinim područjima.

7.1 PRIJEDLOG ZA IZMJENU USTAVA

Uvažavajući predstojeće promjene Ustava Republike Hrvatske, pravobraniteljica za djecu dala je prijedloge za izmjene i dopune Ustava koje idu u smjeru jačanja položaja djece i njihovih prava te uvjeta za njihovu zaštitu. Djeca u Ustavu nisu u aktivnom položaju i nisu istaknuta kao posebna skupina građana, a zbog svojih razvojnih ograničenja, ovisna su o odraslima. Samim time potrebno je osigurati dodatne mehanizme kojima će država stvoriti uvjete da djeca ne budu samo pasivni primatelji pomoći i zaštite nego i aktivni sudionici kako svog razvoja, tako i oblikovanja društvene zajednice. Djeca su često u diskriminiranom položaju i neprepoznata u svojim specifičnim razvojnim potrebama. Zato smatramo kako ih je potrebno dodatno istaknuti kao ravnopravnu grupu građana, dati im aktivnu ulogu i osigurati razvojni pristup u svim djelovanjima države koja se izravno ili neizravno na njih odnose.

Upravo zato što je potrebno da Ustav, kao temeljni pravni dokument, priznaje djetinjstvo kao sveobuhvatnost razvojnih i aktivnih potreba djece kao ravnopravnih građana, smatramo kako je i načelu dobrobiti djeteta potrebno dati ustavno jamstvo. Dobrobit djeteta terminološki je sveobuhvatniji pravni pojam, koji uključuje i načelo najboljeg interesa djeteta kao jednog od postulata na kojima počiva i Konvencija o pravima djeteta. Osim toga, Ustavom je izrijeком potrebno priznati prava djece u Republici Hrvatskoj i njihovu ustavnu zaštitu. Smatramo kako, naglašavajući važnost roditeljske uloge na uravnotežen i potpun razvoj djeteta, država treba preuzeti odgovornost za stvaranje uvjeta za ostvarivanje poticajne i odgovorne roditeljske uloge, a samim time i poticajne obiteljske funkcije. Osim toga, sada u Ustavu nema terminološke usklađenosti sa suvremenim pristupima bolestima i teškoćama u razvoju, nisu uvažene razvojne potrebe nadarene djece te je posve nejasna formulacija „socijalno zapušteno dijete“ – misli li se pri tome na siromaštvo, nedostatak odgoja ili nešto treće.

Pučki pravobranitelj predviđen je Ustavom Republike Hrvatske, kao opunomoćenik Hrvatskog sabora sa zadaćom osiguravanja zaštite ustavnih i zakonskih prava građana, u postupcima koji se vode pred tijelima javne vlasti. S druge strane, pravobranitelj za djecu, koji za sada nije predviđen Ustavom, štiti, prati i promiče prava djece, neovisno o postojanju postupka pred tijelom državne vlasti nego vezano uz cjelovitost okolnosti i sadržaja koje čine djetinjstvo i koje su od presudne važnosti za razvoj i budućnost društva. U tom smislu, ovlasti i nadležnost pravobranitelja za djecu su šire od pučkog pravobranitelja. Pravobranitelj za djecu uživa ugled i povjerenje građana, o čemu ponajviše svjedoči trajni porast broja predmeta. Republika Hrvatska jedna je od rijetkih zemalja u kojima je specijalizirani pravobranitelj povjerenik parlamenta, što bi dodatno trebalo jamčiti njegovu samostalnost i neovisnost u radu, odnosno osigurati nepostojanje političkih utjecaja i pritisaka. Jamčiti neovisnost i samostalnost pravobranitelja u odnosu na izvršnu vlast je svakako kvalitetnije rješenje koje ispunjava i opravdava svrhu postojanja pravobranitelja, što bi se uključivanjem pravobranitelja za djecu u Ustav dodatno potvrdilo. Slijedom toga, smatramo kako je opravdano predložiti da i pravobranitelj za djecu bude predviđen Ustavom, kako bi mu se pridao veći, formalnopravni značaj i rang, a čime bi se potvrdila spremnost za dosljednu i sustavnu brigu za položaj, prava i interese djece u Republici Hrvatskoj.

7.2 OBITELJSKOPРАВNA ЗАШТИТА

7.2.1 *Zakon o roditeljskim naknadama i roditeljskim potporama*

Prilikom donošenja Zakona o roditeljskim naknadama i roditeljskim potporama Ured pravobraniteljice za djecu ukazivao je na to da bi neka predložena zakonska rješenja mogla u primjeni dovesti do određenih nejasnoća. Naime, u predloženom zakonskom tekstu, osoba kojoj je, na temelju rješenja nadležnog tijela, dijete povjereno na čuvanje i odgoj, a kojoj se temeljem ovog Zakona priznaju određena prava, naziva se djetetovim „skrbnikom”. Ovakav prijedlog u suprotnosti je s odredbama Obiteljskog zakona, koji razlikuje skrbnika od osobe kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj budući da su to dva potpuno različita zakonska termina. Prema Obiteljskom zakonu, skrbništvo je oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi te dijete, koje je odlukom nadležnog tijela stavljeno pod skrbništvo, može biti povjereno na čuvanje i odgoj skrbniku, ali i drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji, domu za djecu ili pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Životno su tako moguće situacije da su skrbnik djeteta i osoba kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj ista osoba, no također i da dijete živi uz osobu koja mu nije istovremeno i skrbnik. Stoga smo predložili da se jasno definira pojam „skrbnik” u smislu odredbi Obiteljskog zakona. Također smo predložili da se u situacijama kada se radi o djetetu koje je u ranoj životnoj dobi povjereno na čuvanje i odgoj drugoj osobi, osigura da toj osobi pripadaju prava koja bi u istoj životnoj situaciji pripadala roditelju tog djeteta. Ovi naši prijedlozi, nažalost, nisu prihvaćeni.

7.2.2 *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji*

S obzirom na najavljene izmjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji pravobraniteljica je Ministarstvu pravosuđa uputila svoje prijedloge. Predložili smo, da se postojeća definicija obitelji proširi kako bi se odredbe Zakona primjenjivale na veći krug osoba kojima je zaštita potrebna. Istaknuli smo kako je postojeća definicija obitelji preuska jer ne obuhvaća sve

situacije u kojima je moguće ostvarenje bića prekršajnog djela nasilja usko povezanog s obiteljskim odnosom. Stoga nužnim smatramo detaljnije definiranje pojma obitelji na način da se zaštite sve kategorije osoba na koje se pojam obiteljskog nasilja može odnositi. Naime, predloženom definicijom nisu obuhvaćeni bivši izvanbračni ili bračni partneri koji nemaju zajedničku djecu te djeca svakog od njih. To znači da se nasilje, koje provodi bivši bračni ili izvanbračni partner prema svom bivšem partneru, s kojim nema zajedničku djecu ili nasilje koje ta osoba provodi prema djeci svog bivšeg partnera, predloženim zakonskim rješenjem ne smatra obiteljskim nasiljem što bi svakako trebalo promijeniti.

Nasilje u adolescentskim vezama također je nešto o čemu se rijetko govori iako je ono itekako prisutno u našem društvu. Upravo je stoga nužno da se ovom obliku nasilnog ponašanja prida posebna pozornost. Uz sustavnu edukaciju mladih, preventivne programe te programe osnaživanja žrtava nasilnih ponašanja, neophodnim smatramo i promjenu zakonske regulative na način da se nasilje u adolescentskim vezama posebno sankcionira te predvidi zaštita žrtava takvog nasilja. Također smo mišljenja kako zajednica ljudi, koje veže život u zajedničkom kućanstvu, a koji nisu nužno članovi obitelji, ima obilježja obitelji te se kao takva treba i tretirati pa smo u tom pravcu predložili izmjene Zakona. Predložili smo i da se psihička prisila kao oblik nasilja u obitelji tretira kao prekršaj, neovisno o tome je li kod drugog člana obitelji prouzročila osjećaj straha, ugroženosti, uznemirenosti ili povrede dostojanstva. Također smo predložili i da se neosnovano onemogućavanje prava djeteta na redovitost susreta i druženja s članovima obitelji, temeljem odluke nadležnog tijela, tretira kao oblik obiteljskog nasilja koje treba biti podložno sankcioniranju u prekršajnom postupku. Naglasili smo kako u praksi roditelji često manipuliraju tim pravom djeteta, da je nužna promptna zaštita djece od takvih postupaka roditelja te da takve oblike obiteljskog nasilja treba adekvatno sankcionirati kako bi se spriječila njihova eskalacija i nastup posljedica koje se kasnije vrlo teško mogu otkloniti ili ublažiti. Predložili smo i da se omogućiti da se zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja, zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju i mjera udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora mogu izricati u maksimalnom trajanju od dvije godine, budući da se prema sadašnjem zakonskom rješenju mjere zabrane približavanja, uznemiravanje i uhođenje, mogu izricati u trajanju do jedne godine, odnosno tri mjeseca za zaštitnu mjeru udaljenja iz stana. Takvo ograničenje u trajanju zaštitnih mjera ne postiže svoju svrhu budući da po njihovom isteku žrtve obiteljskog nasilja ostaju nezaštićene. Nadamo se da će ovi naši prijedlozi biti usvojeni i ugrađeni u tekst Zakona.

7.3 PRAVOSUDNA ZAŠTITA

7.3.1 *Zakon o kaznenom postupku*

Djeca žrtve ili počinitelji kaznenog ili prekršajnog djela, kao i djeca sudionici sudskog postupka nalaze se u specifičnom položaju. Naime, djeca žrtve kaznenih djela ne uživaju primjerenu brigu kako bi se zaštitila od proživljavanja stresa, kojeg sa sobom nosi sudski postupak, ponovno nošenje s proživljenom traumom ili suočavanje s počiniteljem kaznenog djela. I djeca koja se nađu u položaju svjedoka postupke na sudu doživljavaju kao traumatizirajuće iskustvo. Ured pravobraniteljice za djecu, nastojeći poboljšati položaj djece u kaznenom postupku, uputio je niz prijedloga u postupku donošenja Zakona o kaznenom

postupku. Naš prijedlog da se pogodnosti vezane uz ispitivanje maloljetnika, kao i pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, tajnost osobnih podataka i isključenje javnosti, odnose na sve maloljetnike, a ne samo na one mlađe od 16 godina, prihvaćen je.

Nažalost, prijedlog da opunomoćenik djeteta žrtve može biti samo odvjetnik, nije prihvaćen, kao ni prijedlog da se djetetu žrtvi, neovisno o tome trpi li, ili ne psihofizička oštećenja ili teže posljedice kaznenog djela, prizna pravo na stručnu pomoć besplatnog savjetnika za svrhe davanja iskaza u postupku. Također nije prihvaćen prijedlog da se sud obveže da o svakoj situaciji u kojoj je dijete oštećenik (čl. 117. Zakona o sudovima za mladež) izvijesti centar za socijalnu skrb, kako bi se prema potrebi djetetu imenovao poseban skrbnik u tom postupku. Smatrali smo kako je to potrebno zato što roditelji nisu u svim situacijama u stanju pravilno zastupati interese djeteta u kaznenom postupku (primjerice situacije kada je roditelj počinitelj kaznenog djela na štetu djeteta, kada štiti drugog roditelja ili drugog člana obitelji i sl.). Također smo predlagali da se odredbama zakona zaštite djeca svjedoci od suočavanja s okrivljenikom, da se osigura boravak djece svjedoka i žrtava u posebnim čekaonicama kako bi se izbjegli kontakti s počiniteljem, kao i da se o izricanju mjere opreza kod kaznenog djela na štetu djeteta obavezno obavijesti centar za socijalnu skrb. Predložili smo i produženje roka za nastavak kaznenog progona u slučajevima odbacivanja kaznene prijave za djelo na štetu djeteta, budući da smatramo kako je, s obzirom da u tom slučaju kazneni progon nastavljaju roditelji djeteta koji se često u takvim situacijama ne snalaze, predviđeni rok od osam dana prekratak. Nažalost, to nije prihvaćeno kao ni prijedlozi da se pojam izvanbračne zajednice definira sukladno odredbama Obiteljskog zakona, da se ukine blagodat uskrate svjedočenja kada se radi o kaznenom djelu počinjenom na štetu djeteta te da se propiše da odluku o uskrati iskaza djeteta ili maloljetnika može donijeti samo poseban skrbnik imenovan iz reda odvjetnika, nisu prihvaćeni. O razlozima zbog kojih naši prijedlozi nisu prihvaćeni, nismo obaviješteni.

7.3.2 *Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*

U cilju efikasnije zaštite djece, na čiju štetu su počinjena kaznena djela, pravobraniteljica za djecu je na poziv Ministarstva pravosuđa dostavila niz prijedloga nužnih izmjena u Kaznenom zakonu. Prijedlozi su se odnosili na potrebu uvođenja novih sigurnosnih mjera kao što su obavezni psihosocijalni tretman; zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja; udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora; zabrana nošenja i posjedovanje oružja, kako bi se na taj način stvorili uvjeti za adekvatnu zaštitu osoba na čiju štetu je kazneno djelo počinjeno te da bi im se pružio osjećaj sigurnosti, ne samo u tijeku kaznenog postupka, već i po njegovom okončanju. Također smo predložili da se trajanje sigurnosnih mjera koje su izrečene u kaznenom postupku zbog kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta ne veže uz prethodno izrečene zaštitne mjere izrečene u prekršajnom postupku, kako se ne bi skraćivalo njihovo trajanje. Predložili smo da se zakonski omogući da se prema počinitelju kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djeteta, sigurnosna mjera zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti, primijeni zauvijek. Naglasili smo kako je radi zaštite djece nužno trajno onemogućiti osobama, koje su kažnjene za počinjenje te vrste kaznenog djela, obavljanje zanimanja koje bi im omogućilo da dođu u neposredan doticaj s djecom. Također smo predložili da se iskorištavanje imovinske ili neke druge ovisnosti djeteta kako bi

se dijete navelo na spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju sankcionira kao posebna kvalifikatorna okolnost.

Predložili smo i da se kao kazneno djelo kvalificira i korištenje seksualnih usluga djeteta ili maloljetne osobe, navođenje djeteta na seksualne aktivnosti putem interneta, tzv. *grooming*, kao i seksualno uznemiravanje djeteta. Svjesni pojave sklapanja ugovorenih „maloljetničkih brakova“ nerijetko vrlo mladih djevojčica, predložili smo da se u opisu kaznenog djela „*trgovanje ljudima i ropstvo*“, kao oblik iskorištavanja djeteta, uz prisilni rad, služenje i nezakonito posvojenje, sankcionira i sklapanje braka ili uspostava izvanbračne zajednice. Vezano uz kazneno djelo „izvanbračni život s maloljetnom osobom“ predložili smo da se u Zakonu jasno odredi kako dužina trajanja izvanbračnog života nema utjecaja na postojanje ovog kaznenog djela. Naime, sadašnje nejasno zakonsko određenje dovodi do pogrešnog tumačenja u praksi pa nerijetko nadležna tijela uspostavu izvanbračnog života punoljetne osobe s djetetom u dobi od 14 do 16 godina ne tretiraju kao kazneno djelo, ukoliko ta zajednica ne traje dulji vremenski period. Kako bi se to izbjeglo i osiguralo pravovremenu reakciju nadležnih tijela, potrebno je na nedvosmislen način definirati to kazneno djelo.

Predložili smo da se Kaznenim zakonom definira pojam pornografije budući da se često u praksi javlja dilema je li neki sadržaj pornografskog karaktera ili ne. Kako nema zakonske kvalifikacije tog pojma to je prepušteno diskrecionoj ocjeni suda čiji su vrijednosni stavovi podložni raznim utjecajima čime se slabi određenost zakonskog opisa kaznenog djela, a time i načelo zakonitosti.

Također smo predložili da se proširi definicija obitelji kako bi se pod biće kaznenog djela „*nasilničko ponašanje u obitelji*“ podveo veći krug osoba (djeca svakog od partnera u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, osobe koje su u ljubavnoj ili seksualnoj vezi, osobe u udomiteljskom odnosu te osobe koje se nalaze u zajedničkom kućanstvu, a koji nisu nužno članovi obitelji) koji se nalaze u odnosima koji su izjednačeni s obiteljskim odnosom.

Tražili smo i da se pooštri zaštita djetetova prava na privatnost na način da se sankcionira objava djetetove fotografije, otkrivanje njegova identiteta ili iznošenje obiteljskih prilika djeteta, ako to dovodi do djetetove uznemirenosti, poruge vršnjaka ili drugog oblika ugrožavanja djetetove dobrobiti. Ujedno smo predložili da se kao kvalifikatorni oblik tog djela smatra i ako je djelo počinjeno na štetu djeteta mlađeg od 18 godina, a ne kao dosada samo onog mlađeg od 14 godina. Inzistirali smo da se suzi mogućnost oslobođenja od odgovornosti za iznošenje obiteljskih prilika djeteta i zaštitu djetetove privatnosti, osobito da se isključi mogućnost oslobađanje od odgovornosti novinara u novinarskom poslu, budući da upravo novinari vrlo često u senzacionalističkom tonu iznose obiteljske prilike djeteta, kršeći pravo djeteta na zaštitu privatnosti, nanoseći djeci na taj način nenadoknadivu štetu. Također smo tražili da se kazneni postupak za kazneno djelo „*iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika djeteta*“ pokreće po službenoj dužnosti, budući da smo mišljenja kako je nerealno očekivati da će u slučajevima kada roditelj sam daje podatke novinaru, on biti taj koji će štititi djetetov interes i pokrenuti kazneni postupak. Također smo predložili da se predvidi kaznena odgovornost svih onih koji neovlašteno, bez dozvole suda, objave tije, ne samo kaznenog postupka, već i svih drugih postupaka počinjenih na štetu djeteta ili onih u kojima

se odlučuje o zaštiti prava i interesa djeteta. Mišljenja smo kako i privatnost djece na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, kao i djece u drugim postupcima, u kojima se odlučuje o zaštiti nekog njihova interesa, kao što su postupci obiteljskopravne zaštite djeteta, treba maksimalno zaštititi. U sadašnjem zakonskom rješenju, nema cjelovite zaštite ovog prava djeteta koje je propisano i Konvencijom o pravima djeteta. U novinskim člancima objavljuju se, ne vodeći računa o dobrobiti djece, njihove fotografije, a u nebrojenim slučajevima čak se navode imena i prezimena djece ili drugi podaci koji otkrivaju njihov identitet povezujućih ih sa situacijama koje za djecu mogu biti izrazito neugodne i uznemirujuće. Uvjereni smo da bi se uvođenjem kaznene odgovornosti, a i pokretanjem kaznenih postupaka po službenoj dužnosti, postigla veća zaštita djece od medijske eksponiranosti i štete koju im ona donosi.

Vezano uz kazneno djelo povrede prava na uzdržavanje predložili smo, imajući u vidu poteškoće s kojima se roditelji susreću u ostvarivanju ovog djetetovog prava, novi opis kaznenog djela, na način da sama okolnost neizvršavanja zakonske obveze plaćanja uzdržavanja, povlači za sobom kaznenu odgovornost. Smatramo da bi takvom kvalifikacijom ovog kaznenog djela država poslala vrlo jasnu poruku roditeljima, koja se u najširem smislu, tiče njihove odgovornosti za djecu, ali i svim drugim roditeljima i građanima, da je riječ o jednom od najozbiljnijih kršenja prava djece koje se ne može tolerirati.

Također smo predložili da se pooštiri sankcioniranje kaznenog djela „*grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta*“ na način da za počinjenje tog kaznenog djela bude zapriječena kazna zatvora do pet godina. Naime, istaknuli smo kako takvo ponašanje prema djetetu, koje je često dugotrajno, ozbiljno i trajno ugrožava djetetov psihofizički razvoj i napredak te stoga takva ponašanja zavređuju svrstavanje u krug najozbiljnijih kaznenih djela počinjenih na štetu djeteta i ni u kojem se slučaju ne smiju tretirati blaže od nasilničkog ponašanja u obitelji. Također smo predložili da se i nasilničko ponašanje prema djetetu na javnom mjestu sankcionira kao kvalifikatorni oblik nasilničkog ponašanja. Naime, verbalni ispadi ili prijetnje djetetu, kao i vrijeđanje i omalovažavanje djeteta, kod djeteta izazivaju strah i druge štetne posljedice, a kako se ti oblici ponašanja ne sankcioniraju, dijete dobiva poruku kako ga od takvog ponašanja nitko ne može zaštititi i kako je ono prihvatljivo.

Vezano uz kazneno djelo „*neprijavljivanje počinjenog kaznenog djela*“ tražili smo da se Zakonom odredi kako nitko ne može biti oslobođen odgovornosti za neprijavljivanje kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta budući da interesi djeteta moraju biti važniji od svih drugih interesnih sfera.

Predložili smo i da se razmotre potrebne izmjene i dopune Kaznenog zakona kako bi se stvorili preduvjeti za uspostavu baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece. U odgovoru koji smo primili od Ministarstva pravosuđa navedeno je kako naši prijedlozi nisu prihvaćeni, no da će biti razmotreni prilikom planirane velike reforme materijalnog kaznenog zakonodavstva.

7.3.3 Zakon o sudovima

Roditelji i djeca, koji se zbog određenih životnih okolnosti nađu u postupku pred sudom, praktično su prepušteni sami sebi. Za njih je sudski postupak nepoznanica, ne znaju što mogu

očekivati tijekom postupka, niti dobivaju dodatnu podršku i tražene informacije. Radi zaštite djece potrebno je osigurati sveobuhvatnu službu zaštite i potpore tzv. *servisa za svjedoke i žrtve*, koja bi se sastojala od stupanja u kontakt s roditeljima i djecom, davanja kvalitetne informacije o tijeku sudskog postupka, očekivanim situacijama te pripremama za daljnji tijek sudskog postupka. Stav je Ureda pravobraniteljice za djecu da takav oblik pomoći i podrške treba osigurati pri svakom sudu, a ne samo županijskim sudovima, kako je to bilo predviđeno u Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima, te smo u postupku donošenja u tom pravcu Hrvatskom saboru predložili promjene. Ovaj naš prijedlog nije prihvaćen.

7.3.4 Prekršajni zakon

Maloljetnim počiniteljima prekršaja za počinjeni prekršaj mogu biti izrečene odgojne mjere, zaštitne mjere te novčana kazna i maloljetnički zatvor. Sankcije prema maloljetnom počinitelju prekršaja ovlašten je izricati samo sud, i to uvažavajući odnos maloljetnika prema počinjenom prekršaju te nakon procjene kako će primjena pojedine sankcije utjecati na maloljetnika i njegovo ponašanje, budući da se tim sankcijama nastoji postići odgojna svrha i utjecati na razvijanje osjećaja odgovornosti. Međutim, Prekršajnim zakonom propisana je i mogućnost da prekršajni nalog, osim suda, mogu izdavati i tijela državne uprave, koja vode prekršajni postupak, kao i ovlašteni tužitelji (državni odvjetnik, tijelo državne uprave, pravna osoba s javnim ovlastima, oštećenik). Zakon također propisuje i situacije u kojima se prekršajni nalog obvezno izdaje (prekršaj propisan odlukom jedinice lokalne i područne samouprave, prekršaj za koji je propisana samo novčana kazna do 2.000 kuna). Značajka je prekršajnog naloga u tome da se za počinjenje prekršaja izriče sankcija bez provođenja postupka.

Kako je Prekršajnim zakonom izričito navedeno da se obvezni prekršajni nalog izdaje i prema maloljetniku, Ured pravobraniteljice za djecu uputio je Ministarstvu unutarnjih poslova prijedlog za izmjenu Zakona kako bi se spriječilo da se maloljetnim počiniteljima prekršaja sankcije izriču u skraćenom postupku. Istaknuli smo kako se skraćenim postupkom onemogućuje obazrivo postupanje i vođenje računa o razvoju djetetove ličnosti. Također smo naglasili da se omogućavanjem izdavanja prekršajnog naloga od strane drugih osoba (tijela državne uprave, pravne osobe s javnim ovlaštenjima) proširuje krug osoba koje, osim suda, mogu prema maloljetnom počinitelju prekršaja primjenjivati prekršajne sankcije te se upitnim postavlja postizanje odgojne svrhe prekršajnog postupka prema maloljetniku. Ovakvo pravno uređenje suprotno je i odredbama predmetnog Zakona, koje izričito određuju da se prekršajni nalog može izdati samo protiv punoljetnog počinitelja prekršaja. Ministarstvo unutarnjih poslova podržalo je prijedlog pravobraniteljice te je prijedlog za izmjenu Prekršajnog zakona prosljedilo Ministarstvu pravosuđa kako bi se pokrenuo postupak izmjene Zakona.

7.3.5 Zakon o Državnom inspektoratu

U postupku donošenja Zakona o Državnom inspektoratu Ured pravobraniteljice za djecu je predložio posebnu zaštitu djece svjedoka u postupcima koje provodi Državni inspektorat. Predložili smo da se Zakonom propiše da djeca mogu biti ispitana samo u prisutnosti

psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe na način prikladan dobi i zrelosti djeteta i s dužnom obazrivošću kako takvo ispitivanje ne bi štetilo njegovu razvoju. Također smo inzistirali da se u tekst zakona ugradi odredba da se djetetom smatra svaka osoba mlađa od 18 godina. Naši prijedlozi su prihvaćeni u cijelosti i ugrađeni u tekst Zakona.

7.3.6 *Zakon o općem upravnom postupku*

Prema Zakonu o općem upravnom postupku, svjedok može biti svaka osoba sposobna zapaziti određene činjenice o kojima treba svjedočiti i koja može to svoje opažanje iznijeti. Prema sudskoj praksi, budući da Zakon o općem upravnom postupku ne propisuje određene godine života kao uvjet za sposobnost svjedočenja, djeca nisu isključena od toga da budu ispitana kao svjedoci, već je samom tijelu ostavljeno da ocijeni jesu li svjedoci sposobni opaziti te priopćiti relevantne činjenice za rješenje sporne stvari. Prema tome, ukoliko službena osoba koja provodi upravni postupak ocijeni da djeca mogu biti svjedoci, može ih saslušati kao svjedoke. Prema Zakonu, službena osoba koja vodi postupak dužna je poučiti svjedoka na koja pitanja može uskratiti svjedočenje, odnosno o tome da dijete nije dužno svjedočiti ako bi njegovo svjedočenje, odnosno odgovori na pitanja, izložili teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili kaznenom gonjenju njega, njegove roditelje i određeni krug drugih srodnika, kao i drugih osoba. Kako takvu pouku dijete, suočeno s traumom ispitivanja, teško može pravilno razumjeti i sukladno tome uskratiti svjedočenje, nužno je osigurati da njegovom ispitivanju prisustvuju osobe koje će samo ispitivanje učiniti manje traumatičnim, a prema potrebi i zaštititi dijete od odgovora na pitanja koja bi ga mogla ugroziti.

Sama trauma ispitivanja za dijete može se ublažiti adekvatnim pristupom djetetu, ograničavanjem broja ispitivanja te ispitivanjem u prostorijama koje su djetetu poznate i nisu zastrašujuće. Nestručno ispitivanje i netaktičan odnos prema djetetu može ostaviti dubok trag u psihi djeteta, što jasnom zakonskom odredbom svakako treba spriječiti. Stoga je predloženo da se Zakonom propiše kako ispitivanje djeteta u funkciji svjedoka u upravnom postupku treba provoditi s dužnom obazrivošću kako takvo ispitivanje ne bi štetilo njegovu razvoju, da njegovom ispitivanju treba biti prisutan psiholog, pedagog ili druga stručna osoba te da način ispitivanja mora biti prikladan dobi i zrelosti djeteta. Također smo predložili da se ispitivanje djeteta u upravnom postupku može provesti najviše dva puta, da se dijete svjedok može, umjesto u prostorijama javnopravnog tijela, ispitati u svom stanu, drugom prostoru u kojem boravi ili na drugom prikladnom mjestu te da se o djetetovom ispitivanju na glavnoj raspravi čita zapisnik o njegovom iskazu, kako bi se izbjegla traumatizacija djeteta. Predložili smo i da se zakonskim odredbama jasno odredi pojam djeteta, sukladno Konvenciji o pravima djeteta, kako u provođenju Zakona ne bi došlo do pogrešnog tumačenja. S obzirom na to da je postupak donošenja Zakona u tijeku nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

7.3.7 *Zakon o očuvanju javnog reda i mira*

Vezano uz najavljeno donošenje Zakona o očuvanju javnog reda i mira, pravobraniteljica za djecu je uputila prijedloge Ministarstvu unutarnjih poslova. Predloženo je da se konzumacija alkoholnih pića od strane maloljetnih osoba na javnom mjestu tretira kao prekršaj, budući da bi se na taj način, poduzimanjem odgojnih mjera prema maloljetnim osobama (upućivanje u

savjetovališta za prevenciju ovisnosti, odvikavanje i liječenje od ovisnosti) na njih moglo odgojno utjecati s ciljem sprječavanja tog društveno neprihvatljivog ponašanja i prevencije nasilničkih ponašanja uzrokovanih konzumiranjem alkohola. Također smo predložili da se inkriminira oglašavanje na javnom prostoru kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo, koje je protivno moralu i koje bi moglo prouzrokovati tjelesnu, duševnu ili drugu štetu djece, kao i da se izazivanje osjećaja straha i ugroženosti, kad je ono počinjeno prema djetetu, strože prekršajno kažnjava, budući da takvo djelo može izazvati teške i dugoročne posljedice.

Uočavajući uglavnom žene koje prose vodeći ili držeći u naručju djecu odjevenu neprimjereno vremenskim prilikama, izloženu ispušnim plinovima automobila i potencijalnoj opasnosti od udara automobilom, pravobraniteljica za djecu zatražila je u nekoliko navrata poduzimanje mjera za zaštitu prava i interesa djece koja su iz različitih razloga prisiljena svoje djetinjstvo provoditi u takvim ugrožavajućim uvjetima. Naglašeno je kako situacija u kojoj se nalaze i žive ta djeca, predstavlja jedan od najtežih i najgrubljih oblika kršenja dječjih prava, budući da im takve životne okolnosti bitno ugrožavaju zadovoljenje niza životnih potreba, primjerice, sigurnosti, zdravstvene zaštite, odgoja i obrazovanja. Kao poseban oblik prevencije takvih ugrožavajućih ponašanja potrebno je sankcionirati osobe koje prosjače u prisutnosti djeteta. S obzirom na to da je prosjačenje djece često nametnuto ili inicirano od odraslih osoba, koje ne moraju nužno djecu prisiljavati na prosjačenje, ali ih na to mogu navoditi, potrebno je inkriminirati takvo ponašanje i adekvatno ga sankcionirati. S tim u vezi dan je prijedlog Ministarstvu unutarnjih poslova, uz naglašavanje potrebe za donošenjem Pravilnika o suradnji i postupanju u slučaju zatjecanje djece u prosjačenju, kako bi se osiguralo promptno i operativno postupanje u situacijama prijave građana ili saznanja o djeci na ulici. Kako je postupak donošenja Zakona još uvijek u tijeku, nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

7.4 OBRAZOVANJE

7.4.1 *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*

Ured pravobraniteljice je tijekom izrade novog Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predložio brojne izmjene. Prijedlozi su bili usmjereni na svrhovitost pedagoških mjera, prijevoz učenika, pravo na primjerene kadrovske uvjete obrazovanja učenika te pravo učenika na participaciju, kao i prijedloge nomotehničke naravi. Inzistiralo se na pojašnjenju uvjeta za osiguranje prijevoza djece do škole kako bi se izbjegle situacije da se u praksi prebivalište djeteta ne tumači kao adresa stanovanja već samo kao mjesto stanovanja te se udaljenost od škole mjeri od granice naselja. Uslijed takvih tumačenja, događalo se da zbog raštrkanosti kuća pojedinih područja, učenici pješake do škole više od tri odnosno pet kilometara.

Također smo predložili proširenje pedagoških mjera uvođenjem posebnih obveza, kao što su humanitarni ili društveno korisni rad, popravak ili nadoknada štete, pohađanje radionica nenasilnog rješavanja sukoba, kontrole ljutnje, društveno primjerenog ponašanja, tolerancije i nenasilne komunikacije pri obiteljskim centrima, uz primjenu suvremenih znanja o discipliniranju djece i uvažavanje svih čimbenika, od mentalne i socijalne zrelosti učenika do obiteljskih i drugih važnih životnih okolnosti. Radi zadovoljavanja posebnih potreba u

obrazovnom i nastavnom radu učenika pripadnika osjetljivih skupina (djeca s teškoćama, pripadnici nacionalnih manjina...) predložili smo mogućnost angažiranja kompetentnih suradnika u obrazovnom i nastavnom radu (volonteri, prevoditelji znakovnog jezika, pomoćni obrazovni radnici) kako bi se osiguralo uključivanje što većeg broja djece s teškoćama u redoviti odgojno-obrazovni sustav, bez potrebe za izdvajanjem u posebne ustanove. Također smo inzistirali na ostvarivanju prava na participaciju kroz omogućavanje sudjelovanja predstavnika vijeća učenika u radu tijela škole kad se odlučuje o njihovim pravima i obvezama (bez prava odlučivanja) te u donošenju etičkog kodeksa učenika. Svi naši prijedlozi su prihvaćeni i ugrađeni u tekst Zakona koji je stupio na snagu.

7.4.2 *Zakon o strukovnom obrazovanju*

Zakon o radu ne govori o učenicima u strukovnim školama, niti regulira sadržaj ugovora o naukovanju te je reforma strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj jedini postojeći prostor za reguliranje problema zaštite učenika na praksi. Ured pravobraniteljice za djecu stoga je u postupku donošenja Zakona o strukovnom obrazovanju predložio da se zakonskim odredbama osigura da učenici u prvoj godini obrazovanja, kao i oni koji su mlađi od 15 godina, ne smiju biti opterećeni praktičnom nastavom i vježbama više od četiri sata dnevno odnosno ne od 20 sati tjedno. Također smo predložili da se utvrdi obveza ustanova i poslodavaca da, pri organiziranju i provođenju stručne prakse i vježbi, primjenjuju propise o radu, sigurnosti i zaštiti na radu. Inzistiralo se na reguliranju obveze sklapanja ugovornih odnosa između učenika, škole i poslodavca, kako bi i škola preuzela dio odgovornosti vezano uz stručnu praksu, budući da su se do sada ugovori sklapali samo između učenika i poslodavca. Predložili smo i da se osigura nadzor nad obavljanjem stručne prakse i vježbi kod poslodavaca, i to provođenjem nadzora nad ustanovama za strukovno obrazovanje od strane prosvjetne inspekcije te nadzora nad primjenom propisa o radu, sigurnosti i zaštiti na radu u dijelu obavljanja stručne prakse i vježbi kod poslodavaca od strane inspekcije rada. Također smo predložili da se uvede prekršajna odgovornost i novčana kazna te pojačana odgovornost za zaštitu učenika od gospodarskog iskorištavanja ako se utvrdi dnevno trajanje praktične nastave i vježbi suprotno propisima. Svi naši prijedlozi su usvojeni i ugrađeni u tekst Zakona.

7.4.3 *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu*

Sudjelujući u postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udžbenicima predložili smo da se u stručno povjerenstvo koje procjenjuje usklađenost udžbenika s nastavnim planom i programom, ili eksperimentalnim nastavnim planom i programom i udžbeničkim standardom za djecu s teškoćama u razvoju, uključi i stručnog suradnika (psihologa, pedagoga, defektologa), osobito za djecu od petog do osmog razreda, kako bi se kvalitetnije zaštitila prava učenika s teškoćama u razvoju. Protivili smo se uvođenju participacije roditelja za kupnju udžbenika i drugih nastavnih sredstava temeljem osobnog identifikacijskog broja, budući da osnovno obrazovanje mora biti besplatno za svu djecu neovisno o materijalnom statusu roditelja. Predložili smo i da se detaljnije propiše pitanje daljnje distribucije udžbenika i drugih nastavnih sredstava nakon što su dostavljeni u školu kako bi sva djeca na vrijeme dobila udžbenike i nastavna pomagala. Također smo predložili da se propiše i odgovornost učitelja i drugih djelatnika škole koji steknu protupravnu korist prilikom odlučivanja o izboru udžbenika, budući da imamo saznanja kako neki učitelji i

nastavnici biraju udžbenike isključivo zbog vlastite materijalne koristi odnosno zbog primanja „nagrada“ (prijenosna i osobna računala, LCD projektori, mobiteli, TV aparata i sl.) od strane nakladnika zbog odabira njihova udžbenika, ne vodeći pri tom računa o tome koliko će udžbenik u konkretnom slučaju biti u najboljem interesu djece. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

7.4.4 Državni pedagoški standard

Vlada Republike Hrvatske uputila je početkom ožujka 2007. godine Državne pedagoške standarde predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava u saborsku proceduru s namjerom da se do 2022. godine postupno osiguraju trajni materijalni i financijski preduvjeti za ostvarivanje zakonom utvrđenih prava i obveza u sustavu odgoja i obrazovanja. Ured pravobraniteljice za djecu je tada izrazio zabrinutost zbog dugoročnog vremenskog okvira za njihovu punu primjenu i nepostojanja adekvatnih zakona koji bi bili temelj za njihovu implementaciju. Sustav predškolskog odgoja i obrazovanja traži širi zakonodavni okvir. On se sada ostvaruje nizom zakona koji uglavnom ne razlikuju sadržajno različite obveze društva prema djeci rane dobi (do tri, odnosno do šest godina) i ostaloj djeci. Struka bi trebala odgovoriti je li jedna od mjera zaštite djece najmlađe dobi u donošenju općeg zakona o zaštiti djece rane/predškolske dobi.

U sustavu osnovnoškolskog obrazovanja, postojeći zakon ne sadrži rješenja koja se odnose na izdavanje licenci učiteljima, stručnim suradnicima i ravnateljima, stručno usavršavanje ravnatelja, polivalentne mobilne timove i nove radnike u nastavi (pomoćnik u nastavi, romski pomagač, prevoditelj znakovnog jezika, stručnjak za održavanje računala i informatičke opreme) kao ni osiguravanje prilagođenih audiovizualnih sredstava, specifične opreme i pomagala te primjerenog didaktičkog materijala za učenike s oštećenjima vida, sluha, glasovno-govorno i jezičnim oštećenjima, kao i s motoričkim poremećajima. Izrazili smo također primjedbu kako nedostaju jasni financijski planovi za svaku od mjera kako bi jednaki uvjeti bili osigurani za svu djecu. Primjedba pravobraniteljice za djecu iznesena na zajedničkoj sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu, 24. ožujka 2008. godine, o potrebi dorade dokumenata i definiranja financijskih planova za svaku predviđenu mjeru djelomično je uvažena samo za razdoblje do 2010. godine, i to na način da su planirana sredstva iskazana ukupno za pojedinu godinu, bez izražene analitike.

U travnju 2008. godine smo na saborskim odborima, prilikom utvrđivanja konačnog prijedloga navedenih dokumenata, radi jasnije operacionalizacije provedbe i samim time postizanja što više razine uspješnosti provedbe mjera, predložili da se u prelaznim i završnim odredbama, uz obvezu donošenja dinamike provedbe, utvrdi obveza donošenja godišnjeg Akcijskog plana i određivanja nositelja nadzora nad provedbom mjera. Prijedlozi za sva tri dokumenta su prihvaćeni, na taj način je propisivanjem Akcijskog plana mjera, koji godišnje donosi Vlada Republike Hrvatske, stvorena pretpostavka učinkovitije operacionalizacije provedbe Standarda na način da će se precizno razraditi i planirati sve mjere i aktivnosti, s tijekom provedbe, nositeljima i indikatorima. Određivanje Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za provođenje nadzora nad provedbom mjera doprinijet će boljoj

koordinaciji aktivnosti i povezivanju s drugim tijelima državne uprave i ustanovama te praćenju provedbe mjera i kvalitetnijeg izvješćivanja Vlade RH i Hrvatskog sabora.

7.5 OSTALO

7.5.1 *Zakon o sigurnosti prometa na cestama*

Ured pravobraniteljice uputio je mišljenje i prijedlog na tekst Zakona o sigurnosti prometa na cestama. Usprotivili smo se odredbi koja dvoje djece do 10 godina, ukoliko se prijevoze u vozilu starosti do 10 godina, smatra jednom osobom. Naglasili smo kako je ta odredba protivna odredbi istog Zakona, koja svako dijete smatra jednom osobom i propisuje obvezu da svako dijete mlađe od pet godina mora biti smješteno u posebnoj sigurnosnoj sjedalici, a dijete starije od pet, a mlađe od 12 godina, na posebnom postolju. Istaknuli smo kako dječja sjedalica i posebno postolje predviđeno za smještaj starijeg djeteta, svako za sebe, zauzimaju zasigurno prostor koji zauzima i jedna odrasla osoba te se nikako ne može, u smislu zakona, smatrati da obadvoje zauzimaju prostor kao jedna odrasla osoba. Također smo tražili da se propiše obveza da dijete do osam godina starosti, koje se prevozi na biciklu u posebnom sjedalu, mora na glavi nositi zaštitnu kacigu. Ovi naši prijedlozi su prihvaćeni, no, nažalost, ostali nisu. Tako smo inzistirali i da se obveza vezivanja djeteta, koje je smješteno u posebnoj sigurnosnoj stolici, proširi i na dijete koje sjedi na posebnom postolju kako bi se i starija djece adekvatno zaštitila. Nastojeći postići zaštitu djece starije od 12 godina predlagali smo da se djeca te dobi mogu prevoziti samo u onim motornim vozilima na čijim sjedalima su ugrađeni sigurnosni pojasevi. Svjesni čestog nemara roditelja i drugih osoba koja prevoze djecu predlagali smo da se policijski službenici, koji novčano kažnjavaju vozača motornog vozila zbog nepridržavanja pravila o sigurnosti djece u prometu, obvežu o tome izvijestiti nadležni centar za socijalnu skrb kako bi se prema roditeljima mogle poduzeti mjere obiteljskopravne zaštite. Predlagali smo i više novčane kazne za prijevoznike koji se bave organiziranim prijevozom djece, u slučaju neispunjavanja zakonskih uvjeta. Više kazne predlagali smo i za vozače koji se ne pridržavaju sigurnosnih pravila vezanih uz zaštitu djece u prometu, kako bi se višim zapriječenim kaznama razvila svijest i odgovornost sudionika u prometu, a osobito onih koji prevoze djecu. Nažalost, ovi naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

7.5.2 *Zakon o trgovini*

Uočeno je kako u praksi, prilikom primjena zakonskih odredbi, koje zabranjuju prodaju pića osobama mlađim od 18 godina, dolazi do nesnalaženja te se ugostitelji ili trgovci, pa čak i inspektori često suočavaju s problemom kako utvrditi je li riječ o osobi mlađoj od 18 godina. Često se spominjao nedostatak zakonskog prava „legitimiranja”. Ured pravobraniteljice za djecu stoga je Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva uputio preporuku, da informira struku i javnost o praktičnoj provedbi Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, radi što efikasnije primjene odredbi kojima se maloljetnicima zabranjuje usluživanje i konzumiranje alkohola u ugostiteljskim objektima. Istovremeno smo preporučili da informacije o praktičnoj primjeni zakonskih odredbi u odnosu na osobe mlađe od 18 godina proširi i na područje zabrane prodaje alkohola i drugih pića koja sadržavaju alkohol te na područje zabrane prodaje duhanskih proizvoda (koje je regulirano posebnim zakonskim propisima). Državni inspektorat nas je obavijestio kako su u saborskoj proceduri izmjene Zakona o trgovini.

Novim zakonom donesenim u srpnju 2008. godine, trgovac je, obavezan uskratiti prodaju traženog alkoholnog proizvoda ukoliko osoba od koje traži dokaz punoljetnosti odbije pružiti takav dokaz. Ovakvim rješenjem su prethodne nejasnoće u primjeni Zakona otklonjene te smatramo kako ga treba primijeniti i u ostalim zakonskim tekstovima koji reguliraju usluživanje odnosno dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića u ugostiteljskim objektima, kako bi se spriječila njihova dostupnost djeci.

7.5.3 *Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći*

Postojanje efikasnog sustava besplatne pravne pomoći jedan je od temelja ostvarivanja ljudskih prava, a tako i prava djeteta, u svakodnevnom životu. Ured pravobraniteljice za djecu svojim primjedbama i prijedlozima sudjelovao je u postupku donošenja Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, nastojeći postići da se pravo na besplatnu pravnu pomoć prizna što većem broju djece. Predložili smo da se pravo na pravnu pomoć prizna u postupcima koji se vode na temelju međunarodnih konvencija koje se tiču zaštite prava i dobrobiti djece; u postupcima zaštite djece i mlađih punoljetnika s poremećajima u ponašanju; u obiteljsko pravnim postupcima, osim onih postupaka koji uključuju smanjenje iznosa uzdržavanja; u prekršajnim postupcima, koji se vode temeljem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, u odnosu na osobe oštećene prekršajem te u kaznenim postupcima u odnosu na osobe oštećene kaznenim djelom.

Vezano uz situacije u kojima se, temeljem zakona obvezno odobrava pravna pomoć, predložili smo da se, uz žrtve trgovanja ljudima, to pravo obavezno prizna i djeci bez pratnje zatečenoj na području Republike Hrvatske, kao i djeci oštećenoj kaznenim djelom te u postupcima ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje. Također smo predložili da se tim kategorijama i u tim postupcima pravo na pravnu pomoć ne veže uz materijalni status obitelji. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu je u suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom 2006. godine osigurao pružanje besplatne pravne pomoći pri zastupanju u postupcima uzdržavanja, i to neovisno o prihodima obitelji, što je, zbog jednostavnosti postupka odobravanja te vrste pomoći i mogućnosti ostvarivanja tog prava, predstavljalo značajan napredak u poboljšanju položaja te skupine djece. Stoga smo naglasili kako bi donošenje zakona, koji to pravo ne bi priznao u takvom opsegu i pod uvjetima u kojima se sada ostvaruje, predstavljalo korak nazad. Također smo predložili da se prilikom utvrđivanja materijalnog statusa obitelji, a vezano uz priznanje prava na pravnu pomoć, sredstva koja se ostvaruju temeljem zakonskog uzdržavanja ne uračunavaju u prihod obitelji. Svi naši prijedlozi su prihvaćeni.

7.5.4 *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o strancima*

Prilikom izrade prijedloga Zakona o strancima, pravobraniteljica je, uz nekoliko prijedloga nomotehničke naravi, predložila i nekoliko dopuna naglašavajući da djecu strance, zatečene u Republici Hrvatskoj, koja su žrtve trgovanja ljudima ili su napuštena, koja su žrtve organiziranog kriminala ili su iz drugih razloga ostala bez roditeljske zaštite, skrbništva ili bez pratnje, treba maksimalno zaštititi. Ured pravobraniteljice za djecu isticao je kako prilikom utvrđivanja statusa žrtve i daljnjih postupanja prema djetetu, nadležna tijela za socijalnu skrb trebaju biti maksimalno uključena u postupak, što je prihvaćeno. Tražili smo da, kad je u

pitanju djeteta, stjecanje statusa žrtve ne smije biti uvjetovano prihvaćanjem sudjelovanja u programu pomoći i zaštite te da djetetov skrbnik, za takvu vrstu odluke, obvezno treba prethodnu suglasnost centra za socijalnu skrb. Naime, česte su situacije da se djetetu imenuje skrbnik izvan sustava socijalne skrbi, najčešće odrasla osoba u čijoj pratnji je dijete zatečeno, a čiji interesi mogu biti u suprotnosti s najboljim interesom djeteta. Stoga je nužna kontrola i nadzor centra za socijalnu skrb kako bi se pravovremeno prepoznale potencijalno opasne situacije i djeci pružila potrebna pomoć.

Također smo isticali kako ni okolnost da je dijete aktivno, dragovoljno i na osobnu inicijativu obnovilo kontakte s počiniteljima kaznenih djela, ne bi trebala utjecati na djetetovo stjecanje ili zadržavanje statusa žrtve i dodatnu zaštitu koju taj status donosi. Naime, prema dosadašnjim iskustvima, djeca su vrlo često žrtve vlastite obitelji i najbližih osoba iz njihova okruženja, a da sama nisu toga svjesna. Djeca prirodno u svoje bližnje imaju povjerenja i smatraju ih osobama koje će ih zaštititi, očekuju njihovu pomoć i podršku, vjeruju njihovim obećanjima te je uspostava kontakta sasvim očekivana, ukoliko se dijete nađe u prilici da uspostavi takav kontakt. Uskratiti djetetu, koje je uspostavilo kontakt s obitelji, status žrtve, bilo bi protivno njegovom interesu.

Usprotivili smo se brisanju članka Zakona koji preciznije propisuje postupanje prema maloljetnicima prilikom prelaska državne granice te tražili da se prilikom prelaska granice djeteta koje nije u pratnji roditelja traži ovjerena roditeljska suglasnost, osim u onim slučajevima kada dijete putuje u okviru organiziranih putovanja kako bi se smanjila opasnost da djeca postanu žrtve trgovanja ljudima. Predložili smo i da se tekst Zakona terminološki uskladi s odredbama Konvencije o pravima djeteta prema kojima se djetetom smatra svaka osoba mlađa od 18 godina. Nažalost, ovi prijedlozi Ureda pravobraniteljice nisu uvaženi.

7.5.5 *Zakon o kreditnim institucijama*

Uočavajući problem s kojim se u svom radu susreću centri za socijalnu skrb prilikom provođenja postupaka zaštite imovine djece, pravobraniteljica za djecu uputila je prijedlog Ministarstvu financija za izmjenu Zakona o kreditnim institucijama.

Naime, temeljem odredbi Obiteljskog zakona centar za socijalnu skrb je tijelo ovlašteno za nadzor izvršavanja roditeljske skrbi u pogledu upravljanja imovinom maloljetnog djeteta, radi sprječavanja zlorabe roditeljskih ovlasti u vezi s imovinom djeteta i radi zaštite imovinskih interesa djeteta, te je nadzorno tijelo rada skrbnika, a postoji stalan neposredan i posredan nadzor skrbnika od strane centra za socijalnu skrb, kako on ne bi namjerno ili nenamjerno oštetio prava i interese šticećenika. Kako bi mogao provesti zakonske ovlasti i obveze u pogledu zaštite imovine djece te provjeriti raspolaganja novčanim sredstvima na računima djeteta kod banaka, centru za socijalnu skrb potrebno je omogućiti uvid u bankovne račune djeteta, no banke takvu vrstu podataka odbijaju dati, pozivajući se na bankovnu tajnu. S obzirom na navedeno stajalište i praksu banaka u postupanju po zahtjevima centara za socijalnu skrb, uočena je nužnost da se u odredbama Zakona o kreditnim institucijama izričito propiše da su i centri za socijalnu skrb subjekti u odnosu na koje se primjenjuje izuzetak od čuvanja bankovne tajne, i to u slučajevima potrebnim za poduzimanje mjera radi zaštite prava i interesa djece. Ministarstvo financija izvijestilo nas je

kako je prihvatilo naš prijedlog te će ga prilikom prvih izmjena Zakona ugraditi u zakonski tekst.

7.5.6 Zakon o suzbijanju diskriminacije

U postupku donošenja Zakona o suzbijanju diskriminacije pravobraniteljica za djecu sudjelovala je u radu Okruglog stola o prijedlogu Zakona o suzbijanju diskriminacije, a Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti upućeni su konkretni prijedlozi uz predloženi tekst Zakona. Predložena je jasnija formulacija slučajeva koji se ne smatraju diskriminacijom, budući da se pojedine kategorija osoba stavljaju u poseban položaj radi njihove zaštite uz poseban naglasak na djeci kao posebnoj kategoriji. Također je predloženo da se rok propisan Zakonom za dostavu traženih podataka i dokumenata izjednači s rokom propisanim Zakonom o pravobranitelju za djecu. Ovi naši prijedlozi su prihvaćeni, kao i prijedlog da se u suzbijanju diskriminacije ovlaste posebni pravobranitelji da upozoravaju javnost na pojave diskriminacije. Ostali naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Tako nije prihvaćen prijedlog da se ovlasti specijaliziranih pravobranitelja za postupanje u slučajevima diskriminacije prošire na provođenje istraživanja u području diskriminacije, davanje mišljenja i preporuka te predlaganje odgovarajućih zakonskih i strateških rješenja Vladi RH, budući da su to poslovi koje i u sadašnjim okolnostima obavlja pravobranitelj za djecu. Zatražili smo da se iz opisa poslova, koje povodom prijave slučaja diskriminacije obavlja pravobraniteljica za djecu, briše ovlast pravobraniteljice da provodi postupke mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe, budući da to nije u skladu sa Zakonom o pravobranitelju za djecu propisanim ovlastima pravobranitelja te bi prihvaćanje takvog zakonskog rješenja zahtijevalo izmjenu Zakona kao i zapošljavanje novih službenika.

Zakonom o suzbijanju diskriminacije, pravobraniteljica za djecu postaje, uz ostale posebne pravobranitelje te Pučkog pravobranitelja kao središnje tijelo, nadležna za pojedine poslove suzbijanja diskriminacije. Poslovi kao što su: zaprimanje prijava, pružanje potrebnih obavijesti, poduzimanje radnji iz nadležnosti potrebne za zaštitu prava osoba, ako sudski postupak nije započet, upozoravanje javnosti, podnošenje kaznenih prijava državnom odvjetništvu, bili su i prije stupanja na snagu zakona o suzbijanju diskriminacije u nadležnosti pravobraniteljice za djecu, sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu. Za razliku od toga, iz članka 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije proizlazi kako pravobraniteljica za djecu, budući da to nije utvrđeno *posebnim* zakonom, nije nadležna za provođenje postupaka mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe. Ukoliko se pristupi izmjenama Zakona o pravobranitelju za djecu u tom smislu te se njime, kao posebnim zakonom, stavi u nadležnost provođenje postupaka mirenja, smatramo kako postojeći kapaciteti Ureda pravobraniteljice nisu dostatni za kvalitetno obavljanje te uloge te bi u tom smislu bilo potrebno kadrovsko i financijsko jačanje Ureda. Isto se odnosi i na sudjelovanje pravobraniteljice za djecu kao umješaka na strani tužitelja u parnici te podnošenje udružne tužbe.

7.5.7 *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*

U povodu donošenja Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca, pravobraniteljica za djecu izrazila je nezadovoljstvo, ističući kako je on protivan pravu djeteta na sigurnost i zaštitu života. Donesenim Pravilnikom nije bila utvrđena obveza da sva sjedala moraju imati naslon za glavu niti obveza ugradnje sigurnosnih pojaseva na svim sjedalima. Također je upozoreno kako je nužno da sjedala moraju imati naslone za ruke te da se u ovoj vrsti prijevoza ne smiju koristiti postojeća mjesta za stajanje. Upozorili smo i da ostaje neuređeno područje propisanih uvjeta koje se odnose na druga vozila te da je Pravilnikom potrebno propisati posebne uvjete i posebni znak, koji će se odnositi na druga vozila kojima se organizirano prevoze djeca. Također smo zahtijevali da se odredbe Pravilnika odnose na svu djecu mlađu od 18 godina, a ne samo onu mlađu od 14 godina, kako bi se ostvarilo pravo svakog djeteta na sigurnost i zaštitu života. Naši prijedlozi vezani uz naslon za glavu, obvezu ugradnje sigurnosnih pojaseva na svim sjedalima kao i izjednačavanje prava sve djece mlađe od 18 godina na sigurnost i zaštitu života usvojeni su te ugrađeni u odredbe Pravilnika.

7.5.8 *Pravilnik o načinu i uvjetima obavljanja djelatnosti elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga te mjerilima kakvoće elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga*

Na poziv Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije dostavili smo mišljenje o prijedlogu Pravilnika, kojim se propisuju način i uvjeti obavljanja djelatnosti elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga, mjerila kakvoće elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga te način i uvjeti obavljanja usluga s dodanom vrijednosti, uključujući i mjere suzbijanja prijevanih i protupravnih radnja u vezi s pružanjem usluga s dodanom vrijednosti te suzbijanja prijevara uzrokovanih internetskim pozivnim programima.

Prihvaćen je naš prijedlog da se u Pravilniku pojam djeteta definira kao svaka osoba mlađa od 18 godina. Prijedlog da opći uvjeti poslovanja, kao i ugovor o pružanju javnih komunikacijskih usluga sadrže i detaljne odredbe o ponudi i postavljanju zabrane pristupa sadržaju koji nije namijenjen djeci, kako bi se postigla bolja zaštita djece i svijest roditelja/skrbnika o postojanju i značenju ovakve ponude, djelomično je prihvaćen.

Nadalje smo naveli da u Pravilniku nema definicije sadržaja koji nije namijenjen djeci, a da je, prema našem tumačenju riječ o sadržaju koji može ozbiljno ugroziti fizički, intelektualni, emocionalni, socijalni/ili moralni razvoj djece, posebno onaj koji uključuje pornografiju ili nasilje te koji na bilo koji način potiče, promiče i veliča nasilje i kriminal, te potiče djecu i mladež na uporabu duhanskih proizvoda, alkohola, droga, kladionica, kockarnica i automata za igre sreću. Predlagali smo uvođenje obveze operatora pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža da ponude svim pretplatnicima i korisnicima mogućnost postavljanja zabrane pristupa sadržaju koji nije namijenjen djeci, tako da bi prigodom svakog potpisivanja pretplatničkog ugovora i zasnivanja korisničkog odnosa, operatori pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža ili njegovi ovlašteni prodavači bili obvezni ponuditi takvu mogućnost.

Ako korisnik odabere navedenu mogućnost, može je početi koristiti bilo kada za vrijeme trajanja ugovora, te će ona ostati na snazi sve dok korisnik ne zatraži ukidanje.

Predlagali smo i da se navedena zaštita proširi i na usluge u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži, naročito na internetu, odnosno da obvezuje sve operatore elektroničke komunikacijske mreže. Predložili smo i dodavanje daljnje odredbe da su operatori elektroničkih komunikacijskih mreža obvezni prilikom svakog zasnivanja pretplatničkog i korisničkog odnosa zatražiti podatke o datumu i godini rođenja pretplatnika i korisnika, te da pretplatnicima i korisnicima koji su djeca odmah postave zabranu pristupa sadržaju koji nije namijenjen djeci. U slučajevima u kojima su prije stupanja na snagu ovog Pravilnika upoznati da je pretplatnik odnosno korisnik dijete jer raspolažu podacima o dobi pretplatnika odnosno korisnika, operatori elektroničkih telekomunikacijskih mreža obvezni su po službenoj dužnosti postaviti zabranu pristupa sadržaju koji nije namijenjen djeci. Kada je pretplatnik odnosno korisnik usluga elektroničkih komunikacijskih mreža dijete, ukidanje mogućnosti postavljanja zabrane pristupa sadržaju koji nije namijenjen djeci može tražiti samo roditelj/skrbnik djeteta. Navedeno smo predlagali i u odnosu na operatore interneta.

Prijedlozi su prihvaćeni, osim dijela prijedloga koji se odnosi na izbacivanja „tehničke mogućnosti“ i prijedloga koji se odnosi na traženje podataka, jer da operatori elektroničkih komunikacijskih mreža nemaju zakonske ovlasti traženja navedenih podataka.

Predložili smo da se Pravila postupanja za operatore usluga s dodanom vrijednosti za zaštitu djece, prošire i na ostale usluge operatora. Nadalje, predložili smo da operator usluga s dodanom vrijednosti i drugi operatori imaju obvezu poduzeti sve razumne mjere kako bi onemogućili djetetu uporabu usluge koja bi ga mogla ugroziti.

Predložili smo uvođenje zabrane promocije usluga, oglašavanja i upućivanja poruka djeci kojima se iskorištava ili zlorabi njihova lakovjernost ili pomanjkanje iskustva te kojima se djecu izravno navodi na uporabu određene usluge ili na to da nagovore svoje roditelje ili ostale punoljetne osobe da im omoguće uporabu takve usluge, kao i zabranu promocije usluga djeci na mjestima gdje ona pretežito borave, kao što su škole, vrtići i dječji domovi. Naš je prijedlog odbijen.

Pravobraniteljica je svojim sudjelovanjem u kreiranju pravnih propisa pridonijela cjelovitijem i boljem zakonskom uređenju zaštite prava djece čime je, posebice od saborskih odbora, prepoznata kao punopravni partner čije se mišljenje uvažava i poštuje. To se očituje kroz redovito pozivanje pravobraniteljice da sudjeluje u radu saborskih odbora kada se raspravlja o zaštiti interesa djece, kao i prihvaćanje naših prijedloga i zalaganje pojedinih saborskih zastupnika da se oni ugrade u zakonske tekstove. Unatoč značajnoj potpori u Hrvatskom saboru, ne možemo biti zadovoljni razinom uvažavanja prijedloga i mišljenja ovog Ureda u zakonodavnoj proceduri. Naime, brojni naši prijedlozi i preporuke, čak i ako se u načelu priznaje njihova utemeljenost, ukoliko ih ne prihvati i predlagač zakona, ne ugrađuju se u zakonske tekstove.

8 OBILAZAK INSTITUCIJA U KOJIMA SU DJECA SMJEŠTENA I KOJE SE BAVE ZAŠTITOM DJECE

Članom 13. Zakona o pravobranitelju za djecu, regulirano je da pravobranitelj za djecu ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa.

Sukladno tome, tijekom 2008. godine djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su više institucija u kojima su djeca trajno ili privremeno smještena.

8.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Ured je u 2008. godini bio obaviješten o slučajevima nemogućnosti hitnog smještaja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u domove za djecu na području grada Zagreba. O tome smo izvijestili Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi uz preporuku za hitno rješavanje navedenog problema. Naknadno smo obaviješteni da je određeno da se u hitnim slučajevima djeca u dobi od sedam do 14 godina privremeno smještavaju u „Caritas“ ili u Dom za djecu Zagreb, podružnica „A.G.Matoš“, nakon čega je Centar za socijalnu skrb dužan realizirati stalni smještaj u istoj ili nekoj drugoj ustanovi (ovisno o slobodnim kapacitetima) ili osigurati drugi odgovarajući oblik skrbi za dijete.

U 2008. godini djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su sljedeće institucije: Dom za djecu „Vrbina“; Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ i Podružnicu „Rijeka“; Dom za djecu „Pula“; Dom za djecu „Izvor“; Dom za djecu „Kuća milosrđa“; Dom za djecu „Vladimir Nazor“; Caritas zagrebačke nadbiskupije, Kuću „Bl. Alojzije Stepinac“ Dom za odgoj djece i mladeži Zadar; Odgojni dom Bedekovčina i Dom za odgoj djece i mladeži Osijek.

Prilikom obilazaka navedenih institucija, osim osnovnih podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece, kapacitet ustanove i zaposlene djelatnike, od posebnog interesa bili su: stupanj participacije djece u domovima; postojanje nasilja u domovima (vršnjačkog i odraslih prema djeci); suradnja s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, udruge); prostorni uvjeti domova i ostvarivanje prava na privatnost; suradnja s centrima za socijalnu skrb; supervizija i edukacije djelatnika te prisustvo volontera u domovima i načini njihove provjere.

Djelatnici Ureda obišli su **Dom za djecu „Vrbina“ u Sisku**. Djelatnost tog doma je pružanje usluga stalnog i tjednog smještaja i poludnevnog boravka djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U domu je u trenutku obilaska bilo smješteno 43 djece, što je ujedno i njegov kapacitet. Ukupan broj zaposlenih djelatnika iznosi 19, od kojih je 12 u direktnom radu sa šticienicima koji su podijeljeni u pet odgojnih grupa.

Tijekom obilaska i na temelju izjava djece uočili smo nedostatke vezane uz opremljenost prostora, higijenske uvjete, ponašanje djelatnika, zaštitu privatnosti, sudjelovanje djece u

životu doma, održavanje higijene, količinu hrane i kvalitetu prehrane te angažiranost djelatnika o zdravlju djece.

S obzirom na zabrinjavajuću težinu dječjih prigovora, odmah je upućena preporuka Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi za provođenjem inspekcijskog i stručnog nadzora nad radom doma, uz napomenu da je u okviru stručnog nadzora potrebno provesti razgovor s djecom. Također je preporučeno razmatranje mogućnosti o promjeni načina nabavke higijenskog pribora, na način da djeca u okviru zakonom određenih financijskih sredstava sama u dogovoru s odgovateljem izaberu potrebne stvari, a ne kao do sada, da to bude unificirano za sve domove u Republici Hrvatskoj. Nakon provedenog inspekcijskog nadzora nadležno je ministarstvo utvrdilo niz propusta u radu te je rješenjem naređeno provođenje određenih mjera. Prilikom ponovljenog obilaska djece u domu od strane pravobraniteljice i djelatnica Ureda, utvrđeno je da je većina naređenih mjera Ministarstva provedena. Kroz ponovljeni razgovor s djecom, uvjerali smo se da su uvjeti bitno poboljšani.

Stručni djelatnici doma obavijestili su nas o dobroj suradnji s osnovnom školom i srednjim školama koju djeca pohađaju kao i s Domom zdravlja Sisak, Općom bolnicom, Centrom za prevenciju ovisnosti, Crvenim križem kao i Udrugom „Igra“.

Tijekom razgovora sa stručnim djelatnicima doma posebna je pažnja posvećena radu volontera, koji pružaju pomoć djeci u učenju kao i u provođenju slobodnog vremena. Volontere, navodno, provjeravaju djelatnici centara za socijalnu skrb s područja prebivališta osoba koje su iskazale interes za volontiranjem u Domu, ali nije nam dana konkretna informacija kako se ta provjera ostvaruje.

Djelatnici Ureda obišli su i **Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ u Lovranu kao i Podružnicu u Rijeci**. Djelatnost tog doma je pružanje usluga stalnog smještaja i dnevnog boravka djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Dom osigurava i usluge poludnevnog boravka u trajanju od osam sati ili usluge cjelodnevnog boravka u trajanju od 12 sati. Djelatnost doma je i smještaj trudnica i majki dojilja s tek rođenim djetetom. Međutim, djelatnost je proširena i na osposobljavanje korisnika nakon završenog srednjoškolskog obrazovanja i stjecanje određenih znanja i vještina na putu do potpunog osamostaljivanja.

U domu u Rijeci se nalazilo 20 djece u dobi do tri godine te jedna majka s bebom, dok je u Lovranu bilo 23 djece u dobi od tri do 18 godina. Četvero mladih (u dobi od 18 – 21 godinu) nalazilo u stambenim zajednicama. Dom u Lovranu odgojni rad provodi u odgojnim skupinama: djeca predškolske dobi, dvije skupine djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi te djeca u poludnevnom boravku.

Djeca u Domu participiraju u radu kroz Vijeće korisnika koje se saziva prema interesu djece i u koje su uključena sva djeca u dobi od 10 do 18 godina. Iz razgovora s djecom, a što je kasnije potvrđeno i kroz razgovor sa stručnom djelatnicom, najveći problem u domu je izraženo vršnjačko nasilje. Iako je održano niz radionica i predavanja, ovaj je problem i nadalje vrlo izražen i to posebno kroz nasilničko (verbalno i fizičko) ponašanje starije djece prema mlađoj. Prostor u cijelosti zadovoljava potrebe djece koja su uglavnom smještena po

dvoje u sobama, svaka grupa ima zasebni dnevni boravak koji je opremljen potrebnim tehničkim uređajima. Međutim, u Podružnici u Rijeci situacija je drugačija.

Prema podacima ustanove, prostorni uvjeti Podružnice djelomično odgovaraju normativima određenim „Pravilnikom o vrsti doma za djecu i doma za odrasle osobe i njihovoj djelatnosti, te uvjetima glede prostora, opreme i potrebnih stručnih i drugih djelatnika doma socijalne skrbi“. Naime, nedostaje prostor za skladištenje dječje hrane, posebno za higijenski i sanitetski materijal, prostor za stručne djelatnike, prostor za didaktički materijal te za ostale potrebe, kao i sanitarni čvor za posjetitelje. Prilikom obilaska uočen je neadekvatan pristup do doma i nepostojanje dizala, s obzirom da Dječji vrtić „Rijeka“, Podružnica Potok, koji je smješten u prizemlju iste zgrade, onemogućuje prolaz i pristup kroz zgradu, slijedom čega se do Doma dolazi okolnim putem, i moguće je pristupiti samo pješice. Nema direktnog pristupa za primjerice osobna vozila, vozila hitne pomoći, policiju, roditelje, dostavu i slično. Držimo da je ovakvo rješenje neprihvatljivo za obavljanje redovne djelatnosti. Također je potrebno uređenje kuhinje i blagovaonice za djecu.

Najveći je problem prokišnjavanje krova, te je vidljiv prodor vode i vlage u prostor ambulate glavne sestre, hodnik, dječje sobe, kupaonicu i sobu za majke. Takvo stanje ustanove koja smještava djecu u dobi do tri godine, često i nedonoščad, neprimjereno je djeci i otežava njihov boravak, a djelatnicima otežava rad jer su primorani premještati djecu u druge prostore. Uočavaju se uporna nastojanja ravnateljice ustanove za razrješenjem opisane problematike. Iz očitovanja Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi razvidno je da objekt ne zadovoljava u potpunosti propisane standarde u odnosu na prostor i opremu, pogotovo zbog česte prekapacitiranosti. Ustanova se s tim problem suočava već više od 10 godina, povodom čega je sanitarna inspekcija Ureda za zdravstvo i socijalnu skrb Primorsko-goranske županije nalagala uklanjanje nedostataka. Vlasnik prostora je Grad Rijeka, kojem se ravnateljica ustanove obraćala tražeći popravak krova, pismenim putem s oko 25 zamolbi. Grad Rijeka je u nekoliko navrata parcijalno popravljao krov, ali bez uspjeha. Navedeni je problem eskalirao u studenom 2008. godine, kada je za vrijeme obilnih kiša voda doslovno curila u jednu dječju sobu. Sada se uočava vlaga na zidovima i otpadanje komada slojeva žbuke sa zidova, što predstavlja ugrožavajuće uvjete po život i zdravlje djece.

Ured pravobraniteljice za djecu, preporučit će Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Gradu Rijeci žurno poduzimanje mjera kako bi se, s obzirom na stanje krova i nastale štete, osigurali kvalitetni uvjeti za boravak i smještaj djece u toj ustanovi i riješilo pitanje nedostajućih prostora. Ujedno će se u pogledu neadekvatnog pristupa ustanovi kao i neraspoloživosti dizala, predložiti primjerenije rješenje u suradnji sa Dječjim vrtićem „Rijeka“. Zaključno, s obzirom na uočena opažanja od strane Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Ured podržava prijedlog o preseljenju djece u veći i primjereniji prostor.

U razgovoru s djelatnicima uočeno je nezadovoljstvo zbog nesuradnje centara za socijalnu skrb u smislu ignoriranja učestalih prijedloga doma za promjenama oblika smještaja djece. O neredovitosti posjeta stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb tijekom 2008. godine obaviješteni smo i od djelatnika ustanova kao i od djece. Problematikom koja utječe na

duljinu trajanja smještaja djece u ustanovama te nedovoljnim angažiranjem centara u smislu pronalaženja adekvatnijeg oblika skrbi o djeci, Ured će se naglašenije baviti u 2009. godini.

Obišli smo i **Dječji dom „Pula“**. Djelatnost toga doma je skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i mlađim punoljetnim osobama, koja obuhvaća stalni smještaj, tjedni smještaj i dnevni boravak. U domu je u vrijeme obilaska bilo smješteno 58 djece i petero mlađih punoljetnih osoba u dislociranoj stambenoj zajednici. Od sveukupnog broja djece sedmero ih je smješteno temeljem Obiteljskog zakona, dok je 51 dijete smješteno temeljem Zakona o socijalnoj skrbi.

Djeca su podjeljena u šest grupa, od čega pet čine djeca na stalnom smještaju, a jednu grupu čine djeca na poludnevnom boravku. Svaka grupa se sastoji od osmero do desetero djece. Zaposleno je 20 djelatnika, od čega je 11 stručnih djelatnika u direktnom radu s djecom. Koriste se usluge volontera tijekom cijele godine, dok tijekom ljeta dolaze studenti s europskih sveučilišta, koji preko organizacije EUROSEE-a, u suradnji s istarskom županijom, provode dva mjeseca s djecom, uz vodstvo stručnih djelatnika. Djelatnici ističu dobru suradnju s osnovnim i srednjim školama koje djeca pohađaju, s Općom bolnicom u Puli te Udrugama „Zelena istra“, „Sathya Sai“ i „Institut“.

Participacija djece u ostvaruje se kroz Vijeće djece, koje održava sastanke jednom mjesečno, kojima prisustvuju sva djeca, odgajatelji i drugi stručni djelatnici. Dom unatrag tri godine ima i „Sandučić povjerenja“. Također postoji i Komisija za jelovnik, u čijem radu sudjeluje i predstavnik djece. Postoji niz slobodnih aktivnosti, kao što su: izrada domskog lista „DHL“, likovna radionica, foto grupa, novinarska radionica i sportske grupe (mali nogomet, odbojka, košarka i stolni tenis). Djelatnici ističu dobru suradnju s centrima za socijalnu skrb, a posebno s centrima Istarske županije.

Posjetili smo i **Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Izvor“ Selce**, čija djelatnost je skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i mlađim punoljetnim osobama koja obuhvaća stalni smještaj, tjedni smještaj i dnevni boravak. Dom ima i dvije stambene jedinice, dislocirane u Crikvenici.

U vrijeme obilaska u ustanovi je bilo 39 djece. Dvije trećine ih dolazi iz Primorsko-goranske županije. Oko 80% djece smješteno je temeljem odredbi Zakona o socijalnoj skrbi. Prosječni boravak djece je pet i pol godina, a skoro polovina djece u domu prosječno boravi osam godina, što je predugo, a tumači se nedovoljnim brojem kvalitetnih udomitelja u Primorsko-goranskoj županiji i nedovoljnom angažiranošću centara za socijalnu skrb.

Djeca su razmještena u šest grupa po oko šestoro djece istog spola, različite dobi.

Zaposleno je 11 stručnih djelatnika, kojima je prosjek radnog staža 20 godina. Primorsko-goranska županija organizira superviziju odgajatelja. U radu doma sudjeluju i volonteri provjereni od Udruge SMART iz Rijeke, koji u suradnji s odgajateljima organiziraju likovnu radionicu i slobodno vrijeme tijekom vikenda.

Naglašava se dobra prihvaćenost djece od lokalne zajednice s obzirom na dugu, 90-godišnju tradiciju Doma. Tijekom ljeta djeca starija od 16 godina rade sezonski te Dom uvijek dobiva pozitivna mišljenja od poslodavaca djece koji se sami javljaju u Dom i tražeće daljnju suradnju. Također je istaknuta odlična suradnja sa školama koje djeca pohađaju.

Participacija djece ostvaruje se kroz Vijeće korisnika, u čiji sastav ulaze sva djeca iz Doma. Postoji „Sandučić pravde i nepravde“ i Komisija za jelovnik, u čijem radu također sudjeluju djeca. U Domu je organizirana dramska, keramičarska i likovna sekcija, sekcija ručnog rada, sportska sekcija, a djecu se potiče i na izvandomske aktivnosti. Kroz razgovor s djecom uočen je problem povremenog neprimjerenog ponašanja odgajatelja kao i osjećaj zaboravljenosti od strane socijalne službe, čiji djelatnici, kada i dolaze u obavezne obilaske, ne pokazuju stvarnu zainteresiranost za potrebe djece.

Djelatnici Ureda pravobraniteljice obišli su i **Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi „Kuća milosrđa“, Majmajola** kod Vodnjana. Prema rješenju Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, taj dom ispunjava uvjete za smještaj 11 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u dobi od šest do 18 godina, a u vrijeme obilaska ondje je bilo smješteno osmero djece. Osnivač doma je Caritas biskupije Porečko-pulske, dom radi od travnja 2007. godine, a do trenutka obilaska u njemu je ukupno bilo smješteno desetero djece. U domu zajedno s djecom žive i dvije časne sestre (u odvojenim prostorima), koje su iz reda družbe časnih sestara iz Poljske. Od stručnih osoba zaposlene su psihologinja i defektologinja, a u radu sudjeluju volonteri angažirani iz reda crkve i laika.

Kroz razgovor s djecom obaviješteni smo o situacijama koje upućuju na kršenje dječjih prava, a odnose se na: nedovoljne količine hrane, jednoličnost prehrane, nepostojanje posebnog načina prehrane koji je medicinski indiciran za pojedinu djecu, slučaj tjelesnog kažnjavanja i psihičko zlostavljanja djeteta (prijetnje, ucjene, vrijeđanje). Vezano uz pritužbe djece, razgovarano je sa stručnim djelatnicima doma te je zatraženo da se navodi djece provjere, a neprimjerena ponašanja djelatnika sankcioniraju.

Djelatnici doma ukazali su na problem dislociranosti, koji se očituje u poteškoćama pri prijevozu djece, s obzirom da je dom udaljen četiri km od najbližeg mjesta, do kojeg ne postoji nikakav javni prijevoz. Ured se obratio Osnovnoj školi „Vodnjan“ zbog organizacije prijevoza djece korisnika doma i druge djece iz okolnih mjesta u školu i iz škole, te smo naknadno obaviješteni da je, do iznalaženja trajnog rješenja, u suradnji s Istarskom županijom, organiziran probni prijevoz školskim minibusom.

S obzirom na nepravilnosti koje smo uočili, upućena je preporuka nadležnom ministarstvu za poduzimanjem mjera i izvršenje provjere stručnog rada djelatnika, naročito da se prilikom angažmana volontera iz inozemstva provjere sve kvalitete, kapaciteti i odgojni stavovi volontera, uz izričitu obvezu zabrane tjelesnog kažnjavanja djece i neprimjerenih odgojnih postupaka. Predloženo je da djelatnici doma bolje prate potrebe i mišljenja djece te da više stručnog vremena provode u radu sa djecom, kako kroz individualne tako i grupne programe rada.

Djelatnici Ureda obišli su i **Dom za djecu „Vladimir Nazor“** u Karlovcu, čija je djelatnost skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i mlađih punoljetnih osoba koje obuhvaća stalni smještaj te poludnevni boravak u trajanju od osam sati dnevno. Dom ima i dislociranu stambenu jedinicu koju je dobio na korištenje od Grada Karlovca.

U vrijeme obilaska ondje je bilo smješteno 41 dijete na stalnom smještaju i 25 djece u poludnevnom boravku. Djeca na stalnom smještaju podijeljena su u šest grupa, a djeca na poludnevnom boravku u tri grupe. Sveukupno je u Domu zaposleno 15 stručnih djelatnika, od kojih je gotovo polovica s 25 godina radnog staža i visoke životne dobi, što predstavlja problem u radu Doma.

Ravnateljica Doma istakla je odličnu suradnju sa školama koje pohađaju djeca, kao i sa zdravstvenim institucijama čije usluge učestalo koriste s obzirom na broj djece s emocionalnim poremećajima, razvojnim teškoćama i poremećajima u ponašanju. Budući da 22 djece, trebaju psihijatrijski tretman, dom je angažirao vanjskog suradnika psihijatra koji provodi terapijski rad s djecom. Ne koriste se usluge volontera.

U vrijeme obilaska djece prostor se renovirao, a dotadašnji uvjeti života u domu bili su vrlo loši. Namještaj u prostoru je vrlo star i uništen. Od slobodnih aktivnosti u domu organizirane su dramske grupe, cvjećari, ritmičke grupe, likovno-keramička grupa, zbor, odbojka, nogomet i ribolov. Velik broj djece uključen je u razne izvandomske aktivnosti (balet, *break dance*, nogomet, aerobik, gimnastika, *taekwondo* i bejzbol). Postoji dugogodišnja tradicija zimske likovne kolonije ZILIK i uskršnje kolonije USKLIK, koje se održavaju u prostoru doma, a u njima, uz akademske slikare, sudjeluju i djeca iz osnovnih i srednjih škola Grada, kao i djeca iz drugih domova.

Participacija djece ostvaruje se kroz Vijeće djece, koje se sastaje jednom mjesečno, a sastancima prisustvuju sva djeca, odgajatelji i drugi stručni djelatnici. Također postoji i Komisija za jelovnik, u čijem radu sudjeluje i predstavnik djece. Iz razgovora s djecom uočena je dobra informiranost o dječjim pravima, a njihove jedine pritužbe odnose se na kućni red i prehranu, što je razumljivo jer su se u vrijeme izvođenja radova u domu, topli obroci dostavljali iz bolnice.

Suradnja s centrima za socijalnu skrb odvija se u većini slučajeva na inicijativu doma. Kao ni većina drugih, ni taj dom nema organizirane seminare za djelatnike ni superviziju, za koju navode da im je neophodna za daljnji kvalitetan rad.

Posjetili smo i **Caritas zagrebačke nadbiskupije, Kuću u Brezovici**. Djelatnost ustanove je smještaj, boravak, prehrana, njega i briga o zdravlju, medicinska i psiho-socijalna rehabilitacija te usluge provođenja slobodnog vremena. Kapacitet Kuće je 128 korisnika na stalnom smještaju te 20 osoba na poludnevnom smještaju. Ugovor s Ministarstvom je potpisan za 75 djece, a trenutačno se na stalnom smještaju nalazi 66, a na poludnevnom boravku 15 osoba (od toga petero djece).

Caritas u odnosu na brigu i skrb o djeci s teškoćama i osobama s invaliditetom ima organiziran smještaj djece s teškoćama na jednoj lokaciji (Brezovica), dnevni boravak odraslih

osoba s mentalnim oštećenjem na dvije lokacije (Brezovica i Kustošija) te smještaj odraslih osoba s mentalnim oštećenjima i pridruženim smetnjama (Oborovo). Život u domu u Brezovici organiziran je u pet zasebnih stambenih jedinica, od postojećih osam, s kapacitetom po 16 korisnika. Temelj za smještaj djece je Zakon o socijalnoj skrbi, odnosno rješenje nakon provedenog vještačenja o vrsti i stupnju teškoće u razvoju.

U domu su smještena djeca s različitim vrstama teškoća (intelektualne teškoće, djeca s poremećajima u ponašanju, djeca oštećena sluha i govora, djeca oštećena vida, te djeca s motoričkim poteškoćama). Prema navodima voditelja, od ukupnog broja djece na smještaju, 36 ih pohađa specijalne škole u Zagrebu (Ozana, Nad Lipom, Mala kuća, Suvag, Goljak, Slava Raškaj, Dubrava) kamo ih se svakodnevno organizirano vozi Caritasovim vozilima i vraća u dom.

Osim toga, stručni djelatnici Centra - odgajatelji, defektolog - logoped, socijalni radnik, defektolozi - rehabilitatori, radni terapeuti, likovni i glazbeni terapeut s djecom provode različite individualne i grupne programe. Dokumentacija doma vodi se sukladno Pravilniku o vođenju dokumentacije, a interno postoji knjiga primopredaje u svakoj „kućici“, tzv. Knjiga zabilježbi. Tu knjigu smo vidjele i čitale upravo u kućici gdje se dogodio incident s 10-godišnjom djevojčicom. Međutim, Kuća nema neki pisani i jasno definirani protokol o postupanju u slučaju ozljeđivanja, samoozljeđivanja, agresije i nasilja.

U odnosu na izgled i atmosferu u „kućicama“ stječe se dojam urednosti i redovitog održavanja, no upravo u cilju što lakšeg održavanja prostora, uklonjeni su svi „topli“ detalji u sobama (tepisi, zavjese, i sl.) tako da u cijelosti sobe i zajednički prostori djeluju prilično hladno, mada je većina prigodno ukrašena radovima djece i radnih terapeuta.

Mišljenja smo da bi u kućici u kojoj su smještena „najteža i najzahtjevnija djeca“, trebalo raditi na namjenskom opremanju cjelokupnog prostora – od materijala koji se koriste za podne površine do samih krevetića (visina, zaštita, materijali...) kako bi se povećala sigurnost djece koja su smještena u tom prostoru.

Na navedeni broj smještajnih jedinica noću dežuraju tri noćna odgojitelja. Iako taj broj odgovara standardima propisanim pravilnikom, smatramo to neodgovarajućim i nedovoljnim za tu populaciju.

Nekoliko djece sklono je autoagresiji i samoozljeđivanju. Iako djelatnici navode da ni liječnici nemaju adekvatna rješenja za takve oblike ponašanja, osim pojačavanja doza medikamentozne terapije, mišljenja smo da bi trebalo pojačano raditi na opservaciji djeteta kako bi se uočile situacije kada se autoagresivno ponašanje pojačava. Važnim nam se čini pojačati stručni rad i prenijeti stručna znanja i na pomoćno osoblje.

Od vanjskih suradnika u kuću dolaze, po preporuci i ordiniranju liječnika fizijatra, fizioterapeuti koji rade s djecom.

Volonteri koji posjećuju kuću su najčešće stranci iz Nizozemske i Italije i to poglavito tijekom ljeta (od lipnja do rujna). To su uglavnom studenti koji osoblju pomažu pri njezi djece, prate

djecu u šetnju i sl. Volontere, prema riječima voditelja kuće, provjerava prije svega agencija u zemlji iz koje dolaze, a potom uprava Caritasa, koja ih i raspoređuje.

Temeljem razgovora sa stručnim djelatnicima i djecom, kao i uvidom u prostorne uvjete, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi dostavljena je preporuka koja se odnosi na općenite zahtjeve koji bi u domu morali biti zadovoljeni, a to su: osiguranje uvjeta da se dijete osjeća fizički udobno, da je čisto, nahranjeno i sigurno; provođenje vježbi radi sprečavanja daljnjeg deformiteta; kontinuirano učenje djece osnovnim vještinama (od strane stručnih i pomoćnih djelatnika) te poticanje djece na interakciju s okolinom

Djelatnice Ureda obišle su **Dom za odgoj djece i mladeži Zadar**, budući da je posjet u 2007. godini ukazivao na brojne probleme s kojima se ustanova suočavala i koji su neminovno utjecali na djecu pa je cilj ponovljenog posjeta bio utvrđivanje jesu li nastupile pozitivne promjene. Dom ima 27 zaposlenih djelatnika, od čega 19 stručnih, što odgovara važećim normativima, iako taj broj procjenjuju nedovoljnim s obzirom na zahtjeve i strukturu problematike. Naglašena nam je potreba zapošljavanja medicinske sestre. Vanjski suradnik psihijatar dolazi jednom tjedno na dva sata te se njegove posjete svode na davanje i kontrolu terapije i pomoć prilikom potrebe hospitalizacije. Nedostaje odgovarajuća pomoć kod zdravstvene zaštite mentalnog zdravlja djece, odnosno osoba koja bi psihoterapijski radila s djecom.

Smještajni kapacitet ustanove je predviđen za 18 djece: osam na intenzivnom odjelu i 10 na odjelu socijalizacije. U vrijeme posjeta kapacitet ustanove je bio popunjen. Četvoro djece je s kombiniranim, udruženim smetnjama, uključujući psihijatrijske te su na stalnoj terapiji psihofarmacima.

Problematizira se opravdanost postojanja odjela intenzivnog tretmana, s obzirom na to da nema prostornih, kadrovskih i zdravstvenih preduvjeta za to. U takvim uvjetima djeci nije moguće osigurati mir, sigurnost i individualni rad.

U odnosima sa školom vidljiv je pozitivan pomak, uspostavljena je suradnja škole i stručnog tima doma. Četvero djece, štíćenika intenzivnog tretmana, pohađa internu školu, dok su ostali uključeni u redovnu školu. Štíćenici s roditeljima u pravilu ostvaruju telefonske kontakte, te susrete s obitelji tijekom vikenda i praznika, sukladno rješenjima sudova. Roditelji tek povremeno djecu posjećuju u ustanovi i to u posebnim prigodama. Djelatnici doma istakli su potrebu kvalitetnijeg osmišljavanja slobodnog vremena kroz organiziranje raznih aktivnosti, a s tim ciljem ostvaruje se kontakt s Udrugom „Volontiram“. Participacija djece ogleda se kroz Dječje vijeće na oba tretmana. Djeca daju prijedloge o tome koje časopise žele čitati te su uključena u Komisiju za izradu jelovnika.

Zaključno, prilikom posjeta Domu za odgoj djece i mladeži Zadar, vidljivi su pozitivni pomaci u odnosu na stanje zatečeno prilikom prošlogodišnjeg posjeta i prethodnog izvješća. Iznimno je nužno osigurati uvjete za siguran boravak djece u ustanovi kao i osigurati uvjete za adekvatan tretman djece na intenzivnom odjelu.

Posjetili smo **Odgojni dom Bedekovčina**, u kojem su smještene djevojke s poremećajima u ponašanju. U vrijeme obilaska u domu je bilo smješteno 30 djevojaka. Tretman se odvija kroz nekoliko skupina (prijemna grupa, redovna odgojna grupa, grupa za intenzivni tretman te otpusna grupa). Djevojke su uključene u redovni odgojno-obrazovni sustav te ističu da osnovna škola iskazuje otpor prema njihovom obrazovanju, posebice onih starijih od 15 godina. U srednjoj školi djevojke se obrazuju za pomoćna zanimanja (pomoćnih šivača, krojača, kuharica, konobara).

Djelatnici i ravnateljica se žale na agresivno ponašanje djevojaka. Često se događa namjerno uništavanje inventara, a za takve veće incidente, prema riječima ravnateljice, podnosi se kaznena prijava. Naglašen je problem čestih bolovanja djelatnika, zbog prevelike količine stresa, s kojim se djelatnici ne znaju nositi, a pomoći kroz superviziju i nadalje nema. Djelatnici Doma navode da su, u vezi s tima imali sastanak s predstavnicima nadležnog ministarstva ali nisu naišli na razumijevanje za teškoće s kojima se svakodnevno susreću. Kroz razgovor s djelatnicima stječe se dojam velike nemoći i konfuzije u odnosu na svoju ulogu, vlastite ovlasti te očekivanja društva. Čini se da izlaz vide u pooštavanju sankcija prema djeci radi neprimjerenih ponašanja, odnosno u ustrojavanju ustanove koja bi bila nešto između sustava socijalne skrbi (otvoreni tip ustanove) i pravosuđa (odgojni zavod). Uočena je velika usredotočenost djelatnika na same sebe, dok se djeca gube iz fokusa.

U razgovoru s djevojkama obaviješteni smo da ih djelatnici socijalne službe posjećuju samo ako je došlo do određenih ekscenčnih situacija. Djevojke su se također požalile na kvalitetu i jednoličnost hrane, kao i na nezadovoljavajući stupanj participacije općenito, kako u životu doma, tako i u odnosu na njihove individualne tretmane. Također je zabrinjavajuća informacija da je djevojkama alkohol izvan doma lako dostupan te da se redovito konzumira. O navedenom smo razgovarali sa stručnim djelatnicima doma koji su s tim problemom upoznati, u više navrata su o tome obavještavali nadležne institucije, ali očito nema pozitivnih pomaka.

Djelatnici Ureda obišli su i **Dom za odgoj djece i mladeži Osijek**, s obzirom da su prilikom posjeta u 2007. godini uočeni određeni problemi u vezi s prostorom, nedostatkom stručnjaka i njihovog odnosa s djecom, što je imalo utjecaja na kvalitetu rada. Dom ima 45 zaposlenih djelatnika, od čega 32 stručna, a navedeni se broj procjenjuje nedovoljnim, s obzirom na zahtjeve i strukturu problematike. Posebno je ukazano na potrebu zapošljavanja psihologa. U Domu je u vrijeme obilaska bilo smješteno 99 djece, od koje je 40% u dobi od 16 do 18 godina, dok je 29% djece u dobi od 14 do 16 godina. Djeca u dobi od sedam do 10 godina smještena su odvojeno od starijih i pod stalnim su nadzorom djelatnika. U vrijeme obilaska, u tijeku su bili građevinski radovi uređenja sanitarnih čvorova i kupaonica, sportske dvorane, centralnog grijanja, ličenje soba i zajedničkih prostorija kao i opremanje soba u odjelu resocijalizacije.

Dom obavlja i usluga dijagnostike, a kao jedna od tri ustanove u Republici Hrvatskoj koja provodi sudske mjere smještaja, zbog ograničenog kapaciteta, nije uvijek u mogućnosti prihvatiti upućene korisnike, no suci u pravilu bez provjere o mogućnosti smještaja, određuju izvršenje mjera u toj ustanovi.

Osobita pažnja odgojitelja usmjerena je na uključivanje korisnika u sustav školovanja uz kontinuirano praćenje uspjeha te pružanje pomoći pri učenju i svakodnevnom radu. Suradnja škola i stručnih timova je dobra. Osim u obrazovni sustav korisnike se uključuje u slobodne aktivnosti kako bi što više vremena provodili organizirano i uz nadzor. Slobodne aktivnosti su različitih sadržaja (rad u sitotisku, dramska sekcija, likovna radionica, terapijsko jahanje, novinarska sekcija, politehnička sekcija, vrtlarstvo, cvjećarstvo, športske aktivnosti u unutarnjem ili vanjskom prostoru). Istaknut je veliki interes i sudjelovanje korisnika u slobodnim aktivnostima, a posebno pri izdavanju mjesečnika pod nazivom „Iskrice“.

Posjeti roditelja djeci u ustanovi su rijetki, najčešći je telefonski kontakt te odlazak u obitelj tijekom vikenda i praznika.

Prilikom obilazaka navedenih ustanova uočene su određene pojavnosti zajedničke svim ustanovama koje skrbe o djeci, a koje je potrebno u suradnji s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi mijenjati, odnosno rješavati, kako bi se otklonila daljnja kršenja prava djece smještene u domovima. Pomjene koje je nužno ostvariti su:

- osiguranje prava djece na privatnost
- redovitost obilazaka djece od strane djelatnika centara za socijalnu skrb te veći angažman oko poduzimanja određenih pravnih radnji u cilju ostvarivanja uvjeta za trajno rješavanje i zbrinjavanje djece
- daljnji rad s obitelji djeteta smještenog u dom, kako bi se stvorili uvjeti za što brži povratak djece u biološke obitelji i kako bi roditelji za to bili spremni
- uvođenje jedinstvenog kriterija provjera volontera koji rade s djecom
- rješavanje problema zapošljavanja novih djelatnika kao zamjene za djelatnike na bolovanju, s obzirom da dosadašnja zakonska regulativa kojom je određeno da je zapošljavanje moguće tek nakon 42 dana bolovanja, nije prihvatljiva za ustanove koje skrbe o djeci u kojima izostanak i samo jednog djelatnika bitno utječe na kvalitetu rada i općenito otežava provođenje skrbi o djeci.

8.2 USTANOVE ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

U 2008. godine obišli smo **Dom za žrtve obiteljskog nasilja „Utočište Sv. Nikola“ Varaždin**. Osnivači institucije su Zaklada solidarnosti grada Varaždina i Caritas Varaždinske biskupije, a upisana je u upisnik ustanova koji vodi Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Djelatnost doma je smještaj djece i odraslih osoba – žrtava obiteljskog nasilja dok traje potreba, u pravilu do šest mjeseci, a iznimno do godinu dana. Dom je obavezan pružati usluge skrbi izvan vlastite obitelji u okviru stalnog smještaja djece i odraslih osoba žrtava obiteljskog nasilja. U okviru stalnog smještaja dom osigurava: boravak i prehranu, održavanje njege i osobne higijene, brige o zdravlju te pružanje psihosocijalne potpore, dok je roditelj dužan brinuti o zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba svog djeteta. Dom u okviru svoje djelatnosti može pružati i usluge savjetodavnog rada. Kapacitet je 17 korisnika i isti je u potpunosti popunjen tijekom cijele godine.

Dom i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi imaju sklopljen ugovor o financiranju usluga stalnog smještaja djece i odraslih osoba žrtava obiteljskog nasilja, prema kojem Ministarstvo za sve korisnike plaća troškove smještaja u mjesečnom iznosu od 2.600,00 kuna, odnosno od 1. studenoga 2008. u iznosu od 3.200,00 kuna. Također se svim korisnicima isplaćuje i mjesečni džeparac, koji je do 31. listopada 2008. iznosio 80,00 kuna, a od 1. studenoga 2008. iznosi 100,00 kuna. Dom također financira i Grad Varaždin u iznosu od 15.000 kuna mjesečno, kao i Varaždinska županija u iznosu od 4.500,00 kn mjesečno.

Na neodređeno vrijeme zaposlene su: dipl. socijalna radnica, dipl. psihologinja te ravnatelj Doma. Njihov je rad organiziran u dvije smjene te je na taj način organizirana pomoć korisnicima kao i nadzor ustanove. Tijekom vikenda i praznika jedna je od zaposlenica u aktivnom ili pasivnom dežurstvu i na raspolaganju korisnicima u slučaju potreba. Budući da su često potrebne liječničke usluge, dom je uspostavio dobru suradnju s Općom bolnicom u Varaždinu i to s ambulantom dječje psihijatrije, odjelima pedijatrije i psihijatrije. Vezano uz savjetodavni rad uspješna je suradnja s obiteljskim centrom u Varaždinu i Caritasovim savjetovalištem. Grad Varaždin je za djecu predškolske dobi smještene u Dom predvidio i pet besplatnih mjesta u vrtiću. Djeca osnovnoškolske dobi, njih 20, imaju u školi besplatnu ušinu. Iz svega navedenog, kao i podatka da se sve žene koje su potražile smještaj u Domu i koje su izrazile interes za radom i privređivanjem - zapošljavaju, razvidna je dobra suradnja i veliko razumijevanje lokalne zajednice za majke i djecu žrtve nasilja u obitelji.

Međutim, veliki problem u radu doma predstavlja prostor koji je apsolutno neadekvatan u svojoj namjeni. Dom se nalazi u samostojećem objektu s okućnicom. Prostor nadstrešnice u prizemlju kao i na katu u većem dijelu služi kao mjesto čuvanja doniranih stvari, dok jedan dio služi u vrijeme lijepih dana kao mjesto za zajedničko druženje. U prizemlju doma nalaze se dvije četverokrevetne sobe, kancelarija stručnih djelatnika, čajna kuhinja, blagovaonica, kupaonica i spremište hrane. U prostor prvog kata dolazi se vanjskim stepenicama, koje su zbog svoje konstrukcije, opasne za malu djecu. Na prvom katu se nalaze dvije četverokrevetne sobe, jedna dvokrevetna soba, kuhinja, blagovaonica kupaonica i spremište odjeće. Sve su spavaonice pretrpane predmetima iz donacija. S obzirom da zbog neprimjerenih uvjeta, u kojima ne postoji niti minimum privatnosti, a ujedno je gotovo i nemoguće provođenje psihološkog tretmana, Grad Varaždin se obvezao pronaći adekvatan prostor, što je i učinjeno, no usprkos činjenici da je Poglavarstvo Grada Varaždina donijelo odluku kojom se novi prostor daje na korištenje domu, zbog neriješenih imovinskih odnosa na zemljištu, preseljenje se i nadalje čeka.

8.3 OBITELJSKI CENTRI

Prema odredbi čl. 79. Zakona o socijalnoj skrbi, jedna od ustanova koja obavlja djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj je i obiteljski centar, za obavljanje savjetodavnog i preventivnog rada i drugih stručnih poslova koji se odnose na odgoj djece, posvojenje djece, međusobne odnose roditelja i djece, poticanje odgovornog roditeljstva i skrbi o članovima obitelji, podizanje kvalitete života djece, mladeži i obitelji i drugo.

Prema informacijama zaprimljenim od Uprave za obitelj Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, u 21 županiji i Gradu Zagrebu, do sada je osnovano 17

obiteljskih centara, a očekuje se osnivanje obiteljskih centara u Osijeku za Osječko-baranjsku županiju, u Čakovcu za Međimirsku županiju, u Samoboru za Zagrebačku županiju i Slavanskom Brodu za Brodsko-posavsku županiju. Za sada osnovani obiteljski centri nemaju ustrojene podružnice.

Tijekom 2008. godine djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su ukupno pet obiteljskih centara u Hrvatskoj, i to Obiteljski centar Splitsko-dalmatinske županije u Splitu, Obiteljski centar Vukovarsko-srijemske županije u Vinkovcima, Obiteljski centar Primorsko-goranske županije u Rijeci, Obiteljski centar Ličko-senjske županije u Senju i Obiteljski centar Istarske županije u Puli, te su sudjelovali u predstavljanju Obiteljskog centra Sisačko-moslavačke županije.

Obiteljski centar Splitsko-dalmatinske županije u Splitu je u trenutku posjeta smješten u neodgovarajućim prostornim uvjetima, nedostatnim za rad na svim planiranim programima i individualni savjetodavni rad s obiteljima. U pronalasku novog prostora sudjelovao je i Ured te se očekuje preseljenje do ljeta 2009. godine. Obiteljski centar provodi sljedeće programe: program Prijatelj, Portal za mlade, psihosocijalnu podršku roditeljima djece s teškoćama u razvoju, program Biti dobar roditelj, program za djecu i roditelje u postupku razvoda braka kao i savjetodavni rad s obiteljima. Osim neadekvatnog prostora, djelatnici obiteljskog centra kao problem vide rad s nedobrovoljnim strankama koje im upućuje centar za socijalnu skrb. Istovremeno, s obzirom na postojeće uvjete i nedostatne kapacitete centara za socijalnu skrb, naročito Centra za socijalnu skrb u Splitu, obiteljski centar trenutno vidimo kao mjesto na kojem bi stranke mogle dobiti individualnu savjetodavnu pomoć i podršku. Očekujemo da će skoro poboljšanje prostornih uvjeta obiteljskog centra pridonijeti boljem i efikasnijem tretmanu obitelji kojima je nužna pomoć.

U **Obiteljskom centru Vukovarsko-srijemske županije** u Vinkovcima, uz ravnateljicu, zaposleni su: socijalni radnik, pedagog, pravnik, administrator i služba računovodstva, a iskazana je potreba za zapošljavanjem psihologa.

Predviđene poslove obiteljski centar obavlja kroz grupna, individualna, bračna savjetovanja, radionice za djecu, te program za djecu čiji su roditelji u postupku razvoda braka. Samostalno i u suradnji sa stručnim osobama pripremaju i provode projekte za ciljane skupine populacije, temeljem uočenih poteškoća i problema u obitelji. Obiteljski centar sudjeluje i u održavanju škole za roditelje radi prevladavanja problematičnih situacija u obitelji te učenju roditelja roditeljskim vještinama. Prepoznat je u županiji kao mjesto na kojem se može potražiti i dobiti savjet kao i potrebna pomoć, ali odaziv na projektima predviđene radionice nije zadovoljavajući.

U **Obiteljskom centru Ličko-senjske županije** u Senju, u vrijeme obilaska zaposlena je samo ravnateljica, po struci profesor defektolog, dok su naknadno zaposleni psiholog i pravnik, a u tijeku je zapošljavanje socijalnog radnika.

Od planiranih programa, predviđeno je provođenje programa za djecu čiji su roditelji u postupku razvoda braka, programa za samohrane roditelje, za razvedene roditelje, održavanje radionica za djecu i roditelje radi razvoja socijalnih vještina, programa za pomoć u

učanju, te organizacija programa okupljanja obitelji i kvalitetnog provođenja vremena organiziranjem izleta obitelji i zajedničkih druženja (Krasno, Paklenica, Velebit...).

Obiteljski centar Istarske županije u Puli ima u vrijeme obilaska popunjenih pet radnih mjesta: ravnatelj, pravnik, psiholog, administrator, računovođa, dok planirano šesto radno mjesto defektologa nije popunjeno. Predviđeno je provođenje programa obiteljskog savjetovališta, tečaja za trudnice i predbračnog savjetovanja.

Obiteljski centar Primorsko-goranske županije u Rijeci preuzeo je djelatnike iz ranijeg Savjetovališta za brak i obitelj Centra za socijalnu skrb u Rijeci. U tijeku je postupak pripreme za uređenje novog prostora, s obzirom da postojeći nije prilagođen pristupu osobama s invaliditetom. U vrijeme obilaska od stručnih djelatnika zaposlen je ravnatelj-socijalni radnik, pravnik, psiholog i socijalni pedagog. Predviđeno je provođenje programa podrške djeci razvedenih roditelja, programa za samohrane roditelje, programa za posvojitelje, post-tretmanski prihvati mladih nakon otpusta iz odgojnih domova, i radionica. Posebno se naglašava Radionica za posvojitelje „Naša obitelj“ koja je namijenjena svima koji razmišljaju o mogućnostima posvojenja, svim potencijalnim posvojiteljima čije je obrada pri centru za socijalnu skrb u tijeku, posvojiteljima djece predškolske i školske dobi koji žele naučiti više o sebi i svojoj djeci, žele unaprijediti roditeljske vještine te su voljni stjecati nova znanja o odgoju i razvoju djece. Obavijest o provođenju ove radionice Obiteljski centar odaslao je svim centrima za socijalnu skrb Primorsko-goranske županije, međutim, jedino se očitovao Centar za socijalnu skrb Krk.

Obiteljski centar Sisačko-moslavačke županije u Sisku otvoren je početkom 2008. godine, a nakon toga javnosti su predstavljeni programi, projekti i radionice za djecu i roditelje, te je naglašena važnost preventivnog rada i sudjelovanja u zajednici.

Prilikom obilaska obiteljskih centara uočena je nepovezanost različitih institucija koje provode slične programe, te je od obiteljskih centara predložena podjela programa sa zajedničkim djelovanjem i suradnjom. Potrebno smatramo nastavak aktivnosti osnovanih obiteljskih centara, osnivanje obiteljskih centara u onim županijama u kojima nisu osnovani, te razvijanje njihovog rada u lokalnim zajednicama, te ustrojavanje podružnica radi lakše dostupnosti strankama.

Obilaskom obiteljskih centara u 2008. godini uočili smo da imaju osmišljene programe te kadrove koji bi trebali biti bolje prepoznati i iskorišteni u cilju zaštite prava i dobrobiti djece, kao i da imaju volju i kapacitete za osmišljavanje i razvijanje programa u skladu sa stvarnim potrebama korisnika. Primjer za razvijanje programa je Obiteljski centar Primorsko-goranske županije u Rijeci, u kojem je iz Programa podrške djeci razvedenih roditelja „Pinklec“ nastao Program za samohrane roditelje te je organizirana i Radionica za posvojitelje „Naša obitelj“.

Preporučili smo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti poduzimanje mjera za ostvarenje bolje suradnje i povezanosti centara za socijalnu skrb i obiteljskih centara te da se ovisno o uočenim i stvarnim potrebama, osmišljavaju i provode programi obiteljskih centara, naročito radi preventive, podrške djeci u tijeku postupka razvoda braka i nakon razvoda braka roditelja, poticanja

odgovornog roditeljstva i skrbi o djeci te podizanja kvalitete života djece, mladeži i obitelji. Pridružujemo se izraženom uvjerenju i nadi Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, da će obiteljski centri svojim radom i stručnošću, kao i programima u zajednici, postati središte koje će biti prepoznatljivo i po tome što potiče druge u tom radu te da će biti stručno osposobljeni za razvoj, ne samo programa prevencije i savjetovanja, nego i programa koji općeniti pridonose kvaliteti života obitelji i pojedinaca.

Međutim, osnivanje obiteljskih centara nužno je pratiti i sa stručnim prepoznavanjem primarne i sekundarne prevencije, rada u zajednici, usluga namijenjenih obitelji i njenim članovima, stručno-pravne pomoći u ostvarivanju prava djece i roditeljskih prava i slično, do određivanja nadležnih institucija u djelokrugu obitelji koje prate i nadziru rad obiteljskih centara te drugih pravnih osoba koje pružaju usluge savjetovanja obitelji. Odgovor na ova i brojna pitanja očekuje se od radne skupine Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske povezanosti koja ima zadatak izraditi Nacrt prijedloga zakona o obiteljskom savjetovanju/obiteljskim centrima. Donošenje tog Zakona pridonijelo bi daljnjoj konsolidaciji pravnog i institucionalnog sustava iz djelokruga obitelji te njegova prepoznatljivog odvajanja od sustava socijalne skrbi.

8.4 ODGOJNO OBRAZOVNE USTANOVE

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici su tijekom 2008. godine obišli ukupno 21 odgojno obrazovnu ustanovu, od toga dva dječja vrtića, dvije privatne osnovne škole i jednu privatnu gimnaziju, šest otočnih škola, osam osnovnih škola i dvije srednje škole.

Obilasci odgojnoobrazovnih ustanova realiziraju se kroz razgovor s djecom i djelatnicima ustanova te uvid u organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete ostvarivanja prava djece. Neka zapažanja grupirana po vrstama škola i opisujemo. Posjetili smo DV "Radost" Crikvenica, DV „Grigor Vitez“ Split, Privatnu Osnovnu škola „Nova“ u Zadru, Privatnu osnovnu školu i gimnaziju „Grivica“ u Rijeci te otočne škole OŠ „Grohote“ na otoku Šolti, OŠ „Zadarski otoci“ na otocima Velom Ižu, Premudi, Molatu, Olibu i Silbi. Zatim, OŠ „Ivan Leko“ u Prološcu, OŠ „Sućidar“ u Splitu, OŠ „Jelenje-Dražice“, OŠ „Vežica“ u Rijeci, OŠ Ante Starčevića u Lepoglavi, OŠ Sesevski Kraljevac u Sesevskom Kraljevcu, OŠ Ljudevita Gaja u Osijeku, OŠ Antuna Kanižlića u Požegi, Gimnaziju u Požegi i Tehničku školu Ruđera Boškovića u Zagrebu .

Dječji vrtić „Radost“ Crikvenica

Prostor dječjeg vrtića djeluje „*child-friendly*“, potiče se inkluzija i integracija djece s teškoćama u razvoju. U vrtiću se provodi niz programa, primjerice: „Kad djeca istražuju grad“, „Siguran vrtić-najbolji vrtić“, CAP program-Program prevencije zlostavljanja djeteta/napada na dijete, „Terapija igrom“, „T.A. i djeca“, „Terapija plesom“. Zajednički se obilježavaju blagdani, akcije, razna događanja te ekološke aktivnosti. Vrtić je uključen u život društvene sredine. Imaju organiziranu i izdavačku djelatnost kroz izdavanje vrtićkog lista „Lučica“ i izradu web stranica. Suradnja s roditeljima i s vanjskim ustanovama odvija se i kroz projekt UNICEF-a „Prve 3. su najvažnije“. Osim uobičajenih roditeljskih sastanaka postoje i

grupe potpore za roditelje djece s posebnim potrebama, savjetovalište za roditelje, roditeljsko vijeće, radionice druženja s roditeljima.

Otočne škole

Sukladno predviđenom planu o intenziviranom praćenju i promociji prava djece na otocima, djelatnici Ureda obišli su šest otočnih škola. OŠ Grohote, OŠ Zadarski otoci koja broji pet škola na otocima Olibu, Silbi, Velom Iži, Molatu i Premudi. Škole na navedenim otocima jedine su odgojnoobrazovne ustanove na otoku zbog čega je njihova važnost velika za djecu kao i za stanovništvo cijelog otoka.

Već dugi niz godina djeca na zadarskim otocima ne ostvaruju nijedan oblik organiziranog predškolskog odgoja ili pripreme za školu. Kadar je uglavnom mlađi i često se mijenja. Učitelji predaju po više nastavnih predmeta. Učitelji razredne nastave predaju gotovo sve predmete učenicima u višim razredima. U osnovnoj školi na otoku Premudi učiteljica razredne nastave jedinom učeniku petog razreda predaje sve predmete osim vjeronauka. Učitelji Osnovne škole „Zadarski otoci“ uglavnom ne odlaze na edukacije i stručna usavršavanja, kako iz svog predmeta, tako ni iz drugih predmeta koje predaju, zato što djeca nemaju nastavu ukoliko oni odu. Funkcioniranje škola uvelike otežava prometna izoliranost. Nastava je organizirana samo u jutarnjoj smjeni, a često ovisi i o prometnoj vezi. Za lošeg vremena učitelji ne mogu brodom doći na otok pa djeca nemaju nastavu.

Škole na otocima Silbi, Olibu i Velom Ižu imaju opremu za nastavu na daljinu, no ne koriste ju, jer učitelji nisu osposobljeni za to. U školi na otocima Silbi i Molatu po dvije su učenice, na Premudi i Olibu po jedan učenik, a na Velom Ižu 25 učenika. Učenici s teškoćama nemaju adekvatnu pomoć jer nema stručnog suradnika. Škole nemaju knjižnicu. Djeca navedenih škola međusobno ne komuniciraju. Rijetko odlaze na izlete. Vrlo im je ograničen izbor slobodnih aktivnosti, a manje škole ih uopće nemaju. Ne provode se preventivni programi. Djeca nisu informirana o pravima djece kao ni o načinima njihove zaštite. Ravnatelj i tajnica Osnovne škole Zadarski otoci smješteni su u Zadru. Prema navodima djelatnika i učenika, ravnatelj, savjetnici Agencije za odgoj i obrazovanje i prosvjetna inspekcija vrlo rijetko dolaze u te škole pa su učitelji prepušteni sami sebi. S obzirom na specifičnosti male sredine, djelatnici škole se u slučaju ugroženosti djeteta, teže odlučuju prijaviti slučaj centru za socijalnu skrb i policiji.

OŠ Grohote bitno se razlikuje od OŠ Zadarski otoci. Kako se radi o školi koja je bliže Splitu stručni kadar je zastupljen. Škola ima stručnog suradnika pedagoga i knjižničara, uključena je u niz programa i provodi puno izvannastavnih aktivnosti. Njeguje humanizirani odnos prema djeci te nastoji unaprijediti postojeće stanje.

Zbog raspršenosti naselja po otoku, organiziran je prijevoz autobusom do škole za učenike čije je mjesto stanovanja udaljeno više od tri kilometra. Škola nudi tri programa izborne nastave: vjeronauk, talijanski jezik i informatiku. Tri učenika imaju rješenje za rad po prilagođenom programu i s njima posebno radi pedagog, a potrebe za psihologom i defektologom ostvaruju se u Splitu. S nadarenim učenicima ostvaruje se dodatni rad. Od programa izvannastavnih aktivnosti u ovoj školskoj godini ponudili su učenicima razredne

nastave dvije ekološke, likovnu i literarno-recitatorsku skupinu. U višim razredima postoji dramska i likovna grupa, eko-sekcija, povijesna grupa, plesna i instrumentalna grupa, dječja klapa, stolni tenis, nogomet i tenis. Djeluje učenička zadruga Buharica s grupom Šoltanska kužina i Likovnom radionicom. Plesna skupina, školski zbor i instrumentalna grupa okupljaju učenike nižih i viših razreda. Učenici su uključeni u sva zbivanja lokalne zajednice, što škola potiče i podržava. Kako je OŠ „Grohote“ jedina škola na otoku, ona ima svoje kulturne i javne manifestacije za učenike, njihove roditelje i stanovnike otoka Šolte. Škola je uspješno ispunila zadaće UNICEF projekta Škola bez nasilja, te je među prvima u Hrvatskoj dobila priznanje Škola bez nasilja. Osnovna škola „Grohote“ izuzetan je primjer otočne škole koja usprkos specifičnim uvjetima rada promiče sva prava djece i pruža djeci potporu u njihovom potpunom ostvarivanju.

Privatne škole

Privatne škole u Rijeci i Zadru imaju ustrojenu cjelodnevnu nastavu, tako da učenici većinu svojih obveza ostvaruju u školi. S obzirom na mali broj razrednih odjela i učenika (oko 14 učenika u razredu), nastavni proces se u pravilu individualizira. Ispiti se najavljuju i dogovaraju s učenicima. Uz redovnu nastavu, učenicima se nudi niz raznolikih sadržaja, od sportskih, preko znanstvenih do umjetničkih. Prema riječima djece i djelatnika, među učenicima nema nasilja, a kao doprinos građenju pozitivnih odnosa djeluju zajednički odlasci na mnogobrojne i različite aktivnosti. Izostanaka ima malo. Škole su u intenzivnom kontaktu s roditeljima te im dostavljaju brojčana i opisna izvješća o učeniku. Učitelji i predmetni profesori su gotovo svakodnevno na raspolaganju za razgovor s roditeljima i učenicima. Organiziraju se zajednička druženja učenika, roditelja i profesora. Predstavnici škola su nas obavijestili o nejednakom tretmanu privatnih škola u odnosu na javne škole u Hrvatskoj, što prema njihovim navodima nije slučaj u drugim državama. Izvijestili su i o inicijativama Zajednice privatnih škola za poboljšanje njihova statusa, od sufinanciranja programa, izjednačavanja prava svih škola kojima su osnivači privatne osobe i vjerske zajednice do uključivanja troškova školarine u porezne olakšice roditelja. Navodi se da su i odluke Ministarstva u posljednjih godinu dana išle u smjeru pomaka privatnih škola s margine sustava u poziciju ravnopravnog partnera (učenici privatnih škola dobili su besplatne udžbenike, pravo na smještaj u učeničke domove i pravo na naknadu prijevoza). Za razliku od Privatne škole „Grivica“ u Rijeci, koja ima jednog stručnog suradnika (psihologa), Privatna osnovna škola „Nova“ u Zadru ima četiri stručna suradnika: dva psihologa, jednog defektologa i jednog socijalnog pedagoga te zato ima i četiri učenika koji rade prema prilagođenom programu i individualiziranom pristupu. U obje škole uočen je poseban senzibilitet, humanizirani odnos i usmjerenost dječjim potrebama i pravima te nastojanjima da se unaprijedi rad.

8.5 ZDRAVSTVENE USTANOVE

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici su tijekom 2008. godine obišli devet zdravstvenih ustanova: Klinički bolnički centar Rijeka, Opću bolnicu u Puli, Opću bolnicu u Ogulinu, Opću bolnicu u Gospiću, Kliničku bolnicu u Osijeku, Županijsku bolnicu Čakovec, Opću bolnicu Zadar, Klinički bolnički centar Split i Psihijatrijsku bolnicu „Lopača“ u Rijeci. Obilasci zdravstvenih institucija koje obavlja Ured obuhvaćaju nadgledanje organizacijskih,

prostornih i kadrovskih uvjeta vezanih za ostvarivanje prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i primjenu najviših standarda u njihovom liječenju. Nakon obilazaka, temeljem odredbe članka 10. Zakona o pravobranitelju za djecu, zdravstvenim ustanovama i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi upućena su naša opažanja i preporuke.

Klinički bolnički centar Rijeka nalazi se na tri lokaliteta u Rijeci: Sušak, Rijeka i Kantrida. Na lokalitetu Sušak nema dječjih odjela, tu djeca borave tek sporadično. Na lokalitetu Rijeka obavljen je obilazak Klinike za psihijatriju i Klinike za ginekologiju i porodništvo koja od 2005. godine jedina u Hrvatskoj ima Banku mlijeka. Ovaj lokalitet ima Odsjek za adolescentnu psihijatriju i obitelj, na kojem se primaju djeca od 13 godina starosti, a uočava se nedostatak odjela dječje psihijatrije na kojem bi se omogućila skrb o djeci mlađoj od 13 godina. Dječja bolnica Kantrida ima odobrenje Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za pokretanje regionalnog centra za dječju psihijatriju.

Dječja bolnica Kantrida za sada ima samo jednog neuropedijatra, što predstavlja gorući problem. U pogledu smještaja roditelja uz djecu stariju od šest mjeseci, potiče se dnevni smještaj uz dijete. Boravak preko noći se omogućava u skladu s bolničkim kapacitetima majkama za dijete koje nije starije od šest mjeseci ako majka doji dijete. Obilaskom Zavoda za kliničku, zdravstvenu i organizacijsku psihologiju potvrđeno je da je populaciji djece s malignim bolestima i njihovim roditeljima potrebna značajno opsežnija pomoć, kao i redovito, kontinuirano, gotovo svakodnevno psihološko podupiranje i vođenje. Ukazano je da segment zdravstva nema uključenu psihološku djelatnost, a da je psiholog nezdravstveni radnik. Međutim, ministar nadležan za zdravstvo po prethodno pribavljenom mišljenju Hrvatske liječničke komore nije do danas pravilnikom propisao uvjete i način po kojima zdravstvenu djelatnost na području zaštite mentalnog zdravlja mogu obavljati i nezdravstveni radnici, kako to propisuje članak 23. st. 2. Zakona o zdravstvenoj zaštiti. Naime, u našem sustavu zdravstva nisu prepoznati ni zakonom regulirani holistički pristup liječenju i suradničko mjesto psihološke djelatnosti u liječenju malignih i kroničnih bolesti niti dječje niti odrasle dobi. Uočena je potreba za zapošljavanjem psihologa sa specijalizacijom iz kliničke psihologije te da se predvidi u suradnji s pedijatrijama onkolozima način trajne edukacije iz tog specifičnog područja. Ukazano je i na problem prostornih kapaciteta. Naime, rad s oboljelim djetetom najčešće se odvija „na krevetu“, kao i grupni rad s djecom na odjelu. Međutim, rad s adolescentima i rad s roditeljima često je neophodno provoditi u zasebnoj prostoriji. Pozitivno je da se u bolnici odvija nastavni program individualno prilagođen bolesnom djetetu svaki radni dan putem „Škole u bolnici“ koja djeluje već 63. godinu, a nastava je organizirana preko Osnovne škole „Kantrida“. Također, djeluje i dječji vrtić od 1950. godine, koji obuhvaća djecu predškolske i rane školske dobi u aktivnostima igre, zabave i opuštanja.

U **Psihijatrijskoj bolnici Lopača** u vrijeme obilaska zatečeno je desetero djece, od čega šest djevojčica i četiri dječaka. Nakon zdravstveno-inspekcijskog nadzora nad zakonitošću rada bolnice, djeca su u lipnju 2008. godine premještena s moderno uređenog Odjela za adolescente i ovisnike u druge prostore koje smatramo daleko neprimjerenijim od odjela na kojem su ranije boravili, ali su sada odvojeni od punoljetnih pacijenata. I nadalje je smještaj pojedine djece u toj ustanovi dugotrajan. Bolnica za cjelokupni rad s tom populacijom,

uključujući i djecu, ima tri psihijatra, ali nema dječjeg psihijatra, što smatramo velikim nedostatkom. Djeca izražavaju nezadovoljstvo tvrdeći da nisu dovoljno informirana o tome koji liječnik skrbi o pojedinom pacijentu pa se nemaju kome obratiti, odnosno liječnici ih upućuju jedni na druge. Djeca navode da ih više ne izdvajaju u paviljon „B“ zajedno sa starijim psihijatrijskim bolesnicima u svrhu izolacije, te da im omogućuju komunikaciju s obitelji. Međutim, u odnosu na organizaciju obrazovanja ili radnog osposobljavanja, iz razgovora s ravnateljem bolnice proizlazi da je djeci omogućeno obrazovanje i organizirana nastava, dok iz razgovora s djecom proizlazi da nemaju organiziranu nastavu, povodom čega je zatraženo očitovanje od nadležnih institucija radi provjere ostvarenja prava na obrazovanje djece. Djeca spominju i neprimjerene postupke fizičkog nasilja, vrijeđanja i psovki od strane medicinskog osoblja. O svemu uočenom obaviješteno je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi te je preporučeno da, uvažavajući i osiguravajući najviše sigurnosne i zdravstvene standarde, poduzmu sve mjere kako bi se osigurao adekvatan smještaj i liječenje djece u bolnici. S obzirom na uočeno stanje, ponovno smo predložili poduzimanje mjera kako bi se aktivirao rad odgojno-obrazovnih i socijalnih ustanova u slučajevima nefunkcioniranja obitelji i specifičnih potreba djece s poremećajima u ponašanju i teškoćama u učenju, u smislu rane prevencije, a kako bi se spriječilo da se djeca tretiraju kao osobe s duševnim smetnjama. Također, predložili smo okupljanje svih stručnjaka i ravnatelja psihijatrijskih bolnica za djecu i mladež, odjela bolnica za adolescentnu i dječju psihijatriju, te domova za djecu s poremećajima u ponašanju, kako bi se pokušalo iznaći odgovarajuće rješenje u vidu osnivanja ili prestrukturiranja postojećih institucija s uvođenjem jače strukture i kontrole medikamenata, radi zadovoljenja potreba djece s ovakvim specifičnim poteškoćama i sprječavanja daljnje regresije djece s poremećajima u ponašanju.

S obzirom na povrede prava djece, utvrđene od strane nadležnih tijela nadzora bolnice tijekom 2007. godine, Ured prati postupanje Općinskog državnog odvjetništva u Rijeci. Od Hrvatske liječničke komore u Zagrebu zatraženo je izvješće o tome jesu li u povodu utvrđenih nepravilnosti u zaštiti i liječenju osoba mlađih od 18 godina, smještenih u toj bolnici, poduzimane radnje radi utvrđivanja disciplinske odgovornosti liječnika. Hrvatska liječnička komora je odgovorila da, s obzirom na ustanovljene pomake i poboljšanja u organizacijskom i stručnom dijelu, Komisija nije našla elemente za pokretanje disciplinskog postupka pred Časnim sudom Komore. Budući da utvrđene nepravilnosti predstavljaju eklatantna kršenja prava djece i pacijenata, zatražili smo od ministra zdravstva i socijalne skrbi da nas izvjesti je li u skladu s odredbom čl. 11. Pravilnika o disciplinskom postupku Hrvatske liječničke komore zahtijevano pokretanje tog postupka radi odlučivanja o disciplinskoj odgovornosti liječnika te bolnice, a ukoliko nije, o razlozima takvog postupanja. Očekuje se reakcija Ministarstva na upućene preporuke i opažanja.

Opća bolnica u Puli nalazi se na dvije lokacije. U bolnici se provode programi zubozdravstvene zaštite djece sa Downovim sindromom, pri čemu je to prva bolnica u Hrvatskoj koja ima takav program koji se provodi već tri godine, a sastoji se u smještaju djece i roditelja na odjel, pripremu i stomatološku obradu pod anestezijom. U laboratoriju postoje posebni punktovi na kojima s obavljaju pretrage vađenja krvi djece, što financira Istarska županija. Nema lista čekanja za djecu. Smještaj roditelja uz dijete u bolnici se preporučuje i

potiče te omogućava, u skladu s kapacitetima. Uz psihijatrijsku ambulantu nema odjela, a kao mogućnost prevladavanja takvog problema predlaže se uređenje sobe za privremeni smještaj, što zahtijeva i odgovarajući broj osoblja. Postoji potreba za dnevnom bolnicom za djecu i adolescente s nekoliko kreveta, s prostorijom za opservaciju i potrebnim kadrom. Djelatnost za pedijatriju i rodilište bolnice imaju prestižni naziv prijatelja djece već desetak godina. Primjećuje se iskazana potreba za kliničkim psihologom koji bi stalno boravio na odjelu i radio s djecom. Bolnica nema jedinicu za intenzivno liječenje dojenčadi i nedonoščadi, pa se djeca prebacuju na Kantridu ili u Zagreb na odjel za metaboličke bolesti. Na inicijativu jedne majke, u tijeku je priprema za uvođenje „*child friendly*“ uniformi medicinskih sestara.

U **Općoj bolnici Ogulin**, kapacitet dječjeg odjela je 30 djece, a u tijeku je postupak njegovog imenovanja Dječjim odjelom – prijateljem djece. Postoje tri sobe za dijete i majku odnosno majku dojilju. Prostor, na žalost, nije „*child friendly*“, na što su upozoreni i pedijatri i pomoćnik ravnateljice.

U razgovoru s pedijatrima nametnuli su se problemi vezani uz nedostatna znanja iz adolescentske psihijatrije, posebno u situacijama pokušaja suicida i konzumacije alkohola kod djece. Posebno važan je problem formalne ingerencije i ograničenja te preklapanja u radu specijalista u odnosu na dob, što nam se čini bitnim zbog nužnosti holističkog pristupa te razvojnog i zdravstvenog kontinuiteta.

Rodilište je također u postupku dobivanja statusa prijatelja djece.

U **Općoj bolnici u Gospiću** pored dječjeg odjela, organizirana je i dnevna bolnica s dva kreveta za djecu. Stav je uprave da djeca borave što kraće u bolnici. Prostor dječjeg odjela je svojim izgledom izrazito prijateljski prema djeci, a odjel je proglašen Dječjim odjelom – prijateljem djece. Sestre nose „*child friendly*“ šarene kute.

U ovoj bolnici uočava se raznovrsna komunikacija s djecom i roditeljima. Roditelji dobivaju pismo s uputama o posjetima i letak „Vaše dijete mora u bolnicu! Što sad?“ s vrlo detaljnim uputama usmjerenima umanjeњу tjeskobe, straha, nepovjerenja i reagiranja u različitim situacijama. Roditelji također mogu ispuniti anonimni „Upitnik za roditelje“ kojim procjenjuju svoje zadovoljstvo i doživljaj u vezi sa smještajem djeteta, mogućnosti kontakta s njim, radom liječnika i sestara, liječenjem, informiranošću i djetetovim reakcijama.

Djeca dobivaju Diplomu za hrabrost te se imaju mogućnost upisati u knjigu dojmova u njima nalazimo izjave: „Bolnica je zakon“ i „Meni se ovdje sve sviđa, osim infuzije“. Postoji Astma škola za djecu, koju u Gospiću, Otočcu i Senju vode dvije pedijatrice gospićke bolnice. Na odjelu je i prostorija za majku i dijete koje je još dojeno. U tijeku je dobivanje potvrde statusa Rodilišta – prijatelja djece. U bolnici se vodi evidencija javljanja pacijentata u kojoj se bilježi vrijeme javljanja pacijenta, poziva i odaziva liječnika specijaliste. Procjenjuje se da ovaj postupak i početak intervencije pedijatra ne traje dulje od 20 minuta.

U **Kliničkoj bolnici Osijek**, na odjelima pedijatrije, dječje kirurgije i rodilišta izražena je potreba za dodatnim zapošljavanjem stručnog osoblja, najvećim dijelom medicinskih sestara,

a u manjoj mjeri liječnika. Zamjetan je nedostatak pedijataru. Uz svu učinjenu prilagodbu, izražen je nedostatak prostora na svim odjelima, kako za veći broj pacijenata tako i za potrebe stručnog medicinskog osoblja. Rodilište nosi naziv - Prijatelj djece. Posebno je vrijedna organizacija internata za majke na odjelu pedijatrije, kao važna pogodnost za majke i novorođenu djecu kojom je majkama omogućeno biti uz djecu i dojiti ih svih 24 sata do 6 mjeseci starosti. U bolnici postoji igraonica koju posjećuje do 100 djece mjesečno, međutim nema dovoljno didaktičke opreme i ne obnavlja se redovito.

Najveći problem odjela dječje psihijatrije je prostor, osobito u svrhu provođenja radne terapije, kao i organiziranog rada s djecom na svladavanju školskog gradiva te nabava opreme i materijala (boje, papir, ljepilo, gips, glina). Za ovaj odjel postoji mogućnost premještanja u susjednu zgradu i veći prostor. S obzirom na opskrbu odjela hranom iz centralne kuhinje, ističe se problem neodgovarajuće vrste prehrane za djecu i vremena obroka te nedostatak međuobroka. Na prostranom dvorištu nije moguće provoditi tjelesne i sportske aktivnosti zbog neriješenih vlasničkih odnosa.

I u **Županijskoj bolnici Čakovec** dječji odjel ima status prijatelja djece. Svi prostori Odjela su svijetli, prostrani, uređeni i u potpunosti prilagođeni djeci. Tijekom obilaska uočljiv je velik broj roditelja uz djecu bilo da majke doje, ili su u fizičkom kontaktu i igri s djecom, ili je prisutno oboje roditelja. Evidentna je suradnja s institucijama iz lokalne zajednice (vrtićem i školom) čime se doprinijelo humaniziranosti prostora, kontaktu sa zdravom djecom, djeci su se dostupnim učinila blagdanska ili sezonska događanja te se prostor sadržajno osmislio. Dječji radovi, oslikana stakla, „dječji“ namještaj, zidovi u različitim bojama čine prostor djeci ugodnim i zasigurno im olakšava boravak u bolnici i čini ga manje stresnim.

Iako nije posebno naglašen, stajališta smo da i u ovoj bolnici postoji problem psihijatrijskog zbrinjavanja djece, posebice starijih maloljetnika što se, prema navodima ostvaruje suradnjom s Kukuljevićevom bolnicom koja ne može psihijatrijski zbrinjavati svu djecu u Hrvatskoj. Uočen je problem dostizanja višeg standarda liječenja djece zbog nedostatka psihologa, logopeda i radnog terapeuta. Potpora psihologa u timskom pristupu djetetu postaje zahtjev u skrbi za djecu, posebice vezano uz zbrinjavanje djece s kroničnim bolestima (astma, dijabetes, kronične upalne bolesti crijeva, recidivirajuća abdominalna bol, enureza, epilepsija, emocionalni poremećaji djece, glavobolje, anoreksija i drugi psihosomatski poremećaji). Savjetovalište za trudnice postoji samo u Čakovcu, što nije dostatno za potrebe cijele županije.

Dječji odjel **Opće bolnice Zadar** dijeli zgradu s citologijom, očnim odjelom i plućnim odjelom, a ističe se potreba za zaposlenjem više medicinskih sestara te pedagoga kojeg su imali prije Domovinskog rata. Prostor, iako popunjen slikama i materijalima za djecu, djeluje prilično hladno, budući je obložen tamnim pločicama. Raspoložu apartmanima za roditelje, održavaju nastavu za djecu i savjetovalište za roditelje djece dijabetičara. Udruga pedagoga „Maraška“ svako popodne dolazi i radi s djecom različite radionice. Boravak roditelja je omogućen neprekidno. Neonatologija i rodilište potpuno su obnovljeni prije četiri godine, imaju potrebu za psihologom i ukazuju na nedostatak edukacije za priopćavanje teške dijagnoze. U rodilištu nedostaje oprema, postojeći krevetići nisu adekvatni te je potrebno renovirati

rađaonu jer uvjeti za boravak oca pri porodu nisu primjereni budući da su boksovi uski i odijeljeni samo zavjesom.

U trenutku posjeta pravobraniteljice za djecu **rodilištu Kliničkog bolničkog centra Split** novo rodilište još nije bilo otvoreno. Uvjeti u postojećem rodilištu nisu primjereni i ne zadovoljavaju potrebe. Odjel neonatologije također koristi dio prostora Dječjeg odjela. Stoga će se premještanjem rodilišta i neonatologije adaptirati i prenamijeniti dio prostora i Dječjeg odjela. U obje bolnice ukazano je na problem nedostatka kadra. I splitsko i zadarsko rodilište ističu da imaju škole za trudnice koje su se pokazale vrlo korisnima, ali samo 30% trudnica ih prolazi. Razlog tome može biti financijske prirode, nedovoljna senzibiliziranost, neinformiranost i sl. Kako su škole neujednačene i po subjektima koji ih provode, novčanoj participaciji polaznika i načinima provođenja, pravobraniteljica za djecu je uputila preporuku Ministarstvu obitelji, kao koordinatoru provedbe Nacionalnog plana da potakne nositelje na provedbu mjera zacrtanih u Nacionalnom planu. Držimo da bi programi priprema za porod svakoj budućoj majci trebali biti besplatni i jednako dostupni, što bi svakako doprinijelo većem uključivanju budućih majki i očeva. U obje bolnice istaknut je problem neadekvatne skrbi i kršenja osnovnih prava djece koja trebaju psihijatrijsku pomoć. O tom problemu pisali smo u prošlogodišnjem izvješću, a ove godine uputili smo preporuku i zatražili izvješća od svih bolnica u Hrvatskoj o načinima zbrinjavanja ove djece i mjerama koje se poduzimaju. Pravobraniteljica je posredovala između Kliničke bolnice Split, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstva obrane, kako bi se što prije riješio problem prostora splitske bolnice u kojem se planira otvoriti dječja psihijatrija. Prema podacima kojima raspolažemo, kompletan projekt za odjel dječje psihijatrije u Splitu postoji i očekujemo da će primopredaja predviđenog prostora biti u skoro vrijeme okončana te da će Split kao regionalno središte, imati odjel dječje psihijatrije.

Uočili smo da se paketi „Sretna beba“ ne dijele (osim u Općoj bolnici u Ogulinu „jer ih još ima u zalihi“) u skladu s uputom Ministarstva rodilištima o prestanku obveze distribucije paketa zbog kršenja Međunarodnog pravilnika o oglašavanju nadomjestaka za majčino mlijeko i zbog nužnosti unapređenja prava djece na pravilnu prehranu. U rodilištima se omogućuje „rooming in“ (smještaj bebe uz majku odmah nakon poroda), potencira se dojenje, omogućuju tečajevi za trudnice, izbor više vrsta poroda, uz sudjelovanje očeva na porodima.

Kao najveći problem u navedenim zdravstvenim ustanovama uočili smo nemogućnost ostvarenja prava na smještaj roditelja uz dijete za vrijeme hospitalizacije djeteta, manjak kadra, a naročito specijalizacija iz područja pedijatrije. Također zabrinjava problem nedovoljne evaluacije zdravstvene skrbi, a naročito nedostupnost usluga dječje psihijatrije i psihologije.

Problem je i opća pedijatrijska skrb u danima vikenda i praznika ili dnevno tijekom popodneva i izvan radnog vremena te u tom vremenu skrb o djeci na razini primarne zaštite preuzimaju bolnički pedijatri.

Zaključno možemo reći da se, nakon izvršenih obilazaka preporuke pravobraniteljice za djecu odnose uglavnom na potrebu osnivanja regionalnih centara za dječju psihijatriju, radi psihijatrijskog zbrinjavanja djece. Preporučili smo prostorne intervencije u cilju ostvarenja

djeci primjerenog i prijateljskog okruženja te povezivanje s drugim institucijama čiji je rad usmjeren djeci (škole, vrtići, civilne udruge), ostvarenja prava roditelja na smještaj uz dijete za vrijeme hospitalizacije djeteta te zapošljavanje potrebnih kadrova stručnjaka i nabavke opreme.

S obzirom na to da je uočeno da većina bolnica roditeljima ne daje pisma ili letke s uputama o boravku djece u bolnici i posjetama, o smanjenju tjeskobe, straha, nepovjerenja, niti im daju upitnike za procjenu svojeg zadovoljstva i doživljaja vezanog uz smještaj djeteta, mogućnost kontakta s njim, rad liječnika i sestara, liječenje, infomiranost i djetetove reakcije, preporučili smo uspostavljanje bolje komunikacije s roditeljima i djecom radi evaluacije liječničke skrbi, poticanja dojenja i kvalitetnije informiranosti roditelja o aspektima prava djece na korištenje zdravstvenih usluga.

Nadamo se da će se daljnjim ulaganjima u zdravstvene ustanove unapređivati ostvarivanje prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i primjenu najviših standarda u njihovom liječenju, a ured pravobraniteljice za djecu će i nadalje pratiti rad i postupanja po iznesenim opažanjima i preporukama, nadajući se i da će se stanje uvelike poboljšati planiranom izgradnjom novih bolnica.

8.6 KAZNE USTANOVE

U 2008. godini nastavljeni su obilasci kaznenih ustanova s ciljem opažanja stvarnih organizacijskih, prostornih i kadrovskih uvjeta vezanih uz boravak djece u zatvoru s majkama, ako su rođena za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, maloljetnika u odjelima maloljetničkog zatvora ili odjelima za zatvorenike, odnosno odjelima za pritvorenike. Pažnja je bila usmjerena na maloljetnike smještene u kaznenim ustanovama i uređenost prostora u kojem djeca kontaktiraju s roditeljima koji izdržavaju kaznu zatvora te pomoć stručne osobe u pripremi zatvorenika na susret s djecom, a posebno unapređenju prostornih uvjeta za susrete s djecom, temeljem do sada upućenih preporuka pojedinim kaznenim ustanovama i Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa.

Smatrajući omogućavanje i održavanje kontakata s roditeljima koji izdržavaju kaznu zatvora iznimno važnim za dobrobit djece, Ured je organizirao stručnu raspravu o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru u veljači 2008. godine. Stručnoj raspravi su se odazvali predstavnici Ministarstva pravosuđa, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te uprava kaznionica i zatvora, centara za socijalnu skrb, policije, sudova, državnog odvjetništva, znanstvenih i visokoškolskih institucija, nevladinih i strukovnih udruga, ureda pučkog pravobranitelja i pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Agencije za odgoj i obrazovanje, i drugi. Kroz izlaganja se ukazalo na probleme s kojima se suočavaju djeca prilikom posjeta roditeljima, ali i u svakodnevnom životu u okruženju u kojem žive. Istaknuta je važnost zaštite djece čiji su roditelji u zatvoru te su svi koji sudjeluju u skrbi o njima ili donose odluke koje ih se tiču, potaknuti na odgovarajući pristup i posebnu osjetljivost i zaštitu djece od dodatnog traumatiziranja i stigmatizacije. Osobito je naglašena potreba psihološke pripreme djeteta i roditelja na susrete u opisanim okolnostima.

U 2008. godini izvršen je obilazak pet kaznenih ustanova: Zatvora u Varaždinu, Zatvora u Sisku, Kaznionice u Lepoglavi, Kaznionice u Valturi i Zatvora u Osijeku. Zaprimljena su i izvješća Zatvora u Rijeci i Zatvora u Puli. Maloljetnicima je pri obilasku zatvora podijeljen letak „Sva djeca imaju jednaka prava“, sačinjen za djecu koja su u sukobu sa zakonom, s jednostavno izraženom poukom o pravima koja imaju u statusu okrivljenika ili osuđenika za vrijeme boravka u zatvoru.

U svim nabrojanim ustanovama uočeni su, kao temeljni nedostaci, neodgovarajući prostorni uvjeti i nedovoljan broj stručnih djelatnika, posebice u odjelima tretmana. Prostorni uvjeti su razlog trajne prekapacitiranosti gotovo svih ustanova, što stručnjacima otežava provedbu programa individualne i grupne psihosocijalne pomoći i praćenja, odnosno tretmana korisnika, usmjerenog ka postizanju psihosocijalne promjene, njihovoj pripremi za susrete s djecom, kao i izlasku iz zatvora i ponovnom uključenju u život u zajednici.

Programi koji se u zatvorima i kaznionicama provode u suradnji s nevladinim udrugama uključuju rad s ovisnicima o opojnim sredstvima, alkoholu, kao i rad s oboljelima od PTSP-a.

Što se kadrova tiče, Hrvatska psihološka komora uputila je ministru pravosuđa prijedlog, koji je pravobraniteljica za djecu podržala, da se kod izrade novog Pravilnika o unutarnjem redu ustrojbenih jedinica zatvorskog sustava posebno izdvoji psihologija kao struka, a pri određivanju naziva radnog mjesta stručni suradnik, savjetnik i viši savjetnik izričito navede psiholog. Smatramo da postoji opravdana potreba za prepoznavanjem stručnog znanja psihologa u zatvorskom sustavu. Također je nedostatna educiranost osoblja u zatvoru za postupanje i komunikaciju s djecom koja dolaze u zatvor u posjet roditelju, kao i s maloljetnicima, koji u načelu ističu korektan odnos osoblja zatvora prema njima za vrijeme njihovog, u pravilu kraćeg boravka u zatvoru, ali imaju potrebu za individualnim radom i dodatnim sadržajima slobodnih i radnih aktivnosti.

Sve ustanove imaju knjižnicu, a korisnici mogu zatražiti i knjige iz gradskih knjižnica. Dodatnih programa i aktivnosti te radionica uglavnom nema, osim mogućnosti tjelesne aktivnosti u unutarnjem ili vanjskom prostoru. Zdravstvena usluga se pruža samo ambulantno, a uglavnom se koriste usluge bolnica i liječnika specijalista po potrebi.

Uvažavajući problem uočenih prostornih i organizacijskih nedostataka u većini kaznenih ustanova, temeljem saznanja da je u izradi „Akcijski plan za unapređenje uvjeta u zatvorima“, pravobraniteljica za djecu uputila je ministru pravosuđa preporuku za ugradnju prijedloga i mjera u Akcijski plan koje su usmjerene na dobrobit djece, unapređenjem uređenja prostora u kojima djeca borave za vrijeme susreta s roditeljem i komunikacijskih uvjeta, prilagođavanjem prostora za čekanje i pregled djece posjetitelja, educiranjem osoblja zatvora o dječjem razvoju i potrebama djeteta radi pravilnog kontakta s djetetom te vođenjem evidencije o djeci i posjetima. Posebno je naglašena potreba intenzivnije provedbe psihosocijalnih programa i tretmana maloljetnika, kao i odraslih počinitelja kaznenih djela, osobito počinjenih u području obiteljskog prava i na štetu djece. Takvi programi, kroz svoje kratkoročne i dugoročne ciljeve, pripremaju zatvorenike na izlazak i život poslije zatvora, te

bi ih trebali osposobljavati za nastavak obiteljskog života i komunikaciju s djecom, a svakako umanjuju rizik od ponavljanja kaznenog djela.

Obilazak **Zatvora u Varaždinu** je obavljen u lipnju 2008. godine, kad je u ustanovi bilo smješteno pet malodobnih štićenika Odgojnog doma Ivanec. Oni su u razgovoru istakli da im socijalni radnik ne dolazi u posjet, kao ni odvjetnik, nisu zadovoljni sudskom odlukom, a strahuju od daljnjeg upućivanja u Odgojni zavod Turopolje. Nisu imali primjedbi na uvjete boravka u zatvoru, iako su smješteni s odraslim osobama u sobama.

Uočeni su napori uprave zatvora za humanizacijom i unapređenjem cjelokupnog prostora zatvora, uključujući dio prostora za posjete djece roditeljima, u kojem su zbog skučenosti prostora samo dijelovi zidova oslikani dječjim motivima. Pohvalna je suradnja s vanjskim institucijama kao što je Centar za prevenciju ovisnosti, a preporučena je daljnja suradnja sa školom, centrom za socijalnu skrb i obiteljskim centrom u cilju povećavanja tolerancije lokalne zajednice prema djeci čiji su roditelji u zatvoru, kao i podizanja svijesti sredine o nediskriminaciji i potrebama te djece.

Upravi je preporučeno da pokuša uz suradnju nevladinih udruga osigurati provođenje različitih psihosocijalnih programa za počinitelje kaznenih djela, posebice onih s elementima obiteljskog nasilja i učinjenih na štetu djece te provođenje programa odgovornog roditeljstva.

U **Zatvoru u Sisku** su u trenutku obilaska (svibanj 2008.) uočeni slični problemi glede stručnog osoblja kao i u Varaždinu te nešto manja smještajna prekapacitiranost. U zatvoru su bila smještena tri odgajnika iz Odgojnog zavoda Turopolje zbog potrebe pojačanog nadzora, a s jednim je obavljen razgovor u kojem se on nije prituživao na postupanje i uvjete u zatvoru, nego je prigovorio zbog sudske odluke. Za maloljetnike je osigurana posebna prostorija i svakodnevno ih obilazi odgajatelj iz zavoda. Unatoč tomu smatramo da zatvor nije mjesto primjereno za realizaciju mjere pojačane skrbi i nadzora. Programi koji se provode odgovaraju profilu zatvorenika, a ograničeni su na rad s ovisnicima o opojnim sredstvima i alkoholu te rad s oboljelima od PTSP-a.

Vezano za uređenost prostora za susrete djece s roditeljima koja dolaze u posjet, uočljiva je prilagodba prostora u suradnji s dječjim vrtićem glede namještaja i opreme (igračke i slikovnice, bojice) što je pridonijelo humanizaciji prostora u kojem se djeca bolje osjećaju. Uveden je i jedan dodatni termin za posjete djece, kojima prisustvuje i suradnica za tretman kako bi bila dostupna i pomogla djeci i roditeljima, no nema posebne pripreme zatvorenika za dolazak djeteta u posjet. Konstruktivno su povezane različite institucije čiji je rad usmjeren k djeci i ostvarena je suradnja s njima (dječji vrtić, knjižnica, obiteljski centar, županijska koordinacija za ljudska prava). I u ovom slučaju je upućena preporuka za provođenjem dodatnih psihosocijalnih programa za počinitelje kaznenih djela, angažiranjem nevladinih udruga i civilnog sektora uz superviziju Uprave za zatvorski sustav. Preporučeno je unutar zatvora provoditi i program odgovornog roditeljstva, kao i daljnje unapređenje prostornih uvjeta i uvođenje sadržaja za djecu u dobi od 11 do 14 godina koja dolaze u posjet roditeljima, a prema evidencijama, djece te dobi je najviše u obiteljima zatvorenika.

Kaznionica u Lepoglavi je ustanova u kojoj su svi korisnici pravomoćno osuđeni zatvorenici, u pravilu na kaznu zatvora preko pet godina. U tu ustanovu nikada nisu upućivani maloljetnici, a nema niti žena. Ustanova je većeg smještajnog kapaciteta od 400 osoba, a u vrijeme obilaska u srpnju 2008. bila je i značajno prekapacitirana (600 osoba u zatvorenom dijelu i 160 u poluotvorenom dijelu). Razvidan je izrazit problem prostora što izravno utječe na kvalitetu i mogućnosti provedbe psihosocijalnih programa, individualnog rada i izobrazbe zatvorenika. Vodi se točna evidencija o djeci i njihovim posjetima zatvoru, a ukupno je tijekom 2008. godine bilo 424 posjeta djece. Uređena je posebna prostorija za susrete s djecom, zidovi su oslikani, a istovremeno u toj prostoriji može boraviti sedam obitelji, koliko ima postavljenih stolova i stolica odvojenih međusobno staklenom pregradom. Pregled posjetitelja i stvari je osmišljen dobro i brzo se provodi, tako da nema čekanja posjetitelja, osobito onih s djecom. Zatvorenici koriste pogodnosti odlaska na vikende u posjet obitelji, kao i održavanje susreta izvan zatvora za one koji su u poluotvorenom dijelu. Preporuka je upućena u odnosu na potrebu daljnjeg humaniziranja i proširenja prostora te provedbe psihosocijalnih programa u suradnji s civilnim sektorom i nevladinim udrugama, s ciljem postizanja psihosocijalne promjene kod zatvorenika te na potrebu pripreme za izlazak iz zatvora, i programa odgovornog roditeljstva.

Obilazak **Kaznionice Valtura** obavljen je u lipnju 2008. godine. To je kaznena ustanova otvorenog tipa, u kojoj kaznu pretežno izdržavaju osobe kažnjene u kaznenom i prekršajnom postupku zbog kaznenih djela zloporabe droga i sigurnosti prometa na cestama, odrasle osobe i mlađi punoljetnici, ali ne i maloljetnici. Ovo je jedna od rijetkih ustanova koja zadovoljava stvarne potrebe za smještajem korisnika. Uglavnom su radno angažirani, a prosječna dužina boravka u kaznionici je godinu dana.

Posjeti djece roditeljima u kaznionici rijetki su, zbog mogućnosti korištenja pogodnosti i češćih izlazaka kažnjenika izvan ustanove. Stoga nema čekanja pri posjetima, ali se preporuča najaviti posjet. Odrasle posjetitelje i djecu se na ulasku ne pregledava, a prostor predviđen za posjete nalazi se u zasebnoj zgradi koja se sastoji od dvije prostorije minimalno opremljene namještajem i dječjim igračkama. Djeca s roditeljem u toj prostoriji borave sama i bez nadzora za vrijeme susreta. Prostor je uređen početkom 2008. godine. Pripreme kažnjenika za susret s djecom obavljaju se prema iskazanoj ili uočenoj potrebi.

Glede stručnog osoblja za provedbu psihosocijalnog tretmana kažnjenika stanje je zadovoljavajuće, osobito zbog radne angažiranosti i školovanja kažnjenika. Osoblje se i stručno usavršava sudjelovanjem u programima za bolje upoznavanje problema ovisnosti i alkoholizma. Također se provode programi za ovisnike o opojnim sredstvima, djeluje klub liječenih alkoholičara, grupa za pomoć oboljelima od PTSP-a te grupa za pomoć počiniteljima djela iz područja prometa i nasilja. Uprava je uspostavila suradnju s Centrom za prevenciju ovisnosti, ali i s udrugama prema interesu korisnika. Uvažavajući do sada učinjeno preporučeno je daljnje poduzimanje mjera za uređenje prostora za susrete djece s roditeljima te opremanje dodatnim sadržajima koji će biti poticajni i zanimljivi djeci. Također je preporučeno iskoristiti suradnju s civilnim sektorom i nevladinim organizacijama radi provedbe različitih psihosocijalnih programa za počinitelje kaznenih djela nasilja (vezanih uz

obiteljsko nasilje ili počinjenih na štetu djece) te programa odgovornog roditeljstva koji imaju kratkoročne i dugoročne pozitivne učinke.

Obilazak **Zatvora u Osijeku** je nakon 2007. godine ponovljen i u 2008. godini, prvenstveno zato što je u njemu tijekom mjeseca studenoga u pritvoru boravilo 11 maloljetnika, osumnjičenih za kazneno djelo nanošenja teških tjelesnih ozljeda sa smrtnom posljedicom. Pritvoreni maloljetnici su za vrijeme trajanja postupka istrage morali biti razdvojeni i pojedinačno smješteni u sobama s drugim pritvorenicima. U situaciji potpune prekapacitiranosti Zatvora u Osijeku, smještaj je bio neodgovarajući, kako s obzirom na broj osoba u sobama tako i na nedostatak kreveta (neki zatvorenici spavaju na madracima na podu). Prilikom razgovora s trojicom od jedanaest maloljetnika, oni nisu iskazivali nezadovoljstvo odnosom osoblja zatvora prema njima, ali im je nedostajalo više mogućnosti komunikacije s roditeljima telefonom i posjetima. Uprava zatvora je, iako ograničena prostornim okolnostima, uložila napor da im olakša boravak u pritvoru svakodnevnim angažiranjem stručnih osoba za tretman, uz dozvolu korištenja dodatnog termina za obavljanje telefonskog razgovora, i mogućnost izvanrednih posjeta. Maloljetnici su zbog brzog završetka postupka istrage izašli iz pritvora i prije isteka roka od 30 dana u kojem trajanju im je pritvor bio određen.

U sklopu obilaska zatvora uočen je stvaran napredak u organizaciji posjeta djece roditeljima od samog čekanja na ulazak, do uređenja prostora za susrete prilagođenog djeci, skrbi o tjelesnim aktivnostima korisnika prema njihovom interesu, dodavanjem sadržaja na otvorenom prostoru predviđenom za rekreaciju. Značajan je pomak početak uređenja posebne prostorije za grupni rad s korisnicima, koja će moći poslužiti i za rekreaciju u zimskom razdoblju. Glede nedostatka stručnog osoblja i preporučenog psihosocijalnog tretmana i pritvorenika te posebno osoba koje izdržavaju kaznu zbog obiteljskog nasilja, poduzete su pripremne radnje i zatraženo zapošljavanje odgovarajućeg broja djelatnika.

Budući da je o obilasku **Zatvora u Rijeci** bilo riječi u izvješću pravobraniteljice za djecu za 2007. godinu, a povratno izvješće Uprave zatvora o učinjenom temeljem preporuke pravobraniteljice, zaprimljeno je u siječnju 2009., smatramo potrebnim navesti postignuća u uređenju prostora, unatoč nemogućnosti osiguranja posebne prostorije za posjete djece. Tako je dio postojeće prostorije za posjete, oslikan dječjim motivima uz suradnji udruge „Za bolji svijet“ te opremljen odgovarajućim namještajem prilagođenom dječjem uzrastu donacijom Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi Ivana Brlić Mažuranić iz Novog Vinodolskog. Bojice i pribor za crtanje donirali su djelatnici zatvora.

Problem čekanja na ulazak u zatvor prilikom posjeta, kako je u prošlom izvješću spomenuto s vrlo prometne ulice bez ikakve zaštite u slučaju lošeg vremena, riješen je tako da roditelj s djecom ima prednost pri ulasku u zgradu zatvora, a odgovarajuće rješenje se istovremeno traži u suradnji s gradom Rijekom. Također je u cilju pružanja pomoći i pripreme zatvorenika za susret s djetetom, uprava zatvora zatražila od Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa, zapošljavanje socijalnog pedagoga.

S obzirom da je obilazak **Zatvora u Puli** izvršen u listopadu 2007., opažanje o prilikama u zatvoru je također obuhvaćeno u izvješću o radu pravobraniteljice za djecu u 2007. godini, ali

je traženo izvješće o poduzetim mjerama sukladno danoj preporuci nakon obilaska zaprimljeno u siječnju 2009., pa se sada može reći koliko je uprava zatvora uspjela prostorno unaprijediti i, odgovarajućim uređenjem prostorije za posjet djece, pridonijeti boljem osjećaju djece tijekom susreta s roditeljem. Prostorija je prilagođena boravku djece odgovarajućim namještajem, pribavljena su didaktička sredstva, a zidovi su ukrašeni radovima koje izrade djeca za vrijeme posjeta. Također je pokrenut postupak za prijam jednog psihologa i stručnog suradnika koji nedostaju za obavljanje tretmana i pomoći zatvorenicima u pripremi za susrete s djecom i tijekom samog susreta.

Kao i nakon prijašnjih obilazaka kaznenih ustanova, svakoj ustanovi i Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa upućena su izvješća i preporuke te je zatražena povratna obavijest o učinjenom. Iz većine kaznenih ustanova pravobraniteljici za djecu su dostavljene obavijesti o poduzetim mjerama i učinjenom povodom preporuke. Zaključno se može utvrditi da su upravitelji zatvora i stručne osobe motivirani i podržavaju unapređenje stručnog rada s korisnicima te u skladu s ograničenim kadrovskim i prostornim uvjetima, provode preporučene mjere. Najveći pomak je uočen upravo u odnosu na uvažavanje potreba djece stvaranjem njima bliskijeg okruženja.

Vezano uz boravak djece u pritvoru Uprava za zatvorski sustav je Uredu pravobraniteljice za djecu na znanje dostavila odgovor Županijskom sudu u Zagrebu o izvršavanju mjere pritvora maloljetnih osoba u **Zatvoru u Zagrebu**. Iz odgovora proizlazi obveza stručnog suradnika za tretman da maloljetnika upozna s mogućnošću konzumiranja dodatnog obroka. Zatim, s maloljetnikom koji je bio „uključen u obrazovni proces obavlja se motivacijski razgovor radi nastavka školovanja i odmah uspostavlja kontakt s obrazovnom institucijom koju maloljetna osoba pohađa“, a zatvor organizira nabavku knjiga i dogovara mogućnost polaganja ispita te će se nastavnom osoblju omogućiti posjeti radi pomoći u učenju. Maloljetnik se smješta s punoljetnom osobom samo iznimno, ako se procijeni da je za njega takav smještaj pogodniji, vodeći računa o osobinama punoljetne osobe uz suglasnost suda za maloljetnike. Navodi se također da zatvor raspolaže s prostorom u kojem bi stručne osobe suda obavljale tjedne kontakte s maloljetnim osobama, dok zapošljavanje stručnog suradnika za tretman, koji bi se bazično bavio maloljetnim osobama, nije moguće realizirati zbog odluke Vlade o zabrani prijama novih zaposlenika u državnu službu. U međuvremenu će upravitelj zatvora odrediti stručnog suradnika za tretman koji će intenzivnije raditi s maloljetnicima.

Uvažavajući stvarne okolnosti nedostatka prostora u gotovo svim kaznenim ustanovama u Republici Hrvatskoj, vjerujemo da će Ministarstvo pravosuđa iniciranjem Akcijskog plana za unapređenje uvjeta u zatvorima i njegovom implementacijom unaprijediti opće i specifične uvjete koji će se ostvariti na dobrobit maloljetnika u zatvoru i djece čiji su roditelji u zatvoru.

9 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA I DOBROBITI DJECE

Ured pravobraniteljice za djecu tijekom cijele godine, osim rada na pojedinačnim slučajevima i općim inicijativama, poduzima brojne aktivnosti vezane uz praćenje, zaštitu i promicanje prava i interesa djece. U širem smislu, riječ je zapravo o promidžbi prava djece, putem sudjelovanja i izlaganja na tribinama, stručnim skupovima, okruglim stolovima, sastancima, studentskim radionicama. Ta se promidžba ostvaruje i suradnjom s drugim državnim i javnim tijelima, nevladinim udrugama, pojedincima te objavljivanjem članaka u popularnim i stručnim časopisima. Tijekom 2008. godine, održano je i devet stručnih skupova i tribina u organizaciji pravobraniteljice za djecu te su predstavljena dva zbornika objavljena u nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu, pod naslovima „Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece“ i „Djeca bez pratnje - djeca stranci odvojena od roditelja“. U pripremi su još tri publikacije (Evaluacija ureda pravobraniteljice, Zaštita privatnosti djece u medijima i Prava djece čiji su roditelji u zatvoru) koje planiramo izdati tijekom 2009. godine.

9.1 IZLAGANJA, SUDJELOVANJA I AUTORSTVA

Budući da se informacije o svim sudjelovanjima i aktivnostima nalaze na našoj web stranici, ovdje izdvajamo samo pedesetak izlaganja i aktivnih sudjelovanja te desetak radionica održanih u okviru stručno-znanstvenih skupova, koje smo grupirali u sedam tematskih skupina: nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje; osobna prava; obrazovna prava; zaštita djece u medijima; prava djece s teškoćama u razvoju; slobodno vrijeme, igra i sport; te promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu djece.

9.1.1 NASILJE, ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE

„Nedopustivost tjelesnog kažnjavanja“ izlaganje na međunarodnom predavljanju inicijative Vijeća Europe za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece održanog u Zagrebu, 15. lipnja 2008. godine u organizaciji Vijeća Europe i Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

„Uloga i zadaci liječnika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u prevenciji nasilja u obitelji“, predavanje na tribini održanoj 7. studenoga 2008. u organizaciji Riječke podružnice Hrvatskog liječničkog zbora, u suradnji s Nastavnim zavodom za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Centrom za participaciju žena u društvenom životu.

Izlaganje na stručnom predavanju „Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece“ kojim je 18. studenoga 2008. u Rijeci Udruga za pomoć žrtvama nasilja „SOS-telefon - Grad Rijeka“ obilježila Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece.

Predavljanje zbornika sa stručne rasprave „Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece“ u Hrvatskoj odvjetničkoj komori 17. studenoga 2008. godine.

„Djeca i nasilje - pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, predavanje održano na drugom znanstveno-stručnom skupu „Nasilje nad djecom i među djecom“, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku 27. studenoga 2008. godine.

Objavljeni članci

Jelavić, M., (2008). „Uvodna riječ pravobraniteljice za djecu“, u „Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece“, ur. L. Vidović, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Jelavić, M., (2008). „Nedopustivost tjelesnog kažnjavanja“ (izlaganje na međunarodnom predstavljanju kampanje Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece), *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta, broj 1/2, godina 10, 2008.

Pezo, A., (2008). „Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja – Vrh ledene sante“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Vidović, L., (2008). „Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol 15, broj 1/2008.

Vidović, L., (2008). „Tjelesno kažnjavanje i odredba članka 213. Kaznenog zakona“, *Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva – 2008*, Inženjerski biro, lipanj 2008.

Žagar, D., (2008). „Za odgoj bez batina“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

9.1.2 OSTALA OSOBNA PRAVA

„Odrastanje djeteta čiji je roditelj u zatvoru – psihologijski pogled i europska iskustva“ i „Zaštita djeteta čiji je roditelj u zatvoru – normativni okvir“, izlaganja na stručnoj raspravi „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“, koja je održana u organizaciji pravobraniteljice za djecu 27. veljače 2008. u Zagrebu.

„Zaštita djece u postupcima odlučivanja o roditeljskoj skrbi“ izlaganje na tribini „Primjena odredaba Obiteljskog zakona vezano uz poduzimanje mjera obiteljsko-pravne zaštite“ održanoj u organizaciji pravobraniteljice za djecu u Osijeku 18. lipnja 2008.

„Zaštita djece od nesreća - pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, izlaganje održano 21. lipnja 2008. na 20. simpoziju socijalne pedijatrije i 3. simpoziju patronažnih sestara Hrvatske u Šibeniku, čija je tema bila utjecaj prehrane na rani razvoj djeteta i prevencija nesreća u djece.

„Regulativa i praksa u provođenju nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi“ predavanja održana u Zagrebu 24. rujna 2008., Šibeniku 3. studenog 2008. i Opatiji 4. prosinca 2008. godine, na regionalnim seminarima „Pravo djeteta na život u obitelji“ u organizaciji UNICEF-a u suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.

„Problem manipulacije djecom tijekom razvoda iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu“, izlaganje na stručnoj raspravi „Manipulacija djecom tijekom razvoda“, održanoj 9. listopada 2008. u prostorijama Hrvatske odvjetničke komore u Zagrebu u organizaciji pravobraniteljice za djecu, u suradnji s Poliklinikom za zaštitu djece Grada Zagreba.

„Zajednička roditeljska skrb - propisi i praksa RH“, izlaganje na dvodnevnom seminaru „Obiteljsko pravo - Međunarodni instrumenti i njihova primjena u predmetima starateljstva nad djecom“ koje je održano u Zagrebu 13. i 14. studenoga 2008. u organizaciji udruge Legalis.

Objavljeni članci

Filipović, G., Osmak Franjić, D., (2008). „Dijete u središtu roditeljskog sukoba“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Jelavić, M., (2008). „Regulativa i praksa u provođenju nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi“, u „Pravo djeteta na život u obitelji“, ur. M. Ajduković i T. Radočaj, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb

Laksar, D., (2008). „Iz Obiteljskog zakona – Dužnosti i odgovornosti roditelja“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Osmak Franjić, D., (2008). „Susreti i druženja djece s bakama i djedovima – pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, *Dijete Vrtić Obitelj*, časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, broj 52/ ljeta 2008.

Petrović, L., (2008). „Zaštita djece smještene u institucijama i udomiteljskim obiteljima – Nužna potpora cijele zajednice“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Pezo, A., (2008). „Zaštita djece od nesreća - pogled Ureda pravobraniteljice za djecu“, 20. jubilarni simpozij socijalne pedijatrije i 3. simpozij patronažnih sestara, Zbornik radova 2008.

Radmilo, E., (2008). „Pravo na privatnost – Zaštita osobnih podataka djece“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

9.1.3 OBRAZOVNA PRAVA

„Povrede prava djece kroz proces praćenja i vrednovanja učenika“, predavanja i radionice na državnom stručnom skupu za voditelje županijskih stručnih vijeća i učitelja razredne nastave koji je, u organizaciji splitske podružnice Agencije za odgoj i obrazovanje, održan u Trogiru od 8. do 10. siječnja 2008. godine.

„Zaštita djece u osnovnoškolskom obrazovanju“, dva predavanja održana 24. travnja 2008. godine na stručnom skupu za sve ravnatelje osnovnih škola u Hrvatskoj u Primoštenu, u sklopu redovitog stručnog usavršavanja ravnatelja, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

„Uloga škole u zaštiti prava djece“, predavanje na stručnom skupu za ravnatelje osnovnih škola Republike Hrvatske u Primoštenu, održanom 4. studenoga 2008. u organizaciji Ogranka Hrvatske udruge ravnatelja osnovnih škola Splitsko-dalmatinske županije.

Predavanje „Najviši standardi u ostvarivanju prava djece“ i radionica „Preventivni programi u zaštiti prava i interesa djece“, održani u Makarskoj 13. studenoga 2008. godine na 14. danima predškolskog odgoja „Mirisi djetinjstva“, na stručno-znanstvenom skupu s temom „Konceptije, pristupi i programi predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj“.

„Gospodarsko iskorištavanje djece – Iskustva Ureda pravobraniteljice za djecu“, izlaganje na stručnoj raspravi „Prava učenika strukovnih škola - zaštita od gospodarskog iskorištavanja“ održanoj 21. studenoga 2008. u Osijeku, u organizaciji pravobraniteljice za djecu.

„Zaštita prava i interesa djece predškolske dobi“ predavanje i radionica za odgojitelje Dječjeg vrtića „Grigor Vitez“ u Splitu održani 24. studenoga 2008.

Objavljeni članci

Pezo, A., (2008). „Najviši standardi u ostvarivanju prava djece (Pogled Ureda pravobraniteljice za djecu)“, Mirisi djetinjstva, 14. dani predškolskog odgoja: Konceptije, pristupi i programi predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, Zbornik radova

Radmilo, E., (2008). „Obrazovna prava djece – Velika očekivanja i manjak dijaloga“, Zrno, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

9.1.4 ZAŠTITA DJECE U MEDIJIMA

„Zaštita privatnosti djece u medijima“, izlaganja na seminaru za odgojitelje i stručne suradnike dječjih vrtića Grada Zagreba pod naslovom „Djeca i mediji“, održanom 20. i 21. veljače 2008. u dječjim vrtićima „Vrapče“ i „Jabuka“ u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

„Slika djece u hrvatskim medijima“ izlaganje održano u poslijediplomskom središtu u Dubrovniku 3. ožujka 2008. u okviru Komunikološke škole Matice hrvatske, kao oblika izvanfakultetskog, multidisciplinarnog stručnog usavršavanja namijenjenog najboljim studentima novinarstva i komunikologije Sveučilišta u Zagrebu.

Izlaganje o hrvatskom modelu pravobraniteljstva za djecu i stanju prava djece u Hrvatskoj održano 3. ožujka 2008. u Hrvatskom novinarskom društvu, prigodom posjeta skupine vodećih katalonskih novinara Zagrebu koji je organizirao *European Journalism Center* iz

Maastrichta u suradnji s EU i hrvatskim Međunarodnim centrom za obrazovanje novinara ICEJ-em.

„Zaštita i promicanje prava djece i mediji“ predavanje na tribini „Zaštita ljudskih prava i zaštita prava djece – uloga medija“ održanoj u povodu Svjetskog dana socijalnog rada 15. travnja 2008. u organizaciji Udruge socijalnih radnika Grada Zagreba i Zagrebačke županije u suradnji s Hrvatskom udrugom socijalnih radnika.

Predavanje „Zaštita djece u medijima“ i radionica „Za djecu i o djeci u medijima“ na stručnom skupu „Zaštita predškolske djece u medijima“, održanom za odgajatelje, stručne suradnike i ravnatelje dječjih vrtića dalmatinske regije 29. travnja 2008. u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

Predavanje o zaštiti privatnosti djece u medijima održano na stručnom skupu za odgojitelje i stručne suradnike Bjelovarsko-bilogorske, Varaždinske, Međimurske i Koprivničko-križevačke županije, 30. rujna 2008. u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje u Dječjem vrtiću Tratinčica u Koprivnici.

„Ugrožavanje dječjih prava u medijima, pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“ i „Zašto je važno da djeca budu medijski pismena“, predavanja na 16. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa „Psihologija – mediji – etika“, održanoj od 1. do 4. listopada 2008. u Poreču u organizaciji Hrvatskog psihološkog društva i Društva psihologa Istre - *Associazione psicologi dell'Istria*, u suorganizaciji s Hrvatskim novinarskim društvom, Hrvatskom psihološkom komorom i Društvom psihologa Virovitičko-podravske županije.

Izlaganje na stručnom skupu „Dijete i mediji“, održanom 12. prosinca 2008 u organizaciji Društva psihologa Primorsko-goranske županije, u suradnji s Odjelom gradske uprave za odgoj i školstvo Grada Rijeke.

Objavljeni članci

Flego, M., (2008). „Tematika filmova na 46. dječjoj reviji - U kojem su filmu naši najmlađi filmaši“, 46. revija hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece, Čakovec, 25. – 28. rujna 2008., katalog revije

Pezo, A., (2008). „Mladi novinari o dječjim pravima – Što djeca trebaju i žele“ *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

9.1.5 PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Predavanje o pravima djece s teškoćama u razvoju, na tribini posvećenoj zaštiti djece održanoj u povodu Međunarodnog dana dječje knjige, 2. travnja 2008., u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu u organizaciji splitske Lige za prevenciju ovisnosti.

„Zaštita prava djeteta – uloga stručnih suradnika“, prezentacija održana na Županijskom stručnom vijeću defektologa-socijalnih pedagoga Grada Zagreba, održanom 23. travnja 2008. u OŠ Dragutina Domjanića u Gajnicama.

„Potrebe i prava djece s poremećajima u ponašanju“, stručna rasprava u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu održana 30. svibnja 2008., u Vijećnici Grada Rijeke.

„Alkoholološka prevencija kod djece: uloga pravobranitelja za djecu“, izlaganje na 7. Alpe-Jadran konferenciji o alkoholizmu i 3. hrvatskoj konferenciji o alkoholizmu i drugim ovisnostima, održanim u Opatiji od 21. do 23. travnja 2008., koje su zajedno organizirali Klinika za psihijatriju Kliničke bolnice „Sestre milosrdnice“, Hrvatsko društvo za alkoholizam i druge ovisnosti, Hrvatski liječnički zbor, Hrvatsko psihijatrijsko društvo i stručnjaci Psihijatrijske klinike Sveučilišta u Trstu (*Alcohol and Related Addictions Research Group, Psychiatric Clinic University of Trieste*) pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi.

Objavljeni članci

Opačak, T., (2008). „Prava i potrebe djece s teškoćama u razvoju – Dugi put do stvarne inkluzije“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Opačak, T., (2008). Pravo hiperaktivne djece na obrazovanje“, u rubrici „Iz Ureda pravobraniteljice“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, broj 83-84 (109-110), studeni 2008. – veljača 2009.

9.1.6 SLOBODNO VRIJEME, IGRA I SPORT

Izlaganje na tematskoj sjednici „Položaj i prava djece u športu“ Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskoga sabora 28. travnja 2008., održanoj na inicijativu pravobraniteljice za djecu.

„Zaštićenost djece koja se bave sportom“ predavanje održano na 17. ljetnoj kineziološkoj školi u Poreču 25. lipnja 2008. održanoj u organizaciji Hrvatskog kineziološkog saveza pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatskog olimpijskog odbora i Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

„Prava djece u slobodnom vremenu“, predavanje na tribini „Djeca u slobodnom vremenu“, održanoj u organizaciji pravobraniteljice za djecu u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu 25. rujna 2008.

„Opasnosti interneta i uloga odraslih u zaštiti djece“, predavanje na tribini „Dva lica interneta“ održanoj u organizaciji pravobraniteljice za djecu u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu 26. rujna 2008.

„Odgoj za navijanje“, izlaganje na tribini „Edukacijom protiv nasilja na športskim i školskim igralištima“ održanoj na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu 17. studenoga 2008. u organizaciji Hrvatskog školskog športskog saveza.

„Dijete u slobodnom vremenu“, predavanje održano 26. studenoga 2008. u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece i Međunarodnog dana dječjih prava te tjedna prevencije zlostavljanja i zanemarivanja djece, u organizaciji Udruge „Mirta“ u Splitu.

Objavljeni članci

Gabelica Šupljika, M., (2008). „Prava i zaštićenost djece koja se bave sportom“, u rubrici „Iz Ureda pravobraniteljice“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, broj 80-81 (106-107), ožujak-lipanj 2008.

Gabelica Šupljika, M., Jelavić, M., (2008). „Položaj i prava djece u športu“, *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta, broj 1/2, godina 10, 2008.

9.1.7 PROMICANJE PRAVA I EDUCIRANJE ZA PRAVA I ZAŠTITU DJECE

„Stanje prava djece u Republici Hrvatskoj - viđenje iz Ureda pravobraniteljice“, predavanje održano prilikom predstavljanja programa i projekta Obiteljskog centra Sisačko-moslavačke županije 18. ožujka 2008. u Sisku.

„Prava djece i uloga Ureda pravobraniteljice za djecu“, izlaganje na javnoj tribini održano 5. ožujka u Gradskoj knjižnici Marko Marulić u Splitu.

Izlaganje na tribini o stanju prava djece u dalmatinskoj regiji, održanoj 6. ožujka 2008. u Splitu u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu.

Predavanje o pravima djece i radu Ureda pravobraniteljice za djecu, održano 29. travnja 2008. u prostoru Centra za ljudska prava za polaznike Mirovnih studija Centra za mirovne studije.

Predavanje za studente Učiteljskog fakulteta u Zagrebu o zaštiti dječjih prava i ulozi pravobraniteljstva za djecu održano 14. svibnja 2008. za polaznike izbornog kolegija Odgoj za ljudska prava te studente razredne nastave.

„Dječja prava i Ured pravobraniteljice za djecu“, izlaganja održana su u SOS - dječjem selu Lekenik, 10. lipnja 2008. godine, u sklopu projekta „Politika zaštite djece“, jedno namijenjeno djelatnicima SOS - dječjeg sela i djelatnicima vrtića, a drugo djeci viših razreda osnovne škole.

„Zaštita prava djece iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu“, plenarno predavanje održano na Trećoj konferenciji socijalnih radnika Republike Hrvatske pod nazivom „Socijalni rad u promicanju ljudskih prava“ održanoj u Puli 6. listopada 2008.

Predstavljanje zbornika radova „Djeca bez pratnje - djeca stranci odvojena od roditelja“ 28. listopada 2008. u Domu za odgoj djece i mladeži u Zagrebu, u Dugavama, objavljenog u nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu.

Predavanje na tribini „Prava djece osoba lišenih slobode“, održanoj u Sisku 25. studenoga 2008. u organizaciji Koordinacije za ljudska prava Skupštine Sisačko-moslavačke županije.

„Djeca i mladi u Hrvatskoj: pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, izlaganje održano na okruglom stolu „Mladi i pravo na osobni razvoj“ 8. prosinca 2008. u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava u Hrvatskom centru za dječju knjigu Knjižnica grada Zagreba.

Predavanje o dječjim pravima održano 9. prosinca 2008. u sklopu kolegija Uvod u psihologiju studentima prve godine Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu.

Objavljeni članci

Flego, M., (2008). „Prikaz zbornika 'Djeca bez pratnje – Djeca stranci odvojena od roditelja“, *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta, broj 1/2, godina 10, 2008.

Flego, M., (2008). „Konvencija UN-a o pravima djeteta – Kratki vodič za roditelje“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Flego, M., (2008). „Nesporazumi i nedoumice oko dječjih prava“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Flego, M., (2008). „Stručne rasprave o zaštiti prava djece“, u novopokrenutoj rubrici „Iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta, broj 1/2, godina 10, 2008.

Gabelica Šupljika, M., (2008). „Multidisciplinarni pristup u radu Ureda pravobraniteljice za djecu – Što je u najboljem interesu djeteta“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Jelavić, M., (2008). „Stav mreže pravobranitelja za djecu o postupanju s djecom bez pratnje“, u „Djeca bez pratnje – Djeca stranci odvojena od roditelja“, ur. M. Jelavić, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Jelavić, M., (2008). „Djeca bez pratnje i institut skrbništva – odrednice u nacionalnom zakonodavstvu“, u „Djeca bez pratnje – Djeca stranci odvojena od roditelja“, ur. M. Jelavić, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Jelavić, M., (2008). „Prvih pet godina Ureda pravobraniteljice za djecu“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Osmak Franjić, D., (2008). „Pravo djece na zaštitu zdravlja – pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu na neke segmente ostvarivanja tog prava“, *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, Vol 4, broj 16, 7. listopada 2008.

Osmak Franjić, D. (2008). „Pravo djece na sudjelovanje“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

Osmak Franjić, D. (2008). „Prikaz Konferencije „Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji 2009.-2011.“, Stockholm 8.-10. rujna 2008., *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta, broj 1/2, godina 10, 2008.

Vidović, L., (2008). „Pravobranitelj za djecu u svijetu - Međunarodna mreža zaštitnika dječjih prava“, *Zrno*, časopis za obitelj, vrtić i školu, tematski broj „Pravobraniteljstvo za djecu u Hrvatskoj“, broj 82 (108), rujan-listopad 2008.

9.2 SURADNJA S INSTITUCIJAMA I STRUKOVNIM UDRUGAMA

Tijekom 2008. godine nastavljena je suradnja pravobraniteljice za djecu s državnim i znanstvenim institucijama i strukovnim udrugama. Dosadašnja suradnja omogućila je postizanje unapređenja na području skrbi o djeci u zakonodavnom, edukacijskom i provedbenom smislu. Ističemo primjere učestalije suradnje s nekima od njih.

Pravobraniteljica za djecu u okviru svojih ovlasti, preporukama i prijedlozima upućenim odborima Hrvatskog sabora te sudjelovanjem u njihovom radu, pokušava utjecati na poboljšanje zakonodavne regulative, ukazujući na potrebu izmjene ili dopune zakona. Vrlo dobra suradnja s odborima Hrvatskog sabora očituje se i održavanjem tematskih sjednica, u cilju rasprave o potrebnim aktivnostima i mjerama za zaštitu prava i interesa djece, u povodu aktualnih događaja. Posebno ističemo tematsku sjednicu Odbora za obitelj, mladež i šport, Odbora za informiranje, informatizaciju i medije te Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu vezano uz stradavanja i samoubojstva djece. Pred Odborom za obitelj, mladež i šport, na inicijativu pravobraniteljice je održana i tematska sjednica o položaju i pravima djece u športu, temeljem praćenja kršenja prava djece koja se bave tjelesnom aktivnošću i športom u vrtiću, školi, klubu. Na Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina je održana tematska sjednica na kojoj je predstavljen projekt evaluacije Ureda pravobraniteljice, o čemu više u poglavlju Sudjelovanje u javnim aktivnostima usmjerenim prema poboljšanju položaja djece.

Dostavom mišljenja o nacrtima zakona odborima Hrvatskog sabora, Ured nastoji utjecati na prijedloge zakona koji su u postupku donošenja. Zbog pomanjkanja informacija o izradi podzakonskih propisa i dalje su smanjene mogućnosti utjecaja Ureda na donošenje tih propisa te je najčešće moguće samo ukazati na odredbe koje nisu u najboljem interesu djeteta, nakon što je podzakonski propis već donesen.

Suradnja pravobraniteljice za djecu s pučkim pravobraniteljem, kao središnjim antidiskriminacijskim tijelom, ali i ostalim specijaliziranim pravobraniteljima, formalizirana je donošenjem Zakona o suzbijanju diskriminacije. Svakako, suradnja pravobranitelja potrebna

je i radi bolje zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj. Slijedom toga, krajem 2008. godine održana su dva sastanka djelatnika Ureda pučkog pravobranitelja te Ureda pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, upravo kako bi se ujednačila praksa i ostvarila kvalitetna suradnja u primjeni Zakona o suzbijanju diskriminacije. Suradnja je nastavljena i tijekom 2009. godine. Osim toga, Ured pravobraniteljice za djecu posjetili su, u okviru projekta evaluacije Pučkog pravobranitelja, stručnjaci iz Regionalnog centra Projekta Ujedinjenih naroda za razvoj iz Bratislave, čiji cilj je bio, među ostalim, procijeniti poziciju pučkog pravobranitelja u odnosu na druge institucije koje se u Republici Hrvatskoj bave zaštitom ljudskih prava.

S Ministarstvom unutarnjih poslova suradnja je gotovo svakodnevna dostavom traženih izvješća o postupanju pri različitim povredama dječjih prava u pojedinačnim slučajevima. Kroz već poznate projekte i provedbene aktivnosti policijski službenici pridonose zaštiti života i sigurnosti djece. Tako je i 2008. godine provedena akcija „Mir i dobro“ te održana zajednička konferencija za medije pravobraniteljice za djecu i ravnateljstva policije, radi skretanja pozornosti roditelja i djece na moguću opasnost pri upotrebi pirotehničkih sredstava te isticanja važnosti kontrole prodaje tih sredstava. Pravobraniteljica za djecu naglasila je važnost skrbi za sigurnost učenika prvih razreda koji kreću u školu i podržala godišnju akciju Ministarstva unutarnjih poslova pred početak školske godine „Djeca prijatelji u prometu“, kojom se, upozoravajući sudionike u prometu, želi podići razina sigurnosti djece na putu do škole. Prezentacija djelovanja kontakt policajca, uz prikaz dokumentarnog filma o jednom slučaju zaštite od nasilja te zbrinjavanja članova obitelji, na kojoj smo bili nazočni, potvrdila je utemeljenost provedbe projekta „Policija u zajednici“, koji je podržan uz potrebu daljnjeg povećanja broja policajaca u kvartovima. U cilju održavanja postojeće razine suradnje i unapređenja buduće, pravobraniteljica za djecu sastala se s ministrom unutarnjih poslova i s djelatnicima Ravnateljstva policije. Na ta dva sastanka razgovaralo se o nekim segmentima buduće suradnje, osobito vezano uz zaštitu djece od nasilja, ovisnosti te stradavanja u prometu. Istaknuta je potreba veće zaštićenosti privatnosti djece prilikom izvješćivanja o počinjenju kaznenog ili prekršajnog djela, kao i trajne edukacije policijskih službenika vezano uz prava djece i postupanju prema djeci. Predložen je jači preventivni rad kod nasilja među djecom, a posebno prevencija nasilja na stadionima pri održavanju sportskih natjecanja.

Mogućnost unapređenja suradnje Ureda i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa na području predškolskog odgoja i osnovnog obrazovanja bila je tema radnog sastanka pravobraniteljice za djecu i državne tajnice MZOŠ, s naglaskom na zdravstveni odgoj i uvođenje licence za odgajatelje, učitelje i nastavnike. Dogovoren je bolji i brži protok informacija između dvije institucije. Tijekom 2008. godine održan je sastanak i s državnom tajnicom za socijalnu skrb radi rasprave o problemima koji opterećuju sustav socijalne skrbi, što izravno utječe na mogućnost pravovremene i učinkovite intervencije službe socijalne skrbi te pružanje pomoći i rad s korisnicima. Osobito je istaknut problem nedostatka stručnjaka u ustanovama socijalne skrbi.

Tijekom 2008. godine ostvarena je i suradnja sa Pravosudnom akademijom Ministarstva pravosuđa, posebice vezano uz Program razmjene pravosudnih dužnosnika Europske mreže

pravosudnih škola. U okviru tog programa, riječki ured pravobraniteljice za djecu posjetili pravosudni dužnosnici iz Makedonije, Rumunjske i Latvije. Također, Pravosudna akademija omogućila je sudjelovanje savjetnice pravobraniteljice za djecu na radionici „Zaštita svjedoka u kaznenom postupku i pomoć žrtvi“, inače namijenjenoj sucima županijskih i općinskih sudova kaznenih i istražnih odjela te zamjenicima županijskih i općinskih državnih odvjetništava. Uredu pravobraniteljice to je važno radi edukacije te prikupljanja stajališta i iskustva o toj tematici, u cilju poboljšanja zaštite djece kao svjedoka i oštećenika u kaznenom postupku.

Suradnja s Državnim inspektoratom tijekom 2008. godine ostvarena je kroz razmjenu informacija i dostavu izvješća o postupanjima inspektora u zaštiti djece u pojedinačnim slučajevima i, što ocjenjujemo važnim, kroz usuglašavanje i prihvaćanje prijedloga Ureda pravobraniteljice za djecu za bolju zaštitu djece, od strane Državnog inspektorata, pri donošenju zakona kojima se uređuje rad inspektora.

Suradnja s Agencijom za odgoj i obrazovanje očituje se kroz brojna sudjelovanja Ureda pravobraniteljice za djecu na stručnim skupovima, povodom tema za koje je uočeno da zahtijevaju raspravu i poduzimanje mjera za bolju skrb o djeci i zaštitu njihovih prava. Razmjena stručnih informacija o aktualnim temama u području odgoja i obrazovanja, školskom standardu, kurikulumu, ponašanju učenika, odnosu školskog osoblja, zdravstvenom odgoju, zaštiti predškolske djece u medijima, ulozi ravnatelja u školi, potvrđuje korisnost suradnje u cilju ostvarenja više razine zaštite dječjih prava.

Ostvarena je suradnja i s Državnim odvjetništvom RH na zajedničkom upozoravanju medija o potrebi podizanja standarda izvještavanja o djeci.

Na planu poboljšanja primjene Zakona o sudovima za mladež, odnosno izvršenja zavodskih odgojnih mjera pravobraniteljica se sastala i sa sucima za mladež Županijskog suda Zagreb. Dogovorena je suradnja na način da će suci svoja posebna izvješća koja sastavljaju prilikom obilazaka maloljetnih osoba u odgojnim zavodima dostavljati i Uredu.

Hrvatska odvjetnička komora je i u 2008. godini, temeljem inicijative pravobraniteljice za djecu, nastavila pružati besplatnu pravnu pomoć roditeljima u postupcima određivanja i ovrhe uzdržavanja za djecu, imenovanjem odvjetnika koji zastupa dijete u sudskom postupku. Besplatna pravna pomoć odvjetnika je pružena u 734 slučaja. Prema informacijama koje smo zaprimili od HOK-a, ovaj način pružanja besplatne pravne pomoći nastaviti će se i ubuduće.

Želeći upozoriti na aktualni i učestali problem u ostvarivanju prava djece na kontinuirani razvoj odnosa s oba roditelja nakon razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice roditelja, u suradnji s Poliklinikom za zaštitu djece Grada Zagreba, održana je stručna rasprava „Manipulacija djecom tijekom razvoda“. Stručnjaci Poliklinike sudjelovali su i na našim drugim stručnim raspravama.

Suradnja sa znanstvenim i obrazovnim institucijama očituje se u kontinuiranom doprinosu novim temama i proširenju interesa studenata na fakultetima Sveučilišta u Zagrebu. Na

Učiteljskom fakultetu i Pravnom fakultetu održana su predavanja o zaštiti dječjih prava i radu Ureda pravobraniteljice, a s Kineziološkim fakultetom suradnja je usmjerena zaštiti djece koja se bave sportom, preventivnim mogućnostima i kriznim situacijama. Uvažavajući potrebu i važnost pravilnog izvještavanja o događajima u kojima su sudionici djeca, najbolji studenti novinarstva i komunikologije Sveučilišta u Zagrebu, u okviru Komunikološke škole Matice hrvatske, upoznati su s posljedicama senzacionalističkog medijskog pristupa po djecu te nužnošću odgovornog pristupa tim temama.

U prilog razumijevanju i učinkovitijem sprječavanju nasilja nad djecom i među djecom, pod istim nazivom, održan je znanstveno stručni skup na Filozofskom fakultetu u Osijeku u organizaciji Hrvatskog psihološkog društva, na kojem je izlagala i pravobraniteljica za djecu.

Hrvatska psihološka komora predložila je pravobraniteljici za djecu zajedničko sudjelovanje u izradi programa za prevenciju samoubojstava djece i mladih u Republici Hrvatskoj. Na Godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa, u suorganizaciji Hrvatskog psihološkog društva, Društva psihologa Istre te Hrvatske psihološke komore, sudjelovali smo s izlaganjima o ugrožavanju dječjih prava u medijima te potrebi medijskog opismenjavanja djece. Osvrt na izvještavanje o predškolskoj djeci u medijima je prezentiran na okruglom stolu Sekcije za predškolsku psihologiju.

U suradnji s Vijećem za elektroničke medije, predstavnici televizijskih nakladnika su upozoreni na kršenje odredbi Zakona o elektroničkim medijima glede prikazivanja sadržaja koji mogu štetiti djeci u ranijim terminima. Pravobraniteljica i članovi Vijeća su izrazili zabrinutost zbog emitiranja velikog broja programskih sadržaja s prizorima nasilja i seksa u djeci dostupnim terminima, kao i neprofesionalnog novinarskog i uredničkog ponašanja kojim se često ugrožava privatnost i dobrobit djece. Radi djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja, podržano je donošenje pravilnika o označavanju neprimjerenih sadržaja dobnim oznakama.

Pri organizaciji svake stručne rasprave, Ured pravobraniteljice potiče aktivno sudjelovanje djelatnika centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, centara za prevenciju i liječenje ovisnosti, predstavnika ministarstava, znanstvenika te predstavnike drugih institucija.

9.3 SURADNJA S NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2008. godine kontaktirao i surađivao s brojnim nevladinim udrugama i strukovnim udruženjima, ponajviše vezano uz projekte koje su provodili. Tako smo surađivali s Hrvatskom psihološkom komorom, UNICEF-om, Hrvatskim novinarskim društvom, Hrvatskom odvjetničkom komorom, Zagrebačkim volonterskim centrom, Udrugom Pravnika, Udrugom Roda, Savezom društava naša djeca, SOS – Rijeka, Hrabrim telefonom, Udrugama Dijete-razvod i Otac za dijete, Hrvatskim pravnim centrom, Legalis - Udruga za promicanje ljudskih prava i vladavine prava, SOS-dječjim selima Hrvatska, Civitasom i drugim.

Slijedom sastanaka predstavnika nevladinih udruga i dužnosnika kojima su prava i dobrobit djece u najužem području rada, u Uredu pravobraniteljice u svibnju 2008. godine, održan je

treći sastanak predstavnica Koordinacije udruga za djecu s predstavnicima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva zdravstva i socijale skrbi, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te Ureda za udruge Vlade RH. Prvi takav sastanak pravobraniteljica je, na inicijativu Koordinacije udruga za djecu, organizirala u travnju 2007., što je, po ocjeni predstavnika udruga, dovelo do pozitivnih pomaka te je zaključeno da bi se susreti trebali održavati i ubuduće. Svrha sastanka bila je olakšati i poboljšati suradnju nevladinih udruga i nadležnih tijela Vlade u području zaštite prava djece, a pravobraniteljica, nastupajući u okviru svoje zakonske ovlasti, predlaže poduzimanje mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece.

Predstavnice nevladinih udruga iznijele su niz teškoća na koje nailaze u radu, ponajprije zbog neizvjesnosti koje im donosi način financiranja putem natječaja ministarstava. Predložile su da ih država prihvati kao kompetentne partnere u područjima rada s djecom i za dobrobit djece, budući da su za to kvalificirane i imaju resurse. Žele da ih se prihvati kao kvalitetne stalne suradnike i nositelje pojedinih poslova koje državne institucije, zbog ograničenih kapaciteta, same ne mogu ostvariti u dovoljnoj mjeri i opsegu. S ciljem poboljšanja suradnje iznijele su brojne prijedloge, uglavnom vezane uz modalitete financiranja.

Predstavnici vladinih tijela istaknuli su problem golemog broja udruga kojih ima čak 30.000 i sve zahtijevaju državno financiranje svojih programa. Upozorili su da, po mišljenju mnogih i domaćih i inozemnih čimbenika, nevladine udruge nedovoljno koriste druge mogućnosti financiranja i volonterski rad građana. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi već ide putem uspostavljanja partnerstva s udrugama u području pružanja određenih socijalnih usluga, angažirajući civilne resurse u provođenju mjera predviđenih nacionalnim strategijama, planovima i programima koje je donijela Vlada Republike Hrvatske, rečeno je. Ministarstva su suočena s brojnim poslovima i teškoćama u vezi s provođenjem natječaja za financiranje programa i projekata nevladinih udruga, a udruge, pak, prigovaraju da nema objedinjenih i transparentnih podataka o ukupnim stvarno utrošenim sredstvima koja se raspodjeljuju putem natječaja. Očekuje se da se u tom dijelu osiguranja transparentnosti i nadzora više angažira Vladin Ured za udruge.

Rasprava je dovela do zajedničkog ishodišta, a to je potreba utvrđivanja kriterija ili standarda kvalitete koje bi nevladine udruge trebale ispuniti da bi mogle biti partneri i suradnici u provođenju određenih socijalnih, pedagoških i drugih programa od interesa za djecu. I udruge i ministarstva zalažu se za vrednovanje i diferenciranje udruga, u skladu s rezultatima njihova rada, pa tako i za diferencirano financiranje koje će respektirati razlike među njima u kvaliteti, resursima i dobrobiti za širi krug korisnika.

Budući da ovakvi sastanci očito ispunjavaju svrhu, nadamo se da će potaknuti daljnje izravne dogovore i uspješniju suradnju Koordinacije nevladinih udruga za djecu i pojedinih ministarstava te smo u tom smislu predložili da se ubuduće organiziraju u pravilu jednom godišnje.

10 SUSRETI, SURADNJA I DRUŽENJA S DJECOM

10.1 DJECA U UREDU PRAVOBRANITELJICE

Kao i dosadašnjih godina, Ured pravobraniteljice za djecu je bio otvoren za susrete s djecom.

Učenici Osnovne škole Vežica u Rijeci posjetili su 7. veljače 2008. riječki ured pravobraniteljice za djecu, u sklopu aktivnosti u Projektu „Građanin“, koji se već desetak godina provodi u njihovoj školi kao oblik odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Predstavili su pravobraniteljici probleme svoje zajednice i načine njihova rješavanja. Dosad su se bavili temama poput prometa oko škole, slobodnog vremena, ovisnosti, školske uniforme, teških školskih torba, nasilja u školi i upisa u srednju školu. Zadaća bavljenja ovim temama je uočiti problem, proučiti ga, pronaći moguća rješenja i aktivno se uključiti u njegovo rješavanje. Tema prošlogodišnjeg projekta bila je provođenje slobodnog vremena, a u njemu su sudjelovali učenici sedmog i osmog razreda, povezani s debatnim klubom škole. Dosad su obavili više intervjua pa tako i intervju s pravobraniteljicom za djecu o njezinom viđenju slobodnog vremena djece. Pravobraniteljica je učenicima predstavila Ured i njegov rad te je pozvala djecu da sudjeluju u radu Ureda, kojem se mogu javiti izravno, poštom ili putem samo djeci namijenjene adrese: mojglas@dijete.hr

Učenici Upravne i birotehničke škole u Zagrebu posjetili su 13. veljače 2008. pravobraniteljicu za djecu kako bi joj predstavili svoj projekt i razgovarali o preveniranju poremećaja prehrane, poput anoreksije, bulimije i pretilosti, koji opterećuju sve veći broj mladih. Projekt su provodili polaznici izbornog predmeta *Ljudska prava*, uz mentorstvo, a pripremljen je za prezentaciju na Smotri projekata iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. U potrazi za učinkovitim rješenjima učenici predlažu osnivanje školskih kuhinja u srednjim školama u kojima će se nuditi zdrava prehrana primjerena razvojnim potrebama mladih. Srednjoškolci su detaljno izvijestili pravobraniteljicu o poduzetim aktivnostima, prikupljenoj dokumentaciji, uspostavljenim kontaktima s nutricionistima, liječnicima i drugim stručnjacima, organiziranim predavanjima za učenike, provedenim anketama među roditeljima i učenicima, pribavljenim preporukama te planiranim daljnjim aktivnostima. Pravobraniteljica je pohvalila njihovu inicijativu da pridonesu boljem informiranju mladih i njihovih roditelja o poremećajima prehrane i važnosti razvijanja zdravih prehrambenih navika. Također je podržala njihov prijedlog da se iz škola uklone automati sa slatkišima i gaziranim napicima, odnosno da se njihov sadržaj zamijeni zdravim namirnicama. Podržala je i njihov prijedlog da otvaranje školske kuhinje postane dijelom obveznog standarda svih srednjih škola, uz primjerenu brigu o osiguranju kvalitetnih jelovnika.

Povodom prve godišnjice rada ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu, ured je posjetilo dvadesetak djece koja su sudjelovala u programu otvaranja ureda. Tom prigodom, ponovno, djeca su razgovarala s pravobraniteljicom o svojem doživljaju dječjih prava.

Članovi Dječjeg odbora Hrabrog telefona posjetili su 12. svibnja 2008. Ured pravobraniteljice u Zagrebu. Odbor je osnovan 2004., a čine ga učenici viših razreda osnovne škole koji su

polaznici radionica u Dječjoj kući Borovje u Zagrebu. Svrha je odbora omogućiti djeci da sama govore o svojim potrebama te o pravima i njihovoj zaštiti. Članovi se sastaju dva puta mjesečno, a na susretima uče o pravima djeteta propisanim Konvencijom o pravima djeteta, izvještavaju o različitim situacijama u kojima su se našli ili koje su primijetili na igralištu, u školi, za vrijeme školskog odmora, u slobodno vrijeme i drugdje. Kroz grupni rad i raspravu koju vodi odrasla voditeljica, članovi odbora pripremaju se i za preuzimanje uloge pomagača ostaloj djeci kojoj će govoriti o pravima i odgovornostima djeteta, kao i o mjestima i osobama kojima se mogu obratiti kad se suoče s teškoćama i misle da su njihova prava ugrožena. Članovi odbora posjećuju osobe i ustanove koje su zadužene za zaštitu djece pa su tako u pratnji voditeljica, posjetili i Ured pravobraniteljice za djecu. Imali su puno pitanja za pravobraniteljicu i njezine suradnice, primjerice: Kada joj se djeca mogu obratiti? Koja su prava najugroženija u Hrvatskoj? Kako pravobraniteljica štiti prava djece? Koji su najteži slučajevi kršenja prava djece? Što ju je motiviralo da postane pravobraniteljica za djecu? Nakon što im je odgovorila, pravobraniteljica je imala pitanja za njih. Djeca su govorila o odnosima u školi, o položaju djece u obitelji, o nedovoljno prostora za igru u naseljima gdje se igrališta pretvaraju u parkirališta, a ocjenjivali su i stanje prava djece u školi i obitelji. Unatoč ponekim razlikama u mišljenjima, zajednički im je stav da ih se ne sluša dovoljno, niti se u dovoljnoj mjeri uvažava njihovo mišljenje.

Ured pravobraniteljice za djecu ove je godine započeo suradnju s djecom, školskim novinarima. Prva radionica s dvadesetak mladih novinara splitskih osnovnih škola održana je u gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu, 4. ožujka 2008., s temom „Pomozimo odraslima da bolje čuju i vide što djeca trebaju i žele“. Pravo na izražavanje mišljenja obuhvaćeno je Konvencijom o pravima djeteta, a važnu ulogu u ostvarivanju tog prava imaju školski listovi, koje uređuju i u kojima pišu učenici. Školski listovi informiraju djecu, ali i pomažu da se autentični dječji glas bolje čuje u društvu te je osobito važno omogućiti djeci da sudjeluju u kreiranju takvih medija i sadržaja u kojima će slobodno izražavati vlastito mišljenje o pitanjima koja su za njih bitna.

U splitskom uredu pravobraniteljice za djecu 4. lipnja 2008. održana je druga radionica za djecu-novinare i urednike školskih listova splitskih osnovnih škola o temi „Naš glas za slobodno vrijeme“. Cilj radionice bio je čuti glas djece o ostvarivanju njihovih prava u slobodnom vremenu te ih potaknuti na izbor pozitivnih sadržaja i njihovo promicanje u školskim listovima. Mladi novinari dali su kreativne odgovore na pitanja kako mladi provode slobodno vrijeme, što im treba, što nemaju, a htjeli bi imati u slobodnom vremenu, biraju li sadržaje slobodnog vremena sami ili su im oni nametnuti.

Sljedeća radionica, s temom „Prava djece u slobodnom vremenu“ održana je 23. rujna 2008. Svoje uratke s radionice kao i vlastite stavove o provođenju slobodnog vremena djeca su predstavila 25. rujna 2008. na tribini „Dijete u slobodnom vremenu“ koju je u Splitu organizirao Ured pravobraniteljice za djecu. Uslijedila je 18. studenoga 2008., u povodu Međunarodnog dana djeteta, još jedna novinarska radionica za djecu, s temom „Četiri grupe prava“. U radionici su sudjelovali učenici viših razreda iz nekoliko osnovnih škola s područja grada Splita. Nakon što su upoznala četiri grupe prava, djeca su imala priliku iznijeti svoja iskustva, probleme, pitanja, dileme i mišljenja o povredama njihovih prava te o načinima

ostvarenja pojedinih prava. Sudionici radionice procijenili su da su im u obitelji najugroženija prava sudjelovanja, a u školi i lokalnoj zajednici zaštitna prava. Razgovarali su o mogućnostima direktne zaštite djece u situacijama kad su im prava ugrožena, kao i o načinima unapređivanja dječjih prava te dogovorili konkretne aktivnosti za rješavanje pojedinih problema u svojim školama. Izrazili su želju za nastavkom suradnje i održavanjem većeg broja sličnih radionica.

Predstavnice Novinarske grupe koja postoji pri Centru za djecu, mlade i obitelj Velike Gorice, u Uredu su 27. kolovoza 2008. intervjuirale pravobraniteljicu za djecu. Mlade novinarke, učenice sedmog razreda, razgovarale su s pravobraniteljicom i postavljale pitanja o dječjim pravima i njihovoj zaštiti, položaju djeteta u školi, u obitelji, o tjelesnom kažnjavanju, internetu te brojna druga pitanja. Intervju je objavljen u časopisu koji izdaje Centar za djecu, mlade i obitelj Velike Gorice.

Dvanaestoro učenika osnovnih i srednjih škola iz Čakovca, Osijeka, Rijeke, Splita i Zagreba sastalo se 22. rujna 2008. s pravobraniteljicom za djecu i njezinim suradnicama, kako bi dali svoje mišljenje i prijedloge za izradu Strategije poticanja dječje participacije. Riječ je o projektu Ureda pravobraniteljice za djecu čiji je cilj ponajprije osigurati što bolju komunikaciju djece s pravobraniteljicom, ali i potaknuti njihovo sudjelovanje u društvu i omogućiti da utječu na donošenje odluka koje ih se tiču. O sastanku s djecom opširnije izvještavamo u poglavlju Prava djece kao članova društvene zajednice.

Prigodom obilježavanja prve obljetnice rada riječkog ureda pravobraniteljice za djecu 1. listopada 2008. godine, riječki ured su posjetila djeca koja su sudjelovala u njegovom svečanom otvaranju prethodne godine i to učenici Osnovne škole Jelenje Dražice i djeca članovi školske folklorne skupine. Djeca su izvela kratki igrokaz o dječjim pravima te su zajedno s pravobraniteljicom pogledala DVD s prošlogodišnjeg otvaranja riječkog ureda. Druženje su zaslادili rođendanskom tortom, i zajedno proslavili prvi rođendan Ureda pravobraniteljice za djecu u Rijeci.

U povodu Dječjeg tjedna, učenici četvrtog razreda Osnovne škole „22. Lipanj“ iz Siska posjetili su 10. listopada 2008. pravobraniteljicu za djecu. Dvadeset dvoje djece došlo je u pratnji svoje učiteljice i predstavnika Obiteljskog centra Sisačko-moslavačke županije i poglavarstva Grada Siska. Nakon što su im pravobraniteljica i njezine savjetnice predstavile Ured i podsjetile ih na to koje sve grupe dječjih prava postoje i zašto su ta prava važna, uslijedila su mnogobrojna dječja pitanja, ali i prijedlozi pravobraniteljici o tome kojim se dječjim pravima treba više pozabaviti i bolje ih zaštititi. Djeca su su pokazala da mnogo toga znaju o dječjim pravima. Zašto neki roditelji tuku i vrijeđaju svoju djecu zbog loših ocjena u školi? Moraju li djeca ići na izvanškolske aktivnosti koje njihovi roditelji žele? Koja bi bila primjerena kazna za dijete koje nije obavilo neku od svojih „dužnosti“? Zašto na televiziji ima toliko reklama, a djeca ne mogu dobiti skoro ništa od toga pa su nesretna? Može li se dijete koje je zlostavljano samo obratiti pravobraniteljici za pomoć? Zanimaju li se više prava mlađe ili starije djece? To su samo neka od pitanja koja su djevojčice i dječaci iz Siska uputili pravobraniteljici. Predložili su da se na web stranici Ureda pravobraniteljice za djecu otvori i rubrika s preporučenim internetskim stranicama za djecu. Taj je prijedlog stigao u pravo vrijeme, budući da su upravo u tijeku promjene i uvođenje novih sadržaja za djecu na

www.dijete.hr pri čemu su sve dječje ideje dobrodošle. Djeca su pitala pravobraniteljicu i zašto su njihove školske torbe još uvijek teške, iako je i ona dala preporuku da ih se oslobodi tolikoga tereta. Pravobraniteljica je odgovarala na pitanja te ih je potaknula da u svakoj prilici iznesu svoja mišljenja o važnim pitanjima koja se tiču njihovog svakodnevnog života, da ne šute o svojim problemima, da potraže pomoć od odraslih kad god su u nevolji te da teškoće u odnosima s roditeljima, drugim odraslima i sa svojim vršnjacima uvijek nastoje riješiti razgovorom i dogovorom.

Učenici zagrebačkih srednjih strukovnih škola sastali su se 14. studenoga 2008. s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama kako bi razgovarali o pitanjima vezanim za njihovo obrazovanje. Središnja tema bila je organizacija i odvijanje strukovne prakse u četverogodišnjim i trogodišnjim obrazovnim programima. O sastanku opširnije izvještavamo u poglavlju Prava djece kao članova društvene zajednice

Učenici I. gimnazije u Splitu, posjetili su 26. studenoga 2008. splitski ured pravobraniteljice za djecu. Tom prigodom su upoznati s pravima djece te radom pravobraniteljice za djecu. Učenici su opisali poteškoće s kojima se susreću u ostvarivanju svojih prava u obitelji, školi i lokalnoj zajednici. Ukazali su na nedostatak prostora za mlade u kojem bi se mogli družiti. Raspravljali su o sudjelovanju djece u obitelji, školi i lokalnoj zajednici te istaknuli potrebu za većom participacijom učeničkog vijeća u školi. Raspravljali su i o problemu državne mature. Učenici su savjetnicama postavili niz pitanja o vrstama i oblicima nasilja nad djecom, mjerama koje se provode u svrhu njihove zaštite te ih pozvali da sudjeluju na jednoj sjednici učeničkog vijeća.

Ured su 12. prosinca posjetili učenici drugog razreda Osnovne škole Jure Kaštelana iz Zagreba. Pravobraniteljica im je zahvalila na tome što su svojim likovnim radovima pomogli da Ured ove godine otisne posebno lijepe novogodišnje čestitke. Na jednoj od njih je rad učenika iz njihovog razreda. Djeci je prikazana kratka prezentacija o dječjim pravima, Konvenciji o pravima djeteta i pravobraniteljstvu za djecu. Djeca su imala puno pitanja za pravobraniteljicu i željela su joj ponešto ispričati i o sebi.

Učenici trećeg razreda Osnovne škole „Lijepa naša“ iz Tuhlja posjetili su pravobraniteljicu za djecu 16. prosinca 2008. Rad njihove prijateljice jedan je od motiva otisnutih na novogodišnjim čestitkama koje je pravobraniteljica ove godine poslala svojim suradnicima. Učenici su razgovarali s pravobraniteljicom i njezinim savjetnicama, poslušali su kratko izlaganje o dječjim pravima, ali i pokazali da o svojim pravima mnogo toga već znaju. Ispričali su kako su se prošle godine, kad su bili u drugom razredu, sami izborili da se u učionicama na južnoj strani škole postave rolete, jer im je ponekad prejako sunce smetalo u praćenju nastave. Bio je to njihov projekt koji su prikazali i na državnoj Smotri projekata u sklopu programa odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

Učenici Osnovne škole Josipa Kozarca iz Josipovca Punitovačkog i Osnovne škole Gorjani, zajedno s profesoricom likovne kulture, odazvali su se pozivu pravobraniteljice za djecu i poslali joj svoje likovne radove s božićnim i novogodišnjim motivima. Ured su posjetili 16. prosinca 2008. i pogledali izložbu dječjih likovnih radova, među kojima su i njihovi. Pravobraniteljica se zahvalila svima koji su poslali svoje crteže među kojima su odabrana dva

koja su otisnuta na novogodišnjim čestitkama Ureda pravobraniteljice. Djeca su upoznata s dječjim pravima i Konvencijom o pravima djeteta. Nakon toga su govorila o svom životu u Josipovcu, Punitovcima i Gorjanima, o tome kako su zadovoljni svojim školovanjem, što rade u slobodno vrijeme i kako se zabavljaju. Pohvalili su se da u školi imaju mnogo slobodnih aktivnosti pa im, mada imaju mnogo školskih obveza, ne manjka ni zabave. Uz popularne sportske aktivnosti, informatičku i likovnu sekciju, pohvalili su se da imaju i tamburaški orkestar i folklornu grupu, da su neki od njih članovi Dobrovoljnog vatrogasnog društva, a neki su učlanjeni i u društvo ribiča.

10.2 SUSRETI S DJECOM IZVAN UREDA

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici susreću se s djecom u raznim prilikama koje organizira sam Ured.

Ona je, sa savjetnicama, 10. lipnja 2008. posjetila Osnovnu školu Ante Starčevića u Lepoglavi, gdje se upoznala s radom čipkarske školske grupe i učenika-čipkara. U školi su izloženi brojni učenički radovi koji svjedoče o iznimnoj vještini i kreativnosti djece. Učenici ulažu mnogo vještine i strpljenja u izradu čipke, a svoje radove izlažu na brojnim izložbama, šalju ih na natjecanja, poklanjaju prijateljima i gostima škole, ali ih i prodaju kako bi zaradili za džeparac.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu je 8. i 9. rujna 2008. posjetila učenike OŠ Zadarski otoci na otoku Silbi i Velom Ižu, razgovarala je s ravnateljem, učiteljima i djecom te razgledala prostore škole. Saznala je puno toga o životu djece na ova dva otoka, njihovom životu u školi, provođenju slobodnog vremena i ostvarenju njihovih prava.

Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica, posjetile su 15. rujna 2008. godine Osnovnu školu Sesvetski Kraljevac u Sesvetskom Kraljevcu i razgovarale s učenicima četvrtog razreda. Dolazak nije bio najavljen te učenici nisu znali da im pravobraniteljica dolazi u posjet. Pozdravili su njen dolazak, no nitko od njih, kako su rekli, nije čuo za instituciju pravobranitelja za djecu. Ova informacija vrlo je važna pravobraniteljici, koja je među svoje prioritete rada u sljedećem periodu uvrstila i pojačano informiranje djece o njihovim pravima te postojanju institucije koja na različite načine ta prava štiti.

Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica posjetile su 29. rujna 2008. Osnovnu školu „Ivan Leko“ u Prološcu, koja je tog dana obilježila Dan škole. Tom su prigodom razgovarale s učenicima, članovima novinarske i knjižničarske školske grupe te ravnateljem i djelatnicima škole. Mladi su novinari i knjižničari pravobraniteljici postavili niz zanimljivih pitanja o njezinom radu na zaštiti dječjih prava. Ujedno su iznijeli svoja stajališta i mišljenje o ostvarenju njihovih prava, posebno prava na izražavanje vlastitog mišljenja, prava na zaštitu od svakog oblika nasilja, prava na jednakost u obrazovanju i slično. Istaknuli su također probleme s kojima se suočavaju u obitelji i školi. Učenici su se raspitivali o mogućnostima njihovog angažmana u zaštiti i promicanju dječjih prava te izrazili spremnost da o temi dječjih prava pišu u svom školskom listu.

U sklopu redovitih obilazaka škola, savjetnice pravobraniteljice za djecu posjetile su 2. listopada 2008. godine privatnu Osnovnu školu „Grivica“ u Rijeci i privatnu Opću gimnaziju s

pravom javnosti u Rijeci. Izvršen je obilazak prostora škole. Razgovaralo se o specifičnosti ovih škola u odnosu na državne škole, o postignućima i problemima s kojima se škole susreću. Savjetnice su se susrele sa skupinom učenika, kojima je predstavljena institucija pravobranitelja za djecu.

Pravobraniteljica za djecu je 4. listopada 2008. prisustvovala svečanom prijemu za roditelje i bebe rođene u lipnju i srpnju 2008., organiziranom u Gradskoj vijećnici u Požegi. Istog dana, razgovarala je s učenicima trećeg razreda Gimnazije i osmog razreda OŠ Antuna Kanižlića o pravima djece. Pravobraniteljica se susrela s djecom s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima, članovima udruge „MI“ te predstavnicima Otvorene računalne radionice „Svi smo protiv“.

U sklopu Dječjeg tjedna, savjetnik pravobraniteljice za djecu posjetio je 11. listopada 2008. članove Dječjeg kluba Društva „Naša djeca“ u Osijeku. Djeca su ga izvijestila o svojem posjetu gradonačelniku, kojem su iznijela i neke prijedloge za poboljšanje sigurnosti djece na ulici i u prometu te za uređenje dječjih igrališta. Članovi Dječjeg kluba postavili su brojna pitanja o tome kako riješiti pojedine konkretne probleme djece. Pitali su ga kako se osigurava naplata doprinosa za uzdržavanje djece koja žive s jednim roditeljem, može li dijete, pripadnik romske manjine, u postupcima pred policijom govoriti svojim jezikom, kako osigurati čistoću dječjih igrališta, osobito pješčanika i mnoga druga. Susret je organiziran u suradnji s voditeljicom Dječjeg kluba, a bila je to i prilika da se, kao što je običaj u Dječjem tjednu, dječji glas čuje glasnije i jasnije te da se pokuša odgovoriti i na najteža dječja pitanja. To i jest u skladu s porukom Dječjeg tjedna u 2008. koja je glasila: „Odrasli, slušajte nas!“.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu posjetila je 27. listopada 2008. privatnu osnovnu školu „Nova“ u Zadru. Obišla je prostore škole te razgovarala s učenicima, koji su joj ispričali kako izgledaju njihovi školski dani, na koji način rade u školi i čime se bave. Učenici su izrazili svoje mišljenje o načinima ostvarenja pojedinih prava te postavili niz zanimljivih pitanja.

Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica posjetile su 11. studenoga 2008. djecu u osnovnim školama na tri otoka zadarskog arhipelaga, Molatu, Premudi i Olibu. Tom prilikom razgovarale su s učenicima o njihovom životu i školovanju na otoku te o dječjim pravima. O tome kako je to biti jedini u razredu i u školi, kako provode dane i slobodno vrijeme u sredini gdje nema njihovih vršnjaka - djeca su pričala pravobraniteljici, a ona njima o Konvenciji o pravima djeteta, o svome poslu te o tome koliko je važno da djeca znaju koja su njihova prava, kako bi i sama mogla zahtijevati njihovo ostvarivanje.

Na Međunarodni dan djeteta pravobraniteljica za djecu je sa suradnicama posjetila Tehničku školu Ruđera Boškovića u Zagrebu i razgovarala s učenicima četvrtog razreda o Konvenciji o pravima djeteta i zaštiti ljudskih prava djece. Pravobraniteljica za djecu objasnila im je da su, prema Konvenciji, djeca sve osobe mlađe od 18 godina te se obveza društva da im pruži posebnu zaštitu, poticaje za razvoj i mogućnost sudjelovanja, odnosi i na njih. Srednjoškolci su svoje gošće upoznali s time kako oni doživljavaju svoj položaj u društvu i školi i iznijeli neke primjedbe i prijedloge u vezi sa zaštitom svojih prava, ponajprije s obrazovanjem.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu posjetila je 24. studenoga 2008. Dječji vrtić „Grigor Vitez“ u Splitu i razgovarala s djecom. Zatim je 25. studenoga 2008. posjetila osnovnu školu Grohote na otoku Šolti, gdje je predstavnike razreda upoznala s dječjim pravima i ulogom pravobraniteljice za djecu. Djeca su postavila niz pitanja o načinima zaštite njihovih prava, poglavito prava na zaštitu od svakog oblika nasilja. Ujedno su joj ispričala kako provode svoje dane na otoku, s kojim se problemima susreću u školi te kako doživljavaju zaštitu svojih prava.

10.3 SUSRETI S DJECOM NA DRUGIM SKUPOVIMA ZA DJECU

U okviru Prvog regionalnog susreta UNICEF-ove mreže škola bez nasilja koji je održan u Šibeniku, savjetnica pravobraniteljice je razgovarala s djecom, predstavnicima učenika iz 13 škola s područja Dalmacije, koje su stekle UNICEF-ovo priznanje Škola bez nasilja.

U okviru Motovunske ljetne škole unapređenja zdravlja, od 3. do 5. srpnja 2008., po jedanaesti puta održane su u Labinu radionice projekta „Škole demokracije - Vijeća mladih“. Ovogodišnji susret odvijao se na temu poznavanje i poštovanje ljudskih prava, položaj učenika u školi, s pripadajućim tematskim radionicama: sustav i gradacija vrijednosti te učenici-škola-ljudska prava. Organizatori ove škole su Hrvatska mreža zdravih gradova, Škola narodnog zdravlja „Andrija Štampar“, projekt „Labin-zdravi grad“ i Srednja škola Mate Blažine iz Labina. Rad škole kroz radionice te prezentacije rezultata anketa i projekata, ove su godine pratile i savjetnice pravobraniteljice za djecu. Školi demokracije osnovni je cilj snaženje demokracije, jačanje mladih u smislu učenja socijalnih vještina, vještina komuniciranja, kulture dijaloga i argumentiranja. Također, cilj Škole demokracije je upoznati što veći broj mladih ljudi s ljudskim pravima, pogotovo s pravima prve generacije te pravima djece i mladih; razviti sposobnost suosjećanja i respektiranja drugačijeg; potaknuti ih na odanost ljudskom dostojanstvu, uljudnosti, snošljivosti, solidarnosti i građanskoj odgovornosti.

U povodu Dječjeg tjedna u Velikoj Gorici je 13. listopada 2008. održana sjednica Dječjeg Gradskog vijeća. Tom su prilikom gradonačelnik i drugi gradski čelnici te zamjenica pravobraniteljice za djecu odgovarali na brojna pitanja djece-vijećnika. Zamjenici pravobraniteljice za djecu najmlađi su vijećnici namijenili pitanje o tome kako se zaštititi od nasilja i zlonamjernih poruka koje dobivaju putem interneta.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu posjetila je 20. studenoga 2008. Osnovnu školu „Vežica“ u Rijeci, koja je, u povodu Međunarodnog dana dječjih prava, organizirala projektну nastavu s temom „Život bez nasilja pravo je svakog učenika“. Nastava je organizirana kroz radionice na kojima su učenici upoznati s Konvencijom o pravima djeteta, rješavanjem sukoba mirnim putem, prepoznavanjem nasilnika i žrtve, i tehnikama sprečavanja nasilja među djecom. Istaknuta je važnost poštovanja različitosti i upoznavanja s ozračjem zajedništva te osjetljivosti na nasilje. Nakon radionica, savjetnica je djeci govorila o Konvenciji i Uredu pravobraniteljice za djecu, a zatim su djeca prikazala svoje radove s radionica. Uslijedila je osnivačka sjednica Vijeća učenika škole i biranje predsjednika i dopredsjednika Vijeća učenika, s time da su prethodno djeca pozvana da se slobodno kandidiraju, predstave i iznesu svoj plan i program rada kao predsjednika i dopredsjednika Vijeća učenika, koji se

uglavnom odnosio na sprečavanje nasilja, bolje „marende“ u školi, obnavljanje škole, uvođenje samo jedne kontrolne zadaće tjedno. Za vrijeme trajanja izbornog postupka savjetnica pravobraniteljice razgovarala je s djecom i odgovarala na njihova brojna pitanja, naročito u vezi s nasiljem u školi, odgovornošću djece i odraslih u slučaju pojave nasilja, sigurnog interneta, a pritom je istaknula kako je važno da se djeca obvezno obrate odraslima radi zaštite od nasilja.

U Osnovnoj školi Sućidar u Splitu savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je 27. studenoga 2008. u „Pričalici“ na temu dječjih prava, koja je održana u školskoj knjižnici, a u kojoj su sudjelovali predstavnici učenika svih razreda. Učenici su prethodno proučili Konvenciju o pravima djeteta i pripremili plakate na temu dječjih prava. Istaknuli su svoje mišljenje o stanju prava djece kako na svjetskoj tako i na razini lokalne zajednice i škole. Istaknuli su brojne probleme i kršenja prava koja doživljavaju djeca za vrijeme rata, siromašna djeca, djeca čija se vjeroispovijest razlikuje od većinske u nekoj sredini te djeca poznatih osoba. Razgovarali su i o trgovini djecom, a podijelili su i svoja iskustva u kojima su doživjeli povrede svojih prava.

U povodu Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3. prosinca 2008. Osnovna škola Ljudevita Gaja u Osijeku organizirala je integrirani školski dan pod naslovom „Pokušaj hodati u mojim cipelama“. Brojnim aktivnostima usmjerenim temi inkluzije - uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redoviti rad i život škole, pridružila se i pravobraniteljica za djecu. Na tribini održanoj nakon radionica, na kojoj su učenici i učitelji prikazali rezultate rada radionica, ona se obratila djeci, podržala školu zbog uspješnog ostvarivanja integracije i pohvalila angažman djece i učitelja u integriranom danu. Integrirani dan „Pokušaj hodati u mojim cipelama“, osmišljen u OŠ Ljudevita Gaja, tek je dio sustavnih nastojanja za ostvarivanjem inkluzije u toj školi, koja je poznata u Hrvatskoj kao primjer dobre prakse i model integracije djece s teškoćama u redoviti odgojno-obrazovni sustav.

Učenici trećeg razreda Osnovne škole Marina Držića u Zagrebu posjetili su 11. prosinca 2008. izložbu „Mi imamo prava“ postavljenu u Dječjoj knjižnici Marina Držića. Tom prilikom o dječjim pravima i radu pravobraniteljice za djecu govorila im je savjetnica pravobraniteljice. Djeca su imala mnogo pitanja, ali i mnogo vlastitih odgovora te su spremno iznosila svoja mišljenja o tome što vole i što ne vole, što im se sviđa i što im je važno. Kao podsjetnik na to gdje svako dijete može naći pravobraniteljicu, i obavijestiti je o kršenju dječjih prava ili joj prenijeti svoje mišljenje o bilo kojem pitanju važnom za djecu, učenici su dobili obilježavače za knjige s porukama i adresom Ureda pravobraniteljice.

11 MEĐUNARODNA SURADNJA

Tijekom 2008. godine, djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu sudjelovali su u brojnim međunarodnim aktivnostima na području zaštite i promicanja prava djece. Nastavljena je suradnja s Odborom za prava djeteta UN-a, Vijećem Europe te u okviru Europske mreže pravobranitelja za djecu i neformalne Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe.

11.1 SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

11.1.1 Posjet članova ENOC-a Vijeću Europe

Članovi Europske mreže pravobranitelja za djecu, posjetili su 11. veljače Vijeće Europe u Strasbourgu, gdje je za njih održan seminar o temama iz područja zaštite dječjih prava, kroz prizmu aktivnosti VE. Domaćini skupa Maud De Boer-Buquicchio, zamjenica glavnog tajnika i Thomas Hammarberg, povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe, istaknuli su važnost bliske suradnje ENOC-a i VE.

11.1.2 Neformalna mreža pravobranitelja za djecu u Jugoistočnoj Europi

Pravobraniteljica za djecu sudjeluje u radu neformalne mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe od 2006. godine. Tijekom 2008., održana su dva tematska sastanka - „Domovi za djecu u svjetlu reforme socijalne zaštite“, 10. travnja u Novom Sadu, na kojem je održano izlaganje „Institucionalna skrb o djeci u sustavu socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj“ te „Održivost, buduće osmišljavanje i funkcioniranje mreže“, 12. lipnja, također u Novom Sadu. Održana je i Godišnja konferencija pod nazivom „Zdravstvena zaštita djece“, 13. i 14. listopada u Brdu kod Kranja, na kojoj je pravobraniteljica za djecu održala izlaganje „Neki vidovi ostvarenje prava djece na zdravlje“. Osim toga, u lipnju 2008. predstavnici pravobranitelja za djecu iz zemalja jugoistočne Europe i Poljske sastali su se u Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu i razgovarali o zaštiti dječjih prava te o načinu djelovanja ombudsmana.

11.1.3 Susret s predstavnicima Europske komisije

Članovi Delegacije Europske komisije u Republici Hrvatskoj posjetili su 29. svibnja 2008. Ured pravobraniteljice za djecu, kako bi razgovarali o napretku na području zaštite prava djece ostvarenom u protekloj godini. Najviše je bilo riječi o Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, za koji je zaključeno da je sveobuhvatan i kvalitetan dokument čija je provedba, nažalost, spora i netransparentna. Istaknuta su neka poboljšanja vezana za zakonodavstvo, kao što je prihvaćanje inicijative pravobraniteljice da Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći zajamči besplatnu pravnu pomoć svoj djeci u predmetima koji se tiču ostvarivanja prava na uzdržavanje.

11.1.4 Misija stručnjaka Europske komisije u posjetu Hrvatskoj

U sklopu posjeta misije stručnjaka Europske komisije, u Uredu pravobraniteljice za djecu organiziran je 12. lipnja 2008. sastanak pravobraniteljice Mile Jelavić s Ilze Brands Kehris,

članicom misije, koja je postavila je niz pitanja o stanju i teškoćama u zaštiti prava djece u Hrvatskoj, interesirajući se za organizaciju, djelokrug rada, nadležnosti i ovlasti pravobraniteljice za djecu. Zanimala ju je i suradnja pravobraniteljice s državnim tijelima, način financiranja, planiranje rada Ureda i glavna težišta u djelovanju.

11.1.5 „Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece“

U Zagrebačkom kazalištu lutaka, 15. lipnja 2008. objavljen je početak kampanje Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece pod nazivom „Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece“, u suradnji s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Tom prilikom u Zagrebu su se okupili brojni ugledni međunarodni i domaći stručnjaci, predstavnici tijela Vijeća Europe, Ujedinjenih naroda i UNICEF-a, ministri europskih zemalja i drugi. Na predstavljanju kampanje izlaganje je imala i pravobraniteljica za djecu.

11.1.6 Odbor za prava djeteta UN

U sklopu boravka u Zagrebu, u povodu proglašenja kampanje Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece, predsjedateljica UN-ovog Odbora za prava djeteta Yanghee Lee i članica odbora Nevena Vučković Šahović posjetile su 16. lipnja 2008. Ured pravobraniteljice za djecu. Istaknule su važnost pravobranitelja za djecu kao neovisnog tijela koje kontinuirano prati ostvarivanje dječjih prava u zemlji i daje kritički uvid u stvarno postignut napredak u zaštiti djece.

11.1.7 Integrirana strategija VE protiv nasilja nad djecom

U Parizu su u lipnju i listopadu 2008. održani sastanci radne grupe za izradu Smjernica Vijeća Europe za integriranu strategiju protiv nasilja nad djecom, koje će biti predloženo na usvajanje kao Preporuka Vijeću ministara. Izrada smjernica je sastavni dio projekta „Gradimo Europu za djecu i s djecom“, a temelji se na iscrpnom izvješću o nasilju nad djecom iz četiri članice Vijeća Europe – Portugala, Norveške, Italije i Rumunjske. Na iskustvima iz tih zemalja sastavljen je prvi nacrt smjernica o kojem se raspravljalo na sastancima radne grupe.

11.1.8 Godišnja konferencija ENOC-a u Dublinu

U Dublinu je od 3. do 5. rujna 2008. održana Godišnja konferencija Europske mreže pravobranitelja za djecu. Tema je bila implementacija Konvencije o pravima djeteta na međunarodnoj, europskoj i nacionalnoj razini, korištenje međunarodnih mehanizama za poboljšanje implementacije te dijaloga djece i predstavnika međunarodnih organizacija.

11.1.9 Dan opće rasprave Odbora za prava djeteta UN-a

Tema dana glavne rasprave Odbora za prava djeteta UN-a koja je održana u Ženevi 19. rujna 2008., bila je „Pravo djece na obrazovanje u krizama“. Na glavnoj raspravi govorilo se o ostvarenju čl. 28. i 29. Konvencije o pravima djeteta, a istaknuto je kako pravo djece na obrazovanje ne prestaje neovisno o krizi te da država potpisnica Konvencije od samog početka krize djeci mora osigurati ostvarenje prava na obrazovanje. Uz protokole,

informiranje o mogućoj krizi i pripreme za eventualne krizne situacije, svaka država trebala bi imati, kao dio državnog obrazovnog sustava, i plan obrazovanja u kriznim situacijama od predškolske do srednjoškolske razine obrazovanja, koji treba uključivati i edukaciju učitelja.

11.1.10 Konferencija „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“ u Stockholmu

U okviru švedskog predsjedanja Vijećem Europe, Švedska vlada je u suradnji s Vijećem Europe i uz podršku Nordijskog vijeća ministara u Stockholmu od 8. do 10. rujna 2008. godine organizirala Konferenciju „Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji 2009.-2011.“ U radu konferencije sudjelovalo je oko tristo sudionika, među kojima su bili predstavnici vlada, međunarodnih organizacija i institucija, nevladinih udruga i profesionalnih mreža, parlamentaraca, lokalnih vlasti, ombudsmana, sudaca i zagovaratelja dječjih prava, a aktivno su se uključila i djeca i mladi.

11.1.11 Europski program razmjene pravosudnih dužnosnika

U sklopu Programa razmjene pravosudnih dužnosnika Europske mreže pravosudnih škola (EJTN), riječki ured pravobraniteljice za djecu posjetili su 25. rujna 2008. budući suci iz Makedonije. Posjet je dogovoren u suradnji s Pravosudnom akademijom Ministarstva pravosuđa.

11.1.12 Obrazovanje djece za ljudska prava

U organizaciji Vijeća Europe u Europskom vijeću mladih u Budimpešti od 12. do 19. listopada 2008. održan je trening za obrazovanje djece za ljudska prava, namijenjen pravobraniteljima za djecu. Glavni cilj treninga bio je stjecanje kompetencija trenera za integriranje i razvijanje vještina za obrazovanje djece za ljudska prava u različitim formalnim i neformalnim obrazovnim kontekstima. U okviru programa svi sudionici posjetili su Ured mađarskog pravobranitelja.

11.2 BILATERALNA SURADNJA

11.2.1 Susret s predstavnicama švedskog veleposlanstva

Na prijedlog švedskog veleposlanstva u Hrvatskoj, pravobraniteljica za djecu sastala se 12. lipnja 2008. s prvom tajnicom veleposlanstva Rebeccom Soderberg i njezinim suradnicama. U sklopu svojih aktivnosti željele su bolje upoznati područje zaštite djece u Hrvatskoj, a posebno ih je zanimalo koja su prava djece najugroženija, kakav je položaj djece manjina s naglaskom na Rome te kako je osigurana zaštita djece s teškoćama u razvoju. Također se zanimala kako se odvija proces deinstitucionalizacije skrbi o djeci.

11.2.2 Susret s češkom ministricom J. Stehlikovom

Ured pravobraniteljice za djecu 16. lipnja 2008. posjetila je ministrica za ljudska prava i manjine Republike Češke Jarmila Stehlikova. Ona je u Zagrebu boravila u povodu predstavljanja Kampanje Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Ministricu je zanimalo način uspostavljanja, ustrojstvo, način rada i nadležnost pravobranitelja za djecu

Republike Hrvatske, budući da i u Republici Češkoj postoji politička volja za osnutkom takve institucije.

11.2.3 Posjet latvijske i rumunjske sutkinje riječkom uredu pravobraniteljice

U sklopu Programa razmjene pravosudnih dužnosnika Europske mreže pravosudnih centara (EJTN), a u suradnji s Pravosudnom akademijom Ministarstva pravosuđa, 19. lipnja 2008. riječki ured pravobraniteljice za djecu posjetile su sutkinje iz Latvije, a 23. listopada 2008. sutkinja iz Rumunjske.

11.2.4 Sastanak s regionalnom tehničkom savjetnicom za problematiku trgovanja djecom pri MVP Francuske

U organizaciji francuskog veleposlanstva u Republici Hrvatskoj, u Uredu pravobraniteljice za djecu, 30. lipnja 2008. održan je radni sastanak s regionalnom tehničkom savjetnicom za problematiku trgovanja djecom, pri Ministarstvu Vanjskih Poslova Francuske na službi u Mađarskoj, sutkinjom za maloljetnike Marie-Anne Baulon.

11.2.5 Posjet pravobraniteljici Republike Slovenije

Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica posjetile su 1. prosinca 2008. godine Ured zaštitnika ljudskih prava Republike Slovenije. *Varuh človekovih pravic*, kako se ta institucija zove na slovenskom, pandan je pučkome pravobranitelju u Republici Hrvatskoj, a ima osnovan poseban odjel koji se isključivo bavi zaštitom prava i interesa djece.

11.3 MEĐUNARODNE KONFERENCIJE, SEMINARI I STRUČNI SKUPOVI UZ SUDJELOVANJE PREDSTAVNIKA UREDA

11.3.1 Konferencija u San Diegu o zlostavljanju djece i problemima obitelji

Od 28. siječnja do 1. veljače 2008. u San Diegu u SAD-u održana je 22. godišnja međunarodna konferencija o zlostavljanju djece i problemima obitelji. Organizirali su je *Chadwick* centar za djecu i obitelj i Dječja bolnica *Rady (Rady Children Hospital)*. Riječ je o skupu koji se bavi širokom tematikom zanemarivanja i zlostavljanja djece te problemima u funkcioniranju obitelji. U njezinom je radu sudjelovalo više od 1800 stručnjaka iz 50 zemalja svijeta, organizirane su 222 radionice i plenarna zasjedanja na kojima je izlagalo 200 predavača.

11.3.2 Međunarodni kongres studenata rehabilitacije

Treći Međunarodni kongres studenata rehabilitacije, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održan je od 18. do 20. travnja 2008, pod nazivom K.R.I.K. - Krenimo, Radimo, Informirajmo, Kreirajmo. Na kongresu su studenti izložili svoje radove, istraživanja i iskustva te su sudjelovali u radu radionica. Glavni ciljevi bili su poticanje međunarodne suradnje, edukacija budućih stručnjaka, razvoj multidisciplinarne suradnje stručnjaka srodnih

područja, razmjena iskustava iz prakse i novih spoznaja iz struke i promicanje volonterskog rada.

11.3.3 Međunarodni kongres o trgovanju djecom

U povodu 60. obljetnice Deklaracije o ljudskim pravima, španjolske nevladine organizacije za prava djece Fundación Tierra de Hombres Spain i Fundación por la Justicia, pripremile su Drugi međunarodni kongres o trgovanju djecom. Kongres je održan u Valenciji od 7. do 9. svibnja 2008. pod nazivom „Zaustavimo trgovanje djecom“. U njegovom su radu sudjelovali stručnjaci raznih profila iz cijelog svijeta, raspravljajući o problemima, postignućima te mogućim strategijama zajedničkog koordiniranog djelovanja kako bi se spriječilo trgovanje djecom i zaštitilo djecu te kako bi se žrtvama trgovanja djecom pružila odgovarajuća pomoć i podrška.

11.3.4 Europska akademija za djecu s teškoćama u razvoju

U Zagrebu je od 5. do 7. lipnja 2008. održan 20. kongres Europske akademije za djecu s teškoćama u razvoju (EACD) koji je okupio više od 400 sudionika, među njima i 133 stručnjaka iz Hrvatske. Kongres je organizirala Hrvatska akademija za razvojnu rehabilitaciju, koja već 11 godina djeluje pri Klinici za dječje bolesti u Klaićevoj u Zagrebu.

11.3.5 17. kongres međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISPCAN)

U Hong Kongu je od 7. do 10. rujna 2008. održan 17. kongres međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISPCAN). U prezentaciji znanstvenih i stručnih radova dominirala je tema dječje participacije i dječje perspektive u zaštiti od nasilja. ISPCAN je multidisciplinarno međunarodno udruženje koje okuplja organizacije i stručnjake različitih profila iz 180 zemalja u radu na prevenciji i tretmanu zlostavljane i zanemarene djece te na svim problemima koji se tiču suzbijanja nasilja i eksploatacije djece.

11.3.6 Dječja prava u globaliziranom svijetu

Od 7. do 19. rujna 2008. u Ghentu i Antwerpenu u Belgiji održan je međunarodni interdisciplinarni tečaj „Dječja prava u globaliziranom svijetu: od načela k praksi“. Tečaj su zajednički organizirali Centar za dječja prava pri Sveučilištu u Ghentu i UNICEF-ova Katedra za prava djece na Sveučilištu u Antwerpenu.

11.3.7 Godišnja konferencija ISSA-e u Budimpešti

Od 9. do 12. listopada 2008. u Budimpešti je održana 9. godišnja konferencija Međunarodne organizacije Korak po korak (ISSA) pod naslovom „Aktivno Građanstvo: Demokratska praksa i obrazovanje - od socijalno odgovornog razreda do socijalno odgovornog društva“. O tome kako izgleda obrazovanje sa sadržajima aktivnog građanstva i njegovom najranijom izgradnjom izlagalo je ili raspravljalo oko 350 sudionika iz više od 70 zemalja svijeta, kroz plenarna predavanja i prosječno 15 radionica, prezentacija i grupa za raspravu dnevno.

11.3.8 Međunarodna edukacija u Švedskoj: Prava osoba s invaliditetom

U Švedskoj je od 19. do 31. listopada 2008. održana edukacija, odnosno međunarodno okupljanje stručnjaka iz 12 zemalja o pravima osoba s invaliditetom gdje se raspravljalo i učilo o mogućnostima unapređenja ljudskih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju

11.3.9 Konferencija Eurochilda u Budimpešti

U Budimpešti je od 5. do 7. studenoga 2008. održana peta godišnja konferencija Eurochilda s temom „Uključivanje djece: približavanje dječjih prava njihovoj dobrobiti“. Sudionici su bili predstavnici nevladinih udruga, članovi Eurochilda, predstavnici vladinih organizacija koje se bave socijalnim uključivanjem te predstavnici ombudsmana za djecu.

11.3.10 Svjetski kongres protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece

U Rio de Janeiru od 24. do 28. studenoga 2008. održan je III. svjetski kongres protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, koji se odvijao kroz pet osnovnih tema: nove dimenzije komercijalnog spolnog iskorištavanja djece, zakonodavni okviri i primjena zakona, integrirane međusektorske politike, uloga privatnog sektora i korporativna društvena odgovornost te strategije međunarodne suradnje. Na marginama Kongresa održan je i sastanak Globalne mreže pravobranitelja za djecu, pod predsjedanjem indijske pravobraniteljice Shante Shine, te razgovori ombudsmana na kojima su sudjelovala djeca iz cijelog svijeta, parlamentarci i nevladine udruge.

12 RAD REGIONALNIH UREDA

12.1 URED U SPLITU

U regionalnom uredu u Splitu, ove godine uz profesoricu pedagogije savjetnicu pravobraniteljice za stručne poslove - područje odgoja i obrazovanja, obitelji, kulturnih i ekonomskih prava djece i promocije prava djece, od listopada 2008. zaposlena je i diplomirana pravica savjetnica za pravne poslove - socijalne skrbi i obitelji. Savjetnice su i ove godine radile na pojedinačnim predmetima kao i na općim inicijativama usmjerenim zaštiti, praćenju i promociji prava djece u regiji.

Tablica 1

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Ukupno	122	23	19	12	176	813	989
Osobna prava - ukupno	64	15	8	8	95	540	635
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	27	6	5	6	44	223	267
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	3	3	0	0	6	30	36
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	29	6	3	2	40	257	297
<i>Ostala osobna prava</i>	5	0	0	0	5	30	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	1	0	1	0	2	11	13
Obrazovna prava	32	5	4	0	41	80	121
Zdravstvena prava	7	0	0	1	8	24	32
Socijalna prava	4	2	0	2	8	23	31
Ekonomska prava	3	1	1	1	6	50	56
Kulturna prava	1	0	1	0	2	13	15
Pravosudno-zaštitna prava	4	0	3	0	7	30	37
Ostala prava	6	0	1	0	7	42	49

Od ukupno 989 prijava pojedinačnih povreda prava Uredu, 176 prijava odnosi se na područje splitske regije. Od toga su se 122 prijave odnosile na Splitsko-dalmatinsku županiju, 23 na Zadarsku županiju, 19 na Dubrovačko-neretvansku i 12 na Šibensko-kninsku županiju. U odnosu na prošlo izvještajno razdoblje kada je bilo ukupno 113 pojedinačnih prijava, evidentan je porast prijava u cijeloj regiji.

Najveći broj prijava odnosi se na povrede osobnih prava djeteta, i to povrede prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja te prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Nakon

osobnih prava djece, po broju prijava slijede povrede obrazovnih prava. U odnosu na cijelu Republiku Hrvatsku, broj prijava povreda obrazovnih prava najveći je u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Tablica 2

Ured u Splitu	Dijete	Majka	Otac	Baka	Djed	Institucije	Ostali	Ukupno
Osobno	1	24	17	4	1	1	1	49
Telefonski		129	64	16	8	47	16	281
Ukupno	1	153	81	20	9	48	17	330

U 2008. godini, telefonom je zvalo i osobno došlo u Ured ukupno 330 osoba, što je u odnosu na prošlu godinu porast veći od 100%. Osobno nam se obratilo 49 osoba, i to najviše majki, a telefonskih poziva bilo je 281, među kojima opet najviše obraćanja majki. Rast obraćanja stranki splitskom Uredu možemo objasniti većom senzibilizacijom i informiranošću ljudi u regiji za postojanje Ureda i načine zaštite dječjih prava. I dalje je uočljivo javljanje odraslih osoba, a ne same djece, što nas upućuje na nužnost daljnjeg informiranja, senzibilizacije i podrške djeci u obraćanju Uredu, kako radi zaštite svojih prava tako i zbog drugih oblika suradnje s njima.

I ove godine, Ured je radio na upoznavanju, informiranju, senzibilizaciji i savjetovanju djece, stručnjaka i javnosti o dječjim pravima te načinu i djelokrugu rada Ureda kroz susrete s djecom, sudjelovanja i izlaganja na raznim skupovima, tribinama, okruglim stolovima.

Tako je održano više od deset predavanja i radionica na različitim skupovima što je navedeno u dijelu o sudjelovanjima i izlaganjima.

Uz telefonsko, pisano i individualno savjetovanje djece i odraslih i ove godine obilazili smo ustanove koje se bave zaštitom i promocijom dječjih prava te ustanove u kojima trajno ili privremeno borave djeca. Realizirane su ponovne posjete zatvorima u Šibeniku i Zadru. I ove godine smo posjetili i Centar za odgoj u Zadru. Posjetili smo Obiteljski centar Split, Dječji odjel i rodilište Opće bolnice Zadar, Dječji odjel i rodilište Kliničkog bolničkog centra Split, DV Grigor Vitez, OŠ Sućidar u Splitu, OŠ Ivan Leko u Prološcu, Privatnu osnovnu školu Nova u Zadru i šest otočnih škola: OŠ Zadarski otoci koja broji pet škola na otocima Silbi, Olibu, Premudi, Molatu i Velom Ižu, te OŠ Grohote na otoku Šolti. O problemima ostvarenja prava na kvalitetno obrazovanje djece na otocima biti će više u dijelu izvješća koji se odnosi na obrazovanje. Radi stjecanja uvida u potpunu sliku stanja prava djece na otocima i u sljedećem periodu planiramo svoje posjete usmjeriti školama na otocima.

U povodu prve godišnjice otvaranja Ureda u Splitu upriličeni su posjeti 30 djece od predškolskog do srednjoškolskog uzrasta koja su sudjelovala u programu otvaranja Ureda te posjet djece učenika 1. jezične gimnazije iz Splita.

U ožujku 2008. godine, Ured je povodom obilježavanja prve godine otvaranja organizirao tribinu „Stanje prava djece u dalmatinskoj regiji“, za sve župane i gradonačelnike

dalmatinske regije, s ciljem predstavljanja našeg viđenja stanja prava djece u dalmatinskoj regiji. Sa željom da upozorimo na važnost slobodnog vremena u životu djeteta, kao i na potrebe i probleme djece u tom području te da potaknemo osmišljavanje i širenje kvalitetnih sadržaja slobodnog vremena, Ured je u rujnu 2008. u Splitu organizirao dvije tribine „Djeca u slobodnom vremenu“ i „Dva lica interneta“. Uz stručnjake iz ovog područja u obje tribine aktivni sudionici su bila djeca učenici splitskih osnovnih škola i III gimnazije. Na obje tribine bili su pozvani stručnjaci svih četiriju županija iz različitih resora koji se bave zaštitom i promocijom prava djece.

U skladu s planiranim, intenzivirali smo susrete s djecom školskim novinarima. Savjetnica pravobraniteljice redovito održava radionice na temu dječjih prava. Tako je ove godine upriličeno šest susreta s djecom školskim novinarima. Na radionicama su se obrađivale teme: Pomozimo odraslima da bolje čuju i vide što djeca trebaju i žele; Kako pisati o dječjim pravima u školskim listovima; Pravo na slobodno vrijeme; Četiri grupe prava. Suradnja s djecom školskim novinarima pokazala se korisnom za obje strane te ju planiramo razvijati i dalje.

Na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu u splitskom uredu organiziran je sastanak na temu „Djeca koja trebaju psihijatrijsku pomoć“ na kojem su sudjelovala dva dječja psihijatra iz Splita, ravnateljica Dječjeg doma Maestral, ravnatelj KBC Split te pravobraniteljica i njene savjetnice o čemu se izvještava u poglavlju zdravstvena prava. Cilj sastanka bio je stjecanje uvida u problematiku, poteškoće i nedostatke u provođenju mjera zdravstvene zaštite djece i mladih koja trebaju psihijatrijsku pomoć, osobito na području Dalmacije. Na sastanku je istaknut problem prostora za otvaranje odjela psihijatrije. Prostor koji je predviđen za odjel psihijatrije koristi Ministarstvo obrane. Stoga smo našom inicijativom posredovali između MORH-a, Kliničkog bolničkog centra Split i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi kako bi se riješio dugogodišnji spor oko prostora i osigurali prostorni uvjeti za otvaranje odjela dječje psihijatrije u Splitu. Od strane nadležnog ministarstva obaviješteni smo da je Klinički bolnički centar Split dobio odobrenje za specijalizacije iz psihijatrije namijenjene doktorima medicine koji će po završetku specijalističkog i užeg specijalističkog usavršavanja skrbiti o djeci i adolescentima s psihijatrijskim poremećajima. Obzirom na sve veće potrebe djece, postojanje projekta i senzibilitet osoblja splitske bolnice očekujemo da će odjel dječje psihijatrije u Splitu biti otvoren što prije.

Uočavajući nedovoljnu participaciju djece u lokalnoj zajednici po pitanju sudjelovanja u gradskim tijelima, uputili smo preporuku za osnivanje dječjeg gradskog vijeća i vijeća za mlade. U cijeloj splitsko dalmatinskoj županiji samo grad Omiš ima aktivno dječje gradsko vijeće, na čijem smo osnivanju sudjelovali i s kojim aktivno surađujemo.

Svi problemi u regiji u odnosu na prošla izvještajna razdoblja i dalje su prisutni te se uočava trend porasta povreda dječjih prava kao i potrebe intenziviranja mjera sveobuhvatne i pravovremene zaštite. U budućem radu regionalni ured u Splitu će nastaviti pratiti stanje prava djece u regiji kao i postupanje sukladno do sada danim preporukama. Svoje djelovanje usmjeriti će na područje obitelji i odgojno obrazovnih ustanova posebno na otocima i u

Zagori. Ured će i dalje razvijati različite oblike suradnje s djecom, kako kroz posjete ustanovama u kojima borave tako i kroz radionice u uredu.

12.2 URED U RIJECI

Regionalni ured pravobraniteljice za djecu za područja Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije osnovan je u Rijeci 1. listopada 2007. godine.

Pored zaposlene diplomirane pravnice - savjetnice pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje pravosudne zaštite, socijalne skrbi, zdravstva i obitelji i promocije prava djece, temeljem provedenog javnog natječaja krajem prosinca 2008. godine primljena je još jedna diplomirana pravica-stručna suradnica za obitelj i zdravstvo, čime je za sada ostvarena potreba planiranih zaposlenih državnih službenika u ovom regionalnom uredu.

Od ukupno 989 prijava pojedinačnih povreda prava Uredu tijekom 2008. godine, 178 prijava odnosi se na područje Riječke regije, od čega se 119 prijava odnosi na područje Primorsko-goranske županije, 45 prijava na područje Istarske županije, a 14 prijava se odnosi na Ličko-senjsku županiju.

Tablica 3

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Ukupno	119	14	45	178	811	989
Osobna prava-ukupno	79	8	28	115	520	635
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	21	3	10	34	233	267
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	2	0	1	3	33	36
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	52	4	15	71	226	297
<i>Ostala osobna prava</i>	4	1	2	7	28	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	0	1	3	10	13
Obrazovna prava	10	4	6	20	101	121
Zdravstvena prava	2	0	1	3	29	32
Socijalna prava	0	1	3	4	27	31
Ekonomska prava	17	0	0	17	39	56
Kulturna prava	4	0	0	4	11	15
Pravosudno-zaštitna prava	3	1	2	6	31	37
Ostala prava	2	0	4	6	43	49

Iz tablice se vidi da se tijekom 2008. godine najveći broj prijava odnosio na povredu osobnih prava djeteta i to prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja te povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Po rangu slijede obrazovna, pa ekonomska prava.

Tijekom 2008. godine riječkom uredu pravobraniteljice za djecu javilo se telefonom i osobno je došlo ukupno 250 osoba.

Iz donje tablice vidljivo je da su se riječkom uredu osobno obratilo 135 osoba, od čega ponajviše majki i očeva, a telefonskih obraćanja bilo je 115, od kojih je najviše bilo obraćanja majki.

Tablica 4

Ured u Rijeci	Dijete	Majka	Otac	Oba roditelja	Baka/Djed	Institucije	Ostali	Ukupno
Osobno	4	57	43	5	10	3	13	135
Telefonski		46	27		9	10	23	115
Ukupno	4	103	70	5	19	13	36	250

U regionalnom smislu, 224 obraćanja se odnose na županije regije (Primorsko-goranska, Istarska i Ličko-senjska), a ostale prijave su iz drugih županija u Hrvatskoj.

Najviše prijava odnosilo se na povredu osobnih prava djece te njihovih obrazovnih prava.

Unutar osobnih prava, kao i općenito na razini cijele Hrvatske, dominiraju povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, a unutar obrazovnih prava, prijave se odnose na odgovarajuće prostorne i kadrovske uvjete obrazovanja, obrazovna prava djece s teškoćama u razvoju, te na pravo na obvezno i besplatno osnovno školovanje.

Jedan od važnih segmenata djelovanja pravobranitelja za djecu je obilazak prostorija i uvid u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, a navedeno se odnosi na obilazak zdravstvenih i kaznenih ustanova, ustanova socijalne skrbi i odgojno-obrazovnih ustanova.

Tako je na području riječkog ureda u 2008. godini od zdravstvenih ustanova izvršen obilazak Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Opće bolnice u Puli, Opće bolnice u Gospiću Opće bolnice u Ogulinu i Psihijatrijske bolnice Lopača, u kojoj su smještena djeca s poremećajima u ponašanju i psihičkim smetnjama.

Od kaznenih ustanova posjetili smo Kaznionicu u Valturi.

Od odgojno-obrazovnih ustanova posjetili smo privatnu Osnovnu školu „Grivica“ u Rijeci, privatnu Opću gimnaziju s pravom javnosti u Rijeci te dječji vrtić „Radost“ u Crikvenici. Od ustanova socijalne skrbi izvršen je obilazak Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi „I. Brlić Mažuranić“ u Lovranu i Podružnica u Rijeci, Doma za djecu i mlađe punoljetne osobe

„Izvor“ u Selcu, Doma za djecu „Pula“ u Puli i Doma za djecu „Kuća milorsrđa“ u Majmajoli kod Vodnjana.

U sklopu ustanova socijalne skrbi također je izvršen i obilazak Obiteljskog centra Primorsko-goranske županije u Rijeci, Obiteljskog centra Ličko-senjske županije u Senju, Obiteljskog centra Istarske županije u Puli, koji za područje navedenih županija obavljaju značajne poslove savjetodavnog i preventivnog rada.

Obilaskom navedenih institucija izvršen je uvid u način ostvarivanja brige o djeci smještenoj u institucijama, u uvjete u kojima djeca ostvaruju susrete i druženja sa roditeljem smještenim u zatvorskoj ustanovi, ostvareni su direktni kontakti s djecom zatečenom kod obilaska, uvid u programe koje nude i slično. Nakon izvršenih obilazaka uočene su potrebe za nizom poboljšanja, te su upućene preporuke navedenim institucijama i tijelima koja vrše nadzor nad njihovim radom, radi podizanja kvalitete života djece i ostvarivanja njihovih prava i interesa, a ured će nastaviti pratiti postupanje sukladno danim opažanjima i preporukama.

Zbog zabrinutosti uočenim stanjem u odnosu na zaštitu i ostvarivanje potreba i prava djece s poremećajima u ponašanju u svim segmentima društva, imajući u vidu da se na području riječkog ureda nalazi velik broj domova za smještaj djece s poremećajima u ponašanju, u Rijeci je u svibnju 2008. godine održana stručna rasprava pod nazivom „Potrebe i prava djece s poremećajima u ponašanju“. Na zajedničku inicijativu ureda pravobranitelja za djecu i centra za socijalnu skrb, održan je na ovu temu i sastanak s Odjelom za zaštitu i tretman djece i mladeži s poremećajima u ponašanju riječkog Centra za socijalnu skrb.

U vezi s pravima djece s teškoćama u razvoju održan je i sastanak s riječkom Udrugom roditelja djece s umjetnom pužnicom, kojom prigodom smo izvješteni o stanju i problemima s kojima se djeca i roditelji djece s umjetnom pužnicom susreću na lokalnoj razini i šire.

Na 10. CARNetovoj korisničkoj konferenciji na Tehničkom fakultetu u Rijeci održan je okrugli stol pod nazivom „Filtriranje sadržaja danas i sutra“, na kojem je raspravljano o zakonskom okviru filtracije sadržaja, razlozima potrebe i važnosti filtracije sadržaja dostupnih djeci, te su razmatrani brojni primjeri iz prakse, a sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

Riječki ured je tijekom 2008. godine sudjelovao na skupovima i događanjima na kojima je predstavljena institucija i uloga pravobraniteljice za djecu, te su raspravljane različite teme i vidovi kršenja, ostvarenja i zaštite dječjih prava. Održana izlaganja navedena su u dijelu o sudjelovanjima i izlaganjima. Pored sudjelovanja na okruglim stolovima, tribinama i stručnim skupovima, savjetnica iz riječkog ureda sudjelovala je i na obilježavanju dana otvornih vrata Obiteljskog centra Ličko-senjske županije, otvaranju Obiteljskog savjetovališta Ureda za obitelj Biskupije porečke i pulske u Novigradu, obilježavanju 1. obljetnice rada Doma za dnevni boravak djece „Tić“ Rijeka, aktivnostima Obiteljskog centra Primorsko-goranske županije povodom mjeseca borbe protiv ovisnosti, obilježavanju dana dječjih prava u Osnovnoj školi „Vežica“ u Rijeci, obilježavanju međunarodnog dana obitelji predstavljanjem godine dana rada Skloništa za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja, tri godine rada tima za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji i rada savjetovališta za brak i obitelj Ureda za obitelj Riječke nadbiskupije.

Prigodom obilježavanja prve godine rada riječkog ureda pravobraniteljice za djecu, ured su posjetila djeca koja su sudjelovala na njegovom otvaranju 1. listopada 2007. godine, te su održala igrokaz na temu dječjih prava. Istom prigodom održana je i rasprava pod nazivom „Zdravlje djece na području Istarske, Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije“, na kojem su sudjelovali predstavnici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije, ukazujući na rezultate provedenih istraživanja o zdravlju mladih i ponašanju u vezi s zdravljem, te na nužnost suradnje svih stručnjaka i potrebe poduzimanja mjera radi ranijeg prepoznavanja i rješavanja nepoželjnih rizičnih ponašanja djece. Tijekom 2008. godine riječki ured posjetile su i učenice Osnovne škole „Vežica“ – članice novinarske sekcije, predstavljajući projekt „Građanin“, a učenicima je predstavljena institucija i djelokrug ureda pravobranitelja za djecu upravo kroz pravo djece na participaciju, jer je uvjet za participaciju da djeca znaju svoja prava i kako ih ostvariti.

U 2009. planiramo jačati promociju prava djece u regiji, obilazak škola i vrtića kao i institucija u kojima su smještena djeca.

12.3 URED U OSIJEKU

Regionalni ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku nastavio je u 2008. godini pratiti stanje povreda prava djece s područja socijalne skrbi, zdravstva, zaštite okoliša i prometa, uz kontinuiranu promociju prava djece na području pet županija Istočno-slavonske regije.

Tablica 5

URED U OSIJEKU	Virovitičko-podavska	Požeško-slavonska	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Ukupno	7	13	12	48	26	106	883	989
Osobna prava - ukupno	5	7	10	38	18	78	557	635
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	3	2	5	18	8	36	231	267
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	0	0	0	1	4	5	31	36
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	2	5	3	18	6	34	263	297
<i>Ostala osobna prava</i>	0	0	2	1	0	3	32	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	1	0	1	12	13
Obrazovna prava	0	4	2	1	1	8	113	121
Zdravstvena prava	2	0	0	1	1	4	28	32
Socijalna prava	0	1	0	1	2	4	27	31
Ekonomska prava	0	0	0	2	1	3	53	56
Kulturna prava	0	1	0	1	0	2	13	15
Pravosudno-zaštitna prava	0	0	0	3	1	4	33	37
Ostala prava	0	0	0	0	2	2	47	49

Tijekom 2008. godine stručne poslove savjetnika pravobraniteljice za djecu u regionalnom uredu u Osijeku obavljao je jedan djelatnik, diplomirani pravnik.

Od ukupno 989 prijavljenih povreda prava djece Uredu pravobraniteljice za djecu, 106 se odnosi na područje djelovanja regionalnog ureda u Osijeku. Na području pojedinih županija broj prijava povreda prava je sljedeći: Vukovarsko-srijemska 26, Osječko-baranjska 48, Brodsko-posavska 12, Požeško-slavonska 12 i Virovitičko-podravska 7, a struktura povreda pojedinih prava vidljiva je u tabličnom prikazu.

Unutar skupine osobnih prava, najveći broj prijava odnosi se na povredu prava djeteta na život uz roditelje i roditeljsku skrb, za koje je i ove godine zaprimljeno najviše pritužbi, a slijedi povreda prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Dalje je po broju povreda najzastupljenije pravo djece na obrazovanje.

Tijekom 2008. godine, regionalnom uredu u Osijeku se obratila ukupno 151 osoba, telefonom u 102 slučaja, a osobnim dolaskom u prostorije ureda u 49 slučajeva, zbog prijave povreda prava ili savjetovanja o daljnjem poduzimanju radnji u konkretnom slučaju. I ovdje se ističe najveći broj slučajeva povreda osobnih prava djeteta. Najzastupljenije su povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, a ukupno je bilo najviše obraćanja majki. Prijave povreda i savjetovanja u vezi s obrazovnim pravima djece su na trećem mjestu po zastupljenosti, u odnosu na pravo na kadrovske uvjete obrazovanja i osiguranje najprimjerenijeg oblika obrazovanja za djecu s teškoćama u razvoju. Donja tablica prikazuje strukturu podnositelja prijava.

Tablica 6

Ured u Osijeku	Dijete	Majka	Otac	Baka/Djed	Institucije	Ostali	Ukupno
Osobno	1	24	18	2	1	3	49
Telefonski	2	42	38	10	4	6	102
Ukupno	3	66	56	12	5	9	151

S područja pet županija ove regije, uredu u Osijeku se obratilo 135 osoba, a 16 poziva je s područja drugih županija u Republici Hrvatskoj.

Tijekom 2008. godine, ured u Osijeku je sudjelovao u više aktivnosti s ciljem promicanja i zaštite prava i interesa djece. Pripremom i održavanjem okruglog stola u vezi s primjenom odredaba Obiteljskog zakona, potaknuto je ujednačavanje rada i suradnje sudova i centara za socijalnu skrb, u cilju unapređenja postupaka u kojima se odlučuje o dobrobiti djece, vezano uz poduzimanje mjera obiteljsko pravne zaštite u postupcima kada se odlučuje o roditeljskoj skrbi za dijete zatim s kojim će roditeljem dijete živjeti te susretima i druženju djece s roditeljem s kojim ne žive, kao i aktivnog sudjelovanja centara za socijalnu skrb u tim postupcima. Tijekom održane stručne rasprave o pravima učenika strukovnih škola u vezi s zaštitom od gospodarskog iskorištavanja, od strane izlagača, a osobito uključivanjem djece učenika u raspravu, istaknuti su svi u praksi uočeni problemi vezani uz obrazovanje

(opterećenost učenika i kvaliteta programa) i praktičan rad djece (zaštita na radu, osiguranje učenika, ugovori o naukovanju) tijekom obrazovnog ciklusa.

Prigodom održavanja dječjeg tjedna, savjetnik pravobraniteljice se odazvao pozivu voditelja dječjeg foruma Društva Naša djeca u Osijeku na druženje i razgovor s djecom članovima foruma. U razgovoru se djeci, uz odgovore na postavljena pitanja, pokušalo opisati nadležnost i ulogu pravobraniteljice za djecu u zaštiti prava i interesa djece. Djeca su pozvana da se svakodobno obrate uredu u Osijeku. Posebno su ohrabreni da slobodno, na njima blizak način izražavaju svoje mišljenje te da daju prijedloge za raspravu o temama za koje su izravno zainteresirana. Sudjelovanjem na skupu u organizaciji Saveza društava naša djeca o razlozima i potrebi osnivanja dječjih vijeća u gradovima dana je podrška projektu značajnom za upoznavanje djece i njihove participacije pri donošenju odluka predstavničkih tijela jedinica lokalne samouprave važnih za ostvarenje dobrobiti djece.

Radi promocije i upoznavanja javnosti o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece, Ured se odazvao pozivu udruge RODA za sudjelovanjem na dva skupa zabavno – edukativnog sadržaja koji je udruga organizirala za djecu i roditelje na javnim mjestima. Tom prilikom podijeljen je promotivni materijal Ureda pravobraniteljice.

Osnovna škola Ljudevita Gaja u Osijeku je organizirala integrirani dan „Pokušaj hodati u mojim cipelama“, uz održavanje više radionica edukativnog sadržaja, kojem je bila nazočna pravobraniteljica za djecu sa suradnicima.

Ured je obratio pozornost učestalim člancima u medijima o opasnosti uživanja opojnih sredstava i narkotika i ugroženosti djece, kao članova obitelji u kojima su jedan ili oba roditelja ovisnici. Stoga je podržana, uz aktivnu pomoć, inicijativa Centra za preventivu i liječenje bolesti ovisnosti – Zavoda za javno zdravstvo županije Osječko – baranjske za organizaciju stručnog skupa radi dogovora o koordiniranom postupanju nadležnih tijela u sustavu pravosuđa, zdravstva i socijalne skrbi, u cilju potpune zaštite djece u tim rizičnim obiteljima. U organizaciji nevladine udruge Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, održan je okrugli stol na temu o poteškoćama u provedbi protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. S obzirom na to da su djeca često svjedoci psihičkog pa i fizičkog nasilja u obitelji, sudjelovali smo u radu okruglog stola na kojem su predstavnici područnih državnih institucija (Policajska uprava, prekršajni sud, centar za socijalnu skrb, druge nevladine udruge, ured državne uprave) izložili načine postupanja slijedom ovlasti i mogućnosti koje imaju.

Također u Županji smo sudjelovali na predstavljanju priručnika za postupanje u slučajevima obiteljskog nasilja i prikazu djelovanja kontakt policajca u slučaju prevencije nasilja u obitelji i zbrinjavanja ugroženih članova obitelji s ciljem popularizacije projekta Policijska u zajednici, u organizaciji Policijske uprave Vukovarsko-srijemske. Na skupu je podržan uspješan način suradnje policije, socijalne službe, skloništa za žrtve zlostavljanja te jedinica lokalne samouprave (županija i grad) kojim su zaštićeni interesi i dobrobit djece.

Tijekom godine izvršen je obilazak Kliničke bolnice Osijek i Zatvora u Osijeku. Izvršen je i obilazak Doma za odgoj djece i mladeži u Osijeku slijedom čega je stečen uvid u organizaciju rada doma, uvjete u kojima su smješteni štitičnici doma, standard, vrstu i način pripreme

hrane, nedovoljan broj stručnih djelatnika, kao i probleme vezane za održavanje objekta, opremanje prostora, a u nekim slučajevima i samog smještaja štićenika u dom. Na temelju toga upućene su preporuke upravama navedenih institucija i tijelima koja vrše nadzor nad njihovim radom. Posjetili smo Obiteljski centar Vukovarsko-srijemske županije u Vinkovcima i upoznali se s programom i načinom rada stručnih osoba centra. Ravnateljici centra je predložena daljnja jača stručna suradnja s centrima socijalne skrbi na području djelovanja obiteljskog centra, osobito edukacijom roditelja o odgovornom ponašanju i pravilnom ispunjavanju roditeljskih obveza i drugih sadržaja roditeljske skrbi te po potrebi i rad s djecom kojoj je možda potrebna psihološka pomoć.

U 2009. planiramo, uz obilaske ustanova u kojima su smještena djeca, posebnu pažnju posvetiti opremljenosti objekata prema važećim standardima, u kojima se obavlja djelatnost udomiteljstva djece, prevenciji stradavanja djece od minsko-eksplozivnih sredstava te upoznavanju s programima i radom gradskih i županijskih savjeta mladih. Prijamom savjetnice pravobraniteljice u regionalnom uredu u Osijeku krajem prosinca 2008. godine, stječu se uvjeti za pojačano stručno praćenje pojave i tretmana djece s poremećajima u ponašanju na cjelokupnom području Republike Hrvatske.

Radi cjelovitosti prikaza i mogućnosti usporedbe ugroženosti pojedinih povreda prava djece, slijedi **PRIKAZ POJEDINAČNIH PREDMETA PO OSTALIM ŽUPANIJAMA, GRADU ZAGREBU** i u slučajevima kad mjesto povrede prava nije prijavljeno.

OSTALE ŽUPANIJE (URED U ZAGREBU)	Zagrebačka	Krapinsko-zagorska	Sisačko-moslavačka	Karlovačka	Varaždinska	Koprivničko-križevačka	Bjelovarsko-bilogorska	Međimurska	Grad Zagreb	Ukupno OSTALE županije	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	Ukupno
Ukupno	59	20	28	15	17	10	22	15	236	422	460	107	989
Osobna prava - ukupno	40	14	22	9	8	6	15	10	159	283	288	64	635
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	18	6	11	4	2	2	11	4	50	108	114	45	267
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	4	0	1	0	2	0	1	0	11	19	14	3	36
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	13	7	9	4	3	4	3	4	94	141	145	11	297
<i>Ostala osobna prava</i>	5	1	1	1	1	0	0	2	4	15	15	5	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	1	0	0	0	0	0	0	0	4	5	6	2	13
Obrazovna prava	5	2	3	1	2	0	3	2	25	43	69	9	121
Zdravstvena prava	0	3	1	1	0	1	0	0	4	10	15	7	32
Socijalna prava	3	0	1	0	0	0	2	0	5	11	16	4	31
Ekonomska prava	2	0	0	0	3	0	0	1	21	27	26	3	56
Kulturna prava	1	1	0	1	2	0	0	0	2	7	8	0	15
Pravosudno-zaštitna prava	5	0	1	1	0	0	1	1	4	13	17	7	37
Ostala prava	2	0	0	2	2	3	1	1	12	23	15	11	49

13 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

13.1 USTROJ

Ustroj, djelokrug poslova i broj državnih službenika Ureda pravobraniteljice djecu propisani su Poslovníkom pravobranitelja za djecu (NN 21/05.) i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za djecu. Navedenim dokumentima su za obavljanje poslova Ureda, uz tri dužnosnička mjesta (pravobraniteljicu i dvije zamjenice), ustrojena 23 službenička radna mjesta, od kojih je na početku 2008. godine bilo popunjeno 12. Planom prijema u državnu službu za 2008. godinu utvrđeno je kako će se sukladno predviđenim financijskim sredstvima, provesti postupak zapošljavanja tri službenika visoke stručne spreme, jednog službenika više stručne spreme i jednog službenika srednje stručne spreme. Zapošljavanje je planirano putem javnog natječaja, internog oglasa ili premještanjem i to: savjetnika pravobraniteljice za pravne poslove, područje socijalne skrbi i obitelji – samostalni izvršitelj u Splitu, savjetnika pravobraniteljice za stručne poslove – obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju – samostalni izvršitelj u Osijeku, stručnog suradnika za obitelj i zdravstvo – samostalni izvršitelj u Rijeci; voditelja administrativno – tehničkih poslova i referenta za tehničke poslove. Zapošljavanje još 5 savjetnika i 3 administrativna službenika u Uredu u Zagrebu, uz 3 savjetnika u regionalnim uredima, planira se kada za to budu osigurana sredstva u Državnom proračunu u idućem planskom razdoblju.

Natječajni postupak je trajao tijekom cijele godine i bio ponavljan zbog nemogućnosti odabira kandidata. Tako je u rujnu 2008. godine popunjeno samo radno mjesto savjetnika pravobraniteljice za pravne poslove, područje socijalne skrbi i obitelji – samostalni izvršitelj u Splitu. Natječaj za radna mjesta savjetnika pravobraniteljice u Osijeku i Rijeci te za referenta za tehničke poslove u Zagrebu, okončan je u prosincu te su zapošljavanja započela početkom 2009. godine, a natječaj za radno mjesto voditelja administrativno – tehničkih poslova je, zbog nemogućnosti izbora, obustavljen. Ovom prilikom, kao što smo to učinili i u prošlogodišnjem izvješću, ističemo vrlo dobru suradnju sa Središnjim državnim uredom za upravu, u provedbi zahtjevnog i dugotrajnog postupka prijema.

Slijedeći plan razvoja Ureda pravobraniteljice za djecu i dinamiku zapošljavanja službenika do potrebnog broja, pokrenute su aktivnosti za zamjenu postojećeg poslovnog prostora u Zagrebu, u ulici Andrije Hebranga 4/I za veći prostor. Naime, tijekom 2004. godine, kada je Ured započinjao s radom, u njemu je bilo zaposleno pet savjetnika, tri administrativna službenika i tri državna dužnosnika. Aktivan rad i ciljevi Ureda, prepoznati su u javnosti te se obim poslova, odnosno broj zaprimljenih predmeta i inicijativa Ureda znatno povećao. Imajući u vidu planove za daljnji razvoj aktivnosti ureda, za očekivati je kako će povećanje obima rada slijedećih godina biti i veće. Napominjemo pritom, kako je Vlada Republike Hrvatske u Strateškom okviru za razvoj 2006. – 2013., u dijelu Socijalna kohezija i socijalna pravda, kao jedan od ciljeva navela kako je potrebno ojačati ulogu dječjeg pravobranitelja.

Broj raspoređenih i primljenih državnih službenika u 2008. godini u odnosu na ukupan broj potrebnih službenika u Uredu pravobraniteljice za djecu prikazan je u tablici 1:

Tablica 1

Organizacijska jedinica	Radno mjesto	Broj potrebnih službenika	Broj raspoređenih/primljenih službenika na dan 31.12.2008.
STRUČNA SLUŽBA	1.1.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj	1	1
	1.2.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- obiteljsko pravna zaštita, zdravstvo, socio - ekonomska i kulturna prava i rani razvoj	1	1
	1.3.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- socijalna skrb i obitelj	1	1
	1.4.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina	1	1
	1.5.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove – pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda – samostalni izvršitelj u Rijeci	1	1
	1.6.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove – pravosudna zaštita, soc.skrb zdravstvo i obitelj promocija prava djece izvan sjedišta Ureda – samostalni izvršitelj u Osijeku	1	1
	1.7.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove – odgoj i obrazovanje, obitelji, kulturna i ekonomska prava djece i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda – samostalni izvršitelj u Splitu	1	1
	1.8.Savjetnik pravobranitelja za djecu za stručne poslove –povrede pojedinačnih prava djece	1	0
	1.9.Savjetnik pravobranitelja za djecu za pravne poslove – socijalna skrb i obitelj – samostalni izvršitelj u Splitu	1	1
	1.10.Stručni suradnik za obitelj i zdravstvo - samostalni izvršitelj u Rijeci	1	1
	1.11.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove – obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju – samostalni izvršitelj u Osijeku	1	1
	1.12.Stručni suradnik za pravne i stručne poslove	1	0
SLUŽBA ZA OPĆE POSLOVE	2.1.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove- odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi	1	1
	2.2.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija	1	1
	2.3.Voditelj računovodstvenih poslova	1	1
	2.4.Administrativni tajnik pravobranitelja	1	1
	2.5.Voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice	1	1
	2.6.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove – ekonomsko- socijalna prava i planiranje proračuna	1	0
	2.7.Stručni suradnik za izdavaštvo i dokumentaciju, web i nove tehnologije	1	0
	2.8.Stručni suradnik za kadrovske i opće poslove	1	0
	2.9.Voditelj administrativno-tehničkih poslova	1	0
	2.10.Referent za opće poslove	1	0
	2.11.Referent za tehničke poslove	1	1
SVEUKUPNO		23	16

Prostorni uvjeti Ureda već odavno su nedostatni za adekvatno obavljanje poslova – osim što nema kapaciteta za smještaj novih djelatnika, soba za sastanke je prolazna što je često problem radi povjerljivog načina rada i komunikacije sa strankama; savjetnici ne mogu primati djecu i roditelje u svom radnom prostoru koji je apsolutno neodgovarajući. Sve uredske prostorije su male često i prolazne tako da uopće ne postoje uvjeti za rad i susrete s djecom. Prostor pisarnice je izuzetno skučen i nedostatan za pohranjivanje predmeta dok prostora za arhivu uopće i nema.

Kako bi se Uredu pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske omogućili adekvatni uvjeti za rad, osobito imajući vidu razvojne potrebe Ureda, zatražili smo od Središnjeg državnog ureda za upravljanje državnom imovinom da donese odluku kojom će se Uredu pravobraniteljice za djecu, za potrebe rada 3 dužnosnika i 16 službenika, uz prostor za sastanke, prijem stranaka, poseban prostor za susrete s djecom te pripadajućim ostalim prostorom, dodijeliti uredski prostor na korištenje u užem centru Zagreba. Međutim, Središnji državni ured nas je izvijestio kako u evidencijama poslovnih prostora nema adekvatnog poslovnog prostora koji bi odgovarao potrebama ureda te nas uputio na zakup na tržištu nekretnina. S tim u vezi nam je Vlada RH svojom Odlukom od 19. prosinca 2008. dala suglasnost za preuzimanje obveza na teret sredstava državnog proračuna RH za razdoblje od 2009. do 2013. godine, a Povjerenstvo za imovinu Vlade Republike Hrvatske nam je dalo suglasnost za zasnivanje zakupa poslovnog prostora u Zagrebu. U trenutku kad smo trebali potpisati ugovor o zakupu prostora, u veljači 2009. godine, dobili smo Uputu Ministarstva financija za izradu revidiranog plana za mjesec ožujak, kojom se svi korisnici državnog proračuna ograničavaju u stvaranju novih ugovornih obveza s dospijecem u 2009. i 2010. godini.

Osim prostornih problema u Zagrebu, suočeni smo s još uvijek neriješenim primjerenim poslovnim prostorom u Osijeku. Naime, prilikom početka rada Ureda u Osijeku smo 2007. godine, od Ministarstva pomorstva, prometa i veza, na privremeno korištenje dobili uredski prostor Lučke kapetanije, do pronalaska poslovnog prostora na nekoj drugoj lokaciji. Slijedom toga, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture nas je u studenom 2008. izvijestilo kako im je prostor u kojem je smješten Ured pravobraniteljice neophodan za rad Lučke kapetanije. U međuvremenu smo od Središnjeg državnog ureda za upravljanje državnom imovinom dobili na korištenje drugi prostor. Međutim, kako je on u derutnom stanju i zahtijeva temeljitu adaptaciju, zatražili smo od Ministarstva mora, prometa i infrastrukture da nam produži rok za iseljenje do završetka uređenja tog prostora. No, kako u proračunu za 2009. godinu nemamo sredstava za adaptaciju prostora, preseljenje ureda pravobraniteljice u Osijeku je posve neizvjesno. Poslovni prostori u Splitu i Rijeci primjereni su i zadovoljavajući za rad.

13.2 FINACIJSKO POSLOVANJE

Sukladno programu rada i planiranom razvoju Ureda te novom zapošljavanju savjetnika u Splitu, Osijeku i Rijeci proračun Ureda pravobraniteljice za djecu je u 2008. godini iznosio 5.573.000,00 kuna. Ured pravobraniteljice za djecu raspolagao je proračunskim sredstvima

sukladno Zakonu o proračunu, Zakonu o javnoj nabavi i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Nabava roba, usluga i radova planirana je i provedena sukladno Zakonu o javnoj nabavi. Za informatizaciju ureda utrošeno je 151.019,85 kuna, za nabavu licenci i ulaganja u računalne programe te za računala i računalnu opremu za Urede u Rijeci, Osijeku i Zagrebu. Za uredski namještaj i opremu za urede utrošeno je 5.268,71 kuna. Za obnovu voznog parka utrošeno je 349.347,00 kuna, odnosno kupovinu tri automobila za potrebe regionalnih ureda.

Za nove projekte u 2008. odobreno je 209.400,00 kuna i to za projekt - Evaluacija ureda pravobranitelja za djecu 189.000,00 kuna i projekt - Obnova sadržaja i izgleda mrežne stranice pravobraniteljice za djecu 20.400,00 kuna.

Zahvaljujući vrlo dobroj suradnji s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna te odobreno preraspodjeli proračuna, sukladno programskim aktivnostima Ureda, nastavljeno je dobro izvršenje proračuna u odnosu na plan.

Tablica 2

	Proračun 2005.	Proračun 2006.	Proračun 2007.	Proračun 2008.
Plan	2.654.578	2.848.200	4.179.000	5.573.000
Izvršenje	2.173.248	2.726.619	4.082.059	5.287.666
% izvršenja	81,9	95,1	97,7	94,88

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2008. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu dostavljeno Državnoj reviziji i FINI.

14 ZAKLJUČAK

Brojna su područja u kojima je Ured pravobraniteljice za djecu, tijekom 2008. godine, nastojao svojim aktivnostima unaprijediti položaj djece u društvu. Unatoč aktivnom djelovanju na općoj razini, davanjem preporuka, inicijativom na izmjenama i dopunama zakona, sudjelovanjima u brojnim aktivnostima i suradnji s djecom, najveći dio posla ipak se odnosio na rad na pojedinačnim predmetima čiji broj raste iz godine u godinu.

Nasilje nad djecom i među djecom jedan je od najčešćih razloga za pritužbe pravobraniteljici, a zabrinjava i što se, unatoč dobrim propisima, tjelesno kažnjavanje djece i dalje opravdava i primjenjuje. Brojne su i prijave koje svjedoče o patnji djece u visokokonfliktnim razvodima.

Sustavi socijalne skrbi i zaštite obitelji, nažalost, još uvijek ne mogu adekvatno odgovoriti na zahtjeve koji se pred njih postavljaju. Centri za socijalnu skrb, preopterećeni su brojnim obvezama te se razina i kvaliteta njihovog angažmana u predmetima obiteljskoppravne zaštite djece, unatoč iznimkama, ne može ocijeniti zadovoljavajućom. Suradnja centara za socijalnu skrb s obiteljskim centrima, koji svojim stručnim i prostornim kapacitetima mogu dati značajan doprinos u rješavanju složenih problema, nedovoljna je i nije sustavno organizirana. Štoviše, zamjećujemo i otpor prema jačanju tog oblika suradnje i stručne pomoći. Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi predugo ostaju u dječjim domovima, zbog nedovoljne angažiranosti centara za socijalnu skrb i sporosti sudova, što je nužno promijeniti. U cijelom sustavu socijalne skrbi nužno je osigurati kontinuiranu edukaciju djelatnika ustanova koje skrbe o djeci, obveznu superviziju, stručnu podršku nadležnih institucija te propisati licencije za rad.

U sustavu odgoja i obrazovanja zabrinjava rad dijela odgajatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika koji svoju primarnu ulogu ispunjavaju nekompetentno i nezainteresirano, često nesvjesni učinaka takvog rada na djecu. Stoga je nužno kontinuirano praćenje i vanjsko vrednovanje njihovog rada čemu će, nadamo se, pridonijeti najavljeno izdavanje licencija za rad. Savjetodavni rad te inspekcijski i stručno-pedagoški nadzor ne provode se u dovoljnoj mjeri zbog nedostatka prosvjetnih inspektora i pedagoških nadzornika (savjetnika) stoga smatramo da je važno osigurati zapošljavanje dovoljnog broja stručnjaka na tom području. Prioritet je implementacija državnih pedagoških standarda i stvaranje uvjeta za obrazovanje djece pod jednakim uvjetima i prema njihovim sposobnostima, a posebnu pažnju valja posvetiti školovanju djece u nepristupačnim područjima i na otocima.

Problem nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama još uvijek ne prati poduzimanje odgovarajućih preventivnih zaštitnih mjera pa su povrede prava djece na zaštitu od nasilja i dalje dio školske svakodnevice. Nedostaju programi pomoći djeci-žrtvama nasilja i djeci koja se nasilno ponašaju. Nužno je stoga posvetiti više pažnje posebnom obliku preventivnog rada s djecom i s njihovim roditeljima i školom, stvoriti mrežu programa produženog stručnog postupka u svim sredinama u Hrvatskoj i uključiti što veći broj djece za koju se procjenjuje da im je takav program potreban.

U području zdravstvenih prava djece, uz nedovoljan broj zdravstvenih radnika, nedostatak odjela za djecu kojoj je potrebna psihijatrijska pomoć te psihologa u sustavu zdravstva, još

uvijek nailazimo na problem nedostatnog informiranja roditelja o pravima djece na zdravstvenu zaštitu. To poglavito dolazi do izražaja u slučajevima potrebe za liječenjem djece u inozemstvu i pri osiguravanju sredstava za nabavku skupih lijekova, što nerijetko rezultira izlaganjem djeteta u medijima kojima se roditelji obraćaju za pomoć. Svjedoci smo i učestalog izlaganja djece-pacijenata javnosti, objavljivanjem informacija o njihovom zdravstvenom stanju ili slike djeteta u bolesničkoj postelji, čime se ugrožava njihova privatnost i dostojanstvo.

Na području zaštite osobnih podataka zamjetan je napredak, no povrede prava djece na privatnost upozoravaju da je i dalje potrebno informiranje o mogućnostima zaštite i senzibiliziranje javnosti za čuvanje privatnosti djece u svim segmentima života.

Ugroženost prava djece na život očita je i dalje u prometu, u nedovoljnoj brizi o mentalnom zdravlju djece, u ekološkim opasnostima, zbog nerazminiranih područja, kao i u neznanju i neinformiranosti o načinima sprečavanja spolnih i drugih bolesti. Svi zajedno moramo učiniti više na prevenciji zlorabe alkohola i drugih sredstava ovisnosti i trajno preispitivati kako se primjenjuju preventivni programi i kako ih možemo učiniti djelotvornijima. Pored toga, društvo je dužno djeci ponuditi kvalitetne sadržaje za provođenje slobodnog vremena.

Hrvatsko društvo u cjelini je danas osjetljivije za potrebe i prava djece s teškoćama u razvoju, no još nismo u potpunosti prihvatili i još nismo sposobni i spremni uvažavati različitosti. Promjene je moguće postići angažirajući i snagu koju čine sama djeca s teškoćama, a potom i njihovi vršnjaci, roditelji, učitelji, stručnjaci i mediji.

Reakcije društva na različite manifestacije poremećaja u ponašanju djece i mladih često su neprimjerene i zakašnjele. Osnovna zadaća stručnjaka, ali i društva u cjelini, je usklađivanje intervencija i mreže ustanova s potrebama djece, od primarne prevencije u cijeloj populaciji, do primjerenog tretmana kada se poremećaji u ponašanju već manifestiraju. Pritom je nužno uključiti u rad djetetovo okruženje, školu i obitelj.

Djecu koja dolaze u sukob sa zakonom često se putem medija prikazuje kao vrlo opasnu i zastrašujuću, ne propitujući ulogu društva u odnosu na sve rizične čimbenike i (ne)pravovremenost i (ne)primjerenost poduzetih intervencija od strane odraslih, radi sprečavanja neprihvatljivih ponašanja. Takav način prikaza djece možemo objasniti željom za senzacionalizmom, ali i nepoznavanjem stvarnog uzroka problema, neprepoznavanjem potreba djece i nužnosti zaštite njihovih prava, kao i nepriznavanjem osobne, obiteljske, institucionalne i društvene odgovornosti. Osim toga, predugo se čeka na izricanje sankcija maloljetnicima kada je sudski postupak u tijeku, mada bi sva postupanja u slučajevima u kojima se odlučuje o djeci trebala biti žurna. Pritom se događa da javnost ne prepozna sporost sustava kao uzrok problema vezanih za sankcioniranje počinitelja, nego traži pooštavanje kazni prema maloljetnicima, što nikako nije u suglasju s Konvencijom o pravima djeteta. Upravo ova sporost pravosuđa uzrokuje nisku razinu učinkovitosti pravosuđa u postupcima u kojima se rješava o pravima djece, na što godinama upozoravamo. Dugotrajnost postupaka, neefikasnost ovrha, neujednačenost sudske prakse, nesenzibiliziranost sudaca i presporo rješavanje složenih obiteljskopравnih odnosa, u praksi uzrokuju i produbljuju brojne probleme, čime se izravno šteti djeci. Smatramo stoga nužnom

kontinuiranu edukaciju sudaca kako bi se ujednačila praksa u odnosu na potrebe i prava te djece.

Svi opaženi oblici ugroženosti djece u Hrvatskoj još su dramatičniji ukoliko su vezani uz siromaštvo i ekonomske teškoće obitelji i sredine u kojoj djeca žive.

Tijekom 2008. godine, svojim prijedlozima sudjelovali smo u donošenju 22 propisa. Pravobraniteljica za djecu redovito sudjeluje u radu saborskih odbora, no nažalost, brojni naši prijedlozi i preporuke, čak i ako se u načelu prizna njihova utemeljenost, nisu ugrađeni u zakonske tekstove ukoliko ih nije prihvatio i predlagatelj zakona.

Decentralizacija naših aktivnosti kroz djelovanje regionalni ureda u izravnoj je vezi sa suradnjom s lokalnim zajednicama, a ogleda se ne samo u rastućem broju zaprimljenih predmeta iz regija, nego i u brojnim lokalnim inicijativama u kojima su sudjelovali djelatnici regionalnih ureda.

Na kraju je važno naglasiti nužnost da se u svim područjima osuvremeni rad s djecom i uvažavaju njihova mišljenja i potrebe. Naše društvo još uvijek ne prepoznaje dijete kao subjekt, koji je sposoban aktivno sudjelovati u zajednici, nego ga uglavnom tretira kao objekt zaštite i skrbi. Stječe se dojam kako se participacija djece u društvu i dalje više ostvaruje formalno, radi udovoljavanja međunarodnim standardima, nego kao odraz istinskog uvjerenja u pravo djece na sudjelovanje.

U svojim Zaključnim komentarima povodom razmatranja Drugog periodičnog izvješća Vlade Republike Hrvatske o primjeni Konvencije o pravima djeteta, Odbor za prava djeteta Ujedinjenih naroda preporučio je Vladi da Treće i četvrto periodično izvješće Odboru podnese u listopadu 2008. godine. Kako Vlada navedeno izvješće još nije podnijela, nadamo se da će to učiniti u što skorije vrijeme.

Svjesni činjenice da se nalazimo u vrlo teškom vremenu globalne krize, koja se odražava i na nacionalnoj razini, u vremenu štednje i smanjivanja troškova, zalažemo se za opredjeljenje države da ne štedi na djeci, a posebice ne na onim ranjivim skupinama koje su često na marginama društva pa nedostatak sredstava osjećaju i u boljim vremenima.